# Commentarivs perpetvvs in A. Persii Flacii Satiras VI.

Georg Ludwig Koenig

# COMMENTARIVS PERPETVVS

IN

# A. PERSII FLACCI

SATIRAS VI.

CONSCRIPTVS

A

G. L. KOENIG.

---

GOTTINGAE, MDCCCIII.
SVMTIBVS HENRICI DIETERICH.

# COMMENTARIVS
## IN PROLOGVM.

V. 1 — 3. Equidem carminum faciendorum facultatem ſolenni illo more nactus ſum, quo nactos ſe eſſe eam reliqui poëtae gloriantur, neque bibi ex Hippocrene, neque ſomniaui in Parnaſo.

1. *Nec labra prolui.* *Proluere* pro madefacere, rigare ſaepe ponitur; *proluere ſe vino*, aut *prolui vino* pro: potare vinum, vinum largius haurire. Virgil. Aen. I, 738; Cop. 29; Horat. Sat. I, 5. 16. Quae vis huic quidem loco per ſe bene conueniret. Nam vt poëtae antiqui, qui quidem modeſtiores eſſent, ſe bibiſſe tantum ex Muſarum fontibus dixerunt, eorum imitatores non poterant eſſe modico illo hauſtu contenti, ipſique aqua illa, Apollinis et Muſarum numine et vi quaſi medicata, probe repleti eſſe videri voluerunt. Martial. VIII, 70, 3. Stat. Silv. II, 7, 12. Et Sidonius Apollin. IX, 285. Muſas vocat *madidas potata ab Hippocrene.* Illud igitur ipſum potuit Perſius ridere, quum illa dictione vteretur. Verum dixit: *Nec labra prolui.* h. e. ne primoribus quidem labris ſacros illos fontes adtigi. Hom. Il. ι, 495. χείλεα μέν τ' ἐδίην', ὑπερῴην δ' οὐκ ἐδίηνε. Qui exiſtimant, largiorem hauſtum his verbis indicari, a pecudibus hoc ductum putant, quae vehementer ſitientes non labra ſolum, ſed totam proboſcidem aquis immergunt. Verum hoc alienum videtur. Ceterum cf. Propert. III, 2. 52. Stat. Silv. V, 3. 122. *fonte caballino*, i. e. Hippocrene, quem fontem Pegaſus, vt aiunt, vngulae ictu protulit. Arati phaen. 205 ſqq. Ovid. Faſt. III, 450 ſqq. Sidon. Apoll. VIII, 9 ſqq. Barth. ad Stat. Theb. VI, 338. Inde Propertius (III, 2, 2.) eius aquam vocat: *humorem Bellerophontei equi.* In adiecto *caballino* non eſt argutandum, vt exiſtimes, Perſium minus honeſtiori vocabulo vſum eſſe, vt fontis religionem rideret, quia *caballus* equum ſaepius minus generoſum ſignificet. Hoc enim non ſemper ita ſe habet; cf. Iuvenal. X, 6. Auſon. Epiſt. IV, 8. Forſan retinuit hoc vo-

cabulum ab iis poëtis vſurpatum, quorum ſtultam adrogantiam perſtringere inſtituit. Non ſolum ex hoc Perſii loco, verum etiam ex multis aliis poëtarum, in primis recentiorum, adparet, et illi fonti et aliis quibusdam ſingularem vim fuiſſe tributam, vt aquae illorum hauſtae facultatem poëticam inſpirarent. Homeri et Heſiodi aetate haec opinio nondum erat nata. Neque apud tragicos et Pindarum tale quidquam legimus, quamquam fontium Apollini ſacrorum mentio ibi fit. Primum huius rei veſtigium occurrere videtur apud Moſchum Idyll. III, 77 ſq. Ἀμφότεροι (Homerus et Bion) παγαῖς πεφιλαμένοι, ὃς μὲν ἔπινε Παγασίδος κράνας, ὁ δ᾽ ἔχεν πόμα τᾶς Ἀρεθούσας. Cuius loci ſenſus mihi videtur: Vterque erat poëta inſignis, alter epicus, alter bucolicus. Verum, an ex illis verbis conligi poſſit, Homerum ex Hippocrene epici carminis, Bionem ex Arethuſa paſtoritii facultatem hauſiſſe, dubitari ſaltem poteſt, nec huius loci et temporis eſſe puto, vlterius hac de re quaerere. Mirum ſane videri poteſt, quod Pauſanias IX, 28 ſq., vbi de Helicone eiusque fontibus loquitur, huius rei mentionem nullam facit. Etiam Plinius maior cum Strabone, quorum vterque loca illa et fontes recenſet, neglexiſſe ſaltem illud videtur. Solus fere Solinus c. 9. hanc rem verbo tantum adtigit. Videtur itaque hoc recentiorum poëtarum commentum eſſe inde forſan natum, quod fontium et aquarum hauſtu celebrium commoratio in aliquo loco et ſedes exprimeretur, ſimulque quod enthuſiasmus, furor ille Bacchicus, quo ſaepe poëtae abreptos ſe finxerunt, a bibendo plerumque repeteretur. Fortaſſe etiam haec opinio, Caſtaliam bibentibus vaticinandi facultatem impertire, antiquior fuit, (Lucian. Iov. Tragoed. T. II. p. 675. ed. Reiz.) illiusque commenti anſam praebuit, quod, quum de vno fonte aliquis poëta inſignis finxiſſet, ab eius imitatoribus ad omnes fontes facile transferri potuit, qui Apollini et Muſis ſacri eſſent, mirumque in modum variari atque exornari. Iam apud Propertium (II, 8, 19 ſq. vbi v. Paſſerat. Brouckh. et Burm.) rem adeo excultam deprehendimus, vt, discrimine fontium facto, ex Hippocrene et Aganippe maiores, ex Permeſſo minores poëtae biberent. Sic quoque fons, vnde hauſerit poëta, pro carminis genere ponitur, quo vſus eſt. Horat. Epiſt. I, 3, 10. Ex hac re fontes illi varia epitheta nacti ſunt; Stat. Silv. I, 2, 6. *vocalis vnda e Pieriis fontibus;* cf. II, 7, 12. et V, 5, 2. *docti amnes;* I, 4, 25. *enthea Pimplea, conſcia Pi-*

*rene;* Analect. Brunk. T. II. p. 344. ἀοιδοτόκοι πηγαί; T. I. p. 218. κράνας Ἑλικωνίδος ἔνθεον ὕδωρ.

2. 3. *Nec in bicipiti Parnaſo* (cf. Ovid. Met. I, 316 ſq. Lucan. V, 71 ſq. Senec. Oedip. 227.) *ſomniaſſe Memini.* Hoc quoque ad ridiculas poëtarum praedicationes ſpectat, inde forſan natum, quod opinabantur, quibus in locis vel Deo vel Deae conſecratis ſomnum caperent, ab horum numine ſibi aliquam facultatem inpertiri. v. Heyn. ad Virg. Aen. VII, 86 ſq. Ovid. Heroid. XV, 157 ſq. Ariſtoph. Plut. 411. et 679 ſq. Ad ridiculum augendum dixit: *nec ſomniaſſe memini* pro: nec ſomniaui; potuiſſet ſcilicet fieri, vt illius rei tam memorabilis oblitus ſit. *repente*, temporis momento. *ſic*, vt eram ante ſomnium, ſine vlla meditatione et ſtudiis ad rem poeticam pertinentibus. *prodirem* ſc. ſomno in Parnaſo capto plane mutatus ab illo, qualis ante ſomnum fueram. *Prodire* eſt Graecum ἐπανέρχεσθαι. Epict. 22. ὅτι ἄφνω φιλόσοφος ἡμῖν ἐπανελήλυθε. Ad poëtarum ſacra rite colenda non ſolum requiritur ingenium, verum etiam ſtudium acerrimum multusque vſus, quae res poëtis, quos reſpexit Noſter, quique huiusmodi aliquid de ſe praedicabant, maxime deeſſe ſolebat. Quapropter ii, quum gloriarentur, ſe vel bibendo ex Hippocrene vel ſomniando in Parnaſo repente poëtas factos eſſe, eo ipſo ridendos ſe praebebant.

4. *Heliconidas*, Muſas, a monte Helicone, vbi maxime colebantur, ſic dictas. v. Heſiod. Gen. Deor. princ. Pari ratione vocabantur *Olympiades*, *Parnaſides;* ſic a fontibus *Caſtalides*, *Pimpleades*. *Pirene* fons erat in Acrocorintho. Diodor. IV, 74; Pauſan. Corinth. II, 3. Strab. p. 582. *Pirene* vel Acheloi vel Oebali filia vi lacrumarum, quas ob mortem Cenchriae filii ab Artemide interfecti profuderat, in fontem mutata eſſe dicitur. Fons ille erat inluſtris. Pind. Olymp. XIII, 84 ſqq. ibi Schol. Ovid. ex Ponto I, 3. 75. Iuxta fontem erat Apollinis ſimulacrum. Inde et huic fonti vis aliqua tributa eſt carminum facultatem bibentibus inpertiendi. Stat. Silv. I, 4, 15. Religio huius fontis ſatis antiqua videtur eſſe, legimus enim in Euripid. Med. 69. σέμνον ὕδωρ Πειρήνης. Ibi Schol. narrat, Aeſopum Oceani filium hunc fontem in gratiam Siſyphi inueniſſe. cf. Troad. 207. Huc pertinet Honeſti epigr. 4. Analect. Brunk. T. II. p. 289. Pegaſum e Pirene bibentem captum eſſe a Bellerophonte tradidit Schol. Pind. ad l. ſupra l.: eam ob rem Pegaſus vocatur πει-

ϱηνχῖος πῶλος Eurip. Electr. 475. et Statius (Thebaid. IV, 6- ſq.) diſertis verbis et hunc fontem pulſu vngulae Pegaſi ortum eſſe dicit, in quo ſane non erraſſe, vt quidam volunt, ſed antiquam narrationem ſecutus eſſe videtur, quam et Euripides l. c. fortaſſe reſpexit, quae ad nos perlata non eſt. cf. quae de Pegaſi mytho docte diſputauit Lenzius in N. T. Mercur 1796. T. II. p. 263 ſqq. Verum cur huius fontis potiſſimum mentionem facit Noſter? Ratio in promptu eſt, quia poëtae huius aetatis, quos vellicat Perſius, ex hoc fonte minus vulgari ſe bibiſſe frequentius ſimilabant. Difficiliorem explicatum habet epitheton *pallida.* Alii ad luctum *Pirenes*, matris Cenchriae, alii ad ſtudium ſeu pallorem poëtarum labore contractum id trahunt. Vtraque ratio dura eſſe videtur, poſterior tamen priori probabilior. Sed cogitandum eſt, in hoc laboraſſe poetas, vt multa ſcriberent: nam illud ſtudium, quo adſidue carmina poliuntur et perficiuntur Noſter intelligere non potuit.

5. 6. *illis remitto* ſenſus: Omnibus de Muſarum commercio et potatione aquarum Muſis ſacrarum praedicationibus ego non vtar, easque, quamquam in medio poſitas, illis proprias cedo. Hanc vim illud *remitto* h. l. mihi habere videtur. *quorum imagines lambunt Hederae ſequaces.* Sub Imperatoribus literarum ſtudium vel colentibus vel ſimilantibus poëtarum celebrium *imagines* (*Büſten*) vel hedera vel lauro coronatae in bibliothecis cum publicis tum priuatis exponi ornatus cauſa ſolebant. Horat. Sat. I, 4, 21 ſq. Sen. de Tranq. an. 9. Plin. XXXV. ſect. 2. Sueton. Tib. 70. Iuvenal. VII, 29. Plin. Epiſt. IV, 18. X, 28. *Hederae* proprie Baccho ſacrae; quoniam autem in eius comitatu Muſae ideoque poëtae inueniuntur, hi quoque hedera cincti repraeſentantur. Ariſtoph. Nub. 603. ibi Schol. et Ran. 1242. Horat. Od. I, 1, 29. Propert. IV, 7, 75 ſq. Orpheus Arg. 7 ſq. ait ſe Bacchi et Apollinis κέντρῳ ἐλαυνόμενον. A Dioſcor. in Anal. Brunk. T. I. p. 499. ep. 25. Ἑλικὼν vocatur εὔκισσος. *ſequaces* naturam hederae exprimit. cf. Plin. Pan. 45. Valer. Flac. I, 124. *lambunt*, vt Virgil. Aen. II, 684. A lingua hoc ad flammas et h. l. ad folia translatum, quae flammarum figuram referunt. Conſulto magnifica ratione dicendi Noſter vtitur, ſuperbiae et faſtui illorum poëtarum adcommodata. Illa remitto, dicere vult, poëtis praeſtantiſſimis vel illorum ipſorum vel ſtolido vulgi iudicio. Petron. 83. *Poëta ſum et, vt*

*ſpero, non humillimi ſpiritus, ſi modo coronis aliquid credendum eſt, quae etiam ad imperitos deferre gratia ſolet.*

*Ipſe ſemipaganus.* Quanta magnificentia verborum de illis poëtis locutus eſt, tanta modeſtia per ironiam de ſe loquitur, et illorum doctiſſimorum et Muſarum commercio honoratorum virorum amplitudini quaſi adſurgens *ſemipaganum* ſe vocat. *Paganus* eſt ruſticus, et obponitur militi. Iuvenal. XVI, 33. Plin. Epiſt. X, 18. Veget. II, 23. H. l. *ſemipaganus* is eſt, qui non proprie inter poëtas eſt referendus, quum bibendo ex Hippocrene ſomniandoue in Parnaſo non ſit initiatus.

7. *Ad ſacra vatum carmen adfero noſtrum.* *Sacra* obponuntur vulgaribus; ſunt igitur ea, quae ad omnium intelligentiam non veniunt, ideoque arcana cuiuscumque artis et diſciplinae non niſi artem colentibus nota. Poſſunt itaque ſacra vocari praecepta artis poëticae et carmina ipſa. Broukh. ad Propert. III, 1. 1. Ovid. ex Ponto II, 10. 17 ſeq. III, 4. 65 ſeq. IV, 8. 81 ſeq. Bene Noſter ironiam tuetur, et vocat carmina iſtorum poëtarum *ſacra vatum*, quaſi familiariori Muſarum commercio earumque adflatui proprio debeantur, ſuum contra opus ſimpliciter *carmen*. Hoc *carmen* adferre ſe *ſemipaganum*, ait, *ad ſacra vatum*, i. e. addere *ſacris vatum*, carminibus illis ab Apolline et Muſis dictatis. Sic egregie *ſemipaganus vatibus*, *carmen ſacris* obponitur. Senſus hac ratione ſimpliciſſimus oritur: Carmen hoc meum edo et, qua par eſt, modeſtia praeſtantiſſimis poëtarum operibus iam euulgatis adiungo. Alii, inter quos Lambinus, ſub *ſacris* illa carmina poëtarum intelligunt, quae adſeruabantur in bibliotheca Apollinis Palatini, quo auctores ſcripta ſua deferre et recitare ſolebant. Sueton. Aug. 29. Dio LIII. princ. Ovid. Triſt. III, 1. 59 ſeqq. vet. Schol. Cruq. ad Horat. Sat. I, 10. 38. Bentlei. ad Horat. Epiſt. II, 2. 92. Calpurn. Sic. 157 ſeqq. cf. Wernsdorf. ad Aram Pythiam in poët. lat. min. T. II. p. 381. Hoc non diſplicet, verum caue exiſtimes, Perſium de delatione carminis ſui in illud templum et de recitatione cogitaſſe.

8 — 14. Subiicit Perſius rationem, quid ſit, quod, quum non ſit poëta initiatus, carmina ſcribere nihilominus audeat. Sunt aliae res, inquit, praeter memoratas, quae ingenium hominibus largiri ſoleant, fames et auri ſpes. Haec ita extulit, vt eae cauſae, quas exempli tantum gratia protuliſſe videri vult, ad illos poëtas transferri poſſe

videantur, tecteque innuatur, quid proprie intelligendum ſit, quum illi gloriantur, ſe ſomniaſſe in Parnaſo aut bibiſſe ex Hippocrene.

8. 9. Vel natura infantes fame eloquentes redduntur. Hoc expreſſit ſimilitudine a pſittaco et pica ſumpta, quas vulgo ad imitandas voces humanas condocefaciunt, per interrogationem. *Quis expediuit pſittaco* i. e. quis fecit, vt pſittacus facile eloqueretur. χαῖρε, humanitatis verbum, quo pſittacus intrantes ſalutabat. *verba noſtra*, voces humanas. *conari*, cum delectu; *conamur* enim ea, in quibus periculum facimus, et quorum perficiendorum facultas adhuc nobis deeſt. Quintil. Inſtit. I, 1. *Has primum audiet puer, harum verba effingere imitando conabitur.* Bene itaque hoc de aue dicitur, quam homines condocefaciebant voces coram recitando, quas imitaretur. Ceterum ad luxum pertinebat, pſittacos alere et picas, vt intrantes domum ſalutarent. Ovid. Amor. II, 6. 37 ſqq. Martial. XIV, 73 et 76. Petron. 28. Stat. Silv. II, 4. 16 ſqq. Plin. H. N. X, 42 ſqq.

10. *Magiſter artis.* Fames nempe omnes ad omnia dociles reddit. Iuvenal. III, 78. *ingenii* h. l. facultatis poëticae. Ovid. A. A. III, 57.

11. *artifex ſequi*, Graeca conſtr. et duriuſcule pro: artifex in condocefaciendo, vt *ſequantur*, adſequantur, exprimant. Per gradus Noſter bene adſurgit ad vim famis exprimendam; ea non ſolum rudes inſtituere (*magiſter artis*) verum etiam plane ineptos aptos reddere poteſt (*ingenii largitor*), quin, quod natura omnino alicui negauit, ei largiri. *negatas* ſc. a natura.

12. *refulſerit* pro: oſtentata ſit, vel a ſtella ſalutari, quae nautis ſubito in tempeſtate adparet (Horat. Od. I, 12. 27 ſeq.), vel ab auri et argenti fulgore (Virgil. Aen. VI, 204.) ſumptum. cf. Vellei. Paterc. II, 103. *nummi doloſi;* qui homines quaſi circumuenire et ad ea perducere ſolet, ad quae apti non ſunt.

13. *Coruos poëtas et poëtrias picas*, mares ineptos ad poëſin et feminas garrulitate tantum inſignes.

14. *Pegaſeium nectar.* *Nectar* h. l. legendum eſſe iam Barthius monuit ad Calpurn. Sic. Eclog. IV, 151. *Nectar* vocat carmina ſua Pindarus Olymp. VII, 12 ſq. et Theocrit. Idyll. VII, 82. cantum. Cantus enim et oratio ſaepe cum flumine dulci, quod e canentis ore fluit, comparatur, Homer. Il. α, 249, vt cum imbre, Neſtor. Larand. Ep. I.

Anal. Brunk. T. II. p. 344. ἡδὺς ὄμβρος Ἑλικωνίδος ἀοιδῆς, et cum dulci potu Ovid. ex Ponto III, 4. 55. Martian. Capella lib. IX. *Post hos honoratior fontigenarum virginum chorus Pegaseae vocis nectare diffluebat.* Quo loco Martianum respexisse Persii versum existimat Vossius in Instit. orator. IV, 12. 1. cf. Antipatr. Sidon. in Analect. Brunk. T. II. p. 26. Epigr. 75, vbi Brunk. Persii verba: *Pegaseium nectar*, laudat. H. l. *nectar Pegaseium* est tam dulce carmen, quam Hippocrenes latices ipsi esse finguntur, qui ab Honesto in Analect. Brunk. T. II. p. 289. Epigr. 3. νεκτάρεαι λιβάδες Πηγάσιδος κρήνης vocantur.

# COMMENTARIVS

## IN SATIRAM I.

v. 1. Poëta fingit se a quodam interpellatum, dum in satiris scribendis occupatus est. *Curae* h. l. pro rebus omnibus, quae curas iniiciunt, animumque occupant. *quantum est in rebus inane*, i. e. quam inanes sunt plerumque res, quarum causa homines tantopere se torqueant? Graece: ὅσον τὸ κενόν. Omnes fere interpretes haec verba Persii esse, satiram his incipientis, disputant. Casaubonus quidem in eo nescio quid artificii poëtici quaerit, quo totum satiricae poëseos argumentum exhaustum sit. Meo quidem sensu haec verba melius homini, Persium satiras meditantem interpellanti, tribuuntur.

2. *Min tu istud ais?* dialogi naturae aptum; sic quoque Nostrates: *meinst du mich?* Talibus quaestiunculis, saepe supervacaneis, etiam Latini in quotidiano sermone vtuntur. *Nemo hercule*, verba interpellantis, sibique ipsi, quum in respondendo dubitare Persius videatur, respondentis. *Nemo?* Quasi miratur Persius pro certo adfirmantem: nullos omnino lectores satiras esse inuenturas. Hoc sentit alter, statimque subiicit quasi ad molliendum omen.

3. *Vel duo vel nemo.* i. e. paucissimi. *turpe et miserabile.* Haec quoque verba monitoris, hoc labore Persium nullam gratiam capturum, reputantis. *Turpe* dixit, quia obficit certe existimationi scriptoris negligi ab omnibus; *miserabile* spectat ad conditionem auctoris eo modo neglecti. Verum hoc *turpe* et *miserabile* ei tantum videri

poteſt, qui multitudinis plauſus captat, non item Perſio; proinde interrogat, quaſi rationem, cur id turpe et miſerabile ſit, ignorans: *Quare?*

4. 5. Verear ſcilicet, ne iniqui iudices inique de meis ſcriptis iudicent? Hoc *verear* intelligendum eſt. *Pulydamas* ſapientiſſimus quondam inter Troianos et fortiſſimus, cuius cenſuram Hector verebatur. Hom. Il. χ, 100 ſqq. Res in prouerbium abiiſſe videtur, (Cic. ad Att. VII, 1.) quo bene Noſter h. l. vtitur, quandoquidem ſub *Pulydama* per ironiam cenſor iniquus quicumque, ſiue Neronem intelligas ſiue alium, intelligitur, cuius iudicium multitudo temere ſequatur, et *Troiades* praeclare Romani inbelles dicuntur, Troianorum origine tantopere ſuperbientes. Iuvenal. I, 100. *Accius Labeo* ſecundum Schol. inepta Iliadis et Odyſſeae verſione famoſus, (cf. infra v. 50.) in pretio tamen ab aequalibus eiusdem farinae habitus. *Nugae:* vt Noſtrates in ſimili re dicunt: *Poſſen!* Pro nugis habeo iudicium, quod de me ferant Romani. *turbida Roma* pro Romanis variis ſtudiis in diuerſa tractis, variis adfectibus turbatis, vt verum ſentire non poſſint. Virgil. Aen. IX, 57. Lucian. in Nigrino.

6. 7. *Elevet*, parui pendat. *Examen* eſt lingula trutinae. Similitudinem, qua Noſter h. l. vſus eſt, pauci ex interpretibus intellexiſſe videntur. *Examen inprobum* eſt lingula non ad perpendiculum erecta, quae igitur perperam indicat duorum ponderum aequalitatem, ergo iniuſta, et hoc loco valet pro iudicio iniuſto. *trutina*, foramen, intra quod vergit lingula, pro ipſa bilance. Iuvenal. VI, 436. Antholog. lat. T. II. lib. V. Epigr. 141. Sublata ſimilitudine ſenſus erit: ne corrigas (*caſtiges*) iudicium inprobum eorum hominum, quibus recte indicandi facultas omnino deeſt.

8—11. Locus difficilis eſt, et, vt equidem puto, minime ſanus. *Nam Romae quis non?* ſc. peruerſe iudicat, in primis de huiusmodi ſcriptis, *ob hanc rem*, vt ait Horat. Sat. I, 4. 23 ſq. *Quod ſunt, quos genus hoc minime iuuat, vtpote plures Culpari dignos.* Hanc cauſam quidem odii aut peruerſi de ſatiris iudicii non addidit Noſter, verum ex ſequentibus ea poteſt haud difficulter diuinari. Illius morum turpitudinis cogitatio poëtam repentino quaſi ictu ferit, adeo vt exclamatione nondum plene enunciata, alteram inchoet: *Ah, ſi fas dicere!* ſi mihi liceret de iſtis, qui iniquam cenſuram agunt, libere

dicere. Haec dicit poëta quaſi adhuc incertus, quid faciat; deinde animo confirmato pergit: *Sed fas*, ſed permiſſum mihi eſſe, aut permittendum, exiſtimo *tunc*, *quum ad canitiem*, ad ſenectutem meam, *et noſtrum iſtud viuere triſte*, ad noſtram vitam ſeu vitae genus triſte ac tetricum, propenſum ad alios reprehendendos, *adſpeximus* (per enall. temp. pro praeſenti) *et nucibus facimus quaecumque relictis*, ad ea adſpeximus, quae facimus nugis relictis, quibus pueri delectantur, ideoque, aetate puerili exacta. Catull. XIV, 183 ſq. Phaedr. III, 14. Martial. V, 86. 1. Petron. 81. *Quum ſapimus patruos*, quum ſapientiam, prudentiam patruorum nobis ſumimus ad aliorum mores obiurgandos, (e comoedia forte, vbi patruorum partes in obiurgandis nepotibus verſabantur, aut e vita communi petita haec dictio. Horat. Od. III, 12. 3. Sat. II, 3. 88.) *tunc tunc* ſc. fas eſt, aut fas eſſe exiſtimo. Iteratum *tunc* non ſolum adſeuerandi vim habet, ſed etiam impetum exprimit, quo ad ſatiras ſcribendas Noſter abripitur. *Ignoſcite*, i. e. veniam igitur date ſcribendi. *Nolo.* Recuſat monitor, quaſi de ſententia multitudinis, dare veniam. Videtur itaque poëta ſenis perſonam induiſſe, cui cenſoris munus conueniat, et a moribus et conſuetudine ſenum, eorumque vitae genere triſti ac moroſo prauos ciuium mores notandi caſtigandique licentiam ſibi ſumere. Quam quum vidiſſet ne ſic quidem ſibi eſſe conceſſam, pergit: *Quid faciam? Sed ſum petulanti ſplene cachinno.* Tamquam imperioſo illo: *Nolo* motus, incertus adhuc interrogat: *Quid faciam?* deinde naturam ſuam reſpiciens conſilio ſubinde confirmato: *ſed*, inquit, ſcribendum mihi eſt, nam *ſum petulanti ſplene cachinno.* Cuicumque adfectui veteres quaſi ſedem poſuerunt; laetitiae ſedem in ſplene, (Ariſtoph. Theſmoph. 3. ibi Sch.) iracundiae in felle, (Iuvenal. V, 159.) etiam in corde, (Virgil. Aen. VI, 407.) amoris in hepate, (Theocrit. XI, 6. XIII, 71. Claudian. VIII, 241 ſq.) non tamen ſemper ſibi conſtant. Senſus h. l. eſt: natura ſum cachinno petulans, deriſor; quod nomen tamen Perſius iniuria ſibi vindicare videtur. Caſaubonus locum hunc a v. 8 — 12. ſic intelligit: Aequum eſt ſatiras ſcribere, quum intuemur ſenes noſtros, vitam tetricam et auſteram ſimulantes a pueritia ad vltimam vsque vitae metam, qui nihilominus tamen cenſores agere volunt. Si hi verſus Iuvenalis eſſent, viro doctiſſimo adcederem: verum ratio-

nem ſatiras ſcribendi non poterat Noſter repetere ab eo, quod nusquam argumentum ſatirae alicuius fecit. Ceterum leui literarum mutatione interpretatio loci fit facilior: *Nam Romae quis non? — at qui fas dicere? — Qui fas? Tunc? quum ad canitiem et noſtrum iſtud viuere triſte Adſpexi, et nucibus facimus quaecumque relictis? Quum ſapimus patruos? — Et tunc ignoſcere nolo. — Quid faciam? ſed ſum petulanti ſplene cachinno.*

13 ſqq. Intendit flagellum ſatiricum Noſter in ſcribendi pruriginem, quam primae ſatirae argumentum fecit, eamque quaſi ex inprouiſo inuadit. cf. not. ad v. 107. *incluſi*, a turba remoti, in cubiculi receſſu. Poëtae et oratores in lectulo ſedentes ſolebant meditari. Ovid. Triſt. I, 1. 41. Cic. de Orat. III, 5. Plin. Epiſt. V, 5. 5. *numeros*, verſus. *pede liber*, rhythmi legibus ſolutus. Senſus eſt: ſcribimus et pedeſtri et ligato ſermone. Prima perſona pluralis, qua Noſter vtitur, inridendi vim habet. Emendatio Gronovii (Diatrib. c. XXIV.) concinnitatis laude commendatur: *Scribimus, incluſus numeris ille, hic pede liber.* — *Grande aliquid.* Quid illud ſit, ex ſequentibus adparet; idem nempe, quod Petron. cap. 1. *rerum tumorem et ſententiarum vaniſſimum ſtrepitum* adpellat. v. ibi interpp. et Ariſtoph. Ran. 860 ſqq. Eodem ſenſu Horat. in arte 457 habet *ſublimes verſus*. De illo ſublimi genere, quod epicorum et lyricorum proprium eſt, in quo ſententiae rerum magnitudini, et verba rurſus ſententiarum grauitati ac dignitati adcommodata ſunt, vt apud Prop. II, 8. 10 ſqq. Ovid. A. A. I, 206 ſqq. ſermo eſſe non poteſt. *quod pulmo animae praelargus anhelet* ſimpliciter pro: ad recitandum, ſed cum delectu expreſſum, et apte ad eam vim, quae τῷ *grande* h. l. ſubiecta eſt. *Pulmo praelargus animae*, pro: pulmones capaciſſimi. Ariſtoph. Ran. 851 ſqq. ῥήματα δαιομένη ſc. γλῶττα καταλεπτολογήσει πλευμόνων πόλυν πόνον. Contra hoc vitium in recitando monet Quintil. Inſtit. XI, 3. *Sunt qui crebro anhelitu et introrſum etiam clare ſonante imitentur iumenta onere et iugo laborantia. Quod adfectant quoque, tamquam inuentionis copia vrgeantur, maiorque vis eloquentiae ingruat, quam quae faucibus emitti poſſit.*

15. Senſus: vt ea ſcilicet coram populo recites. Hoc ita expreſſum eſt, vt recitantis pariter atque auditorum vitia acriter perſtringantur, illius cultus mollis et effeminatus, vox fracta, oculi libidinoſi; horum incontinen-

tia in ſtudio ſuo profitendo et leuitas. Mos ille ſcripta ſua amicis doctis recitandi multum valuit ſane ad latinae linguae, quam adtigit, perfectionem, ideoque a ſapientiſſimis Romanorum quibusque commendatus eſt. Ovid. Triſt. III, 14. 39. ex Pont. I, 5. 57. IV, 2. 33. Plin. Epiſt. VII, 17. Quo tamen inſaniae proceſſerit, leges apud Iuvenal. I. princ., et III, 10. Martial. III, 44. Aedes ſaepe magna pecunia a recitante conducebantur. Horat. Sat. I, 3. 88 ſqq. et 4. 74 ſqq. Iuvenal. VII, 38 ſqq. *pexusque togaque recenti.* Non tam cultu corporis praecipue ſe commendaturus, quam ingenii ſui triumphum externo corporis habitu quaſi celebraturus.

16. *ſardonyche.* Plin. H. N. XXXVII, 23. Haec gemma ſculpta ſola fere ceram non auferebat, ideoque in ſignaculis primum locum obtinebat. Iuvenal. XIII, 138 ſqq. Ceterum gemma pro annulo poſita eſt. *natalitia*, vel qua natali die ſolum vtebatur, vel quam natali die dono adceperat. Iuvenal. IX, 50. Plaut. Curcul. V, 2. 56. In gemmis pretioſiſſimis parandis, quum primis temporibus rei publicae vitio daretur, plures annulos quam vnum digito geſtare, (Iſidor. XIX, 32.) nec finem nec modum Perſii aetate nouerunt. Iuvenal. I, 27 ſqq. VI, 379 ſqq. Petron. 5;. Martial. V, 11. 1. Quintil. Inſt. XI, 3. de cultu oratoris: *Manus non inpleatur annulis, praecipue medios articulos non transeuntibus.* cf. Martial. II, 29; V, 9. *albus.* Ad pallorem recitantis de euentu recitationis anxii, vt Caſaubonus vult, hoc non retulerim, nam in huiusmodi homuncione, tantopere ſibi placente, plauſumque auditorum cogitatione iam audiente, oculis gaudio et laſciuia natantibus eos adſpiciente, timor vix locum habere poteſt; rectius ad ſplendorem totius ornatus externi trahas. Martial. I, 56. 14. X, 62. 6. Huc pertinet imago, quam Lucianus (Rhet. praec. T. III. p. 11. ed. Reiz.) de rhetore ad auditorum plauſum ſe comparante adumbrauit: *πάνσοφόν τινα, καὶ πάγκαλον ἄνδρα* ſc. *εὑρήσεις, διασεσαλευμένον τὸ βάδισμα, ἐπικεκλασμένον τὸν αὐχένα, γυναικεῖον τὸ βλέμμα, μελιχρὸν τὸ φώνημα, μύρων ἀποπνέοντα* cet.

17. *Sede celſa* i. e. ex cathedra; indicat oſtentationem recitantis. Plin. Epiſt. VIII, 21. 2. Iuvenal. VII, 45. *plasmate. Plasma* hoc ſaltem loco medicamentum videtur fuiſſe ad guttur molliendum, vocemque ſuauiorem reddendam. Salmaſius ad Solin. p. 85. disputat, *liquido plasmate guttur conluere* idem eſſe, quod ſequens v. 35:

*eliquare et tenero palato verba ſubplantare; μετὰ πλάσματος αὐλεῖν* eſſe *πολυκαμπτως αὐλεῖν* et *πολυτρόπως*. Nititur quoque Quintil. Inſt. I, 8. Ceterum aliter locum legit, poſt *ocello* delet (.) et ponit (,), ac pro: *leges*, habet: *legens*. Verum illa interpretatio dura eſt, vimque verbis inlatam ſapere videtur.

18. *Mobile*, quod efficitur mobile gargarizando. *patranti fractus ocello*. i. e. oculis fractis, in libidinem prae gaudio reſolutis, quales ſolent eſſe patrantium, rem veneream exercentium. Iuvenal. VII, 241. habet: *oculos in fine trementes*; Apulei. in Luc. *oculos vdos ac tremulos, ac prona libidine marcidos, iamiamque ſemiadopertulos*; Horat. Od. I, 36. 17. *putres* Ceterum hoc ſenſu *τὸ patrare* alias vix obcurrit; apud Catull. XXIX, 17. eſt *expatrare* pro: ſcortorum commercio abſumere. Senſus: multa oris et vocis ſuauitate magnaque geſtus laſciuia et venerea oculorum motatione verſus pronuncias; ipſo molliori obtutu auditores ad libidinem quodammodo excitas.

19. *Heic*. illo loco, vbi recitatur. *neque more probo*, inhoneſto et laſciuo geſtu motos ſe profitentur. Senec. Epiſt. 52. Hoc fiebat tum quoque in iudiciis. Plin. Epiſt. II, 14. 12. *neque voce ſerena*, tremulis gannitibus. v. Auſon. infra laudandum.

20. *Ingentes Titos*. Quantam vim haec adpellatio, qua Romani alias tantopere delectabantur, h. l. habeat, quisque, vel omni interprete ſilente, ſentiet. *ingentes*. Non ſatis erat Noſtro *magnos* dixiſſe, vocat eos *ingentes*, quibus quum tam puerilis morum leuitas tribuatur, efficitur admirabilis disſimilium coniunctio. Non a vero videtur abhorrere Heinſii opinio, *Titos* a Noſtro poſitos eſſe pro *Titienſibus*; ſic Horat. in arte 342. habet *rhamnes*. v. Heinſ. ad Ovid. Faſt. III, 131. *trepidare*, geſtire, ſubſilire laetitia, grauitatis ac conſtantiae adeo immemores, vt morum corruptelam in quocumque corporis geſtu declarent. *quum carmina lumbum intrant*, excitant auditores, vt lumbis criſſent. De hoc v. Burm. in Anthol. lat. T. II. p. 495. Lucian. T. II. Aſin. aur. 6. ed. Reiz de pruritu venereo: *ἡ δὲ ὀσφὺς ἡμῖν ὑγρῶς ἐπικινεῖται* Auſon. Epigr. CVIII, 4 ſqq. *Principio tremulis gannitibus aera pulſat, verbaque laſciuos meretricum imitantia coetus Vibrat, et obſcoenae numeros pruriginis implet.* De effectu modorum laſciuorum v. Iuvenal. VI, 195 ſq. XI, 162 ſq. Plutarch. Symp. XI, 15, poëſin cum ſaltatione comparans

de vi carminum recitatorum in auditores ita loquitur: *μόνον οὐ λέληθε τὴν ἐν ὀρχήσει διάθεσιν τὰ ποιήματα παρακαλεῖν καὶ τὼ χεῖρε καὶ τὼ πόδε, μᾶλλον δὲ ὅλον, ὥσπερ τισὶ μηρίνθοις, ἕλκειν τὸ σῶμα τοῖς μέλεσι καὶ ἐντείνειν, τούτων δὲ λεγομένων καὶ ᾀδομένων, ἡσυχίαν ἄγειν μὴ δυναμένοις* Ceterum illa loquendi ratio, qua Noſter vſus eſt, nata quoque videri poteſt ab effectu tibiae. Iuvenal. VI, 311 ſqq.

21. *intima*, eas corporis partes intelligo, in quas ſenſus laſciui, inpudica voce et geſtu excitati, agunt. *ſcalpuntur*, titillantur. Senec. Epiſt. 75: *Quid aures meas ſcalpis, quid oblectas?* — *tremulo verſu* ſpectat ad rhythmum carminis effeminatum et ad vocem, qua illud recitabatur, libidine et laſciuia trementem. Horat. Od. IV, 13. 5. cf. Petron. 70. Qualia carmina tunc deberent eſſe, docet Martial. I, 36.

22. *Tun vetule.* Recitator cogitandus aetate iam provectiore, eoque magis vituperandus. *Vetule.* Hoc verbum conuicium fere ſemper inuoluit. Plaut. Epidic. II, 2. 4. Ariſtoph. Nub. 789. *auriculis alienis conligere eſcas* facete dictum pro: alienis auribus ſcribendo recitandoque inſervire. Aelian. V. H. III, 1. *καὶ ἐπτιῶσιν εὖ μάλα τὰς ἀκοάς.*

23. *Auriculis:* iteratum hoc auget rei indignitatem. *quibus dicas: ohe*, i. e. auriculis eorum hominum, qui in laudando te omnem verecundiam et pudorem adeo tollunt, vt tandem ipſe eorum plauſus faſtidias et faſtidium tuum declares exclamando: *ohe!* — *et cute perditus*, etiamſi naturae aliquo vitio erubeſcere non poſſis; hoc enim ſignificare videtur *cute perditus*, ſiue illud de aqua intercute laborante ſiue de ſcabioſo adcipias. Ceterum cf. Horat. Sat. II, 5. 96. Iuvenal. VI, 62.

24—26. Quid iuuat autem, obiicit alter, tantum ſtudii et laboris in literis poſuiſſe, niſi, quid profeceris, etiam aliis innoteſcat, vt laudem et gloriam, ſtudiorum et vigiliarum fructum, tibi conligas.

24. 25. Doctrinam illam, quae aliis ſe iactare geſtit, expreſſit per *fermentum*, quod maſſam, cui admixtum eſt, inflat tumidamque reddit, et per *caprificum*, quae, quum muris innaſcitur, illorum compagines ſolet laxare. Iuvenal. X, 144 ſq. Martial. X, 2. 9. Ceterum *quo* eſt h. l. cui bono, quem in finem. Heinſ. ad Ovid. Heroid. II, 53. *rupto iecore*, tamquam muri compagibus illa caprifico ruptis. *Iecur*, vt ſanguinis officina, ſedes omnium ad-

fectuum, praecipue libidinis, quae huiusmodi carmina, de quibus h. l. sermo est, dictat. Theocrit. XIII, 71. Horat. Od. I, 25. 13. Propterea ea, quae studiis suis sibi parauit, quasi iecore concepta et innata, vt caprificus muris, finguntur, quae, dum cupiunt euulgari, rumpunt iecur, vt caprificus muros. De industria Noster aduersarium ista similitudine vtentem inducit, vt et genus studii et pruritus vehementiam, qua ad scribendum et recitandum compellatur, ipse suis ipsius verbis declaret. Obseruandum praeterea est, aduersarium ab alia similitudine, a *fermento* desumpta, ordiri, quam statim, vt sensui suo minus respondentem, inperfectam relinquit et ad aliam transit. Sed et illi *fermento* sua vis est, vanitatemque illius studii indicat, qua is, cui illud inest, inflatus redditur et tumidus.

26. Vt inpensius etiam recitandi studium excuset, addit: *En pallor seniumque.* Haec verba vulgo, vel a Reizio, Persio tribuuntur, at haud scio an melius eius aduersario, recitandi causam agenti, adsignentur, quasi dicat: vide, quantum studii et sudoris (id enim per *pallorem* et *senium* intelligitur. Horat. Epist. I, 18. 47. II, 2. 82 sq.) in ea re consumptum sit, quam male conlocatum id foret, nisi laudes ciuium, quasi fructus inpensae, inde conligantur. Misericordia saltem Persium conrumpere studet, quem ratione mouere desperat. *o mores!* exclamatione solemni vtitur Persius, peruersam cogitandi rationem h. l. spectante.

27. Sensus: adeone laus sola finis est studiorum; adeone tota scientia ad ostentationem comparata est. Notum est Graecum prouerbium: οὐδὲν γὰρ ὄφελος ἀποῤῥήτου φασὶ καὶ ἀφανοῦς τῆς μουσικῆς Lucian. Harmon. T. I. p. 852. ed. Reiz.

28. At notum esse in vulgus, obiicit aduersarius, delectat. Pro: notum esse, posuit: *digito monstrari;* natum hoc ex eo, quod de Demosthene fama ferebat. Plin. Epist. IX, 23. οὗτος ἐκεῖνος Lucian. Somn. Tom. I. Cap. II. ed. Reiz. cf. Ovid. Am. III, 1. 17 sqq.

29. 30. Tune in scholis legi, memoriaeque a discipulis mandari nihili putes? Omnem institutionem et eruditionem in scholis a poëtarum lectione auspicabantur cum Graeci tum Romani. Notum hoc est ex Quintiliano. Praecipue Homero, poëtarum principi, hic honos habitus est, sequenti tempore etiam Horatio et Virgilio. Iuvenal. VII, 226. Quod quum nonnisi optimis poëtis con-

tingeret, erit, *in ſcholis legi*, idem, quod in optimorum cenſum venire; illamque laudem omnes poëtae ambibant. Martial. I, 35. *cirratorum* puerorum capillis calamiſtro inuſtis, ergo comptorum, diuitum, nobilium. Martial. IX, 30. 7. *cirrata caterua magiſtri.* — *dictata fuiſſe* i. e. lectionibus dictandis et recitandis inſeruiſſe.

30 — 40. Perſii haec verba eſſe cum ex iis, quae proferuntur, rationeque, qua enunciantur, tum ex v. 40. dubium eſſe nequit. Quaeri autem poteſt, quo nexu cum antecedentibus cohaereant. Equidem ſic exiſtimo. Aduerſarius inceperat communem poëtarum cauſam agere, ſcribendique ſtudium tueri ac defendere, quod gloria inde pararetur non contemnenda, quae maxima fieret ſcriptoris, ſi, quae elaboraſſet, in ſcholis diſcipulis proponerentur atque explicarentur. Huius vices repente occupans eique quaſi adſtipulans, alia eiusdem generis Perſius ſubgerit, eorumque mentionem facit, quae vt ſpecie honorifica ſcriptorum vanitatem mouere et adlicere poſſint; verum id facit ratione conſilio ſuo adcommodata. Sic enim ea effert, talemque verborum delectum habet, vt adpareat, quam futilia ea ſint, quae tamquam praeclara ſcribendi incitamenta proferre videtur. Ironiae, qua hoc loco vtitur Noſter, vim etiam augere videtur, quod ea, quae fieri tantum poterant, eamque ob rem conditionatim erant exprimenda, ita narrat, tamquam re vera et ante oculos gerantur. Quin inter pocula, Perſius addit, poetae mentionem faciunt, commendant eius carmina, recitant, laudant. En beatiſſimam eius conditionem!

31. *Romulidae* eamdem vim habet, quam ſupra v. 20. *ingentes Titos. ſaturi* indicat menſas remotas, quibus remotis vino et variis ſermonibus veteres indulgebant. cf. Wolf ad Plat. ſymp. IV, 1. Solebant etiam inter epulas poëtarum carmina recitare, deque eorum vitiis et virtutibus, vt ſit ab hominibus cibo et vino probe oneratis, inſulſe et inepte plerumque disſerere. Petron. 55 et 59; Iuvenal. VI, 433 ſqq. XI, 177 ſqq. Plin. Epiſt. I, 15. 2; IX, 36. 4. *dia* ad carminum praeſtantiam ſpectat. Sulpic. Sat. 48. *narrent.* parum adcurate illud quidem, ſed ſecutus eſt Noſter et in hoc et in aliis nonnullis ſermonis quotidiani conſuetudinem. Plaut. Perſ. IV, 3. 29.

32. *Heic*, inter pocula. *hyacinthina laena*, a colore, qui erat purpureus aut violaceus. Ceterum non ſatis conſtat, qualis fuerit ille flos hyacinthus. v. Voſſ. ad

Virgil. Georg. IV, 137. Salmaf. ad Solin. p. 860 fqq. Hic cultus nobilem aliquem indicat. Iuvenal. III, 283. Molle veftimenti genus eft intelligendum et adcubitorium. Petron. 30. ibique Interpp. In veftitu molli Romani tunc temporis cum fpadonibus et mulieribus certabant. Iuvenal. II, 65 fqq. Senec. Epift. 90.

33. *Rancidulum* a vitiato et corrupto cibo fumptum. De commendatione putida forfan adcipiendum, quam carminum lectioni ille praemittit. *balba de nare*, per nares vocem balbam emittens. Horat. Sat. II, 3. 274. Omnia haec ad effeminatam huius faeculi mollitiem referri debent.

34. *Phyllidas, Hypfipylas* i. e. carmina tragici argumenti. *Phyllis* Sithonis filia Thracumque regina a Demophoonte, (Serv. ad Virgil. Eclog. V, 10. Ovid. Heroid. II.) Hypfipyle Thoantis, Lemni regis, filia a Iafone deferta erat; huius hiftoriam argonauticorum fcriptores exornarunt. Apollon. Rhod. I, 609 fqq. Valer. Flacc. II, 101 fqq. cf. Ovid. Heroid. VI. Hinc intelligendum eft illud *plorabile*. Perfius dicere vult: et fi quid aliud, practer illa priora, vates (per ironiam) habent ad teneros et molles adfectus et dolores mouendos apta. *plorabile* eft h. l. noftrum: *etwas empfindfames*. Claud. XVIII, 261. de Eutropio fpadone: *verbis fonat plorabile quiddam vltra nequitiam fractis*.

35. *Eliquat*, voce molli et effeminata pronunciat; translatum a metallis corporibusque duris, quae igne liquantur et molliuntur. *fubplantat*, translatio nota, fpectat ad vocem fractam ac balbutientem. *tenero palato*, vt tenelli aut feminae. Haec mala omnia a temporum corruptela ad exquifitam elegantiam iam Ovidii aetate referebantur. v. A. A. II, 283 fqq. III, 293 fqq. cf. Martial. X, 65. 10 fq.

36—40. Reliqui in poëtae laudem confentiunt, nunc procul dubio beatiffimus eft. Haec ita per hyperbol. enunciata funt, vt ironiam vel ftupidiffimus adnofcat.

36. *Adfenfere viri*. Magno hoc cum delectu. Primum enim hi *viri* vocantur, qui, quum idem fentiant, quod ille mollis, effeminatis moribus fe produnt; deinde illud *adfenfere*, graue aliquid fonans et in grauibus rebus plerumque adhibitum, (Ovid. Metam. IX, 259. XIV, 592. Virgil. Aen. II, 130.) h. l. in re futili vfurpatum ironiae vim vehementer mihi augere videtur. *nunc non cinis ille*

*poetae felix?* i. e. nonne poëta nunc post mortem beatus, nonne inmortalitas ei parta est?

37. *non leuior cippus nunc inprimit ossa?* Hoc a formula bene precandi mortuis sumptum est: *Molliter ossa cubent* Ovid. Trist. III, 3. 76. Amor. III, 9. 67. A. A. III, 470. Propert. I, 17. 24. Iuvenal. VII, 207. Hinc illae in sepulchris literae S. T. T. L. hoc est: *Sit tibi terra leuis*. Exsecratio contra erat: *Sit tibi terra grauis; vrgeat ossa lapis*, Senec. Hippol. 1280.

38. *Laudant conuiuae.* Hoc quoque egregie. *Laudant* plus est, quam illud superius *adsensere.* Sed laudant *conuiuae*, ad coenam vocati ab illo nobili recitante, cuius iudicium de pulchro et venusto conuiuae sequuntur. Martial. VI, 48. Innuitur igitur laus non vera et solida, sed falsa et fucata. *nunc non e manibus illis. Manes* pro cinere et deinde pro tumulo ipso ponuntur. Plin. Epist. VII, 27. 11. Nam opinio erat veterum vulgaris, *manes* simul cum cinere quiescere, ac sepulchro inhabitare. Propert. II, 10. 31; IV, 5. 3. Sic quoque *cineres* pro manibus. Virgil. Aen. II, 587. cf. Aen. III, 39 sqq. Eurip. Hecub. 31 sqq.

39. Hic versus procul dubio ex interpretamento *τοῦ manibus* prioris versus concinnatus et intrusus est.

40. *Nascentur violae?* Hoc inde videtur natum esse, quod veteres tumulos mortuorum sparsis floribus et corollis solebant ornare. Sueton. August. 18. Athenaeus XV. p. 679; pertinebat hoc ad religionem manium, qui, vt putabatur, libationibus annuis, coronis, floribus cet. delectabantur. Anthol. lat. Burm. T. II. lib. IV. epigr. 247. Beatissima mortui conditio, cui vel natura ipsa inferias agat, floribus in tumulo sponte nascentibus, videtur indicari. Antipat. Sidon. epigr. in Anacreont. in Analect. Brunck. T. II. 25. *Θάλλοι τετρακόρυμβος, Ἀνάκρεον, ἀμφί σε κισσὸς, Ἁβρά τε λειμώνων πορφυρέων πέταλα· Πηγαὶ δ' ἀργινόεντος ἀναθλίβοιντο γάλακτος, Εὐῶδες δ' ἀπὸ γῆς ἡδὺ χέοιτο μέθυ, Ὄφρα κέ τοι σποδιή τε καὶ ὀστέα τέρψιν ἄρηται, Εἰ δή τις φθιμένοις χρίμπτεται εὐφροσύνα, Ὦ τὸ φίλον στέρξας, φίλε, βάρβιτον, ὦ σὺν ἀοιδᾷ Πάντα διαπλώσας καὶ σὺν ἔρωτι βίον.* cf. Anthol. lat. l. c. Epigr. 99. et Analect. Brunck. Tom. III. p. 303. *Ἄνθεα πολλὰ γένοιτο νεοδμήτῳ ἐπὶ τύμβῳ Μὴ βάτος αὐχμηρὴ, μὴ κακὸν αἰγίπυρον, Ἀλλ' ἴα, καὶ σάμψυχα, καὶ ὑδατίνη νάρκισσος. Οὔϊβιε, καὶ περὶ σοῦ πάντα γένοιτο ῥόδα* Videtur quoque priuata nonnullorum opinio fuisse, cinerem in flores mutari, idque

contingere non nisi probis ac pulchris, (Anthol. lat. l. c. Epigr. 186.) ex fabulis heroum in flores post mortem mutatorum fortasse nata.

40—43. *Rides, ait* cet. Ironiam sensit quidem aduersarius, sed intelligere se non posse profitetur, quomodo quis laudem, famam nominisque inmortalitatem scriptis suis quaesitam negligere queat. Non enim animaduertit, Persium non laudem omnino, sed falsam illam et inanem, non scripta omnino, sed ea tantum vituperare, quae conrupto multitudinis iudicio adcommodate concinnata sint.

41. *vncis Naribus* pro: risui, subsannationi; quia risu in rugas contrahitur nasus. Nasus in rugas contractus indicat quoque contemptum. Martial. I, 4. 5 sq. Sidon. Apoll. IX, 341 sqq. *velle recuset* fortius quam: nolit.

42. *Os populi*, laudem et famam, πᾶσι διὰ στόματος εἶναι. *cedro digna. Cedro* pro oleo cedrino positum, et *cedro digna* sunt digna, quae seruentur, digna inmortalitate. Vitruv. II, 9. *Ex cedro oleum, quod cedrenum dicitur, nascitur, quo reliquae res quum sunt vnctae, vt etiam libri, a tineis et a carie non laeduntur.* Horat. in arte 331 sq. *speramus carmina fingi Posse linenda cedro et leui seruanda cupresso?*

40. *Scomber* piscis marinus. Plin. H. N. XXXI. s. 43. Sensus: carmina relinquere, de quibus non est, quod metuas, ne ad salsamentarios et thurarios deferantur, Catull. XCV, 8. Martial. III, 2. 3 sqq. IV, 87. 8.

44—57. Iam remota ironia Noster mentem suam aduersario exponit: se laudis quidem studium non omnino inprobare, sed negare, carmina ad aures saeculi conruptas esse exigenda, adprobationemque hominum, quae epulis aliisque munusculis empta sit, vanam esse. Bene Seneca Epist. 102. obseruauit, nihil aeque eloquentiam et omne aliud studium, auribus deditum, vitiasse, quam popularem adsensionem.

44. *ex aduerso dicere feci*, i. e. aduersarium mihi constitui.

45. *exit*, perficitur, e re figlina. Horat. in arte 21 sq.

46. *rara auis*, phoenix, pro eo, quod raro contigit videre. Iuvenal. VI, 164. Doering in eclog. vet. poët. ad Lucan. VI, 680.

47. *metuam* fortius quam: recusem. *cornea fibra*, i. e. sensus obtusus, stupidus, qui nulla nec iucunditate nec asperitate mouetur.

48. 49. Senfus: nego, vt philofophi omnes actiones ad fummum bonum obtinendum dirigendas effe contendunt, ita carmina ad exclamationes auditorum *Euge! Belle!* audiendas effe condenda. Horat. in arte 426 fqq. cf. Petron. 40. ibi Interpp. *nam* BELLE *hoc excute totum. Excute* fortius quam: explora. *Belle hoc totum* pro: vim et naturam *τοῦ Belle*, ex mente nempe eorum, qui illud adhibent.

50. *Quid non intus habet?* apte ad illud prius *excute* expreffum, pro: ad quae fcripta, quum recitantur, illam exclamationem auditores non adhibent? nonne ad infulfiffima et ineptiffima quaeque? Hoc pofterius in fequentibus per fpecies expreffum.

50—51. *non hic* pro: non in illo *Belle*, et hoc pro: nonne exclamant *Belle!* quum recitatur cet. *Ilias Acci.* De *Accio* fupra v. 4. *ebria veratro.* Cafaubonus hoc ita explicat: ad quam Iliadem fcribendam Accio multa potione hellebori opus fuit. Sed aliam rationem inire poffis, ingenio Perfii, ni fallor, adcommodatiorem. Quum dicit Nofter, carmen helleboro ebrium effe, hoc dicere vult, poëtam, quum fcriberet carmen, helleboro ebrium fuiffe; fic eft apud Senec. Epift. 19. *fermo ebrius.* Ex Plin. H. N. XXV, 21. fcimus, nigrum helleborum, candido vehementius, optime in Helicone monte prouenifle. Nofter igitur furorem Acci poëticum non ex Hippocrene, quem fontem non adtigerit, fed ab helleboro, quod in Helicone biberit, repetere videtur. *elegidia.* per contemptum fic vocantur carmina lafciua, mollia, obfcoena, deliciae huius aetatis. *proceres*, nobiles et principes Romanorum. *crudi.* Inepta ergo elegidia, qualia a crudis proceribus, quorum gula faepe notatur, poterant proficifci. *dictarunt* fc. amanuenfi feruo; fic folebant multi Romanorum, literas exarandi moleftiam fubterfugientes. *quidquid denique lectis fcribitur in citreis. Citreis* i. e. e ligno citri arboris in Africa nafcentis odorato et pretiofiffimo. cf. Ioann. Bodaeum a Stapel ad Theophr. H. Pl. V, 5. Martial. X, 80. 2. Plin. H. N. XIII, 15. De illis lectulis, in primis lucubratoriis, egit Cafaub. ad Sueton. Auguft. 78. et Burmann. ad Propert. III, 4. 14. Defignantur itaque h. l. carmina diuitum.

53. *Calidum fcis ponere fumen.* Vulgari ratione fic procedendum fuiffet: Etiam ad illa, quae forfan minus placeant, exclamant auditores *Euge! Belle!* Non tibi mirum videri debet, fcriptor inepte, fi ita fit, *calidum*

enim *ſcis* cet. i. e. tu auditores ad plaudendum coena et muneribus conducis. Recitaturi auditores epulis opiparis ſaepe excipiebant. Horat. Epiſt. I, 19. 37 ſqq. in arte 422 ſqq. Martial. II, 27. III, 50. VI, 48. Petron. 10 et 137. Lucian. in Mercede cond. T. I. p. 694. ed. Reiz. Huc pertinet lepidum epigramma in Analect. Brunck. Tom. II. p. 331. Ποιητὴς πανάριστος ἀληθῶς ἔστιν ἐκεῖνος, Ὅστις δειπνίζει τοὺς ἀκροασαμένους. Ἢν δ' ἀναγινώσκῃ, καὶ νήστιας οἴκαδε πέμπῃ, Εἰς αὐτὸν τρεπέτω τὴν ἰδίην μανίην. Sic quoque tunc a cauſas agentibus auditores et laudatores mercede comparabantur. Iuvenal. XIII, 31 ſqq. Plin. Epiſt. II, 14. 4 ſq. *Sumen* caput olim coenae (Petron. 36.) pro epulis ſplendidis.

54. *comitem horridulum*, vnum e comitibus minus bene veſtitum, ideoque frigoris iniurias aegre ferentem. Horat. Epiſt. I, 19. 37 ſq. *Lacerna* veſtimentum genus proprie militare, quod ad arcendum frigus etiam togae iniiciebatur. Octav. Ferrar. de re veſt. P. II. lib. I. c. 4. Burmann. ad Propert. IV, 3. 18. Epitheton *tritae* ad muneris vilitatem ſpectat. Inter munera, quae locupletiores tenuioribus interdum mittere ſolebant, etiam veſtimenta fuiſſe, ſcimus ex Martial. X, 14. 6. Ceterum laudatio ab homine tenui vili munuſculo empta ipſa viliſſima eſt.

55. *Et*, *Verum*, *inquis*, *amo*. cf. Martial. VIII, 76. *de me*, de carmine recitato.

56. *Qui pote?* i. e. Qui fieri poteſt, vt ab iſtiusmodi hominibus verum audias? *vis dicam?* ſc. ego tibi verum. *Nugaris*, *quum tibi* cet. Hoc omnes, quos equidem inſpicere potui, ita interpretati ſunt: inſulſa ſcribis carmina, quum non poſſit fieri, vt ab homine tam obeſo limatum aliquod carmen prodeat, ſecundum illud, quod Graeci dicunt: γαστὴρ παχεῖα οὐ τίκτει λεπτὴν φρένα. Sed hac ratione τὸ *nugaris* pro Perſio nimis clementer dictum eſt, et qua ratione, ſi quis carmina male ſcribat, poſſis eam a corporis pinguedine ducere? interdum quidem fieri poteſt, ſed non vbique et ſemper; Horatius quidem hoc omen deprecatus fuiſſet. *Nugaris* h. l. eſſe videtur: non ſerio loqueris. *quum tibi* cet. i. e. quum corporis tui habitus iam indicet, aures ad laudem captandam adrectas eſſe. *calve*, obprobrium homini, luxuria perdito, aptum.

57. *Pinguis aqualiculus*. *Aqualiculus* proprie ſordium receptaculum; vſurpatur etiam de ventriculo hominis. Senec. Epiſt. 90. *pinguis* et quae praeterea de aqualiculo

praedicantur, indicare quidem videntur helluonem obeſo corpore, ſed poſſunt etiam ſimul eum corporis habitum declarare, in quem ſe vaniſſimus quisque componit, qui cupit laudari vehementerque ſibi placet. Hac re etiam ridiculus corporis probe ſaginati habitus augetur.

58—62. Noſter pergit: Quid? quod laudantes quidem auditores coram videtis, ſed, auerſis vobis, laudatio in ſannam abit. Hoc ita expreſſum eſt: O Iane, te felicem praedico, non eſt enim, quod ſannam a tergo timeas; at vobis, patricii, timendum eſt, ne in faciem laudati a tergo derideamini.

58. *Iane. Ianus* ex hiſtorica perſona mythica factus eſt, eſtque prudentia in perſonam mutata, vt Prometheus apud Graecos, perpetuumque fere epitheton eius *biceps*, *bifrons*, profectum ex antiqua ſermonis indole, notum eſt. Ovid. Faſt. I, 65 ſq. *nulla ciconia*, nulla manus, ſecundum Schol. ciconiae roſtrum imitans. Hoc fuſius inluſtrat I. Fr. Gronovius in epiſtola ad N. Heinſium. v. Syllogen epiſtol. a viris ill. ſcr. cur. Burmann. T. III. p. 52. *pinſit* reſpicit illius ſannae naturam, quam ignoramus.

59. *mobilis* ſpectat ad motum manus, aurium aſininarum mobilitatem ſignificantis.

60. *Nec linguae tantum* pro: Nec lingua tam longe ſe exſerit, *quantum* i. e. quam longe exſerere eam ſolet, quum *ſitiat canis Appula. Canis Appula*, ſpecies pro genere. Apulia calidiſſima Italiae regio, canesque propter calorem in primis ſitientes linguam exſerunt.

61. *patricius ſanguis*, patricii, proceres. *quos viuere fas eſt occipiti coeco*, i. e. qui a natura in occipitio nullis oculis eſtis praediti; et hoc pro: qui prudentia, quae in Iano eſt, non vtimini; nam *viuere occipiti coeco* poſitum eſt pro: habere occiput coecum, et *fas eſt* ſaepe pro: naturae lege conſtitutum eſt.

62. *poſticae obcurrite ſannae*, i. e. reſpiciatis, ne a tergo derideamini. Vetus ſcholiaſt. animaduertit: *ſannam* dici os diſtortum cum vultu, quod faciamus, quum alias derideamus; inde *ſanniones* dictos eſſe, qui non rectum vultum habeant.

63—68. Iam adulationis et iudicii vulgaris exemplum proponit.

63. *Quis populi ſermo eſt?* ſc. de carmine recitato. *Quis enim?* ſubiicit, τίς γάρ. Noſtrates: *was könnten ſie anders ſagen?*

64. *Nunc demum*, i. e. in his tandem carminibus, quum ante nemo tam mollem verſuum concinnitatem adſecutus ſit. *molli numero* i. e. verſibus, in quibus molli iunctura effectum eſt, vt nulla vsquam aſperitas aures tenellas obfendat. Huic rei aptum eſt *fluere*. Ordo verborum ſequentium: *vt iunctura effundat vngues ſeueros per leue.* Explicatio haec eſt prioris, et translatum hoc a marmoribus tam apte commiſſis, vt ne vnguis quidem eius, qui opus diligentiſſime explorat, in iunctura ſeu commiſſura aliqua haereat. cf. Horat. Sat. II, 7, 87. in arte 293 ſqq. Sidon. Apoll. IX, 7. *Tota* (oratio) *denique liquida prorſus et ductilis, veluti quum cryſtallinas cruſtas aut onychintinas non impacto digitus vngue perlabitur; quippe ſe nihil eum rimoſis obicibus exceptum tenax fractura remoretur.* Vnde *homo ad vnguem factus* pro polito. Horat. Sat. I, 5, 32.

65. *Effundat* cum delectu, pro: ſine vlla obfenſione transmittat. *ſeueros vngues. ſeuerus* proprie de iudicibus, et h. l. bene ad *vngues* translatum, quorum iudicium eſt de aſperitate alicuius rei. *Scit tendere verſum* cet. A conſtructione obliqua tranſit ſubito ad rectam, vt ipſa populi verba ſine vlla mutatione adferat. Sumpta haec eſt dictio a fabris lignariis, qui lignum ad regulam explorant, vt ab omnibus partibus aequale efficiant. Hom. Odyſſ. ε. 245. ξέσσε δ᾽ ἐπισταμένως καὶ ἐπὶ στάθμην ἴθυνε.

66. *Non ſecus, ac ſi oculo rubricam dirigat vno. Rubrica* eſt h. l. linea (funiculus) rubrica oblita, qua fabri lignarii et lapidarii vtebantur, apud Graecos σπάρτη. Heſych. in h. v. Salmaſ. ad Solin. p. 187. Eſt itaque *rubricam dirigere*, hunc funiculum ſeu lineam extendere, vt lignum ſeu lapis ad eam exigatur. *oculo vno*, altero clauſo explorabant, num ipſa linea rite directa eſſet lignumque ſeu lapis cum illa congrueret. Lucian. Icaromenipp. T. II. p. 769. ed. Reiz. ἐπεὶ καὶ τοὺς τέκτονας πολλάκις ἑωρακέναι μοι δοκῶ θατέρῳ τῶν ὀφθαλμῶν ἄμεινον πρὸς τοὺς κανόνας ἀπευθύνοντας τὰ ξύλα. Senſus: Ita ſcit tendere, ἰθύνειν, ex omni parte aequalem facere, perpolire verſum, vt faber lignarius aut lapidarius ad lineam lignum aut lapidem exigit; et hoc ſimpliciter pro: verſus eius ſunt politiſſimi et ad regulas exactiſſimi.

67. 68. *opus* ſc. habet, *dicere* pro: dicendum ei eſt, ſcribendum eſt. *in mores, in luxum, in prandia regum.* Argumenta ſatirae non indicantur, vt Caſaubonus vult. *In*

interdum ad laudem spectare, docent Manut. et Graev. ad Cicer. de Offic. I, 9. Sensus: quascumque res carmine celebret. Versabantur ineptissimorum poëtarum carmina plerumque in omnibus luxuriae instrumentis, vitae elegantiis, epulisque lautissimis procerum describendis, haeque *res grandes*, vt putabant illi quidem, sententiarum tumore et verbis sonantibus distinguebantur. *dat Musa poetae*, a Musa instinctus poëta canit.

69 sq. Ineptum hoc populi iudicium poëtam nostrum ad ipsa carminum vitia ducit, quae pro virtutibus amplexabantur tunc temporis scriptores, ad inanes tumores v. 69—75, ad ineptum verborum antiquorum aucupium v. 76—84, ad frigidum studium in figuris doctis vbique adhibendis v. 85—91, ad versuum effeminatam mollitiem v. 92—106. Tumoris vitium institutioni et disciplinae scholarum Noster inputat. Quum, vt supra ad v. 29. monuimus, studiorum et literarum initium a Graecis literis, in primis ab Homeri lectione caperetur, (Petron. 5.) linguam Graecam plerumque Romani prius, quam vernaculam addiscebant, quod Quintilianus ipse probat. Inde illud: *nugari solitos Graece*, intelligas. Isti porro tenera adhuc aetate et rerum prudentia non satis instructi ad poëtices et eloquentiae studium a praeceptoribus, ne ipsis quidem intelligentibus, veraeque et genuinae eloquentiae ignaris, peruersa ratione adducebantur. Rationem instituendi pueros discimus ex Iuvenal. VII, 150 sq. vnde liquere videtur, magistros declamationes dictitasse, quas illi, memoriae traditas, ad facultatem de quacumque re verba faciendi sibi parandam, coram ipsis memoriter recitarent. Ceterum causae in scholis propositae et fictae erant et remotae a communi vitae vsu. v. Interpp. ad Petron. I. Hoc loco institutio apud grammaticos est intelligenda. Quintil. II, 1.

69—72. Ad transitum molliorem faciendum cogitatione subple: Illam argumentorum vanitatem, ineptos tumores ac *rerum grandium* studium prope ab omnibus adamari, ne mireris; *ecce modo* cet. *heroas sensus*. Argumenta in scholis proposita versabantur plerumque in vitis, moribus ac factis heroum, et in quaestionibus, quae ad vitam parum vtilitatis habebant. Quintil. III, 8. Iuvenal. l. c. *heroas sensus* (pro: heroicos sensus) itaque interpretor: heroum orationes, quas habuisse singebantur, res gestas et fata eorum. *adferre* scribere. *Artifices ponere*, grae-

ciem. *artifices* pro: idonei. *ponere* h. l. pro: argumentum aliquod tractare. Horat. in arte 34. Iuvenal. I, 155. etiam de pictoribus dicitur, Ovid. A. A. III, 401. *rus saturum*, i. e. rus bonis refertiſſimum. *corbes* ad inſtrumenta ruſtica pertinet. 72. *fumoſa Palilia fumo*. *Palilia* erat feſtum in honorem Palis, vel Dei vel Deae pecorum et paſtorum, quod celebrabatur XI. cal. Mai., quo die Romam conditam eſſe tradunt. In hoc feſto per aceruos ſtipularum adcenſos transſiliendo ſe luſtrabant ruricolae. Varro de L. L. V, 3. Ovid. Faſt. IV, 629 ſq. Plutarch. in Romul. 12. ed. Hutt. Propert. IV, 1, 19.

73. *Vnde Remus* ſc. oriundus eſt. *Remi* frequens eſt mentio apud poëtas (Iuvenal. X, 73, vbi cf. loca a Ruperti laudata) famam aut narrationem fortaſſe ſecutos, quae ad nos perlata non eſt. cf. Propert. II, 1, 23. IV, 1. 9. ibi Vulp. *ſulcoque terens dentalia*, ornate pro: arans. Virgil. Georg. I, 46. *Quinti* ſc. et tu, Romam arceſſitus es ad dictatoris munus obeundum; res nota ex Liv. III, 26.

74. *trepida* aptum epith. coniugi ſedulae, marito in induenda toga, quam domo adportari iuſſerat, feſtinanter operam nauanti.

75. *euge poëta*. Plaudit per ironiam poëtae iſta ratione inſtituto. Opinio enim erat vulgo recepta, ſi omiſſis omnibus argumentis, quae in communi conſuetudine verſarentur, omnibusque rebus, vt putabant, humilibus e ſchola eliminatis, grauioribus ſubinde rebus et arduis manum admouiſſent pueri, eos poëtas et oratores magnos eſſe euaſuros. *Lucum* itaque, *rus ſaturum* cet. poſuiſſe videtur noſter pro vnoquoque argumento ſimplici et vulgari, cuius dignitatem tamen v. 73 ſq. oſtendit.

76—84. Ex pluribus auctorum, qui circa aut non longe poſt Perſii tempora vixerant, locis abunde conſtat, oratores et poëtas obſoleta ex vetuſtis poëtarum carminibus verba, dictiones et translationes, cum nouitatis ſtudio, tum ad doctrinae oſtentationem, captaſſe. Quintil. I, 6. Martial. X, 21. XI, 91. Gell. I, 10. Quam rem, ratione quidem et modo circumſcriptam, non inprobauit Horatius Epiſt. II, 2. 116 ſqq. Eodem vitio tunc laborabant Graeci. Lucian. in rhet. praec. T. III. p. 18. ed. Reiz. cf. Plin. Epiſt. I, 6. Hoc nimium antiquitatis ſtudium et inanem in captandis verbis priſcis et dictionibus obſoletis adfectationem carpit Noſter ita, vt ex patrum ſtolidorum perſona, filios ſuos monentium, pergat

76. *Est nunc* cet. i. e. multi Acci et Pacuuii (antiquorum poëtarum) studio delectantur et tenentur, quibus si probari vultis, istos veteres imitemini necesse est. *Briseis* Hippodamia ab Agamemnone Achilli erepta. Hom. Il. α, 189 sqq. h. l. fabula Acci intelligitur illo nomine inscripta. *venosus* deformis, asper. Auctor de causs. conrupt. eloq. 21. *Oratio autem sicut corpus hominis ea demum pulchra est, in qua non eminent venae, nec ossa numerantur, sed temperatus et bonus sanguis inplet membra et exsurgit toris, ipsos quoque neruos rubor tegit et decor commendat.*

77. 78. *Pacuuius et verrucosa Antiopa* pro: verrucosa Antiopa Pacuuii; *verrucosa* pro: tuberosa, horrida, eadem ratione positum, qua supra *venosa.* De *Antiopa* v. Apollod. III, 5, 5. et ibi Heyn. in notis. *moretur* detineat, delectet. Horat. Epist. I, 13, 17. *aerumnis cor luctificabile fulta. fulta* ad Antiopam translatum proprie ad cor pertinet. Tot aerumnae cor cingebant Antiopae, vt illis ipsis aerumnis et miseriis cor fultum, nixum et incumbens habere videretur. Sic interpretatus est locum Turneb. XXVIII, 26. Equidem, quo melius locum expediam, non habeo. Vtrum haec verba ex ipsa *Antiopa* sint, an Noster Pacuuii rationem loquendi, vt dictionis duritiem huius poëtae ostendat, imitetur, non facile quisquam expediet. Ceterum illos duumuiros a Persio non omnino improbari; sed puerulos carpi in vitiis illorum, quae non proprie scriptorum, sed aetatis fuere, imitandis et sectandis occupatos, probabile est ex Quintil. X, 1. Vellei. Paterc. II, 9, 3, et ex ipsis illorum tragicorum reliquiis. cf. e. g. Cic. ad Herenn. II, 23. de Fin. I, 2. Gell. I, 24.

79. *Hos pueris monitus.* vt argumenta tragica sibi proponant, et antiquas dictiones sectentur. *infundere* cum delectu pro: dare. *lippos.* Lippitudo vulgare erat vitium Romae habitantium, h. l. eos simul indicat, qui verum videre nequeunt.

80. *Sartago* proprie vas aliquod, in quo varia frigebantur, translatum ad verborum et obsoletorum et novorum conluuiem, significatque dictiones duras, insolentes, verborum ludibria, aliaque veram eloquentiam conrumpentia.

81. *in linguas*, i. e. in loquendi morem et consuetudinem. *dedecus* id est, quod supra *sartago.*

82. *Trossulus* olim honoris nomen et equitibus inditum (Plin. H. N. XXXIII. sect. 9.) sequenti tempore ho-

mines belli, φιλόκαλοι, κομψοὶ *Troſſuli* vocabantur. Senec. Epiſt. 76. *Idem faciam, quod Troſſuli et iuuenes?* et Epiſt. 87. *O quam cuperem illi (Catoni) nunc obcurrere aliquem ex his troſſulis in via diuitibus, curſores et Numidas et multum ante ſe pulueris agentem. in quo Troſſulus exultat* duplici ratione poteſt explicari, vel in quo ſc. dedecore, Troſſulus, orator ſeu cauſarum patronus, ſe iactat vehementer ſibi placens; vel in quo, i. e. quum audit hoc, Troſſulus, vnus e corona vel iudex ipſe, gaudio geſtit parumque verecunde plaudit. Prius praeferendum videtur ob ſequentia. *tibi* ex vulgaris orationis conſuetudine h. l. abundat. *per ſubſellia*, in iudicio. *leuis* ad habitum Troſſuli ſpectat, qui raſus erat et vulſus.

83. *Nilne pudet* cet. Patronos tangit Noſter, qui non id agebant, vt reum a criminis ſuſpicione liberarent, ſed vt iudicum et coronae, ad cuius guſtum orationes ſuas adcommodauerant, exclamationes captarent. Hoc inprobat Quintil. VII, 3. *cano* auget πάθος.

84. *Pellere capite* pro: depellere a capite. *tepidum* de eo dicitur, cuius ardoris vis iam conſenuit, ergo languidum, ieiunum, ſignificat, naturamque τοῦ *decenter* ſpectat ex mente Perſii. Equidem malim *trepidum* legere, ita vt *trepidum decenter* ſignificet adclamationes hominum trepidantium, patronique orationem, ad ſuas aures compoſitam, parum continenter cum laetitiae ſignificatione excipientium.

85—91. Venit iam ad nimium figurarum vſum, qui artem redolet, cuius artis ſuſpicio vel maxime oratoribus fugienda eſt. Vel reus iam, inquit, ad crimen in iudicio turpi a ſe remouendum non argumentis vtitur, ſed puerilibus eloquentiae artibus aures iudicum demulcens abſoluitur.

85. *Fur es, ait Pedio. Pedium* cauſae patronum, qui clientis cauſam vt ſuam ſoleat tueri, cum Caſaubono non intelligo, ſed reum eum eſſe puto. *Pedius quid?* ſc. dicit contra, qua ratione ſe defendit?

86. *librat*, i. e. ponderis quid habeant criminationes (*crimina*) exquirit, aeſtimat *in antithetis raſis*, figuris orationis, quibus contraria contrariis obponuntur. Cic. Orat. 49. Quintil. IX, 3. Voſſ. orat. inſtit. V, 12. *raſis*, expolitis. cf. Iuvenal. VI, 448 ſq. Pertinet quidem haec figura ad ornatum et cultum orationis, nimis autem frequenter vſurpata, vt omnes huiusmodi deliciae, nauſeam mouet,

et puerile ingenium auctoris indicat. De Rhetorica fucata lepidum legitur phantasma apud Lucian. in Bis adcusato T. II. cap. 31. ed. Reiz.

87. *bellum hoc*, vox admirantis plebeculae. *hoc bellum?* cum indignatione Persius interrogat eadem verba repetens. *an Romule ceues?* Summa cum acrimonia hoc. Tu a Romulo oriunde, qui eo nomine tantopere gloriaris, ad hanc indignitatem delaberis, vt ea probes, quae cinaedo tantum possint placere? *ceuere* enim est cinaedum agere. Iuvenal. II, 21. cf. Catull. XXIX, 5 sq.

88—91. Sensus, qui his versibus continetur, hic est: Dolor verus me mouet, non fictus. Dolor verus omnem ornatum orationis, omnem verborum pompam, omnia, quae artem redolent, respuit, et defensio alicuius rei, non firmis argumentis sed rhetoricis ineptiis confisa, tantum abest, vt misericordiam meam excitet, vt sensum potius eius contra omnem turpitudinem obduratum prodat. Illius oratio ambitiosa non magis me commouebit, quam naufragus me adducet, vt eo ipso, quod cantat, assem ipsi porrigam.

88. *Men moueat?* sc. naufragus. *quippe* per ironiam.

89. *cantas, quum* cet. Vulgari oratione sic essent efferenda: Erras mi homo, non proferam assem; nam, quod cantas, signum est, te *pictum* (in hoc verbo emphasis latet) tantum in fracta naue esse, i. e. calamitatem tuam esse simulatam. Notum est, naufragos pictam in tabella tempestatem cum naue fracta circumferre solitos esse, eaque re obuios ad stipem sibi erogandam inpellere. Iuvenal. XIV, 300 sqq. Qua consuetudine etiam multos, qui numquam naufragium fecissent, ad misericordiam hominum commouendam, abusos fuisse, probabile est.

90. 91. *verum, nec nocte paratum Plorabit. nocte paratum* est lucubrationibus, itaque operose meditatum, quod veri doloris sensus reiicit. Iuvenal. VI, 271 sqq. Sensus: verum dolorem ex calamitate aliqua captum debebit significare, ita dolorem exprimere, vt ipsa doloris natura postulat. *qui me volet incurvasse*, conseq. pro anteced., qui me volet eodem doloris sensu, quo tenetur ipse, adficere. Translatum hoc ab onere humeris sublato, cuius pondus portantem incuruat. Senec. consol. ad Polyb. *Intelliges non magis tibi incuruari licere, quam illi si quis modus est, cuius humeris mundus innititur.* Epist. 71. *Quid est in tormentis, quid est in aliis, quae aduersa adpella-*

*mus, mali? hoc, vt opinor, ſubcidere mentem et incurvari et ſubcumbere.* Hoc verbum amplius inluſtratur a Ciceron. Tuſcul. Q. II, 23. cf. Horat. in arte 110.

92 — 106. Locum, qui ſequitur, non ob vnam cauſam difficillimum eſſe puto. Primum enim iudicium fertur de praua verſuum mollitie per iuncturam praeſertim effeminatam quaeſita. Qua in re etiamſi aures habere aliquis glorietur quam maxime teretes et adſidua optimorum veterum poëtarum lectione eruditiſſimas, tamen vix tam acute in hoc genere ſentiet, nec tam ſubtiliter iudicabit, quam olim inter Graecos et Romanos forſan de plebe aliquis, vel oratorem audiens vel recitantem poëtam. In lingua enim, vt vocant, emortua, cuius pronunciationis rationem ſaltem non adcurate tenemus, quae aſpera quaene leuia vocamus, ad noſtram pronunciandi rationem et ad aurium iudicium, inde factum, referre nobis procliue eſt, quod itaque non minus vagum et inconſtans animaduertimus, quam illam rationem, qua niti ſoleat. Deinde, quod negligere ſolent interdum interpretes, Perſius eſt, qui iudicium ſuum proponat, idemque ſtoicus, cui de morum diſciplina disputanti forſan maior fides habenda ſit, quam de verſuum venuſtate et elegantia disſerenti, fierique omnino poteſt, vt illa verſuum mollities, quam tetricus ille et moroſus cenſor effeminatam putat et cinaedis dignam, non tam vehementer vitupéranda, ſuoque loco adhibita vel inter virtutes numeranda ſit. Porro ex carminibus, ne titulo et inſcriptione quidem nobis notis, ſinguli verſus teſtimonii loco in partes vocantur, quorum ſenſum vix diuinare, nedum adcurate intelligere poſſumus, ad quem tamen iudicium noſtrum, ex parte quidem vel hoc loco, referatur neceſſe eſt, niſi velimus teſta et luto coruos ſectari. Poſtremo quaſi cumulus difficultatis adcedit etiam Perſii dicendi genus breue et conciſum, troporum interdum duriorum amans, quod per ſe iam, quum vel de rebus tritis loquitur et vulgaribus, negotium interpreti ſatis faceſſit. Nuper de hoc loco disputauit *Meiſterus* profeſſor in Acad. Viadro-Traiectina, cuius rationem in Comment. Societ. philolog. Lipſienſis T. I. P. II. p. 103 ſqq. expoſitam cognoui, ad quam lectores quoque amandare neceſſe habeo, quum ab inſtituto et conſilio meo alienum ſit, omnium, quae ille vir doctiſſimus et copioſe et multo cum acumine protulit, rationem habere. Ceterum cogitandus eſt Perſius

vel ipſe ſibi obiicere, vel aduerſarium obiicientem inducere: Illa, quae disputata ſunt de tumore noſtrorum poëtarum, de antiquorum verborum ſtudio, de artis oſtentatione in adhibendis figuris in medio iam relinquamus; ſed hoc ſaltem negari non poteſt, iunctura molli adhibita verſus fieri venuſtiores et elegantiores, atque in hoc ſuperiores poëtas ab iis, quos noſtra aetas produxit, facile ſuperari.

92. Equidem ſic verba iungenda puto: *ſed iunctura addita decor eſt et numeris crudis. Iunctura* optima et ſuaui verborum connexione et copulatione continetur: (Quintil. X, 4.) neque a poëtis vtique eſt negligenda. Horat. in arte 47 ſqq. Verum grauioribus neglectis illius nimis curioſa et putida obſeruatione ſummam poëſeos contineri arbitrabantur ſcriptores; nam ex argumenti dignitate, vbertate inuentionis, ex partium conlocatione diligenti et apta, ex ſententiarum grauitate et pondere, ex verborum proprietate carminibus ſuis laudem quaerere non erat poëtarum, qui a Noſtro reprehenduntur. *numeris* verſibus. *crudis* a cibis incoctis et inmaturis frugibus ſumptum. *crudos numeros* eos intelligo, qui non ſatis expoliti ſunt, in quibus omnino ineſt aliquid, quod obfendat. Vel huiusmodi verſibus, inquit aduerſarius, decorem conciliari poſſe iunctura.

93. *Claudere ſic verſum didicit* ſc. noſter poëta, qui vulgo probatur. *didicit* pro: ſolet. Meiſterus ſic interpungit: *ſed numeris decor eſt; et iunctura, addita crudis, Claudere ſic verſum didicit.* Ait enim, ſi abſolute legatur *didicit*, duram eſſe ellipſin. Verum hoc, ſed obcurrit non minus dura v. 85, et *crudis* illa ratione abſolute poſitum pro: verſibus non ſatis leuibus et molliter deſinentibus, aeque durum exiſtimo.

93—95. *Berecynthius Attin* cet. Haec verba, vt duo ſequentes verſus, exceptis *Et* et *Sic* in principiis, ex carmine cuiusdam poëtae deſumpta ſunt. *Attin* paſtor Phrygius a Cybele amatus, cuius fabula obſcura eſt et magna narrationis varietatis implicita. Nomen ipſum varie ſcriptura exhibetur. Hemſterh. ad Lucian. T. I. p. 235. ed. Reiz. Plura de illo habet Doering. ad Catull. LXIII. cf. Macrob. Sat. I, 21. *Berecynthius*, a Berecyntho Phrygiae monte. v. 94. *Nerea* pro: mare. Valer. Flacc. I, 450. *Delphin.* Quo adludatur, non facile dixeris: alii putant ad notam Arionis fabulam Ovid. Faſt. II, 79 ſqq. (cf.

Brouckh. ad Propert. II, 20, 17.) Meisterus ad delphinum, quem Attin, Phrygius Bacchus, vt putat, produxit, laudatque Ovid. Met. XIII, 597. (sic forsan operarum vitio locus designatur). Versum 95 plane non intelligo. Meisterus existimat, *Et* et *Sic* ad versus laudatos a Persio pertinere, itaque locum distinguit: *Berecynthius Attin Et qui caeruleum dirimebat Nerea delphin: Sic costam longo subduximus Apennino.* Agi putat de itinere maritimo quorumdam ex ordine sacerdotum Cybeles seu Gallorum, atque hoc comparari cum itinere Attis. Sensum, ait, esse: Mare fecimus, vt Attin patronus noster, vt delphin, quem Sabazius noster produxit, atque ita longo Apennini dorso costam (partem) eripuimus. Etiamsi rationem doctissimi viri minus probes, ingenio tamen eius et acumini meritam laudem non negabis. Verum hoc cuiquam vix persuadebit, *costam* vulgo de quocumque rerum latere dici; Persius quidem (Sat. VI, 31.) cum delectu hoc verbo vsus est, audacius paullo Virgilius (Aen. VIII, 463.) *costas aeni* posuit: at *costam subducere Apennini* pro: partem Apennini praeternauigare, adeo durum mihi videtur et insolens, vt quemquam vmquam hanc dictionem vsurpasse vix crediderim. Ceterum animaduortendum est, Nostrum in his versibus aut versuum fragmentis exemplum dare voluisse clausularum mollium. Quintil. instit. IX, 4. *Est in eo quoque nonnihil, quod hic* (in exemplis ab eo adlatis) *singulis verbis bini pedes continentur, quod etiam in carminibus permolle: nec solum vbi quinae syllabae nectuntur, vt in his. Fortissima Tyndaridarum: sed etiam vbi quaternae, quum versus cluditur Apennino, et Armamentis, et Oriona.*

96. 97. Nunc demum, ait, carmina molli numero fluere, (cf. supra v. 63 sq.) veteresque poëtas in iunctura adhibenda negligentiores fuisse. Ad rem supra omnem modum augendam pro veteribus poëtis ponit Virgilium, artificem in versuum structura summum, cui tamen censurae liuor non pepercit. Ovid. Rem. A. 367 sq. Virgilium ipsum expressit per ea verba, quibus Aeneadem ille auspicatus est. Hac ratione Virgilius designatur a pluribus. Ovid. Trist. II, 533 sq. Martial. VIII, 56, 19. Auson. Epigr. CXXXVII. Sidon. Apollin. carm. II, 4; eadem Homerus Analect. Brunck. T. II. p. 104. — *spumosum.* De sublimitate hic agi non potest, quamquam Virgilius ea laude inclaruit, (Iuvenal. XI, 178 sq.), neque de tumore, quem illud

verbum indicare videtur, ſed de ſcabritie, ad quam exprimendam *ſpumoſum* plane ineptum videtur. Si coniecturae locus concederetur, ſic legerem: *Arma virumque hoc non rugoſum et cortice pingui? — Vt ramale vetus de grandi ſubere coctum.* Obcurrit *cortex rugoſus* apud Ovid. Heroid. V, 28. Priori verſu comparat ille ineptus ſuae aetatis verſus cum Virgilianis, quaeritque, annon Virgilii verſus horridiores ſint et aſperiores. Scabritiem, quam illis tribuit, ſimilitudine exprimit ab arbore deſumpta, cuius cortex rugoſus eſt et pinguis i. e. craſſus. Sequenti verſu Noſter iſti inepto quaſi adcinit eadem ſimilitudine vtens et ad augendam ironiae vim ſingula exaggerans. Pro ſimplici *cortice rugoſo et pingui* adſumit *ramale vetus de grandi ſubere.* Suber, Φελλὸς, *Korkbaum, Pantoffelbaum,* deſcribitur a Plin. XVI. ſect. 13. et a Theophr. H. Pl. III, 16. vbi v. notas I. Budaei a Stapel. Illa arbor habet praeter interiorem et tenuiorem etiam exteriorem et craſſiorem corticem, qui exterior certis temporibus detrahendus eſt. Quod ni fit, ſponte dehiſcit exterior cortex iam per ſe ſcabra rimoſaque ſuperficie, et in fragmenta ſe ſeparat, vnde ſuperficies arboris horridior etiam et rugoſior fiat neceſſe eſt. Poſuit igitur Noſter ramum vetuſtum grandis ſuberis, cortice ſtatis temporibus demendo non culti, ſed vetuſtate iam emortui, ſolisque ardoribus ſiccati, hoc enim *coctum* ſignificat, (cf. Virgil. Aen. XI, 554.) atque hac ſimilitudine illam ridet, qua ineptus iſte Ariſtarchus vſus erat, ſimulque totum eius de verſibus Virgilianis iudicium. Meiſterus l. c. varios interpretum ſuper h. l. conatus conlegit, in ordinem digeſſit, ſingulos examinauit et reiecit. Ipſe aliam interpretandi viam ingreſſus eſt, quam multo acumine doctrinaeque elegantia ſibi muniuerat. Argumentis omnibus, quibus ille doctiſſimus ſententiam ſuam confirmare ſtuduit, omiſſis, ſenſum tantum, quem arbitratur his duobus verſibus contineri, adferam: Perſius priori verſu quaerit: nonne tales verſiculi v. 93. 94. 95. leuiter, ſpumae et corticis inſtar, fluunt? vt id magis lepidum reddatur, iurat per Virgilii carmen. Sequenti verſu ipſe ſibi reſpondet: recte, leues ſunt verſus, *vt ramale vetus* cet.

98. Iam poſtulat Noſter, vt riſum effuſiorem lectoribus moueat, exemplum iſtiusmodi verſuum, qui inepto aduerſario probentur. *Quidnam igitur tenerum* reſpicit hoc iuncturam eaque omnia, quibus verſus teneri et mol-

les redduntur. *laxa ceruice.* Hoc intelligo de recitante, qui capitis nutatione et motu concinnitatem et numerum verſuum proſequitur; id quod inprobat Cicero in Orat. 18. et Senec. Epiſt. 114.

99—102. *inplerunt.* Nominatiuus omiſſus eſt. *Mimallonéis bombis.* μιμαλλόνες, βάκχαι, βοσσάρουοι. Heſych. Schol. Lycophr. 1236. et 1464. Stat. Thebaid. IV, 659 ſqq. vbi v. Barth. De iſtis mulieribus, Bacchi currum praecedentibus, parum notum eſt. *Bombus* proprie ſonus, quem apes edere dicuntur examen nouum emiſſurae; deinde ſonus cornuum. Catull. LXIII, 264. *inplere cornua bombis* pro: inflare cornua. v. 101. *Baſſaris* i. q. baccha a *Baſſareus* cognom. Bacchi. *Maenas,* a μαίνεσθαι. *lyncem,* curru Bacchi iunctum. *corymbis*, hederae racemulis fructu croceo ſeu baccis ornatis, habenarum loco. v. 102. *Euion,* εὔϊον, cogn. Bacchi. Euripid. Bacch. 141. ibi Intpp. *reparabilis* h. l. actiue, pro: ſonos iterans. cf. Intpp. Calpurn. ecl. V, 20. Non quaerendum ſolum, quid in his verſibus omnino reprehendendum ſit, ſed quid Perſius reprehenſione dignum cenſuerit. Quidam exiſtimant, verſus molles factos eſſe in primis eo, quod primus et tertius, ſecundus et quartus verſus in ſyllabas eiusdem ſoni deſinant, et quod in primo, ſecundo et tertio verſu eo loco, vbi cum verbo etiam pes terminatur, ſyllaba inueniatur eiusdem ſonus cum poſtrema verſus ſyllaba. Verum in hoc vnquam mollitiem aut elegantiam poſuiſſe veteres, aliunde non conſtat, poteſtque fieri, vt id, quod ſemper vitioſum habitum eſt, caſu aliquo in illos verſus inrepſerit, vt in optimis et Graecorum et Romanorum carminibus haud raro deprehendimus, atque longe aliud ſit, propter quod Noſter illos verſus excitauerit. Fuſius de ſtructura horum verſuum egit Iacobus Bononienſis Theſaur. critic. T. I. p. 667. ed. Grut. Ceterum plura debent eſſe in his verſibus, ſiue Neronis ſint, vt vetus interpres vult, cuius auctoritas tamen nullo modo ex Dion. Caſſ. p. 999. ed. Reim. confirmari poteſt, ſiue alius, quisquis ille fuerit, quae Perſio cenſuram mereri viſa ſunt. Certe tumorem vnusquisque in illis agnoſcet.

103. *Haec fierent* i. e. huiusmodi verſus ſcriberentur. Verba Perſii cum grauitate tandem poëtarum vanitatem reprehendentis. *teſticuli paterni*, pro: *ſanguinis paterni.* Senſus: ſi adhuc vlla in re, in ſentiendo et agendo, patrum mores exprimere vellemus. *viueret* exquiſite

pro: ita nobis ineſſet, vt ad ſenſus noſtros et actiones pertineret.

104. 105. *ſumma delumbe* cet. Quae ſequuntur Caſaubonus ita interpretatus eſt: *Delumbe hoc*, i. e. delicatuli huius (Neronis) poëſis; *natat ſumma ſaliua in labris*, i. e. nullum habet ſolidae eruditionis fundamentum, ſed in extremis labris, ex ſuperficiaria doctrina quadam naſcitur temere et ſine arte. Laudat tum Quintil. X, 3. vbi ex verbis: *verba in labris naſcentia* interpretandi rationem ſumſiſſe videtur. Porro, *in vdo eſt*, Caſaubonus explicat: languida et mollia ſunt carmina, vt coria et multa alia aquae inmerſa et madefacta robur ſuum et τόνον priorem amittunt. Quae interpretatio, niſi auctoritate doctiſſimi illius viri ſuſtentaretur, nemini, vt arbitror, ſatis facere potuiſſet. Iam meam qualemcumque opinionem proponam. *delumbe* eſt eneruatum, cui maſcula vis deeſt, molle, inſipidum, et quidem *ſumma ſaliua*, quod auget vim *inſipidi:* nam quum aliquid guſtu explorare volumus, ſaliua ſuper linguam multa ſponte conligitur, qua disſoluitur id, quod, quomodo ſapiat, ſcire volumus. V. 105. videtur ex interpretamento τοῦ *ſumma ſaliua* natus eſſe. Hoc forſan, neſcio quis, explicare voluit per: *natat in labris*, idque porro per: *ieiunum eſt*, vnde, *in vdo eſt*, poſtea ortum, quibus poſtremo ab alio quodam ad verſum explendum ſatis inſcite *Maenas et Attin* additum eſt. Olim leui mutatione locum ſic legi: *Summa delumbe ſaliua Hoc natat in labris ieiuno; et Maenas et Attin Nec pluteum caedit, nec demorſos ſapit vngues;* hoc ſenſu: hoc adeo inſipidum eſt et nauſeam mouet, vt vel eſurienti intra labra haereat, atque in ſaliua, quam nauſea multam conligere ſolet, quaſi natare videatur.

106. *Nec pluteum caedit*, cf. Horat. Sat. II, 3, 7 ſq. Habuere antiqui ad parietes et grabbatorum pluteos ceratas tabulas, in quas continuo, atque animo ſubiicerentur, repentinas referrent commentationes, ne e memoria elaberentur. *Pluteus* erat tabula erecta ad vnum latus lecti cubicularis, nam ad alterum ſponda nuda erat. Gonſal. comm. ad Petron. 115. Martial. III, 91. *Caedere* proprie dici poteſt de poëtis, quorum meditatio parum procedit, et qui eam ob cauſam omnem ſuam indignationem in pluteum effundunt; h. l. translatum ad poëma, in quo elaborando parum ſudatum eſt. *demorſos vngues.* Vnguium conroſio ſolliciti animi et quem ſui ipſius poeni-

tet, fignum eft. Horat. Epod. V, 47 fq. cf. infra Sat. V, 162 fq. Senfus: nec fapit multum laborem et ftudium. Quintil. X, 3. Noftrum laudat. cf. Horat. Sat. I, 10, 70 fq. quem locum Nofter imitatus eft.

107—134. Equidem femper ftatui atque etiam nunc me in eadem opinione effe confiteor, primam hanc Perfii fatiram ex duabus diuerfi argumenti fatiris cafu quodam effe conflatam, in quarum vna neceffitatem fatiras fcribendi expofuerit, in altera fcribendi et recitandi libidinem prauumque hominum de carminum virtutibus iudicium acriter perftrinxerit, neque pauca ex vtraque intercidiffe. Ad priorem mihi pertinuiffe videntur v. 1 - 12, et 107. vsque ad finem, ad pofteriorem reliqui. Atque in iis verfibus, quos ad alteram fatiram pertinuiffe diximus, non vno in loco videmus transitus adeo duros et abruptos, rerumque expofitionem adeo mancam ac debilem, vt Perfii manibus iniuriam facere paene videamur, fi illa fic, vt nunc circumferuntur, ab eo profecta effe arbitramur, praefertim quum ex fecunda, quinta et fexta fatira perfpicuum fit, eum non folere fingula tam leuiter adtingere, eaque tantum rerum lineamenta ducere, ex quibus, quales fint, nemini innotefcere poffit, fed potius iis interdum iufto diutius inhaerere, nec minutiffimas quidem partes negligere, vt omnes facere folent, qui vbertate ingenii deftituuntur. Haec fane funt, quae fufpicionem hiatuum praebeant neceffe eft, qui hiatus poftea, interdum non fatis feliciter, confuti rugas paffim et plicas reliquerunt, quibus nunc quidem obfendimur. Ceterum nexus eorum, quae nunc fequuntur, cum anteced. tolerabili ratione fic poteft cogitari: Aduerfarius quum videat, disputando nihil profici, periculi mentionem facit, quod Perfio inmineat, nifi fatiras fcribendi confilium deponat. Pergit itaque: fint ifta vel maxime, vt tu dicis, tamen folus contra ibis, et mordacitate tua nobilium turbam irritabis?

107. *radere.* pro: obfendere. Quintil. Inftit. III, 1. *quorum* (fc. quae difcenda funt) *ne ieiuna atque arida traditio auerteret animos, et aures praefertim tam delicatas raderet, verebamur. Mordax* de eo dicitur, quod animum vehementer pungit; *verum mordax* eft moleftum, iniucundum. Indoles et natura fatirae Perfianae hoc poteft indicari.

108. *Auriculas teneras.* Diminutiui vſus h. l. valde adcommodatus eſt; ſic etiam Horat. Sat. II, 5, 32. *teneras* i. e. veliſicationibus adſuetas, nudique veri inpatientes. *maiorum*, procerum, principum.

109. *Limina frigeſcant.* Horat. Sat. II, 1, 60 ſqq. *Liminibus* apud poëtas epitheta tribuuntur ab hominibus plerumque ducta, qui domum inhabitant. Ovid. Met. XIV, 703 ſq. Amor. I, 6, 67 ſq. Propert. I, 16, 17; II, 16, 23. Sed h. l. *frigeſcant* proprie ad limen ſpectat. Frigere enim dicuntur res, quae non tractantur, vt de *ſtudiis* notum eſt. Limina igitur, quae adire prohibemur, *frigere nobis* dici poſſunt. De clientibus aut hominibus omnino, quos fortuna non admodum in deliciis habet, hic locus intelligendus eſt, qui diluculo iam ad patronos ſalutandos, vt ſportulam adcipiant, aut ad coenam inuitentur, properant, in quorum numero Perſii et Iuvenalis tempore vel tribuni et praetores erant. Iuvenal. I, 101; V, 77 ſq. Quis poterat ibi ferre veri amantem et propterea odioſum et moleſtum? Atque hoc quoque ſatiricae rationi adcommodatum eſt, quod rei per ſe leniſſimae periculo Perſium territare ſtudet aduerſarius, quae res tamen maxima vulgo habebatur. *ſonat hic de nare canina*, pro: naris canina ibi exprimit.

110. *Litera*, videlicet *R*, quam literam canis hirriens exprimit. Senſus: hic, in liminibus iacet canis hirriens, qui te a foribus diuitum, quando eos ſalutatum is, abiget, inuiſum propter ſatiras. Canes catenarii in veſtibulo aedium alebantur, vt latratu fures aut indicarent aut abigerent. Vt autem, ſi quis introiret, illum caueret, parieti inſcriptum aut inſculptum erat: *Caue canem.* Ovid. Triſt. II, 459 ſq. Petron. 27. et 77. *Per me equidem* cet. Similat Noſter inridens, ſe eius, quocum res ſibi eſſe ſingit, monitu a ſcribenda ſatira eſſe deterritum. *protenus* non h. l. ſtatim, ſed noſtrum: *fortan*, *für die Zukunft. alba*, praeclara. v. Ruperti ad Sil. Ital. XV, 53.

111. *Nil moror* ſc. ea omnia eſſe *alba;* itaque h. l. pro: non repugno. *bene mirae*, per ironiam.

112. *Hoc iuuat?* Horat. Sat. I, 1, 78. Ceterum *iuuat* pro: delectat. Senſus: iamne tibi placeo? Haud ſcio an melius ſit, ſignum interrogandi delere. *oletum*, locus, vbi aluus exoneratur.

113. *Pinge duos angues*, ad indicandum ſcilicet, locum ſacrum eſſe, ne quis eum vel mingendo vel aluum ex-

onerando profanet. Ceterum cur *duos angues?* De hoc ſigno nihil mihi aliunde innotuit, alienumque videtur, quod Caſaubonus ex Ariſtoph. Pluto 733. in partes vocat. Aptiora forſan ſunt, quae Heynius notauit ad Virgil. Aen. V, 84. Seruius ad hunc locum: *Nullus enim ſine genio locus eſt, qui per anguem plerumque oſtenditur.* Sed idem Seruius Perſium, quem excitat, ſolum ante oculos habuiſſe videtur. *ſacer eſt locus.* cf. Calpurn. Sicul. eclog. II, 55.

114. *Meiite. Meiere* extremum ſaepe contumeliae ſignum, qua locus aliquis adfici poterat. Iuvenal. I, 131. Hoc ne quis faceret in tumulis, cippi titulus deprecabatur, adiecta ſaepe inprecatione mala. Anthol. lat. Burm. T. II. p. 145. Animaduertendum ſane eſt, quam acerrimo ſale et ſumma acrimonia ſimplex ſenſus: a cenſura morum prauorum, vt a re ſacra, abstinebo, expreſſus ſit. *diſcedo.* Quaſi ſimilat ſe abire. *Secuit* cet. Statim reuertens, conſilio quaſi mutato, Noſter rurſus incipit: Sed ſi idem aliis licuerit, cur mihi minus liceat? *Secare* a flagellis hoc ad ſatiram Lucilii translatum eſt propter vim et vehementiam, quae in ea regnat. Cf. Horat. Epod. V, 4, 11. Sat. I, 10, 14 ſq. Iuvenal. I, 165 ſq.

115. *Te Lupe, te Muti. Lupus* et *Mutius* propter vitae turpitudinem infames Romanorum proceres, in quos flagello Lucilius ſaepe inſonuit. *genuinum fregit,* fortius quam *dentem inlidere*, quod habet Horat. Sat. II, 1, 77; firmiſſimum dentem fregit, i. e. omni mordacitate et acerbitate in iſtos vſus eſt.

116. *vafer*, callidus, ſollers; artem Horatii id deſignat, qua iocando et quaſi non data opera in ſatiris ſuis pungit. *ridenti amico.* Particip. pro ſubſt. poſitum; adiect. pro ſubſt. habet Virgil. Georg. III, 124. *ridenti amico* pro: riſu venuſto, iucundo. Hominum ſtultitiam riſui exponit Horatius cum vrbanitate ſemper iocando; hoc bene Perſius expreſſit per: *ridenti amico tangit vitium.*

117. Illud *tangit* quoque cum delectu, leuiſſimamque rationem exprimit, qua vitia carpi poſſunt. *admiſſus*, tamquam ἀοιδός. qui coram canat; ſimpliciter pro: lectus. Caſaubonus iungit: *admiſſus circum praecordia*, ſecundum Graecam dicendi rationem ἐν φρεσὶ κατατίθεσθαι. Minus bene, vt puto. *Circum praecordia ludere*, idem eſt, quod riſum mouere, quo diaphragma praecipue concutitur, iucundo carminum genere.

118. *Callidus excusso populum suspendere naso. Callidus suspendere* Graece. *Suspendere aliquem* nonnumquam est, confundere aliquem, facere, vt aliquis nesciat, quid faciat, quidue dicat. Hoc maxime fieri solet, quum aliquis facete dicto ab altero pungitur, aliisque risum praebet, aut quum fastidiose ab aliquo excipitur, seseque contemptum et despectum sentit. Illud hic locum habet, quum adiiciatur *excusso naso* i. e. risu, quo nasus excutitur; hoc apud Horat. Sat. I, 6. 5. quum additum sit *adunco naso*, quod sannam designat et contemptum. Quintil. Instit. XI, 3. *Naribus labrisque non fere quidquam decenter ostendimus, tametsi derisus, contemptus, fastidium significari solet.* Tolerabilior saltem est haec explicatio, quam quae in lexicis vulgaribus exhibetur, etiamsi viris doctis forsan non sit satis factura.

119. *Men mutire nefas? Mutire* cum delectu, ita loqui, vt nemo possit intelligere, quum id aperte facere prohibearis. *cum scrobe* pertinet ad fabulam de Midae tonsore, (Ovid. Met. XI, 90 sqq.) vt sequens

120. *Heic tamen infodiam* i. e. literis tamen mandabo, quod aperte dicere mihi non licet. *vidi, vidi.* geminatio verbi pertinet ad cupiditatem rei euulgandae, quam aegre animo contineas.

121. *Auriculas asini Mida rex habet.* Male hoc ad Neronem trahitur. Manet Persius in similitudine, qua remota dicere voluit: omnia ea quae aperte dicere mihi non licet; pro hoc id posuit, quod Midae tonsor dicere prohibitus fuerat. Si fabula vera est, quam auctor vitae Persii narrat, potuit omnino Cornutus hunc versum mutare (satis inepte ita: *Auriculas asini quis non habet*), non quia hoc versu Nero tangeretur, sed quia in se dictum hunc versum Nero suspicari potuisset. Verum haec mera grammaticorum commenta esse arbitror. *hoc ego opertum* i. e. meum libellum, in quo illa descripsi.

122. *Hoc ridere meum.* Designatur per hoc natura et indoles libelli, pro: in quo stultorum mores risi. Non satis adcurate de genere satirae, quo vsus est. *tam nil*, vel ex vulgi opinione, (cf. v. 2.) vel nemini nocens risus, quem animi causa exercui nulla laedendi cupiditate.

123. *Iliade* sc. Acci aut alius cuiusquam inepti poetae, quae in pretio habebatur. Sensus: Meas nugas pluris existimo, quam insulsa opera poëtarum nostrae aetatis.

123 — 134. Iam, quos lectores sibi optet, indicat. Omnes veri amantes ad lectionem inuitat, omnes contra, quibus bonae artes contemptui sunt, omnes procaces et superbos remotos esse vult.

123. *Audaci quicumque adflate Cratino.* Tu quisquis sis, qui *adflatus* es, i. e. in quem ingenium Cratini quasi transiit, vt mores prauos hominumque stultitiam carpendi studio ducaris, quod in vetere Graecorum comoedia praecipue regnabat. *audaci*, audax enim erat in castigandis hominibus.

124. *Iratum Eupolidem.* Epitheton *iratus* non videtur pertinere ad indolem Eupolidis, neque ad scribendi genus, quo vsus est; etenim remissius Cratino et Aristophane fuisse dicitur. Verum haec non sunt ad viuum resecanda, praesertim quum sint, qui de Eupolide aliter statuant. *praegrandi cum sene.* Omnes interpretes Aristophanem intelligunt, et sane etiam ab Horatio (Sat. I, 4. princ.) et a Quintiliano (X, 1.) cum illis duumuiris copulatur. Sed cur Persius eum *praegrandem senem* vocat? Hoc neque ad tempus, quo vixit Aristophanes, potest pertinere, (adiungitur enim vetustioribus ipso scriptoribus) neque ad aetatem eius; etenim aetate minorem eum, quam Cratinum, obiisse probabile est, quia a Luciano (Macrob. T. III. p. 227. ed. Reiz.) in longaevis non recensetur, qui Cratini mentionem facit. Neque ea ratio, quam Casaubonus proponit, locum potest habere; dicit eum ob monendi et increpandi partes hoc nomen obtinuisse; quum lepidum, ingeniosum, dicacem eum potius dixeris, quam, quod senectutis proprium est, morosum et seuerum in dicendo. Forsan *praegrandis* dignitatem spectat Aristophanis, et *senex* vocatur propter tempus, quo vixit, remotum a Persii aetate. *palles*, studiose legis. Iuvenal. VII, 97. Saepe *pallor* pro studio acri ponitur.

125. *haec* sc. quae ego scripsi. *Decoquere* est minuere, detrahere, inde limare, castigare. *decoctius* igitur pro: diligentius elaboratum.

126. *Inde.* Casaubonus explicat: ex eorum numero, qui aures purgatas habent veteris Graecorum comoediae lectione. Melius, vt mihi quidem videtur, *inde* cum *vaporata aure* coniunxeris. Lector mihi *ferveat* i. e. vel frequens mihi contingat, vel adsidue et studiose me legat (prius magis placet) *aure inde vaporata* i. e. aure adcensa

vel adcenſus veteris comoediae ſcriptoribus eorumque carpendi vitia ſtudio.

127. *Non hic, qui in crepidas Graiorum ludere geſtit.* Eos lectores nolo, qui nomine Romano ſuperbientes omne Graecorum nomen, eorum cultum, elegantiam artesque contemnunt petulanterque ſe gerunt. *Crepidae* ſoleae craſſiores, quibus Graeci pedum plantas muniebant. Suet. Tib. 13. Balduin. de calc. 14. Erant Romae, qui luxu omnis generis diffluerent adeo, vt, priſcis moribus in cultu ac victu plane deſertis, externos induerent; erant contra, qui priſcam grauitatem et ſeueritatem in externo corporis cultu prae ſe ferrent, omniaque, quae a peregrinis Romam aduecta erant, contemnerent. Illi Graecos doctores, quibus diſciplinam et inſtitutionem liberorum committerent, domi habebant, magnique faciebant, his omnes Graeci adeo ludibrio et contemptui erant, vt vbique illis inluderent. cf. Lucian. de mercede conduct. T. I. ed. Reiz.

128. *Sordidus* ad nimiam cultus negligentiam ſpectat. *et luſco qui poſſit dicere, luſce.* Hoc exemplo expreſſit Noſter petulantiam et ſuperbiam iſtorum hominum; vt

129. faſtum et adrogantiam inanem. *Seſe aliquem credens.* In *aliquem* latet emphaſis. Quantiuis pretii virum ſe exiſtimans. *Italo honore.* Vniuerſa Italia ius ciuitatis quidem diu deſideratum armisque petitum ſenſim paullatimque obtinuerat, verum municipiorum et coloniarum differentia, ius porro Latii atque Italicum remanſit. Poſuit Noſter quemdam non iure Quiritium, ſed Italico, magiſtratu non Romae geſto, ſed *Areti* Hetruriae oppido, inflatum; ſtultitia enim, quae cum omni faſtu coniuncta eſt, rei, qua quis ſuperbit, inanitate et exiguitate augetur. *Supinus*, ὑψαύχην, animi vitium corporis habitu declarat.

130. *Hemina* eſt dimidia pars ſextarii. *iniquas*, iuſto minores. Iuvenal. X, 99 ſq. *Aedilibus* etiam in municipiis cura vrbis erat mandata, ideoque et rerum venalium.

131. *Abacus* erat tabella, puluere ſeu arena ſparſa, in qua radio numeri ſcribebantur. Per *numeros* in *abaco* arithmetica, et per *metas in puluere ſecto* geometria intelligitur: nam figuras mathematicas in puluere tunc depingi radio ſolere notum eſt. Inde vocat Cicero (Tuſc. Qu. V, 23.) Archimedem: *homunculum a puluere et radio.*

Duae autem hae disciplinae pro omnibus artibus liberalibus positae sunt.

132. *Scit risisse*, pro: solet seu potest ridere. *vafer* i. e. facetum et lepidum se putans. *multum gaudere paratus* pro: nulla vberiori voluptate adfici, nullo iucundiore spectaculo frui potest, quam quum videt cet.

133. *vetulans nonaria*, prostibulum, a hora nona, qua patebat aditus ad lupanaria. *barbam vellat*, spectat ad horum philosophorum ἀπάθειαν, qua omnes contumelias et iniurias sibi inlatas aequo animo perferebant. Horat. Sat. I, 3. 133 sqq. Senec. de ira III, 38.

134. *edictum* i. e. fori negotia. *Calirrhoën* nomen scorti pro: scorto quocumque. Sensus: hi mane fori negotia curent, post prandium cum scortis rem habeant. Ceterum quomodo Romani tunc temporis diem consumerent, disces ex Iuvenal. I, 127 sqq. Martial. IV, 8.

# COMMENTARIVS
## IN SATIRAM II.

1. *Macrine.* Quis fuerit *Macrinus*, ignoramus; scholiastes *Plotium Macrinum* vocat, eruditum hominem et paterno adfectu Persium diligentem. *Hunc diem numera meliore lapillo.* Sensus: dies natalis tibi sit faustus. Hoc expressit ea ratione, qua dies faustus quisque et ater apud quosdam barbaros notabatur, coniectis nimirum in arcam lapillis et candidis et nigris. Plin. Epist. VI, 11. Plin. H. N. VII. Cap. 40. Catull. LXVIII. 148. Martial. IX, 53. 4 sq. Felices dies etiam creta apud Romanos signabantur. Horat. Od. I. 36. 10. *meliore*, albo.

2. Nihil amplius est, quam diei natalis descriptio. *candidus* pertinet ad diei felicitatem. Ovid. Trist. V, 5. 13 sq. *tibi*, pro: vitae tuae parti, quam vixisti. Quoque enim die natali annorum nostrae aetatis numerus vnitate augetur. *labentes* epithet. orn. de tempore fugiente, fugam continuam declarans ac celerem, vt aqua in riuo leniter fluente. Horat. Od. II, 14. 2. Ovid. Met. XV, 174 sqq.

3. *Funde merum genio.* Genii religio in celebranda die natali praecipua erat. Tibull. I, 7. 49 sqq. ibique not.

et obſſ. Heynii, et Iani ad Horat. Od. III, 17. 14 ſq. Eadem die vota nuncupabantur pro incolumitate et felicitate reliquae vitae. Prop. III, 8. 12. *non tu prece poſcis emaci.* Hoc loco occaſionem adripit, de votorum inprobitate et ſacrificiorum ſuperſtitione ſuae aetatis conquerendi. *poſcis* i. e. ita petis, quaſi tibi pro meritis aliquid iure debeatur. *prece emaci* i. e. prece, cui ſacrificia ſumptuoſa adiuncta ſunt, quibus Deorum beneuolentiam et liberalitatem quaſi *emere* ſtudebant, eosque obligatione obſtringere, vt ſe omnis generis felicitate adficerent. cf. infra v. 30.

4. *Quae niſi ſeductis nequeas committere diuis.* Homines, quando cum iis aliquid communicare volumus, quod palam fieri nolumus, *ſeducimus*, ſeu ducimus in locum ſecretum, a turba remotum. v. Heyn. ad Tibull. II, 1. 84. Hoc bene translatum eſt ad Deos, quibus vota ſecreta fiunt, cumque delectu poſitum eſt *committere*. De precibus praeclare Iuvenal. X, 346 ſqq. et Senec. Epiſt. 10. ex Athenodoro: *Tunc ſcito, te eſſe omnibus cupiditatibus ſolutum, quum eo perueneris, vt nihil Deum roges, niſi quod rogare poſſis palam. Nunc enim quanta dementia eſt hominum? turpiſſima vota Diis inſuſurrant; ſi quis admouerit aurem, conticeſcent, et quod ſcire hominem nolunt, Deo narrant.*

5 — 7. Non quilibet iuſta et pia Deos rogat, non quilibet id poteſt facere.

5. *bona*, vt noſtrates pro: magna. Horat. Sat. I, 1. 61. *tacita libauit acerra. libauit*, ἀορίστως, pro: ſumit thus ex *acerra*, arcula thuraria quadrata, ac de aere plerumque eleganter facta, vnde thus promebatur, et in ignem iniiciebatur, itaque pro: ſacrificat, precatur. De *acerra* v. Iani ad Horat. Od. III, 8. 2 ſq. Ovid. ex Ponto IV, 8. 39 ſq. *Nec quae de parua Dis pauper libat acerra, Thura minus, grandi quam data lance, valent. tacita* pro: tacite, votis ſubmiſſa voce nuncupatis, ne iniquitas eorum et foeditas aliis hominibus innoteſcat.

6. *promptum*, expeditum, facile. *humilesque ſuſurros* i. e. preſſos ſuſurros. *Humilis vox* eadem ratione ſed ſenſu contrario dici poteſt, qua *alta vox* dicitur.

7. *Tollere de templis* i. e. non adhibere amplius in templis vota facientes. Iuvenal. VI, 538. *et aperto viuere voto* pro: vota aperta facere, aut potius, ita viuere, tam pura mente eſſe, vt non ſit, quod timeat, ne alii vota ſua audiant. Senec. Epiſt. 43. *Rem dicam, ex qua mores*

*aestimes nostros, vix quemquam inuenies, qui possit aperto ostio viuere. Ianitores conscientia nostra, non superbia obposuit.* Nam non cuiusuis est, ita Deos precari, vt ab omnibus, qui circumstent, audiatur, quia nihil in votis insit, cuius eum pudere oporteat, sed boni tantum hominis est et honesti. Martial. I, 40. 5 sq. Exemplum tacitarum precum exstat in Sophocl. Electr. 638 sqq.

8. *Mens bona* i. q. mens sana. Iuvenal. X, 356 sq. Petron. 3. *fama*, i. e. vt homines bene de ipso existiment. *fides*, vt fidem ipsi habeant. Erat sane tunc temporis, cur *fides* a Diis peteretur. v. Iuvenal. III, 143 sq. *hospes*, quicumque sacrificanti seu precanti adest.

9. *Illa sibi introrsum inmurmurat.* De toto h. l. cf. Iuvenal. X, 23 sqq. *sibi* respicit prius: *vt audiat hospes*, eique contrarium est. Dicere vult Noster: haec ita murmurat, vt ipse solus intelligat, illa ita exclamat, vt omnes audiant. *introrsum*, nam *sibi* id facit. In vulgari sermone etiam nostrates dicunt: *in sich hinein.* Hoc *introrsum* videtur explicari per illud, quod sequitur: *et sub lingua.* i. e. ita, vt illud murmur sub lingua maneat, nec foras exeat aliisque prodatur. cf. Virg. Aen. X, 464 sq. Eadem ratione videtur Noster *inmurmurat* pro: murmurat, posuisse.

10. *Ebullit.* Antique *ebullim* pro: ebullierim, *ebullit* pro: ebullierit. *Ebullierit* sc. animam. *Ebullire animum* seu *spiritum* frequenter vsurpatur pro: mori, (v. interpp. ad Petron. 42.) et tractum forsan a spuma, quae animadvertitur in labris morientium, sed absolute, vt h. l. positum, me legere non memini. Mortem patrui exoptat, vel quod ea tutore moroso ac difficili liberetur, dissolutiusque luxuriae indulgere possit, vel quod res familiaris a patruo relicta ad se venire debeat. Vtrumque potest locum habere. Adiecto: *praeclarum funus!* quasi bonum aliquod adprecantis animum similat. O si patruus moriatur, vt in pompa funebri magnificentissima meam erga illum pietatem declarare possim! Sciendum enim est, quo amplior esset res relicta, eo speciosiorem pompam funebrem ab herede duci solere; et hoc erat, quod stolidi senes omnibus votis cuperent, et in quo exspectando auaritiae et sordium infamiam, dum viuerent, facile sustinerent. Hoc respiciens iste nebulo illo adiecto bene precantis speciem mentitur.

11. *Sub rastro crepat argenti mihi seria.* i. e. in agro colendo occupatus, ipse tenuis et pauper, thesauro in-

vento ditefcam. Iuvenal. l. c. *dextro Hercule.* Torrentius ad Horat. Sat. II, 6. 12 fq. ait, Herculem thefaurorum abditorum praefidem effe. Aliunde haec res nota non eft.

12. 13. 14. *pupillumne vtinam — expungam.* *Expungere* proprie de iis dici, qui literas in tabulis ceratis delent, disputat Havercamp. ad Tertullian. apologet. 2. Scholiaftes dicit, tractum hoc effe a militibus, qui expuncti dicerentur, quando miffionem adcepiffent. cf. Plaut. Curcul. IV, 4. 24. h. l. eft pro: delere, e medio tollere. Votum hoc eft tutoris legitimi, qui pupilli erat proximus agnatus, ad quem itaque, pupillo mortuo, hereditas peruenire debebat; hoc indicant verba: *quem proximus heres inpello.* In XII tabulis nempe legitur: *fi pater familias inteftato moritur, cui inpubes fuus heres efcit, agnatus proximus tutelam nancitor.* Huius tutelae ratio continebatur in fpe fubceffionis, vt, qui commodum haberet fubceffionis, idem onus tutelae fufciperet. Maior itaque fit voti inpietas, quum fit in pupillum conceptum, qui illius inpuriffimi fidei et tutelae erat commiffus. Ad quod tamen votum faciendum tutor facile cupiditate et auaritia poterat perduci, praefertim quum nemo facilius, quam ipfe, huius voti poffet compos fieri, modo ita id fieret, vt leges et iudicia cauerentur. Hanc igitur expungendi feu tollendi pupilli obportunitatem a Diis tutor ifte precari videtur. Adcommodate h. l. *inpello* pro: fequor; ftudium enim fimul fubmouendi antecedentem inuoluit. *Namque eft fcabiofus.* Adiecta caufa, tamquam ab animo beneuolo votum hoc proficifcatur; corpore enim morbido vtitur et vitam viuit infuauem, qua libenter ipfe mortem commutabit. Omnem rem corruptam Iuvenalis quoque *fcabiofam* vocat. *Acri bile tumet,* δριμεῖαν χολὴν ἔνδον ἔχει. De omni morbo hoc eft intelligendum, qui nimia bilis abundantia folet excitari. Plato in Timaeo T. IX. p. 420. ed. Bipont. *tumet* abundantiam bilis ipfam indicat. Horat. Od. I, 13. 4 fq.

14. *Nerio iam tertia ducitur vxor.* Auarus ifte non aperte vota fua exprimit, alterum beatum praedicando, qui tertiam iam vxorem efferendam curat, quartam igitur cum dote exfpectare poffit. Ceterum auaritiae votum, per inuidentiae fignificationem expreffum, vtrumque vitium, vt folet effe, coniunctum egregie declarat. cf. Martial. X, 43.

15. 16. *Haec* fc. tam nefanda, *fancte vt pofcas,* vt vota fceleratiffima Diis probentur tamquam pura mente

facta; (quis non adnoſcit grauitatem et vim, qua haec enunciata ſunt!) *Tiberino in gurgite* cet. caerimonias et ritus religioſiſſime obſeruas. Reprehendit nimirum Noſter eos, qui caſtimoniam, qua deberent ad Deos adcedere, in corpore tantum ſitam eſſe putarent, pietatem vero et integritatem mentis, vt votorum ipſorum natura ſatis abunde indicaret, turpiter negligerent. Cic. de legg. II, 10. Quomodo preces et vota hominum a Iove exaudiantur, lepide commentus eſt Lucianus Icaromenipp. T. II. p. 781 ſq. ed. Reiz. vbi multa quoque vota inpie et ſtulte facta proferuntur. *Tiberino in gurgite mergis Mane caput bis terque. Gurgite* pro: flumine. cf. Iuvenal. VI, 523. Priusquam ad Deos adcederent, aut ſacra Diis facerent, corpus, aut manus tantum, vel aqua marina vel fluuiali abluere mos erat ab vltima iam antiquitate, vt ex Homero conſtat, obſeruatus; quo admonerentur homines, vt corpus omni ſqualore, ſic etiam animum a vitiorum contagio purum eſſe debere. Ovid. Faſt. IV, 313 ſqq. Virgil. Aen. II, 819. *terque.* Numerus ternus in his rebus vſitatiſſimus. Tibull. I, 11. 34. Virgil. Aen. VI, 229. Petron. 131.

16. *et noctem flumine purgas. Noctem* poſuit pro iis omnibus, quae noctu adcidere hominemque commaculare poſſe credebantur. Ariſtoph. Ran. 1376 ſq. Plut. 656 ſq. Cic. pro Coelio 14. Ovid. Amor. III, 7. 43 ſq. Virgil. Aen. VIII, 69 ſq. Tibull. II, 1. 9 ſqq. Petron. 104.

17 – 23. His, quae ſequuntur, poëta docet, inpia hominum vota Diis adeo ingrata eſſe debere, vt iis auditis Iupiter, vel inpuriſſimo quoque mortalium iudice, indignationem vehementiſſimam non ſit cohibiturus. 17. *Heus.* Apoſtrophe eſt ad illum, quem paullo ante inpura et ſordida vota Diis facientem Noſter induxerat.

18. *eſtne* ſc. Iupiter tibi tanti, vt meliorem eum exiſtimes cet. hoc enim ſignificant illa: *vt praeponere cures.* Huc ſpectat ſuperius: *minimum eſt, quod ſcire laboro* ſeu vehementer cupio, quia cuiuis promptum erit reſpondere, Iovem omnibus mortalibus eſſe longe potiorem.

19. *Hunc*, Iovem. Adpellatus ille, ignarus, quo Perſius tendat, ſcire cupit, quid ſibi velit haec interrogatio; continuo interpellat Perſium ex eo quaerens: *cuinam?* ſc. proponam Iovem; et Noſter, quaſi circumſpiciens et cogitabundus, quemnam dicat, repetit illud: *cuinam?* ſed ſtatim, tamquam nolit amplius haeſitando aduerſarium morari, aliquem veluti de turba temere nominans, quaerit:

*vis Staio?* et quum paullulum ille admirans Persium in istum incidisse, in respondendo haesit et vrget illum Persius quaerendo: *an scilicet haeres* sc. in iudicando, pro: an adhuc incertus es?

20. *Quis potior iudex, puerisque quis aptior orbis* sc. sit, vtrum Iupiter an *Staius*. Acerrimum flagelli satirici ictum in *Staium* quendam intendit, homuncionem nobis ignotum, conruptelae autem et inprobitatis infamia tunc forsan nobilissimum. Ex historia famosissimi iudicii Iuniani (Cic. Cluent. 24. Brut. 68. Verr. II, 32.) mutuatum esse Persium *Staii* nomen indicare videtur scholiastes, cuius verba h. l. conrupta et mutilata sunt, et Casaubonus eum secutus est. Verum ille iudex apud Ciceronem est C. *Stalenus*, aut *Staienus*, vt alii legunt, neque Persius solet longinqua petere et ea negligere, quae ante pedes sunt. Ceterum ridet Noster hac interrogatione dubitationem aduersarii, quum *Staius* omnium iudicum conruptissimus et puerorum orborum pestis esset, eiusque infamia, quum ipse Iovi componatur, fit illustrior.

21. *quo tu Iovis aurem inpellere tentas* i. e. vota, quae Iovi facere audes. *Inpellere* enim de ventis dicitur, deinde de sono, qui aures quasi ferit. Virgil. Aen. XII, 618 sq.

22. *proh Iuppiter.* cf. Horat. Sat. I, 2, 17 sq. exclamatio a sensu indignationis acerrimo orta.

23. *at sese non clamet* cet. Nonne Iupiter ipse quoque indignatione commotus exclamabit, se ipse adpellans, quum alium adpellare nequeat, quumque, vel te iudice, Staio sit potior?

24—29. Tune putas, Iovem tibi ignoscere, quum non statim ab eo puniaris? Hanc sententiam alii aliter extulerunt. Virgil. Aen. IV, 208 sq. Claudian. Epist. ad Hadrian. 38 sq. Senec. Hippol. 1128 sq. Iuvenal. XIII, 100 sq. Lucan. III, 448 sq.

24. *ocius* h. l. pro: prius, saepius.

25. *sulfure sacro* i. e. fulmine, metaphora ex obseruatione nata videtur. Senec. Quaest. nat. II, 53. *Quocunque decidit fulmen, ibi odorem sulfuris esse certum est.* Plin. H. N. XXXV, 15. Virgil. Aen. II, 698. Epitheton *sacrum* et fulmini et sulfuri aptum est; fulmen enim est telum Iovis proprium, et sulfuris frequens vsus erat in expiationibus et lustrationibus cum apud Graecos tum apud Romanos.

26. 27. Verba sic ordina: *an quia non iaces* (in) *lucis triste et euitandum bidental fibris ouium et Ergenna iubente*. An quia non iaces percussus Iovis fulmine. Hoc expressit ex ritu antiquo, quo fulguriti, vel loca fulmine tacta, ex Hetruscorum more et instituto procurabantur. *Iaces* traxit Casaubonus ad Numae legem, qua fulmine ictum in genua tolli vetabatur, v. Festum in voce *Occisum*. Nimis argute, vt opinor; omnino potest intelligi et dici de occiso. Virgil. Aen. I, 99, ibi v. Heyn. *bidental* locus proprie fulmine tactus, caesisque bidentibus expiatus; h. l. ad ipsum hominem translatum. Salmas. ad Solin. p. 799 sq. *euitandum*. pedibus enim calcare huiusmodi locum nefas habebatur, idcirco sepiebatur et claudebatur. Horat. in arte 471. *triste* vel ab omine, vel ab effectu; tristes enim facit viatores talis casus memoria et monimentum. *lucis*. fiunt nempe vota in templis, quae plerumque inumbrabat lucus, in quo arbores, quia non caedebantur, erant altissimae, ideoque fulminibus magis expositae, inde lucorum fulmine tactorum frequens mentio apud veteres. Hoc periculosum quoque fuit in lucis versantibus et templa adeuntibus, tempestate subito oborta. *quia non iaces* (in) *lucis* significat ergo: quia non continuo votis factis, in ipso loco sacro, a Iove fulmine tangeris. *fibris ouium Ergennaque iubente*. Huius rei procuratio non nisi certis ritibus et haruspiciis fieri poterat, adhibebaturque ad eam rem sacerdos fulgurum conditor, cui nomen erat Hetruscum *Ergenna*; qui inspectis ouium intestinis (*fibris*), quid factu opus esset, ostendebat. Huc referas *iubente*. cf. Iuvenal. VI, 586 sq. et ibi Ruperti. Intpp. Lucan. I, 606 sqq. Kirchmann. de re fun. Rom. II, 3. Lucian. Iupit. confut. T. II. p. 638. ed. Reiz. *τί δήποτε τοὺς ἱεροσύλους καὶ λῃστὰς ἀφέντες, καὶ τοσούτους ὑβριστὰς καὶ βιαίους, καὶ ἐπιόρκους δρῦν τινα πολλάκις κεραυνοῦτε, ἢ λίθον, ἢ νεὼς ἱστὸν, οὐδὲν ἀδικήσαντας; ἐνίοτε δὲ χρηστόν τινα καὶ ὅσιον ὁδοιπόρον; τί σιωπᾷς, ὦ Ζεῦ. ἢ οὐδὲ τοῦτό με θέμις εἰδέναι*; nec habet Iupiter, quod respondeat.

28. Idcirco putas, Iovem se tibi ludibrio praebere? *barbam vellere* pro: quocumque contumeliae et vexationis genere. cf. Sat. I, 133. *stolidam*, hoc ad eum proprie pertinet, qui volens barbam vellendam praebet, aut cuicumque contumeliae, *ἀπάθειαν* illam simulans, sponte se obfert, neque eam propulsat. Horat. Sat. I, 3, 133.

29. 30. *aut quidnam est, qua tu mercede Deorum Emeris auriculas. quidnam est, qua mercede* pro: quidnam est, quo tamquam mercede. *emeris auriculas Deorum.* Facete; scilicet vt exaudiant preces tuas sacrificiis tamquam mercede conducti. *pulmone et lactibus vnctis?* pro sacrificiis quibuscumque. *lactibus vnctis*, pinguibus intestinis. Nonius in *Lac: Lactes dicuntur intestina.*

31—38. Aliud votorum genus Noster tangit, quae superstitiosa anus pro infante puero die eius lustrico suscipit. Omnia ita exponit, tamquam ante oculos gerantur.

31. *metuens diuum*, superstitiosa.

32. *vda* epitheton aptum infantium labris.

33. *infami digito*, i. e. medio, cuius obiectu veteres hominem infamem solebant notare. Petron. 131. Antholog. lat. Burm. T. II. p. 528. Iuvenal. X, 52. ibi Ruperti. Spectat id, quod anus facit, ad incantationem, qua a morbis, quos veneficae possent inmittere, puerum vindicare studet. Petron. l. c. *Saliuam lustralem*, qua incantationes et fascina prohiberi credebantur, fronti et labellis inlinit, idque facit *infami digito*, quod rem ridiculam reddit. Forsan hoc a curatione oculorum feruentium profectum est, ad quos sanandos saliua mulieris ieiunae adprime, vt veteribus erat persuasum, vtilis habebatur. Plin. H. N. XXVIII. sect. 22. Ceterum die lustrico, qui puellarum octauus, puerorum nonus erat, recens nati lustrabantur, votaque pro eorum salute nuncupabantur. Praecipua huius superstitionis pars pertinebat ad vetulas cognatas, quae natorum cunis exemptorum frontes et labella sputo puluere misto signabant ad incantationes prohibendas. Quibus peractis ad vota ipsa pro puero suscipienda se conuertebant.

34. *vrentes oculos inhibere perita. Inhibere* h. l. est prohibere, facere vt non noceant. *vrentes oculi* sunt oculi nocentes veneficarum. Virg. Georg. II, 196. Infantes non solum sed et pecudes fascinari posse oculis alicuius mulierculae credebant veteres; Plinius quidem (H. N. VII. sect. 2.) narrat, Cicerone auctore omnes feminas oculis nocere, quae duplices pupillas habeant. cf. Virgil. Eclog. III, 103. Ad fascinum ab infantibus prohibendum colebant quoque Deam *Cuninam* Lactant. I, 20. 36.

35. *Tunc manibus quatit*, i. e. sublimem adtollit manibus, eumque quasi Diis ostendit praesentibus, eorum-

que tutelae commendat. Casaubonus laudat Homer. Il. ζ. (474 sqq.) *spem macram* i. e. puerum infantem, de quo nihil certi adhuc sperari possit.

36. *Nunc Licini in campos.* Casaubonus intelligit Licinium Stolonem, vt tunc res erant, locupletissimum (Liv. VII, 16; Gell. VII, 3.) qui sua ipsius lege, quam contra patriciorum opes pertulerat, ne quis plus quam quingenta iugera possideret, M. Popillio Laenate praetore damnatus est. Liv. VII, 16; Valer. Max. VIII, 61. 3. *Crassi in aedes.* Crassum illum a Parthis cum exercitu occisum aedium amplitudine et magnificentia mire fuisse delectatum ex Plutarcho notum. Sed exempla haec fortasse antiquiora sunt, quam vt Noster ea respicere potuerit. Malim igitur eos sequi, qui, vetere interprete monente, Licinium Augusti libertum intelligunt, de quo Iuvenal. I, 109. XIV, 306. Eiusdem farinae mihi Crassus videtur esse. *mittit in campos* pro: precatur, vt possideat olim haec aut huiusmodi latifundia; sic quoque adcipio Virg. Aen. XI, 47. *Mittit* non positum esse pro: defert, vt Füllebornius ex Sueton. Calig. 25. et Ioseph. Antiq. XIX, 1. conligere voluit, satis indicat adiectum: *supplici voto*, et more receptum fuisse, vt recens nati in aedes amplissimas et spectatissimas ominis causa deferrentur, neque aliunde, neque ex locis in partes vocatis conligi potest.

37. *Hunc optent generum rex et regina.* *Rex et regina* pro nobilissimis et beatissimis positi sunt. *optent* sc. propter venustatem, pulchritudinem et dignitatem corporis. Similis color orationis est apud Catull. LXII, 42; Virg. Aen. XI, 582 sq. Georg. I, 31.

38. *puellae Hunc rapiant*, fortius quam: ametur a puellis. *quidquid calcauerit hic, rosa fiat.* (Contrarium est apud Petron. 44. *Is quacumqve ibat, terram adurebat.*) Secundum Casaubonum votum hoc est pro absoluta omnibus numeris felicitate. Mihi haec quoque ad vota pro pulchritudine et venustate pueri spectare videntur, cuius curam Horae ac Gratiae sustineant, quibus comitatus, quocumque se conuertat, omnia efflorescere sub vestigiis suis videat. Aut his verbis is describitur, cuius omnes Dii praecipuam curam agunt, seque ei semper adesse, quocumque se contulerit, signis manifestis ostendunt. Claudian. XXIX, 86 sqq. Calpurn. ecl. IV, 107. Ceterum venustam corporis speciem non semper et vbique optabilem esse, egregie docet Iuvenal. X, 289 sq.

39. *Ast ego nutrici non mando vota.* cf. Horat. Epist. I, 4, 6 sqq. In prioribus, v. 31, de auia et matertera sermo est, nutricis autem nulla mentio. Hic versus itaque cum praeced. sic iungi potest: Matertera et auia vota quidem suscipiunt pro puero inepta et saepe noxia (Iuvenal. X, 104 sq. et 290 sq.) at nutricum vota longe ineptissima solent esse, huic ego numquam permitto, vt vota pro puero faciat. Sed potest quoque *nutrix* sensu latiore sumptum esse, vt eas omnes significet, quae pueri curam agere soleant, ideoque *auiam* quoque et *materteram*. Hoc rectius puto, nexusque sententiarum inde fit simplicior. Auia aut matertera illa quidem puero precatur, sed male sedula id facit iniussu meo, quippe qui non ignorem, eam, quae vera bona sint, nescire.

40. *negato Iupiter haec illi*, subsiciat proinde, Iupiter, semel te rogasse, vt eius votorum numquam rationem habeas, *quamuis te albata rogarit*, quamuis religiosissime, ritibus diligenter obseruatis, rogarit. *albata* enim ad cultum spectat vota facientium aut sacrificantium. Horat. Sat. II, 2, 61. Ovid. Trist. II, 653 sqq. Tibull. II, 1, 15 sq.

41 – 51. Pergit inanitatem perstringere eorum votorum, quae quominus rata esse possint, illi ipsi, qui ea suscipiunt, inpedimenta esse solent.

41. *opem neruis* i. e. roborationem neruorum debilitatorum, vel simpl. corporis languidi et infirmi. *fidele senectae* i. e. quod senectutem non deserat, quod integrum in senectute maneat, nec eadem ratione hebescat, qua annorum numerus augetur.

42. *Esto, age:* pro: age, per Deos licet, vt vōti compos sis. *grandes patinae* pro iis rebus positae sunt, quae in illis patinis adponebantur, quibus quoque amplitudo patinarum adcommodabatur. Iuvenal. IV, 131 sqq. Horat. Sat. II, 2, 95. *tuccetaque crassa* opiparum erat ferculum sed nobis ignotum.

43. *his*, votis tuis. *morantur*, inpediunt, quominus tibi facilis esse possit, etiamsi velit. Sensus totius loci est: Gula tua facit, quominus voti damneris. cf. Horat. Sat. II, 3, 288 sqq.

44 – 51. Sequitur aliud exemplum ab iis petitum, qui amplissimis sacrificiis greges suos volunt augere, quum tamen non possit fieri, quin ipsa frequenti mactatione minuantur. *caeso boue*, aeque ac versu seq. *fibris*

pro facrificiis omnino. Ratio, cur Mercurii h. l. mentio facta fit, peti poteft ex Homero Il. ξ, 489 fqq. cf. Horat. Sat. II, 6, 4 fq. Ovid. Faft. V, 689 fq.

45. *Arceffis* i. e. vocas in auxilium; facrificiis hoc efficere optas, vt Mercurius praefens te exaudiat. *Da fortunare penates*. graeca dicendi ratio folemnis. Callim. Hym. in Dian. 6. Ovid. Met. I, 486. Trift. I, 1, 34; fenfus: permitte, vt penates facultates meas profperent.

46. *quo, peffime, pacto*, fc. dari id a Mercurio poteft. Illo *peffime* ftultitiam magis quam malitiam Nofter videtur notare.

47. *iunicum omenta.* In facrificiis nempe optimas et pinguiffimas hoftiae et victimae partes omento inuolutas comburi effe folitas ex Homero fatis notum eft. Il. α. 460; ϑ, 240. cf. Catull. XC, 6. *liquefcant*, adpofite ad omenta, quae adipe conftant, pro: crementur.

48. *Exta* (cor, pulmo, lien, iecur cet.) Diis in facrificiis praecipue reddebantur. Virg. Ge. II, 194. Aen. XII, 215 fq. *ferto.* *Fertum* libi genus, cuius in facrificiis frequens vfus. *vincere*, perficere id, quod optat. *hic* fc. ftultus.

49. *iam crefcit ager* cet. Ad naturam hominis cupidi adcommodate hoc, qui, quod cupit, effe quoque exiftimat. *crefcit ager*, hoc effe poteft, vel infolita fecunditate fata in agro efflorefcunt, vel ipfe ager fit maior adiuncta alia parte, quae, data aliqua opportunitate, parata eft; hoc fpectat *da fortunare penates*. *crefcit ouile*, i. e. numerus ouium iam frequenti fetu augetur; hoc refpicit *da pecus, da gregibus fetum.*

50, 51. *Iam dabitur* fc. quod adfiduis facrificiis a Diis peto. *iam, iam* fiduciam exprimit ftultiffimam. *donec deceptus et exfpes Nequidquam* cet. Quae ad illum ftultum proprie pertinent, translata funt ad numum in imo arcae fundo. Is quafi contubernales fuos alium poft alium viderat depromi, facrificiisque inpendi, femperque fperaverat fore, vt arca nouis aduenis, Diis tandem exoratis, compleretur, atque vt ipfe inmotus in fua fede maneret. Sed tandem *deceptum* fe fentit et iam *exfpes fufpirat*, quum ad poftremum ipfe depromatur. Vulgaris ratio foret: tandem ille ftultus deceptum et fpe deftitutum fe intelligit et nihil fe egiffe facultatibus facrificiorum amplitudine et copia profufis, quum fufpirans in imo arcae fundo numum vnicum adhuc reftantem animaduertit.

52 — 58. Tu homo ineptiſſime, Deos ex tuo ingenio metiris, exiſtimasque, eos eadem ratione auro et argento delectari, vt tu tuique ſimiles. Ex hoc nimirum fonte profluxit inſana iſta ratio, qua diuitiae ex vitae vſu ablatae in templis congerantur, vbi ne minimum quidem vſum habent. *crateras argenti incuſaque pingui Auro dona*, crateras argenteas auro caelatas. Senec. Epiſt. 5. *Non habemus argentum, in quod ſolidi auri caelatura* deſcendit. cf. Virg. Georg. II, 192. Aen. V, 534. Huiusmodi crateris deſcriptio eſt apud Stat. Theb. VI, 531 ſqq. *pingui*, λιπαρῷ, ſplendido. Verba, quae ſequuntur, ſic ordino ſenſumque eorum ita conſtituo: *Cor praetrepidum laetari*, i. e. properans (cf. Doering ad Catull. XLVI, 7.) laetari, in laetitiam pronum; (in) *pectore laeuo*, in ſiniſtra pectoris parte (cf. Iuvenal. VII, 159 ſq.) *excutiat guttas*, lacrumas tibi excutiat ipſo gaudio. Senſus igitur eſt omni ornatu detracto: prae gaudio aeſtues et lacrymeris. Aliter ab aliis hic locus exponitur. Caſaubonus legit *excutias* et *laetari* ſumit pro infinit. hiſt. Bentleius ad Horat. Od. II, 19, 5, cuius auctoritatem in textu h. l. conſtituendo Reizius ſecutus eſſe videtur, ordinem verborum et ſenſum ſic conſtituit: *Sudes, et cor praetrepidum ſiue properans laetari, excutiat guttas ſudoris pectore laeuo, ſiue ſiniſtra parte corporis, vbi cor ſalit, et ſudor erumpere ſolet*. In quo me obfendit, quod *excutiat guttas* de ſudore intelligitur, quum iam praeceſſerit *ſudes*, et quod in ſiniſtra potiſſimum parte pectoris ſudor erumpat, quod in re et natura poſitum eſſe non exiſtimo.

55. *Hinc*, quia tibi aurum vehementer placet, tuque Deos ex ingenio tuo metiris. *illud ſubiit*, illud profectum eſt. *ouato*, hoſtibus erepto.

56. *Perducis facies ſacras*. ſimulacra Deorum obducis. Virgil. Georg. IV, 416. *nam fratres inter aenos Somnia* cet. Exempli cauſa Noſter aliquem inducit loquentem, qui vel ſomniis monitum ſe eſſe putat, vel oracula per ſomnum adhuc exſpectat, eamque ob rem iis Diis, quos miſiſſe aut miſſuros eſſe vera ſomnia exiſtimat, aliquid, quod ipſis cordi fore arbitratur, vouet. *fratres aenos* Scholiaſtes ex Acrone profert, in porticu Apollinis Palatini fuiſſe Danaidum effigies, et contra eas ſub diuo totidem equeſtres filiorum Aegypti. Quasdam ex illis ſtatuis oracula poſtulantibus per ſomnum dediſſe. Apud Propert. II, 23. 1 ſqq. et Ovid. Triſt. III, 1. 59 ſqq. de porticu illa et de ſtatuis

Danaidum inter columnas ſermo quidem eſt, verum filiorum Aegypti nulla mentio. Sed veterum teſtimoniis deſtituti ſequamur Acronis auctoritatem.

57. *Somnia pituita purgatiſſima*, i. e. ſomnia vera. Somnia, quae proficiſcebantur a corporis aliqua conditione, vt veteres opinabantur, falſa erant et inania. Macrob. ſomn. Scip. 3. Per ſomnia futura poſſe prouideri veteribus fuiſſe perſuaſum, quum naturam ſomniorum non ſatis cognitam perſpectamque haberent, nobis mirum eſſe nequit. Proinde etiam de ſomniis veris et falſis multa apud veteres legimus, quae ſibi inuicem repugnant. Hoc loco intelliguntur ſomnia, quorum probabilis ratio a conditione corporis nulla reddi poterat, numinis igitur alicuius vi et efficaciae adſcribenda. Cic. de Div. I, 43. Suet. Veſp. 7.

58. *Praecipui ſunto* i. e. praecipue a me colantur. *Sitque illis aurea barba.* Et ex ſtoicorum et ex noſtro ſenſu votum ſane ridiculum, non ſic ex vulgari opinione. Signis vel ex ebore vel marmore vel aere factis aureos capillos barbamque auream ſaepe adpoſitam fuiſſe conſtat. Cic. de Nat. D. III, 34; Ael. V. H. I, 20; Valer. Max. I, 1. 2. Lucian. in Tim. T. I. p. 107. ed. Reiz. An Schefferus autem inde verba Petronii Cap. 58. *licet barbam auream habeas*, recte interpretetur per: licet Deus ſis, videant eruditi.

59. 60. Idem error, pergit Noſter, mutat vetuſtiſſima vaſa aenea et fictilia, a maioribus ad res ſacras faciendas adhibita, in aurea. *inpulit.* Inpellere dicitur de eo, qui aliquem de ſtatu aut deiicit, aut labantem facit; verbum e re gymnaſtica translatum h. l. pro: e templis remouit. Adiecta verba *Numae* et *Saturnia* pertinent ad vetuſtatem exprimendam. *Veſtalesque vrnas*, vrnis, quibus vtebantur Veſtales ad aquam hauriendam in ſacrificiis Veſtae adſidue celebrandis. Ovid. Faſt. III, 11 ſq. *Tuſcum fictile.* Ab Hetruſcis, qui in plaſtica et figlina prae ceteris excellebant, omnes fere ritus religioſos cum inſtrumentis ad Deorum cultum pertinentibus Romani adceperunt. De artis plaſticae incrementis et ortu v. Plin. H. N. XXXV. ſect. 43 ſq.; idem narrat ſect. 46, ſua adhuc aetate in ſacris fictilibus prolibari ſimpuuiis. *mutat* pro: vſum eorum tollit. Cum his fictilibus inſtrumentis religionem etiam et pietatem ſublatam eſſe e templis veteres memoriae prodiderunt. Iuvenal. VI, 342 ſqq.

61. *O curuae in terras animae. curuae in terras* i. e. quae terram ſolam ſpectant, quae ad rectam de Diis notionem ſe erigere nequeunt, humanaeque naturae inbecillitates ad eos quoque transferunt. cf. Lactant. Inſtit. II, 2. 13. *curuae* pro: pronae. Et tamen iuſſit natura homines *erectos ad ſidera tollere vultus.* Ovid. Metam. I, 84 ſq. Silius Ital. XV, 84 ſqq. *coeleſtium* (rerum) *inanes* pro: naturae Deorum ignarae.

62. *Quid iuuat hoc, inmittere* pro: in quam vtilitatem inmittitis; et *inmittere templis noſtros mores* pro: mores noſtros ad Deos transferre. Plato in Euthyphr. T. I. p. 33. ed. Bipont. *Φράσον δή μοι, τίς ἡ ὠφέλεια τοῖς θεοῖς οὖσα ἀπὸ τῶν δώρων ὧν παρ' ἡμῶν λαμβάνουσιν. ἃ μὲν γὰρ διδόασι, παντὶ δῆλον. οὐδὲν γάρ ἐστιν ἡμῖν ἀγαθὸν ὅ, τι ἂν μὴ ἐκεῖνοι δῶσιν· ἃ δὲ παρ' ἡμῶν λαμβάνουσι, τί ὠφελοῦνται;*

63. *Et bona dis ducere*, i. e. ducere ſeu exiſtimare grata et adcepta Diis, *ex hac ſcelerata pulpa.* i. e. ex noſtro ſenſu conrupto et deprauato, ita vt ſenſus noſtri quaſi norma ſint, ad quam ea, quae Diis probentur, exploremus. Etenim *pulpa* eſt proprie caro ſine oſſibus, deinde craſſa illa et mollis, quae ſolet eſſe in corpore bene curato, tandem pro moribus et cogitandi ratione illorum ponitur, quorum quaſi ſummum bonum eſt in corpore bene curando aut in voluptatibus ſitum.

64—69. Sequitur haec ſententia: Peccant quidem homines in parandis rebus iis, quae apud ipſos in pretio ſunt; verum enim vero vtilitatem aliquam inde quodammodo percipiunt. 64. *Haec* ſc. pulpa, i. e. homines luxurioſi ſ. luxuriae inſeruientes; *diſſoluit ſibi caſiam oleo* pro: coquit ſibi fucum ſeu vnguentum ex caſia. Vnguenta enim ſecundum Plin. H. N. XIII. ſect. 1. conſtabant ex odoribus tritis oleo admiſto et reſina aut gummi, vt diutius bene olerent; coloris gratia interdum cinnabaris addebatur aut anchuſa. De *caſia* v. infra ad Sat. VI, 36. *oliuo* pro: oleo. *conrupto* i. e. ipſa caſia temperato, natiua enim eius indoles odoribus quaſi conrumpitur. Plut. Sympoſ. Quaeſt. V. T. XI. ed. Hutt. *διὸ* (quia omnis miſtura citius conrumpitur) *τάς τε μίξεις τῶν χρωμάτων οἱ ζωγράφοι φθορὰς ὀνομάζουσι. καὶ τὸ βάψαι μιῆναι κέκληκεν ὁ ποιητὴς* (Homer. Il. δ, 141.) cf. Gatack. ad Marc. Antonin. de rebus ſuis VI. §. 30. Heynium et Voſs ad Virg. Georg. II, 466.

65. *Calabrum vellus*, lanam Tarentinam, quae optima habebatur. Plin. H. N. VIII, 48; IX, 61 sqq. interpp. ad Calpur. Eclog. II, 69. *murice*, purpura. Virg. Aen. IV, 262. *vitiato* ad vellus proprie pertinet, et eadem ratione positum est, qua supra *corrupto*.

66. *baccam conchae* pro: vnionem e concha. Plin. H. N. IX, 35. de vnionibus: *Crassescunt etiam in senecta, conchisque adhaerescunt, nec his auelli queunt nisi lima.* Inde explicari potest *rasisse*. Obruebantur etiam conchae in vasis fictilibus sale, quo carne omni erosa vniones decidebant, hoc testatur Aelian. de nat. anim. XV, 8. Quantopere in vsu essent vniones apud Romanos licet videre ex exemplis, quae Plinius l. c. profert. *venas*, i. e. metalla. Iuvenal. IX, 31. h. l. de auro et argento sermonem esse nemo non videt. De auro, quod puteorum scrobibus effoditur, legitur apud Plin. H. N. XXXIII, 21. *Vagantur hi venarum canales per latera puteorum et huc illuc, inde nomine inuento; tellus ligneis columnis suspenditur. Quod effossum est tunditur, lauatur, vritur, molitur in farinam.*

67. *Massa* est omnis materia, quae coquitur in fornace. v. infra V, 10. Sed quaeritur, quid sit *stringere venas feruentis massae crudo de puluere? Stringere* Casaubonus interpretatur: in massam conflare, Nostrumque ait hoc verbo abuti, cum alias de ferro solum adhibeatur. Nititur ille vir doctissimus Plin. H. N. XXXIV. sect. 41, vbi Plinius dicit, ferri massas *stricturas* dici, vocabulo a stringenda acie inposito, in aliis metallis *stricturae* nomen non adhiberi. Verum *stringere* saepe obcurrit pro: destringere, decerpere; non video itaque, cur non eodem sensu h. l. adhiberi potuerit, quo nostrum in coquendis metallis vulgare verbum: *scheiden*. *Stringere venas feruentis massae crudo de puluere* ego interpretor: aurum et argentum a scoriis (*crudo de puluere*) ignis ope separare, purgare.

68. *Peccat et haec* sc. pulpa. Etiam homines peccant, eaque committunt, dum illa faciunt, quae censuram a sapientibus merentur; *vitio tamen vtitur*, tamen vtilitatem aliquam inde assequuntur homines. Similis orationis color est apud Iuvenal. I, 49.

69. Cf. Iuvenal. XI, 111 sqq. Lucian. Contempl. T. I. p. 505. ed. Reiz. Senec. Epist. 31. *et te quoque dignum finge Deo. Finges autem non auro non argento, non potest ex hac materia imago Dei exprimi similis. Cogita illos, quum propitii essent, fictiles fuisse.* *in sacro* i. e. in templis.

70. Scholiastes; *Solebant virgines, antequam nuberent, quaedam virginitatis suae dona Veneri consecrare.* Nititur ille Varronis testimonio. cf. Alex. ab Alex. V, 18; Lactant. Instit. II, 4. 12. vet. Schol. Cruq. ad Horat. Serm. I, 5. 66.

71. Nihil sane potuit felicius satiram finire, quam gravissima illa sententia, animisque lectorum haesura, quae nunc sequitur. *damus* verbum solenne in sacrificiis. Brisson. de Form. I, 25. *de magna lance. Lancium* vsus in sacris satis votus, iis exta reddebantur. *magna de lance dare* h. l. est sacrificia amplissima facere. De lancium mira magnitudine et pondere v. Plin. N. XXXIII. sect. 52.

72. *magni Messalae lippa propago.* Intelligenda est proles degenerata M. Valerii Corvini Messalae, de quo Liv. VII, 26 sq. *lippa* v. supra ad I, 75. Sensus; damus id superis, quod diuites dare non possint, dum sacrificia amplissima faciant.

73. *Compositum ius fasque animo* pro: animum ad leges diuinas humanasque compositum. *sanctosque recessus mentis* i. e. intimas cogitationes mentis puras. Theocrit. XXVIII, 3.

74. *incoctum generoso pectus honesto; δικαιοσύνῃ βεβαμμένον εἰς βάθος.* Marc. Anton. de rebus suis III. §. 4. Lactantius Instit. VII, 21, 6. Nostrum ante oculos habuit. Senec. Epist. 95. *Primus est Deorum cultus, Deos credere; deinde reddere illis maiestatem suam, reddere bonitatem, sine qua nulla maiestas est. Scire illos esse, qui praesident mundo, qui vniuersa vi sua temperant, qui humani generis tutelam gerunt interdum curiosi singulorum. — Vis Deos propitiare? bonus esto. Satis illos coluit, quisquis imitatus est.*

75. Quasi e sacerdotis persona Deos sacrificiis sibi propitios reddere cupienti salubre consilium ingerentis. *farre* pro quocunque sacrificio vilissimo, *litabo.* Ita sacrificabo, vt Diis gratum et adceptum meum qualecumque sacrificium sit. Virg. Aen. V, 745. Sacrificiorum magnitudinem et magnificentiam parum aut nihil referre ad Deos propitios reddendos, sed casti animi et ab omni labe puri Deos in omnibus sacrificiis votorumque nuncupationibus solum rationem habere, vt sapientissimi veterum subinde monuerunt, ita elegantissime saepe expresserunt. Plat. in Alcib. II. T. V. p. 99. ed. Bip. Horat. Od. III, 23. 17 sq. Virg. Aen. VIII, 10.. Prop. III, 3. 17. Ovid. Trist. I, 2. 75. ex Ponto IV, 8. 29. Valer. Max. II, 5. 5.

# COMMENTARIVS
## IN SATIRAM III.

1—9. Cogitemus mollem iuuenem fomno altiffimo in lecto obpreffum ad meridiem paene vsque ftertentem, coramque porro philofophum ftoicum, cuius perfonam Perfius induit, iftam focordiam aegre ferentem, tandemque indignationem fuam in haec verba effundentem: *Nempe hoc* cet. Optimam enim cuiusque diei partem fomno auferri aegre fert magifter, fuaeque fidei et difciplinae commiffum excitat increpans. Ovid. Am. I, 13. 17 fq.

1. *Nempe* indignantis eft. *hoc adfidue* fc. fit. Cum geftu hoc ad ftertentem. *clarum mane* i. e. folis iam alti fplendor. *feneftras*. Aperturae intelligendae funt, valuis, vt ex fequentibus adparet, obclufae. Erant hae valvae ligneae vel folidae vel reticulatae. cf. Iani ad Horat. Od. I, 25. 1. Noftrum imitatus eft Aufon. Ephem. I, 1 fqq.

2. *anguftas extendit lumine rimas*. Fallaciam opticam Nofter fequitur vel pueris notam. cf. Prop. I, 3. 31 fq. Virg. Aen. III, 152 fq.

3. 4. *Stertimus*, *indomitum* — *fubficiat*. Hoc videtur duplicem fenfum admittere, vt vel tantum in diem fomnum producat ille mollis, quantum ii foleant, qui vino hefterno die acerrime fe ingurgitarint; vel vt tam altus et in diem productus fomnus eum amplectatur, quam qui fubficiat ad edormiendam hefternae commiffationis crapulam. In illa ratione comparatione vtitur Nofter ad fomni longitudinem defcribendam; in hac tangit quoque diffolutorum iuuenum mores; id quod, meo quidem fenfu, caftigatoris partibus, quas fuftinet Perfius, magis conuenire videtur. *defpumare* eft proprie fpumam efferuefcentis liquoris de fuperficie tollere, h. l. pro: vim exhaurire. *indomitum Falernum*, vt apud Lucan. X, 163, vinum generofiffimum Campaniae et nobiliffimum, aufterum (Catull. XXV, 2.) et vehemens (Horat. Od. II, 11, 19.), vnde h. l. *indomitum* dicitur. Quod tempori tribuitur, fomno proprie aut fudori tribuendum fuiffet. Vinum enim largius hauftum cerebrum occupare et fanguinis meatum concitatiorem facere folet, eiusque vis per fudorem, qui fomno adiuvatur, euaporat. *quinta dum linea tangitur vmbra*. i. e. dum quinta linea in folario vmbra gnomonis tangitur,

pro: vsque ad horam diei quintam. Lucian. Lexiph. T. II. p. 326. ed. Reiz. *καὶ γὰρ ὁ γνώμων σκιάζει μέσην τὴν πόλιν.* De horologio ſolari, quo primo Romani vſi ſunt, v. Plin. H. N. II. c. 76. et VII. c. 60. Auguſtus multa ſolaria eaque abſolutiora per Vitruvium deſcribenda curauit.

5. *En quid agis?* Conuertit ſe monitor ad ipſum ſtertentem, eumque concutiens haec loqui videtur. *inſana canicula* Non ſolum media diei pars, verum etiam aeſtas indicatur, qua horarum ſpatia aliquanto longiora erant apud Romanos. Plus itaque temporis ſomno erat abſumptum, quam abſumſiſſet ille deſidioſus hieme circa eamdem horam expergefactus. Ceterum poetas ab ortu et occaſu ſiderum tempora deſignare neminem fugit. *inſana;* propter aeſtum et ardorem.

6. *coquit*, ad maturitatem perducit. *et patula pecus omne ſub vlmo eſt.* Mediam diei partem hoc deſignat. cf. Virgil. Ecl. II, 7. Nemeſian. Ecl. IV, 39 ſqq. Calpur. Ecl. V, 56 ſqq.

7. *Vnus ait comitum.* Vnus ex illis intelligendus eſt, qui puero vel adoleſcentulo comites a patre erant adiuncti. Moris enim erat, plures philoſophos domi alere cum ad liberorum inſtitutionem, tum ad literarum ſtudium oſtentandum. Tanta enim philoſophiae doctorum frequentia erat, vt vulgo vſurparetur: *θᾶττον ἂν τις ἐν πλοίῳ πεσὼν διαμάρτοι ξύλου, ἢ ἔνθα ἂν ἀπίδῃ ὁ ὀφθαλμὸς ἀπορήσει φιλοσόφου* Lucian. Bis Accuſ. T. II. p. 798. ed. Reiz. cf. Graev. ad Cic. pro Milone c. 10. Quin etiam ex iis ſeruis, qui pueris comites dabantur, nonnemo poterat eſſe, qui ſupra ſeruilem conditionem ſaperet, philoſophia omnibusque artibus liberalibus inſtructus, cuius perſonam induiſſe Noſter quoque poteſt exiſtimari. Hic igitur, quisquis ille ſit, cui Noſter ſuas partes tradidiſſe videtur, in primis quatuor verſibus ſecum loquens, in illis duobus, qui ſequuntur, iuuenem ipſum increpans inducitur. *Verumne? itane?* Verba expergefacti et tamdiu dormiſſe moleſte ſe ferre ſimilantis. *ocius adſit* cet. Diuitis et nobilis mores exprimuntur, cuius nutum plures ſerui exſpectant. Horat. Serm. II, 7. 34 ſq. Simul videtur temporis matutini iacturam, quam fecit, celeritate in negotiis adhibenda, velle emendare.

8. *Turgeſcit vitrea bilis.* Praeclare! Nam e ſomno in medium diem protracto eſt expergefactus, eoque procliuior debet eſſe ad iram. *vitrea,* propter ſplendorem. Apud

Horat. (Sat. II, 3. 141.) est *splendida.* et sic apud eundem (Sat. II, 3. 222.) *vitrea fama* pro: splendida, non, fragili. Ceterum verba haec non monitoris sunt, sed poëtae.

9. *Finditur.* Iratus, quod seruuli non statim adcurrunt, simulque somnolentus aperto rictu et oscitat et clamat. *Arcadiae pecuaria rudere credas.* *Arcadiae pecuaria* pro: asinorum greges. Auson. Epigr. LXXVI. Apta similitudine sonus ille, quem iratus et somnolentus edere solet, expressus est.

10 – 14. Tandem aliquando studiis se adcingit, animumque suum ab iis auersum vanis excusationibus cupit dissimilare.

10. *bicolor membrana.* Erat nempe membrana ab altera parte alba, ab altera, in qua pili (pro quibus *capillos* abusiue scripsit Noster, cuius κατα χρήσεως multa exempla protulit Drak. ad Liv. T. IV. pag. 597) fuerant, crocea. Iuvenal. VII, 23 sq. Ibi de *membrana* Ruperti copiosius disseruit.

11. *chartae*, vt in iis scilicet magistri dictata exciperet, quae deinde in membrana maiori cura describeret. Forsan omnino tantum scribendi instrumenta indicantur. Cera et stylo fortasse non vtitur ille delicatulus, ne infirmam oculorum aciem laedat. Quintil. X, 3. Martial. XIV, 5. *nodosaque arundo*, calamus scriptorius multis geniculis distinctus. Calami Aegyptii maxime probabantur. Plin. H.N. XVI. Sect. 63. Martial. XIV, 38.

12. *Tunc queritur* cet. En delicatulorum mores adcommodate descriptos. Nolunt propter ignauiam literis operam dare, cuius autem ignauiae quum ipsos pudeat, culpam, quam ipsi sustinent, in alia omnia transferunt. Modo atramentum nimis crassum, modo nimis dilutum est, modo calamus ipse excusationis ansam praebet. *calamo pendeat* i. e. calamo ita adhaereat, vt ductus calami in charta non adpareant.

13. *sepia* pro: atramentum, quod ex sepiae succo parabatur. De sepiis agit Aristotel. de anim. IV, 1; de atramento, quo vsi sunt veteres ad pingendum scribendumue Plinius H. N. XXXV. sect. 25. *lympha* pro aqua.

14. *fistula* Supra erat *arundo.*

15 – 18. Iam Persius e monitoris persona pergit: Nempe eo ventum est, vt tibi ipse non constes. Vis iuuenis esse et haberi, ita tamen te geris, vt pueri tenelli solent. Cur tandem illorum turbam fastidis, in qua morum simi-

litudo locum tibi adſignat? 15. *inque dies vltra* ſc. futurus. *huccine rerum* pro: eo, in eam conditionem.

16. *teneroque palumbo.* Nomen hoc amoris et blanditiae diuitum puerulis plerumque inponebatur. Catull. XXIX, 9. Sic ab adulatore liberi *νεόττια* adpellabantur. Theophraſt. charact. *περὶ κολακ.*

17. *regum. Reges* blande et adſentatorie vocabantur Romanorum principes a clientibus et peregrinis. *Reges* quoque Horatius et Iuvenalis vocant diuites ad faſtum et luxum eorum notandum. Horat. Od. I, 4, 21. Iuvenal. VIII, 160 ſqq. *pappare*, cibum deſignat tenellis a nutricibus manducatum. *Pappare* proprie eſt cibum poſcere vel edere. Plaut. Epidic. V, 2, 62.

18. *lallare.* Eſt h. l. naenia nutricis ſeu matris (mammae) qua moroſi infantes mulcentur. v. Ovid. Faſt. II, 599 ſq. ibique interpp. Scholiaſtes haec habet: *Nutrices infantibus, vt dormiant, ſolent dicere ſaepe: Lalla, lalla, lalla, aut dormi aut lacte.* Bene vſus eſt his verbis Noſter, quae non ſolum indignationem poëtae indicant, verum etiam ad aetatem tenellorum, quibus abſurdus iſte iuuenis tam ſimilis eſt, deſignandam aptiſſima ſunt.

19—24. Pigritiae et deſidiae ſuae culpam ad alias res transferre pergenti ait monitor: nunc maxime tempus eſſe minime praetermittendum, quo animus adhuc tener emendari et ad virtutem formari poſſit.

19. *An tali ſtudeam calamo?* Verba iuuenis. *ſtudeam* pro: ſcribam. *Cui verba?* ſupple: das.

20. *Subcinis. Subcinere* h. l. eſt ad vocem monentis eadem ſaepius repetere. *Ambages* vocat Noſter praetextus vanos, quibus ad ſe purgandum vtitur ineptus iuuenis, quandoquidem huiusmodi nihil opus fuiſſet ad laborem, quem ſuſcipere vnusquisque bonarum artium ſtudioſus debet, ſubterfugiendum. Debuiſſet aperte, vt res erat dicere, ſe nolle ſapientem fieri, ſe nolle animum ad philoſophiae praecepta componere, ingenioque liberali inſtitutione exculto oſtendere, ſe puerilem aetatem iam exuiſſe. *tibi luditur.* Caue putes, te monitori tuo, cuius res minime agitur, fucum facere, ſed tua res cum maxime agitur; tu te ipſe diſſimilatione iſta perdes. *effluis amens.* An in his verbis comparatio iuuenis cum vaſe fictili, vt Caſaub. exiſtimat, locum poſſit habere, vehementer dubito; ſaltem in ſqq. v. 21. 22. *percuſſa* frigeret; quid enim perculſu opus eſt in vaſe explorando, quod humores

infusos transmittat? Durum quoque vocarem, *effluere*, quod de eo, quod in vase est, recte adhibetur, ad vas ipsum transferre, nisi haec fere duriora vsus molliuisset. Forsan *effluere* a vestitu laxo sumptum, (Tibull. I, 6, 40. Claudian. in IV. cons. Honor. 206. Sic *soluti ac fluentes* pro: dissoluti. Quintil. I, 2.) et *effluis* pro: mollitie et luxuria conruptus es, positum est.

21. *Contemnere.* Horat. Serm. II, 3, 14. *sonat vitium percussa*, intellige, *fidelia*. *sonat vitium* pro: sono indicat vitium. Sensus: Contemneris ab omnibus; dissimilando enim numquam efficies, quo minus hominibus innotescat, quam nullius pretii sis; tui mores ipsi te prodent, vt vas, minus bene coctum, quando percutitur, sono vitium indicat. Hanc similitudinem Graeci quoque vsurparunt. ἀλλὰ μὴ καθάπερ αἱ πονηραὶ χύτραι διακρουόμεναι, μὴ σαθρὸν ἀποφθέγγηται. Lucian. De Paras. T. II. p. 841. ed. Reiz. *maligne*, non clarum sonum edit.

22. *viridi*, crudo, non probe cocto. Tautologia quodammodo tollitur, si cum Casaubono legis *respondens* pro *respondet*, verum ipso *maligne respondens* frigus aliquod inducitur loco, qui forsan sanus non est, cuius tamen medicina non absque codd. MSS. tentanda videtur.

23. *Vdum et molle lutum es. lutum* h. l. argilla. Haec similitudo, per se quidem satis apta, non bene praecedenti quadrat, vbi iuuenis cum fidelia iam cocta comparatur. Institutionem puerilem plures iam cum arte figlina comparauerunt. Horat. d. Art. 164. Noster quoque V, 40. *Properari* de iis rebus dici, quae celeriter fiant, perficiantur, notum est. Virg. Georg. I, 260. Ovid. Met. V, 396. XV, 748. cf. Iuvenal. IV, 134. *Properandus* igitur pro: sine mora, celeriter instituendus.

24. *sine fine.* quandoquidem in fingendis ad sapientiam moribus, in voluntate emendanda, in ingenio excolendo numquam perfectionem adtingimus, ideoque labor iste numquam est remittendus, alioquin verendum est, ne ad ingenium redeamus et veterem vitae consuetudinem. Plin. Epist. VII, 9. 11. *fingendus rota acri.* manet in similitudine semel sumpta; sensus est: institutio tua propere instituenda et perficienda est. Nonnulli *acri* de stoica philosophia intelligunt, quae *acer*, seuera est in virtutis disciplina; sed nihil aliud quam cursum rotae concitatum indicat; sic *acri* pro *celeri* apud Virg. Georg. III, 141. obcurrit.

24—30. Sed quaeras, pergit monitor: quid opus fit n addifcendis literis et artibus tantum laboris fumere, uum habeas, vnde viuas Deosque facrificando places; uid opus fit ingenio inclarefcere, quum maiorum tuoum fplendor te fatis a plebe diftinguat. Nobilitas autem lebem tantum decipit, nec veram dignitatem homini onciliat.

25. *far modicum* h. l. opes haud contemnendae. *fine abe* de opibus vulgo interpretantur nullis malis artibus uaefitis. Saepe id *fine labe* vocatur, quod nullis actioibus malis et turpibus pollutum et contaminatum eft: Ovid. Epift. XVII, 14 et 69; Trift. IV, 8. 33. Iuvenal. XIV, 68 fq.); verum h. l. fimpl. mihi pofitum videtur pro integro, et ad modicarum diuitiarum munditiaeque picturam pertinere. cf. Horat. Od. II, 16, 13 fq. Serm. I, 3, 13.

26. *fecura patella* eo pertinet, quo fuperiora, et intelligitur vas quo Diis libatur. Tibull. I, 10, 48. *cultrix foci*, quo laribus et penatibus libatur. *fecura*, non quia res tenues a furtis et infidiis hominum et ab inuidia tutae funt, vt Lucanus (V, 527 fq.) praedicat, fed quia nihil eft, quod a Diis iratis, quos quotidie libationibus places, timeas. Omnino mihi videtur Nofter in modicis opibus defcribendis non tam ad vitae neceffitates inde fuftentandas refpexiffe, quam ad Deorum inde placandorum facultatem, eiusque rei gratia et *farris* et *falini* mentionem feciffe. Stat. Silv. I, 4, 130 fq. *Quid metuas* fc. quum habeas vnde viuas Deosque propitios reddas.

27. *Hoc fatis?* Nihil amplius requiritur ad bene beateque viuendum quam opes habere et ad vitam degendam et ad Deos placandos? *pulmonem rumpere ventis* pro: inflatum effe, vltra modum fuperbire.

28. *Stemmate quod Tufco ramum millefime ducis?* (*millefime* pro: millefimus. Valer. Flacc. I, 392 fq.) i. e. quod ducis millefimum ramum, millefimam fubceffionis lineam; quod millefimus es ab gentis tuae auctore. *ftemmate Tufco*. Summa nobilitas eo indicatur. Senfus: quod ab antiquis Hetrufcis genus ducis, et potes auorum et proauorum ferie tempora ante Romulum vrbemque conditam attingere. Ceterum omnia in maius de induftria elata funt.

29. *Cenforemne tuum vel quod trabeate falutas*, fpectat ad equitum transuectionem coram cenfore cum infignibus huius ordinis annulo, trabea, equo, phaleris. cf. Liv.

IX, 46. Dion. Halic. IV, 2. Valer. M. II, 2, 9. Hunc morem diu intermiſſum reſtituit Auguſtus. Sueton. Aug. 38. Senſus: quod ordine equeſtri gaudes. De faſtus genere, quod maiorum virtute et claritate nititur, praeclare Seneca Epiſt. 44. loquitur: *Non facit nobilem atrium plenum fumoſis imaginibus. Nemo in noſtram gloriam vixit, nec, quod ante nos fuit, noſtrum eſt. Animus facit nobilem, cui ex quacumque conditione ſupra fortunam licet ſurgere.* cf. Prop. IV, 11, 11. Iuvenal. VIII, 130 ſqq. Senec. Herc. fur. 338. Aelian. V. H. XIV, 36.

30. *Ad populum phaleras* ſc. refer, ſeu pertinere putato. *phalerae* proprie equorum ornamenta (Iuvenal. XI, 103.) deinde pro quocumque ornamenti genere ponuntur, vt apud Petron. 55, ibi lege interpp. Intelligenda autem per *phaleras* omnia corporis bona, quatenus fortunae dona non virtutis praemia ſunt. Quae quidem oculos perſtringunt imperitae plebis, ſapientem vero non poſſunt commouere adeo, vt in vero pretio domini ſtatuendo fallatur. *intus et in cute* pleonasmus. Senſus: intimi animi tui receſſus mihi patent; ingenium tuum bene noui. Senec. Epiſt. 56. *aut fortaſſe voluit hoc ipſum nobis oſtendere (Claranus) poſſe ingenium fortiſſimum ac beatiſſimum ſub qualibet cute latere.*

31 — 34. Nonne te pudet viuere vt abiectiſſimus et perditiſſimus quisque, qui ad omnem virtutis et honeſtatis ſenſum obduruit.

31. *discincti Nattae. Natta* cognomen erat Pinariorum Tacit. Ann. IV, 24. Fortaſſe ſeruis publicis iis, quibus ſacra, quae Pinariis ſub Evandro curanda erant, poſtea ab illis demandata ſunt, hoc cognomen haeſit. Poteſt autem nomen eſſe hominis ex infima plebis faece, vitae ſordibus et morum turpitudine infamis. *discincti* diſſoluti.

32. *ſtupet hic vitio.* ſenſum vitiorum habet nullum. Ovid. Heroid. VIII, 111. *et fibris increuit opimum pingue.* Dicimus de homine ſtupido: eius animo callum eſſe obductum, a ſimilitudine ſatis nota; pro *callo* hic eſt *opimum pingue* pro: pinguedine, quae ſenſum adimit. *fibris,* fibrarum neruinarum ramulis ſeu papillis per omnes corporis partes propagatis, quarum ope ſentimus. Transferendum id h. l. eſt ad animum ſtupidum, qui neque vitiorum foeditate mouetur, neque adlicitur pulchritudine virtutis, qui naturam boni et mali plane ignorat; proinde poterat de iſto dici

33. *Caret culpa* (Iuvenal. II, 15 ſqq.) i. e. inputari ei nihil poteſt. *neſcit, quid perdat*, ſimpl. pro: miſeram ſuam conditionem ignorat.

34. *alto Demerſus.* Iſte homo perditus ſuaeque conditionis miſerae ignarus comparatur cum eo, qui aqua demerſus omnem plane ſenſum amiſit. *bullit*, bullas facit iactando pedes et manus, vt in aquae ſuperficie ſe ſuſtineat. Remota imagine ſenſus hic eſt: totus vitiis deditus ſeu vitiorum mancipium ſine omni cura et ſenſu libertatis, qua numquam vſus eſt. Is nempe, qui omnino neſcit, quid interſit inter vitia et honeſtatem, non curat quoque ex miſera ſua conditione emergere.

35—43. Ratio, qua Noſter ſequentia expreſſit, facit, vt paene neſcias, quemadmodum haec cum ſuperioribus cohaereant. Verum ſi ea, quae prolata ſunt a poëta, pedeſtri oratione extuleris, omnia plana erunt. Ordo nempe ſententiarum hic eſt: *Natta* iſte natura ſtupidus omni ſenſu paene deſtitutus eſt; verum tu, ſi diuinam virtutis pulchritudinem, teque ipſum vitiis inquinatum adſpiceres, quantis angoribus cruciarere, quantopere acerbiſſimi conſcientiae ſtimuli te exagitarent. Haec vniuerſe enunciata ſunt per apoſtrophen ad Iovem, eoque ipſo doloris et cruciatus magnitudo et acerbitas exprimitur, quod nihil ſe habere grauius Noſter profiteatur, quod crudeliſſimis tyrannis, monſtris humani generis, poſſit adprecari, quam illa conſcientiae ſupplicia.

36. *dira libido*, quodcumque conſilium crudele et libidinoſum. cf. Claudian. XV, 165 ſqq.

37. *mouerit ingenium*, ipſos tyrannos inſtigauerit ad inſigne flagitium. *ferventi tincta veneno* ſimpl. pro: venenata; hoc adiecto libidinis vis aucta eſt. Sumptum hoc a telis venenatis vulnera letifera ſemper infligentibus. Apte ſane ad crudelia tyrannorum conſilia, quorum furori inmaniſſimo quodcumque lubuerit, incredibili hominum ſtupore in ipſos nimis ſaepe licuit.

38. *virtutem videant*, ſupple: quam vt. Inprobiſſimus quisque et perditiſſimus non poteſt non virtutem, quam in aliis videat, ſuſpicere, quam ſi cum ſua foeditate comparauerit, ſe ſui ipſius poeniteat et ſummo animi dolore adficiatur neceſſe eſt. *intabescantque*, tabe conſumantur, angoribus et tormentis conſcientiae exedantur. *relicta* ſc. *virtute*, quum ſe ipſi longe a virtutis dignitate

et praeſtantia remoti in coeno et foeditate vitiorum abiectos conſpexerint.

39. Pergit in deſcribendis conſcientiae ſtimulis, quos dicit acriores dolores excitare, quam Phalaridis, Agrigentini tyranni, taurum aeneum; magis angere, quam Dionyſii Syracuſarum regis enſem ſupra ceruicem Damoclis ſeta equina ſuſpenſum. cf. Iuvenal. XIII, 192 ſqq. *aera Siculi iuuenci.* metonym. pro hominibus in iſto tauro incluſis. Phalaridis crudelitas adeo nota eſt et decantata apud veteres, vt ſemper eius mentio fiat, vbi de tyrannis aut de tyrannide ſermo eſt. v. loca laudata a Manutio ad Cic. Offic. II, 7.

40. De Dionyſio Syracuſanorum tyranno et Damocle eius adſentatore narrat Cicero Tuſcul. V, 9, 20. 21. *auratis laquearibus. lacunar* ſeu *laquear* erat tectum triclinii tignis transuerſis in quadratas depreſſiones (*lacus* vel *lacunas*) diuiſum, auro, coloribus et picturis inluſtratas. Iani ad Horat. Od. II, 16, 11.

41. *Purpureas ſubter ceruices*, proprie: ſupra Damoclis, purpura regia induti, ceruicem.

42. *imus Imus praecipites, quam ſi ſibi dicat.* Senſus: Quam quum videt, ſe a vitiis praecipitem duci, neque iis reſiſti poſſe amplius cognoſcit; hanc miſerrimam conditionem, in qua verſatur, quum ſtudeat diſſimulare, peiorem eo ipſo facit.

43. *intus Palleat. pallere* de eo dicitur, qui curis et angoribus conficitur. *intus palleat.* i. e. internis doloribus conſcientiae exagitetur, dum miſeram eius conditionem alii ignorant. *quod proxima neſciat vxor.* illud *quod* intelligi poteſt ita, vt ſit pro: *ob id palleat, quod* cet. Angoribus maceratur, quos ne cum familiariſſimis quidem ſuis, ne cum vxore quidem communicare auſus eſt. Et ſic quoque ſubiunctiuus, quo vſus eſt Noſter, quodammodo poteſt defendi, etiamſi huic rationi adcommodatius eſſet, ſi legeremus: *quod vxor proxima neſcit.* Poteſt quoque *quod* ſumi pro *quamuis*, (Burmann. ad Propert. III, 1, 49.) vt ſenſus ſit: internis crucietur doloribus, quamuis ne vxor quidem, prope cubans, id ſentiat. Bene expreſſit conſcientiae tormenta Cic. pro Sext. Roſc. Amerino 24, et in oratione in Piſon. 20.

44—51. Iam Noſter ſic pergit: Pueris quidem literarum faſtidium ignoſcendum eſt; habet enim quaeque aetas ſua ſtudia, puerosque puerilia tractare meo ipſius

exemplo doctus ſcio. 44. *tangebam oliuo* Ad quae Schol. *merito mihi lippitudinem arceſſebam.* cf. Burm. ad Ovid. A. A. I, 662. Senſus: oleo tangebam oculos, vt viderer oculis laborare, meique parentes me a ſtudiis, a quibus tunc auerſabar, retinerent.

45. *Grandia ſi nollem morituri verba Catonis Dicere.* Erat exercitationis genus apud grammaticos, vt diſcipulos iuberent eam orationem, quam magnus aliquis vir, virtute et meritis conſpicuus, quum in eo eſſet, vt ciuitatis tempeſtatibus aut alia quadam calamitate obrueretur, habuiſſet, meditatione et ſtylo perſequi. Quae quidem exercitatio multum valere debebat cum ad iudicium acuendum, quandoquidem ſemper diſpiciendum erat, quae perſonis, tempori et loco conuenirent, tum ad orationem ipſam locupletandam, certamque aliquam dignitatem grauitatemque ei conciliandam, quum virorum, dignitate et grauitate excellentium, verba, quae facere ſaltem potuiſſent, imitatione eſſent exprimenda. Quo nomine etiam res vehementer probatur Quintiliano. (III, 8. et aliis locis.) Adceſſit etiam, vt in ſentiendi et cogitandi conſuetudinem horum praeſtantiſſimorum virorum iuuenes adducerentur. Quae quidem res per ſe omni laude digna, quum ingenia matura et aliquo iam literarum vſu ſubacta requireret, praepoſtere in pueris paene infantibus adhibita, plus ad corrumpendam verae eloquentiae naturam, quam ad eam amplificandam et perficiendam adtulit. Senſuum enim et ſententiarum, quam nondum capit illa aetas, ſublimitate et grauitate neglecta, in verbis grande aliquid ſonantibus eligendis, in iunctura eorum molli et comprehenſionibus perplexis et artificioſis, pueriliter deſudabant. Qua ex re, tamquam ex fonte, magnam latinae linguae corruptelam profluxiſſe, vnusquisque intelligat, neceſſe eſt. Legendus eſt Quintil. Inſt. II, 4. *Grandia verba Catonis morituri* i. e. orationem Catonis verbis ſublimibus elaboratam, in qua deliberabat Cato, vtrum mortem ſibi conſciſceret, an ſeruitutem pateretur. Senec. Epiſt. 24. Ceterum profiteor, vulgatam lectionem *morituro Catoni* mihi magis adridere. Maiorem vim h. l. ineſſe vnusquisque ſentiet, ſi puerulum cogitet infantem Catoni ſuadere, quid ei faciendum ſit. In hoc genere orationis ſuaſoriali pueri in ſcholis tunc valde exercebantur. Iuvenal. I, 16.

46. *non ſano multum laudanda magiſtro.* Praeſtat *non* cum *ſano* iungere, vt ſit pro: *inſano*, quam cum *multum.*

Infanus erat magifter, qui talia proponeret pueris, indiciique prauitatem adulationemque in laudando oftenderet. Ceterum grammaticos *Magiftros* et *Profeffores* effe adpellatos, docuerunt interpp. Petron. 55.

47. *adductis* vt filiolum verba facientem audirent eiusque doctrinam admirarentur. Quintil. II, 7. X, 5. *sudans* ἀγονιῶν, de euentu anxius. Vberius rem expreffit Statius Silv. V, 3, 215 fqq.

48. *Iure:* conuenienter annis puerilibus. Etenim quum aetas puerilis ad fummi boni notionem et intelligentiam fe erigere non poffit, habeatque tamen aliquod propofitum pro ingenii facultatibus, quod fummum bonum exiftimet: iure igitur quafi fuo videtur agere, quum id conftanter fectatur. Ea autem, quae pueri fequuntur, in quibus excellere gloriofum putant, ludi funt, quorum genera praecipua recenfentur. *dexter fenio.* Pertinet ad talorum et tefferarum ludum; illorum fuperficies quatuor quadratis et duobus, quae fibi inuicem obpofita erant, lateribus rotundis, horum fex lateribus quadratis comprehendebantur. Talorum quadratum vnum infignitum vno, alterum tribus, tertium quatuor, quartum fex punctis, quod latus, lateri vnitate infignito obpofitum, *fenionem* vocabant. Talis ita iactis, vt finguli diuerfum punctorum numerum oftenderent (μηδενὸς ἀστραγάλου πεσόντος ἴσῳ σχήματι Lucian. Amor. T. II. p. 415. ed. Reiz.) *Veneris* erat iactus, fi vnum eumdemque numerum omnes, *Canis;* ille feliciffimus, hic infeliciffimus. Ceterum ludebatur quatuor talis, tribus tefferis. cf. Sueton. Auguft. 71. Ovid. A. A. II, 204 fqq. Trift. II, 471 fqq. ibique interpp. *dexter*, felix, obponitur *damnofae caniculae*. *ferret*, lucri adferret.

50. *Raderet* pro: deraderet, damnum inferret; quantopere rem minueret, rei detraheret. Martial. XIII, 1, 5 fqq. *anguftae collo non fallier orcae.* Infinitiuus pendet ab: *erat in voto.* Poteft hoc ad prius ludi genus referri, et *orca* forfan idem eft, quod *phimus*, *fritillus*, *pyrgus*. Ovid. in Nuc. 87 fqq. ibi interpp. Horat. Sat. II, 7, 17. cf. Ruperti ad Iuvenal. XIV, 5. Cafaubonus exiftimat, hoc quoque de alia lufione poffe adcipi, quae apud Graecos τρόπα dicebatur, ne ex Pollucis quidem Onom. IX, 7. fatis nota.

51. *callidior* (fc. effet) *torquere* i. e. maiori cum dexteritate torqueret. *buxum* i. e. turbinem feu trochum e

buxo tornatum. Virgil. Aen. VII, 378 sqq. et Tibull. I, 5, 3. ibi v. Heyn.

52—62. Sequitur quasi apodosis eius sententiae, quam Noster v. 44-51. exprimere orsus est. Pueris quidem hoc concedendum, sed tibi non item, qui iam malorum et bonorum rationem habere possis, qui philosophiae praeceptis imbutus, quid adpetendum sit in omni vita, quidue fugiendum, scire debeas. Num tibi certus finis propositus est? cf. Horat. Epist. I, 18, 96 sqq. et Epict. 50.

52. *Haud tibi inexpertum* pro: scis. *deprendere* dignoscere seu notare. *mores curuos*, qui mores ad regulam non exacti sunt, *curuos* ideoque pro: prauos. Ceterum ingenio exculto atque exercitato non potest fieri, quin etiam honestatis sensus acuatur.

53. et 54. *Quaeque docet* cet. sensus: tu quoque tenes stoicae disciplinae praecepta. *Porticus*. Intelligit Noster τὴν ποικίλην στοὰν, a Polygnoto picturis, inprimis pugna illa Marathonica depicta, exornatam. Plutarch. in Cimone c. 4. T. III. ed. Hutt. Plin. H. N. XXXV, 9. Cornel. in Miltiade 6. Id quod indicatur per: *braccatis inlita Medis Braccae* erant laxa feminalia seu femoralia, quibus Persae praecipue vtebantur. v. loca a Ruperti ad Iuvenal. II, 169. laudata, quibus addas Xenoph. Cyropaed. VIII, 3, 13. et Perizon. ad Aelian. V. H. XII, 32. copiose de iis differentem. *inlita* pro: picta. Ceterum *stoam* et *porticum* pro disciplina stoicorum, vt Academia pro Academicorum, poni notum est. Horat. Sat. II, 2, 43 sqq. inde quoque *sapiens* facile potest explicari. *Insomnis et detonsa iuuentus*. Significat disciplinae stoicae seueritatem, quae omni cultu et victu, qui non proprie pertinebat ad frigus arcendum famemque et sitim sedandam, abstinebat. Iuventutem praecipue Stoici exercebant in tolerandis laboribus, inedia, vigiliis, vt contra omnes fortunae ictus munita esset. Disciplinam philosophorum interdum seueriorem fuisse et duriorem, legimus apud Lucianum in Nigrino c. 27. et 28. T. I. p. 67. ed. Reiz. *detonsa*. Stoici barbam alebant, sed caput cute tenus tondebant. Lucian. in vit. auct. c. 20. ibi not. T. I. p. 559. ed. Reiz. et in Hermot. c. 18. p. 756.

55. *siliquis*. Siliquas non proprie esse intelligendas, sed legumina quaeque, cuius generis lupinos esse, iam docuit Salmasius ad Solin. p. 460. *grandi polenta*, farina

hordeacea, vt tenui et vili cibo. Horat. Epist. II, 1, 123. Iuvenal. XI, 58 sq.

56. Verborum ordo est: *quae litera deduxit Samios ramos, ea tibi monstrauit collem* cet. Ad h. l. intelligendum valebunt verba Seruii ad Virgil. Aen. VI, 136. *Novimus Pythagoram Samium vitam humanam diuisisse in modum Y literae, scilicet quod prima aetas incerta sit, quippe quae adhuc se nec vitiis nec virtutibus dedit. Biuium autem Y literae a iuuentute incipere, quo tempore homines aut vitia, id est, partem sinistram, aut virtutes, id est, partem dextram, sequuntur.* cf. Lactant. VI, 3. Hinc facile explicaueris epithet. *Samios* erat nempe Pythagoras in Samo insula natus. Primas lineas huius imaginis forsan ducit Hesiod. op. et d. 286 sqq. cuius verbis philosophi saepe vsi sunt, Plat. republ. II. T. VI. p. 220. ed. Bipont. Xenophon, in Mem. Socr. II, 1, 20. Inde fabulam de Hercule commentus est Prodicus, qui multos deinde habuit imitatores, quos ordine recenset Zeunius ad Xenoph. l. c. cf. Sil. Italic. XV, 18 sqq. Anthol. latin. Burm. T. II. p. 416. Epigr. 140.

57. *surgentem callem.* μακρὸς δὲ καὶ ὄρθιος οἶμος. Hesiod. l. c. Illum callem respexit Iuvenal. X, 363.

58. *Stertis adhuc?* Sensus: Et tu, quem deceat philosophiae praecepta sequi, ad eaque totam vitam componere, voluptatibus et vitiis adhuc inseruis? Hoc ebrietatis vitio expressit, iisque malis, quae ebriorum et crapula laborantium adsidui comites esse solent. *laxumque caput compage soluta.* Graphica ebrii descriptio, cuius caput mero grauatum quasi laxatis colli vinculis huc illucque nutat.

59. *Oscitat hesternum*, exhalat veterem crapulam. Illud *oscitat* amplificatur addito: *dissutis vndique malis* i. e. aperto rictu. Magis ad viuum ebrii imago vinumque edormientis hominis exprimi nequit.

60. *quo tendis.* quo studes peruenire. *et in quod dirigis arcum* Sensus: habesne certum finem propositum, constituistique summum bonum, qualecumque tandem sit, ad quod omnes vitae actiones dirigas? In eo consenserunt omnes philosophi, hominis esse, id agere, vt se felicem et beatum reddat; qua vero ratione id fieret, scholae diuersae diuersa praeceperunt, et inde nata sententiarum in summo bono constituendo diuersitas, de qua Cicero in libro de finibus agit. Ad illud τέλος, vt Graeci

vocant, finem, extremum, summum bonum, Noster spectat, quod vnusquisque, qui in omnibus dictis factisque per totam vitam constantiam seruare velit, sibi proponere debet. Seneca Epist. 20. *Vnam semel, ad quam viuas, regulam prende, et ad hanc omnem vitam tuam exaequa.* cf. Marc. Antonin. II, 7.

61. *An passim sequeris coruos.* Sensus: An nullum habes propositum certum, sed modo huc modo illuc vagaris frustra laborans in adpetendis iis, quae tibi bona ad tempus videntur, vt pueri in auibus luto testaque petendis.

62. *Securus quo pes ferat*, non sollicitus, quo perventurus sis. *atque ex tempore viuis*. proposita pro temporum ratione mutas; rebus praesentibus te adcommodas.

63—76. In tollendis vitiis mature est adlaborandum, ne, quum in animis nostris inueterauerint, altiusque radices egerint, frustra medicinam quaeramus. Quam ad rem adprime vtile erit philosophiae studium, cui igitur omisso omni lucri studio vacandum est.

63. *Helleborum* valere ad hydropicos sanandos habet Plin. H. N. XXV. sect. 22. h. l. pro vnaquaque medicina positum, vt hydropsia pro quoque morbo. Ipsa autem allegoria Noster docet, philosophiam esse in tempore adhibendam ad aegrotam animi conditionem leuandam.

64. *venienti obcurrite morbo.* cf. Ovid. Rem. A. 91 sq.

65. *Cratero.* pro medico quocumque. *Craterum* medicum fuisse excellentissimum sub Augusto narrat vetus commentator ad Horat. Sat. II, 3, 161. Sensus: Nihil iuuat tunc, quum res amplius in integrum restitui nequeat, medicis dona ingentia promittere, vt valetudinem deiectam resuscitent.

66. *Discite o miseri.* Aduersus animi morbos maturum philosophiae studium commendans ipsam philosophiam per grauissima eius capita exprimit. cf. Horat. Epist. I, 2, 67 sqq; I, 18, 96 sqq. *miseri* ex mente Stoicorum praeter vnum sapientem, quem animo tantum et mente comprehensum habebant, omnes erant *miseri* et *stulti.* Non tam exprobationem habet in se haec exclamatio, quam miserationem, aeque ac rudior illa expressio et sermonis prisci ingenio adcommodatior, qua Musae Hesiodum adlocutae sunt: κακ' ἐλέγχεα γαστέρες οἶον, et qua ipse Persen: μέγα νήπιε Πέρση. (Deor. gener. 25. Opera et d. 286.) vbi de conuiciis non est cogitandum. *et caussas cognoscite rerum.* Caussis enim rerum cognitis

tolluntur metus inanes, qui hominum animos excruciant; tolluntur cupiditates, quae inprimis rationi infestae sunt; tolluntur reliqua mala, quorum fecunda mater hominum ignorantia est.

67 et sqq. sequuntur illa grauissima philosophiae capita, de cognitione sui ipsius, de consilio, quo homo a Deo sit creatus, de rerum ordine seu fato, de breuitate vitae humanae, de contemnenda morte, de cupiditatum moderatione, de recto vsu diuitiarum, de officiis aliis praestandis, quae omnia sigillatim a philosophis tractata sunt. 67. *Quid sumus?* A cognitione sui ipsius vnusquisque debet procedere, qui discere vult, quid sibi, quid aliis debeat. Hoc inlustrantem Socratem inducit Plato in Alcib. I. T. V. p. 56. et p. 65. ed. Bip. Senec. Epist. 82. *Itaque, quantum possumus, ab illa* (fortuna) *resiliamus, quod sola praestabit sui naturaeque cognitio. Sciat, quo iturus sit, vnde ortus; quod illi bonum, quod malum sit; quid petat, quid deuitet; quae sit illa ratio, quae adpetenda ac fugienda discernat, qua cupiditatum mansuescit insania, timorum saeuitia compescitur.* cf. Iuvenal. XI, 27 sqq. Notum illud γνῶθι σεαυτὸν, quod Chiloni vulgo adtribuitur, verum etiam aliis. — *et quidnam victuri gignimur.* Hoc duplicem interpretationem admittit; primum, *quidnam victuri* potest significare: quam breue tempus victuri. Senec. Epist. 99. *Hoc, quod viuimus, proximum nihilo est, et tamen late disponitur.* Deinde idem potest adcipi pro; *quidnam in vita acturi* i. e. quem in finem geniti simus. Cic. d. Finib. II, 13. *Hi non vident, vt ad cursum equum, ad arandum bouem, ad indagandum canem; sic hominem ad duas res, vt ait Aristoteles, ad intelligendum et ad agendum esse natum, quasi mortalem Deum.* cf. Iuvenal. VIII, 83 sq.

68. *ordo Quis datus.* Satis obscure. Sub *ordine* h. l. sempiternum et admirabilem rerum et causarum nexum, quem Stoici fatum vocabant, intelligi debere, interpretes perhibent. Vide seu disce omnia fato contineri, in quo lubens volensque adquiescas necesse est. Marc. Antonin. IV, 45. Et sane nihil erat, quod tam frequenter a Stoicis inculcaretur, quum docerent, soli rationi esse obtemperandum semper et vbique, simulque intelligerent, eius praecepta bellum indicere saepe iis rebus, quibus a natura conciliaremur, et interdum nos inuidiae odio mortisque periculo obiicere; quum viderent, virtuti non vbique sua

praemia esse, sed bonum et honestum virum a fortuna ludibrio haberi, malum contra et turpem prosperrima rerum conditione vti. Qua re compulsi, quum etiam vitam post mortem iacturaeque compensationem nullam putarent, vt sibi constarent, ad istam singularem de rerum bonarum et malarum natura opinionem reliquaque confugerunt, quae, si fontem illorum neglexerimus, paene absurda nobis videantur necesse est. Forsan etiam hoc sub ordine rerum innuere voluit Noster, ita esse natura comparatum, vt in rebus humanis altera ex altera nexa sit indissolubili vinculo, vt altera alteram necessario praecedat aut sequatur, adeo, vt homini non liceat, hanc, qua sensus iucunde moueantur, eligere et adpetere, illam, quae minus delectet, reiicere et fugere, sed debeat potius in ea conditione adquiescere, qua bonis admixta sint mala, legemque et ordinem naturae seruare, sub quo illa nobis vsum alicuius boni concesserit. Epict. 29; Xenoph. Mem. Socr. II, 1, 18 sqq. *aut metae quam mollis flexus.* Translata haec sunt a certamine curruli ad mortem, finem vitae, quem poëta *metam*, *νύσσαν*, vocat, quum sibi vitae spatium tamquam stadium decurrendum fingat. Iuvenal. X. 358. vocat mortem: *spatium vitae extremum;* Graeci *θανάτου τέλος*, *βιότοιο τελευτήν*, *τέκμαρ*. cf. Pindar. Nem. VI, 10 sqq. Virg. Aen. X, 471. XII, 546. Ovid. ad Liv. Aug. 357 sqq. *mollis*, lenis, quo currum seu equos absque timore circumagere possis, ne axem frangas, currumue euertas. *Metae mollis flexus* est ergo mors lenis, nullum timorem adferens, qualis debet esse sapientis ex Stoicorum disciplina. Hinc explicandum quoque videtur *et vnde* sc. mollis flexus sit; spectat enim ad praesidia, quibus muniti in morte nihil videmus, quod timorem incutere possit. Senec. Epist. 30. Cic. ad Famil. IV, 5; Marc. Antonin. IV, 48, 50. inprimis Plat. Apolog. Socrat. T. I. p. 93. ed. Bip. cf. Cic. Tusc. Q. I, 41. Verum alii aliter haec interpretati sunt, et quis, verum se vidisse, in tanta rerum obscuritate adfirmauerit?

69. *Quis modus argento?* i. e. quem modum in opibus parandis seruare debeamus. Senec. Epist. 16. *Si ad naturam viues, numquam eris pauper, si ad opinionem, numquam diues.* Iuvenal. XIV, 316 sqq. *Quid fas optare?* de hoc agit Sat. II.

70. *quid asper Vtile numus habet? asper* h. l. est recens, nondum vsu detritus. Senec. Epist. 19. *non voles,*

*quod debeo, nisi in aspero et probo adcipere*. ibi Gruter. *quid vtile*. pro: quam vtilitatem. Sensus est: quis vsus sit diuitiarum. *patriae carisque propinquis* cet. cf. Cic. de Offic. I, 17. Horat. Sat. II, 2, 100 sqq.

71. 72. *quem te Deus esse Iussit*. i. e. quas partes tibi Deus adsignauit in vita agendas. Vitam, dixit Epictetus, scenam esse, in qua suae cuique partes agendae sint, videndumque, vt vnusquisque personam suam bene tueatur. Elegans epigramma Graecum: Σκηνὴ πᾶς ὁ βίος, καὶ παίγνιον. ἢ μάθε παίζειν τὴν σπουδὴν μεταθείς, ἢ φέρε τὰς ὀδύνας. cf. Epict. 17. *humana* coniungendum cum *re*. *humana res* est vita humana; et *pars* idem est, quod apud Epictetum c. 10. σχέσις. coniunctionis ratio, in qua versamur cum aliis hominibus (*Beziehung*, *Verhältniss*) vnde officiorum diuersitas oritur. *locatus*, τεταγμένος, quasi in statione. Cic. in Cat. mai. 20.

73. *Disce: nec inuideas* cet. Disce sapere, seu operam impende philosophiae, cuius quidem studium tibi opes non augebit, nihilominus tamen disce, nec cura ceteras artes, quas qui exercent, rem facere possunt. Senec. Epist. 17. Speciem opes congerendi hoc loco posuit, qua iurisconsulti causarumque patroni vtebantur. *multa fidelia* (vt ap. Virg. Ecl. I, 35. *multa victima*) pro magno numero vasorum fictilium. *putet*. hoc verbo ingens multitudo expressa est, quae tanta erat, vt salsamenta ceteraeque res, quae iis continebantur, quum consumi non possent, situ et vetustate corrumperentur.

74. *In locuplete penu*. in cellis promptuariis locupletis causidici. *pinguibus*, potest ad corpora bene curata Vmbrorum, aut ad eorum diuitias spectare; posterius h. l. conuenire videtur. Vmbria erat pascuis inclyta. Catull. XXVII, 11. Prop. I, 22, 9 sq.

75. *monimenta*. dona pro defensione.

76. *Maena* piscis marinus (Plin. H. N. IX, 26.) quae in frusta dissecta a salsamentariis in ollis adseruabatur. *orca*. vet. schol. Cruq. ad Horat. Sat. II, 4, 66, *orcam*, ait, ollam esse Graecam ore angusto in formam κανκαλίου. *prima orca*. potest significare vel: in prima parte orcae; vel: in ea orca, ex qua prima coepta sunt salsamenta depromi reliquis orcis adhuc intactis. Ceterum res erant viles, quae praemii seu mercedis loco causarum patronis a clientibus mittebantur. Horat. Sat. II, 5, 43 sq. Iuvenal. VII, 106 sqq. et 119 sqq. Martial. IV, 46. quarum rerum vilitate

Noſter vſus eſt ad auaritiam ſordesque illorum hominum perſtringendas, qui, ſcientia diuinarum humanarumque rerum poſthabita, vel viliſſimis rebus per maximos labores adquiſitis, res ſuas augere non dubitarent.

77 — 87. Verum, obiiciat aliquis, ad vitam communem prudentia ſatis inſtructus ſum, non laboro philoſophus fieri et in nugis illorum occupatus eſſe, quas populus ridere ſolet.

77. *Heic aliquis de gente hircoſa centurionum.* Pro philoſophiae oſoribus poſuit Noſter *centuriones*, nobiles, vt apud Horat. Sat. I, 6, 73, aut omnino caſtra ſequentes, qui virtutem omnem in deſpiciendis bonis artibus et in negligendo corporis cultu poſitam putabant, vt, ſi non fortes et ſtrenui, tamen feri et horridi viderentur. Iuvenal. XIV, 193 ſqq. Epitheton *hircoſa* corporis immunditiem ſpectat. Horat. Epod. XII, 5; Doering ad Catull. LXI, 10. Interdum *hircoſus* pro: vetuſtus, Gell. XII, 2.

79. *Arceſilas* academiae mediae princeps, doctus quidem homo, ſed, ſi fabula vera eſt, vita non admodum ſancta. Diogen. Laërt. IV, 40. *aerumnoſi* hoc ad vultus triſtitiam referendum, quam curis ac vigiliis philoſophi ſibi contraxerant; aut potius ſtatuendum eſt, philoſophiae oſorem hoc verbo abuti ad ſeueritatem vultus deſignandam.

80. *Obſtipo capite.* hoc explicat vet. ſchol. Cruq. ad Horat. Sat. II, 5, 92. *capite inclinato in alterum humerum;* ad habitum meditantis pertinet, ita vt ſequens: *figentes lumine terram*, vt apud Stat. Silv. V, 1, 140. fortius, quam *lumina terra figere*, aut *oculos ſolo*, vt eſt apud alios poëtas. Virg. Aen. IV, 469. Ovid. Metam. XIII, 541. Triſt. IV, 2, 29. pro: vultu rigido intuentes terram. Lucian. in Tim. T. I. p. 170. ed. Reiz. de inceſſu philoſophi cuiusdam *ἐκπετάσας γοῦν τὸν πώγωνα καὶ τὰς ὀφρῦς ἀνατείνας, καὶ βρενθυόμενός τε πρὸς αὑτὸν ἔρχεται, τιτανῶδες βλέπων* cet.

81. *Murmura quum ſecum et rabioſa ſilentia rodunt. Murmura rodunt*, i. e. tamquam rem grauiſſimam animo volutantes tacite murmurant motisque maxillis, inde *rodere murmura*. Quintil. X, 3; nihilominus tamen durum eſt, verum irato centurioni id condonemus. Antholog. lat. Burm. T. II. Epigr. 139. verſ. 21 ſqq. *Eſt et non igitur, quoties lucem eſſe fatendum eſt, Sed non eſſe diem; mille hinc certamina ſurgunt, Hinc pauci, multi quoque talia commeditantes, Murmure concluſo rabioſa ſilentia*

*rodunt. Qualis vita hominum, duo quam monosyllaba versant! — rabiosa silentia.* quandoquidem silentium cum murmure fixusque obtutus rabiei signum esse solet. Iuvenal. II, 14. cf. Lucian. de Sect. princ.

82. *Atque exporrecto trutinantur verba labello.* Mira quidem, sed non minus apta huic rei locutio. *trutinantur* i. e. expendunt; quid tandem? *verba.* ergo in verborum contentione occupati sunt, quod saepe philosophis a Luciano obiicitur. v. in Demonacte c. 28. T. II. p. 386. ed. Reiz. Vt oris habitum tandem meditantis rideas, adiectum est: *exporrecto labello*, ita vt labiis porrectis ceu trutinae verba adpensa videantur.

83. *Aegroti veteris somnia*, i. e. ea, quae vetus, nescio quis, philosophus, mente morbo turbata, somniauit. Ex opinione militis hoc.

84. cf. Lucret. I, 151. Hoc erat principium omnis physiologiae veteris. v. Gassendi de Epicur. philos. T. I. p. 161. Lugdun. 1649. Tiedemann. System der Stoischen Philosoph. T. II. p. 25 sq. Axioma hoc vetustissimum esse indicant fere omnes mythi cosmogonici a Chao quodam procedentes.

85. *Hoc est, quod palles?* Cum irrisione pronunciatum. *quod* pro: propter quod; his nugis igitur ita studes, vt pallorem tibi contrahas? Similis orationis color est apud Iuvenal. VII, 96 sqq. Senec. Epist. 48. *O pueriles ineptias! in hoc supercilia subduximus? in hoc barbam demisimus? hoc est, quod tristes docemus et pallidi? cur quis non prandeat.* Seueri homines et frugi studiisque deditι prandio abstinere solebant. Ideoque vocat Horatius Sat. II, 3, 257. Xenocratem philosophum *inpransum*.

86. *His populus ridet. His* sc. in philosophos dictis. *ridet* pro: adridet, plaudit, dicta risu comprobat. Epict. 22. *torosa iuuentus*, omnes ii, qui a studiis philosophiae auersi sunt, praesertim milites. Egregie hoc *torosa* obpositum est τῷ *pallere* et *non prandere.*

87. *Ingeminat* fortius quam: tollit. Cum *ingeminat* iungo quoque *multum*, vt h. l. sit: diu, Valer. Flacc. I, 459. Iuvenal. I, 164; non cum *torosa*, vt vulgo interpretes, quia in *torosa* iam ea vis latet, quam *multum* addere videtur. *tremulos* naturam cachinni exprimit. *crispante* in rugas tracto.

88 — 106. Philosophis insultanti omnemque eorum disciplinam deridenti respondet Noster per similitudinem ab

aegro, medici confilia falubria cum mortis periculo negligenti, fumptam, et quidem recte, nam argumentis cum hoc hominum genere certare velle, oleum effet et operam perdere. Narrandae funt fabulae et fimilitudines vt rudibus et infantibus. Qua ratione etiam id confecutus eft Nofter, vt rem in actionem conuerteret, eamque quafi oculis fubiiceret, vt agi magis quam narrari videretur.

88. *Infpice: ne cio quid trepidat mihi pectus.* Signa haec febris aduentantis. Celf. III, 6. Aegrotus hic inducitur medicum adpellans.

89. *exfuperat*, ex ventriculo furfum adfcendit. *grauis* male olens. Ovid. A. A. III, 277. interpp. ad Petron. 93.

90. *Qui dicit* pro: qui dixerat. *iuffus requiefcere.* Ab omni motu et exercitatione adpropinquante morbo vt abftineatur, Celfus auctor eft (III, 2.) et Quintil. II, 17. cf. Plin. Epift. VI, 1.

91. *compofitas venas*, i. e. fanguinis meatum non amplius concitatum effe. *tertia nox.* Etiamfi enim tertio die febris non reuerteretur, tamen non poterat fecurus effe a quartana.

92—93. Ordo verborum: *rogauit fibi loturo Surrentina lenia lagena modice fitiente de maiore domo.* Morbo, praefertim febri laborantibus cibi delicatiores et exquifitiores a fautoribus mitti folebant, Martial. II, 40 et 76, fic etiam vina generofiora. *Surrentina* Plin. H. N. XIV. Sect. 3. *Item Surrentina in vineis tantum nafcentia conualefcentibus maxime probata propter tenuitatem falubritatemque.* Hoc vinum caput non tentare, vires tamen habere, docet idem XXIII. Sect. 20. *lagena* vas erat, in quo vinum femper paratum habebant in triclinio, et ex quo pocula inplebantur. Petron. 22. ibique interpp. In *lagenis* vinum quoque adferuabatur. Iuvenal. XIV, 270 fq. *lagena modice fitiente. Sitire* dicuntur res, quando humor eas deficit; *lagena m. f.* notat igitur lagenam vino tantum non plenam, vino forfan vetuftate iam ex parte decocto, nam Surrentinum incipiebat bibi poft XXV demum annum. Cafaubonus *modice fitiente* explicat: ἀτιμικῶς μεγκλῃ, μετρίᾳ, quandoquidem parcius mitti folerent vina generofiora. Iuvenal. V, 32. Verum haec interpretatio h. l. non conuenit; aeger hic, qui in exemplum inducitur, minime modice debet bibere, fed vino fe ingurgitare ad venturi morbi vim augendam. *loturo.* Hoc Celfus III, 2. inluftrabit: *Plurimi falluntur, dum fe primo die protinus fubla-*

*turos languorem aut exercitatione, aut balneo, aut coacta deiectione, aut vomitu, aut ſudationibus, aut vino ſperant* etc. Balneo quidem etiam in febri vtebantur, ſed magna cautione adhibita.

94. *Heus bone, tu palles.* Verba haec non ſunt medici, vt ex reſponſo patere videtur, ſed amici cuiusdam, aegrotum ad epulas et pocula ſe conuertentem retinentis et monentis.

95. *ſurgit tacite tibi lutea pellis.* Senſus: pallor ſenſim ſenſimque (*tacite*) corpus tuum occupat.

97. *Iam pridem hunc ſepeli: tu reſtas.* Minus commode haec verba minitantis eſſe creduntur, ſunt potius ludentis, hoc ſenſu: tutor, qui mihi fuit, iam pridem ſepultus eſt, tu alter tutor ſcilicet mihi reſtas. *Perge* ſc. ad coenam et pocula ire, euentus te docebit optimus ſtultorum magiſter.

98. *Turgidus hic epulis atque albo ventre.* i. e. cibis probe oneratus et ventre diſtento. cf. Horat. Sat. II, 2, 21 ſq. et 76 ſq.; Epiſt. I, 6, 67 ſq. Iuvenal. I, 141 ſqq. *albo ventre.* Sulpic. Sat. 36. Sidon. Apoll. Carm. V, 339 ſq.

99. *mephites*, foetorem ex ore, quum cibi non concoquuntur, ſed in ventriculo quaſi putreſcunt. *ſulfureas*, ſulfurei odoris. *lente exhalante.* animam iam enim aegre trahebat. Malum in balneo iam ingraueſcens vim ſuam omnem inter pocula exſerebat.

100. *calidum triental*, poculum trientis capax calidi vini plenum. Ceterum cf. Horat. Epiſt. I, 16, 21 ſqq.

101. *retecti*, vt ſolent labra eorum diducta eſſe, quos febris vehementer concutit.

102. *uncta pulmentaria*, cibos lautos ac delicatos intelligas. Catull. XXIX, 23. *laxis* v. ſupra v. 101.

103. *Hinc tuba, candelae.* *Hinc* non: ex his cauſis; ſed h. l. pro: tunc. Ceterum *tubas* in pompa funebri et *candelas* adhibitas eſſe, notiſſimum. Petron. 78. et 129. Prop. II, 10, 19 ſq. 13, 17 ſq. IV, 11, 9; ad hh. ll. intpp. multa ad pompam funebrem pertinentia notarunt. Videtur autem non in pompa ſolum harum rerum vſus fuiſſe, quandoquidem in iis, quae ſequuntur, de adparatu funeris ſermo eſt, ſed etiam ſtatim poſt deceſſum alicuius candelae adcenſae et tuba vel tibia funus ciuibus indicaſſe. *beatulus.* Cic. de Fin. I, 2. *Maximam illam voluptatem habemus, quae percipitur omni dolore detracto. Nam quoniam, quum priuamur dolore, ipſa liberatione et vacuitate*

*omnis molestiae gaudemus, voluptas est, vt omne id, quo offendimur, dolor: doloris omnis priuatio recte nominata est voluptas.* Hactenus Epicuri patronus. Inde sequi, perhibebant Stoici, mortuum in summa voluptate esse, eumque, quum omni dolori morte exemptus esset, recte beatum praedicari posse. Facete igitur Noster Stoicus mortuum istum, qui viuens omnis generis voluptatibus indulserat, et moribundus porcum Epicureum expresserat, *beatulum* adpellare potest.

104. *Componi* proprie de mortuis dicebatur, quorum membra in mortis dimicatione distorta componebantur; huc pertinebat os claudere, oculos condere cet. Tibull. III, 2, 26; Virg. Aen. I, 249. ibi v. Heyn. *alto lecto* spectat ad magnificientiam funeris. Ovid. Met. X, 463. Fast. II, 353. *amomis* v. Heyn. ad Virg. Ecl. III, 85; fruticis genus Indiae; de omni aromate sincero dici putat Salmas. ad Solin. p. 401. Eius puluere ossa sua spargi iubet Ovid. Trist. III, 3, 89. H. l. vnguentum debet intelligi, quo perfundebantur mortui, antequam rogi inponerentur. Ovid. Fast. IV, 853. *crassis*, pinguibus; huic conuenit *lutatus*.

105. *In portam rigidos calces extendit.* Mortui lecto compositi in atrio ita conlocabantur, vt pedes in ianuam essent versi; cuius moris in Homero (Il. τ, 212.) iam mentio fit. Lips. ad Tacit. Ann. III, 5. Kirchm. de fun. Rom. I, 12. *rigidos*, sunt enim cadaueris.

106. *Hesterni Quirites*, qui haud ita pridem ciuitate erant donati, manu missi, liberti. *capite induto*, pileati in signum libertatis. *subiere*, sic Virg. Aen. VI, 222. *Quirites.* Hoc nomine dignitatis et maiestatis pleno scoptice adpellat seruulos illos, ad frequentiam pompae funebris augendam, manumissos, qui iam nescio quid sibi viderentur. Praeclare sane et multa cum arte h. l. Noster tractauit; temporis vices bene obseruatae et iustis coloribus notatae, morbi prima signa, incrementa eius et vis, qua miseri corpus tandem frangitur, mortis genus, quaeque consequi solent, omnia haec diligentem artificem demonstrant; ceterum verborum delectus summus est, vt qui scilicet apud poëtam satiricum esse possit.

107 – 118. Fabulam de se narrari probe quidem intelligit homo iste bardus, sed veram eius vim non cepit, quapropter breuibus demonstraturum se putat, quam parum in se conueniant haec dicta, quam inepta igitur tota res sit, quum ipse recta fruatur valetudine, neque sit, quod

futurum aliquem morbum fuſpicetur. Quo in errore eum diu verſari non ſinit Noſter, ſed Stoicorum more breuiter docet, eum, qui a corpore quidem valeat, animi tamen morbis laboret, neutiquam ſanum eſſe.

107. *Tange miſer venas.* Explorare eum iubet, vtrum aequis interuallis venae moueantur, an curſu concitatiore et interrupto per venas ſanguis feſtinet, quod fit nimio eius calore et aeſtu.

108. *ſummosque pedes.* Inter morbi futuri ſigna Celſus (II, 4.) quoque recenſet, caput, pedes et manus frigidas habere. *Miſer*, cum contemptu, fabulam nam ab illo narratam totam concidiſſe exiſtimat.

109. *Viſa eſt ſi forte* cet. A corpore quidem vales, ſed grauiſſimis animi morbis, qui te ipſum, quum vim ſuam in praeſentia exſerere non poſſint, fugiunt, ſimulac autem data iis occaſio fuerit, certe prorumpent, obnoxius es, auaritiae, libidini, luxuriae, timori et irae.

110. *candida* ad pulchritudinem ſpectat. Ovid. d. A. A. II, 6. *molle* pro: molliter.

111. *Cor tibi rite ſalit?* Stat. Silv. I, 2, 210; Senec. Thyeſt. 756. Num animus tuus tunc a perturbatione liber eſt? *algente camino* i. e. nullo coenae apparatu, foco paene exſtincto.

112. *populi cribro decuſſa farina,* periphr. panis atri furfuribus mixti.

113. *vlcus.* De vlcere vero non eſſe cogitandum quisque videt; ſignificantur fauces tenellae, quas vulgares cibi duriores et aſperiores obfendunt, vt in vlcere quamcumque mollem adtrectationem aegre feras.

114. *radere* de cibis, qui per fauces in ſtomachum deſcendunt, et quaſi ſtomachum acriter perſtringunt. Horat. Sat. II, 2, 24. habet *tergere.*

115. *excuſſit ariſtas,* horroris periphraſis; eriguntur enim pili horrore, et ipſa cutis contracta erigitur. φόβος ὀκρύοεις ſaepius apud Homerum obcurrit.

116. Concitat ſanguinis aeſtum ira vt ignis; inde dicimus *iram adcendi.* Hinc quoque explicandum eſt *face ſubpoſita* i. e. data aliqua occaſione, quae iram adcendere poſſit.

117. *Scintillant oculi.* Homer. Il. α, 104. δ, 662. Ovid. A. A. III, 503 ſq.

118. Fortius inſaniae adfectus exprimi non poterat. Oreſtes furiis exagitatus ex Euripide ſatis notus h. l. pro

insania ipsa positus est. Facere igitur aliquid, quod insania ipsa iuret, insanientis esse, hoc est, insaniam ipsam insanis factis dictisque vincere.

# COMMENTARIVS
## IN SATIRAM IV.

Summa satirae haec est: qui alios vult regere, prius se ipsum regere discat. Hanc sententiam praeclare persecutus est Noster, induxitque sub Alcibiadis persona aliquem rudem adhuc ad sapientiae praecepta adolescentem, grauissimasque reipublicae partes iam tractantem, ipse Socratem agit. Totum expressum videtur ad Platon. Alcibiad. II.

1 — 3. Qua fiducia, Alcibiades, rem publicam capessis? *Rem populi tractas?* πράττειν τὰ πολιτικά, in rei publicae administratione versari. Plato in Sympos. 32. ed. Wolf ἀναγκάζει (loquitur Alcibiades de Socrate) γάρ με ὁμολογεῖν, ὅτι πολλοῦ ἐνδεὴς ὢν αὐτὸς ἔτι, ἐμαυτοῦ μὲν ἀμελῶ, τὰ δ' Ἀθηναίων πράττω. *barbatum crede magistrum Dicere. barbatus* vel vnum ex antiquis, Iuvenal. IV, 103. vel philosophum designat, cuius insigne barba habebatur, Iuvenal. XIV, 12; Lucian. pluribus locis; vnde lepidum illud Horatii dictum in Stoicum Horat. Sat. II, 3, 16 sqq.

2. *Sorbitio*, ῥόφημα. Aelian. V. H. IX, 38. Verbum hoc vsurpatum a multis, cf. Burm. ad Phaedr. I, 26. *cicutae*, κώνειον, *Schierling*. Plin. H. N. XXV. Sect. 95. Senec. Epist. 13. *Cicuta magnum Socratem fecit*. Platon. Phaed. p. 264. T. I. ed. Bip. Hoc dirum facinus aeternam Atheniensibus notam inussit. Iuvenal. VII, 205 sqq.

3. *Quo fretus?* ὅτῳ πιστεύων, Plato. *Pericli* a forma *Pericleus*, est *Periclei* et contractum *Pericli* v. Cort. ad Sallust. hist. frag. lib. I. p. 934. Heusing. ad Cornel. II, 1, 1. *magni* non solum rei publicae administrandae scientia magnum eum fecerat, sed etiam bonarum artium et literarum tutela, quibus tunc temporis Athenae omnium florentissimae erant. Plutarch. in Pericle c. 12. T. I. ed. Hutt. *pupille* cf. Plutarch. in Alcibiade princ. Platon. Alcib. II. princ. Clineas Alcibiadis pater Periclem, Xantippi filium, tutorem Alcibiadi reliquit.

4—13. His verſibus Socratis perſonam bene ſuſtinet Noſter, aduerſariumque nota illa ironia adgreditur, qua ſe exiſtimare dicit, eum omnia illa tenere, quae cognita eſſe debeant rem publicam adminiſtranti.

4. *ingenium*, non proprie ſumptum, ſed vſu et doctrina ſubactum intelligas. Senec. Epiſt. 49. *Dociles natura nos edidit, et rationem dedit inperfectam, ſed quae perfici poſſet.* Ingenium largitur natura, vires autem ingenii exercet, auget et perficit vſus et doctrina. *rerum prudentia*, multarum rerum vſus et experientia, rerum humanarum cognitio. De eo, qui populi curam gerere vult, iure poteſt poſtulari, vt prudentia reliquos ciues excellat; quandoquidem autem illa prudentia annos praecurrere interdum, quamquam raro, ſolet; adulatoribus inde campus ſpatioſus patuit. Ovid. A. A. I, 183. Stat. Silv. II, 106 ſqq.

5. *Ante pilos*, ante barbam, ante pubertatem. *dicenda tacendaque calles.* Horat. Epiſt. I, 7, 72. Fortaſſe Noſter prudentiam, quae cernitur in dicendi arte, intelligi vult, totidem fere verbis deſignatam apud Quintil. II, 20: *Ab illis* (philoſophis) *haec dicuntur; ſi conſonare tibi in faciendis et non faciendis virtutis eſt, quae pars eius prudentia vocatur, eadem in dicendis et non dicendis erit.* Homer. Odyſſ. ν, 440 ſq. Quae igitur Noſter in viro rem publicam adminiſtraturo deſiderat, ſunt primum vires ingenii, tum prudentia et in gerendis (hoc enim videtur velle per *prudentiam rerum*) et in dicendis rebus.

6. *bile.* ira. Compares Heſiod. Gener. Deor. 80 ſqq. Virg. Aen. I, 149 ſqq.

7. *calidae*, aeſtuantis, concitatae. *Fert animus*, cupis.

8. 9. *Maieſtate manus.* i. e. manus ſignificatione, cuius auctoritas tanta ſit apud plebem, vt tempeſtas furentis populi continuo compeſcatur. Lucan. I, 297 ſq. *Quirites, Hoc, puta, non iuſtum eſt* cet. Seditionem ſedantis eſt ſermo, furoresque populi ratione comprimentis; qui igitur, vt Cic. de Orat. I, 12. loquitur, naturas hominum, vimque omnem humanitatis, cauſasque eas, quibus mentes aut incitantur aut reflectuntur, penitus perſpectas habere debet; debet etiam iuſti iniuſtique rationem probe callere, neque vmquam pati, vt in coërcendis ſceleribus vel timore vel miſericordia inpediatur, id eſt, debet diſertus, ſapiens et grauis eſſe. Horat. Od. III, 3.

10—12. *Scis enim iuſtum gemina ſuſpendere lance Ancipitis librae.* Allegoria ſumpta a libripende, vel a

ponderibus, quae lancibus trutinantur. *gemina.* Libra habebat duas lances. Cic. Tufcul. Q. V. 17. *ancipitis*, ambiguae. Exacta libra in neutram partem vergit. Senfus: Tu igitur, quid iuftum fit nec ne, explorare fcis, rebus quafi in vtraque lance inpofitis. *rectum discernis*, *vbi inter Curua fubit.* fimpl. pro: discrimina recti et praui adcurate tenes, fcis quafi certo limite ducto definire recti prauique confinia. Horat. Epift. II, 1, 44. *vel quum fallit pede regula varo. regula* proprie non debet intelligi, pedem enim *regula* non habet, fed *norma.* Senfus: Etiam tum rectum discernis a curuo, quum ipfa norma, ad quam rectum illud exigere vis, praua feu inproba eft. Detracto omni tropo Nofter dicere vult: Ex rerum vfu et experientia multas regulas, ad quas vitam noftram componimus, actionesque alienas iudicamus, conligimus; poteft autem interdum adcidere, vt hanc vel illam regulam, non fatis adcurate concinnatam, aut nobis ipfi praefcripferimus, aut auctoritati aliorum adceptam feramus; prudentis itaque eft, non folum multis rationibus feu regulis vitae inftructum effe, fed etiam explorare poffe, an ipfae regulae ad iufti rectique naturam comparatae fint, ne reliquis rebus ad eas reuocatis in iudicio de iis fallamur. *varo* cf. Horat. Sat. I, 3, 47. et Heyn. Obff. ad Tibull. II, 1, 90.

13. *Et potis es* cet. Cafaubonus putat, ex breuiculo militum, vbi nomini eius, qui in proelio occidiffet, haec litera adfcribebatur, hoc ductum effe. Forfan in iudiciis capitalibus Graecorum, quorum rationem, quae in ferendis fententiis obtineret, paffim ignoramus, etiam hoc vfu erat receptum, vt hac litera vterentur, qui reum mortis fupplicio adficiendum cenferent. Martial. VII, 37. *Nofti mortiferum quaeftoris, Caftrice, fignum? Eft operae pretium discere theta nouum. Exprimeret quoties rorantem frigore nafum, Lethalem iuguli iufferat effe notam.* Vetus commentator Perfii haec habet: *Iudices literam Theta adponunt ad eorum nomina, quos fupplicio adficiunt.* Etiam grammatici hoc figno vtebantur. Sidon. Apoll. IX, 339 fqq.

14. Ab hoc verfu Nofter, fe Socratis partes fuftinere, obliuifcitur, et, relicta ironia, ad ingenium ftatim redit. *fumma nequidquam pelle decorus*, qui nequidquam externa fpecie decora es, nequidquam honeftatem fimilas, prae te fers, cf. Horat. Sat. II, 1, 64 fq. Epift. I, 16, 45.

15. *caudam iactare*, *σαινειν*, ſpecioſis actionibus ſe venditare apud populum, fauorem populi captare. Cum hoc coniungas *ante diem*, idem quod ſupra *ante pilos*. *blando*, qui huiusmodi hominibus ſemper blanditur, eosque, vt in Alcibiadis vita relatum legimus, in coelum effert. Specie enim magis quam re ducitur multitudo. Horat. Sat. I, 6, 15 ſqq.

16. *melior ſorbore*, pro: dignior, qui ſorbeas. *Anticyras meracas*. *Anticyra* nomen duarum vrbium maritimarum, in Phocide ad ſinum Criſſaeum, et in Phthiotide ad Maliacum ſinum. In vtriusque agro prouentus erat hellebori, quo inter alios morbos etiam inſaniam veteres putabant poſſe ſanari. Saepe *Anticyra* pro helleboro ponitur. Horat. in arte 300. Iuvenal. XIII, 96. ibi Ruperti. *Anticyras meracas* i. e. helleborum merum. Horat. Epiſt. II, 2, 137. Senſus: tu qui potius helleboro mero eſſes ſanandus. Notat hoc inſaniae vim. Ovid. ex Ponto IV, 3, 53 ſq.

17. *Quae tibi ſumma boni eſt*, i. e. quodnam tu ſummum bonum exiſtimas. v. ad III, 60. *vncta vixiſſe patella*, cibis delicatiſſimis vti. cf. Martial. V, 46. 7.

18. *et adſiduo curata cuticula ſole*. *ἡλίωσιν* intelligit vel *ἡλιακίαν*, inſolationem, quae quidem ex praeſcripto medicorum ad ſiccitatem corpori adquirendam adhibebatur. Plin. Epiſt. III, 1. Plin. H. N. XXI. c. 14. Hoc loco autem intelligitur laſciuorum hominum inſolatio, qui nudi ad ſolem expoſiti operam dabant dropaſticis aut chromatiariis, quorum illi inhoneſtas corporis partes depilabant, hi corpus infuſcandum curabant. Ceterum animaduertendum eſt, Noſtrum ſub perſona Socratis quum delicatulum illum interrogaſſet, quae illi *ſumma boni* eſſet, non habente illo, quid reſponderet, pro illo reſpondiſſe.

19. *Exſpecta: haud aliud reſpondeat haec anus*. Exſpecta, quaeramus ex hac anicula, quid ſummum bonum exiſtimet, et haec eadem mihi reſpondebit, quae tu; quapropter tu ne a viliſſima quidem muliercula in hac re differs. *i nunc*, inridendi habet vim. Virg. Aen. VII, 425. Ovid. Epiſt. IX, 105. Prop. III, 16. 17. Iuvenal. X, 310. Iam apage te, intelligis enim, quarum rerum fiducia ad rem publicam adminiſtrandam acceſſeris; nil tibi reliqui feci praeter id, vt dicas: generis mei ſplendore nitens tantos ſpiritus alo; et per me alas, dummodo, te non

magis quam abiectiſſimam quamque mulierem ſapere, fatearis. Poſterius tribus ſequentibus verſibus eſt expreſſum.

20. *Dinomaches ego ſum, ſuffla: ſum candidus. eſto: ſuffla* ſc. buccas, pro: iactanter dic. *Dinomaches.* Plutarch. in Alcibiade cap. I. πρὸς δὲ μητρὸς Ἀλκμαιονίδης ἦν ſc. Alcibiades, ἐκ Δεινομάχης γεγονὼς τῆς Μεγακλέους. Alcmaeonidae apud Athenienſes ſummo erant in honore, ductu enim et auſpicio eorum a Piſiſtratidarum tyrannide erant liberati. Herod. IV, 92 ſq. *ſum candidus* ad pulchritudinem corporis ſpectat, qua in ſui amorem multos pellexiſſe Alcibiades dicitur. *eſto.* ſis vel maxime nobiliſſimo genere ortus et pulcherrima corporis forma. Similis color orationis eſt apud Iuvenal. VIII, 46 ſq.

21. *pannucea* pannis obſita, ſordidiſſima.

22. *Quum bene diſcincto cantauerit ocima vernae.* Interpretatio huius verſus difficultate laborat, qua forſan numquam liberabitur. Ad liquidum perduci nequit, qualis herba *ocimum* fuerit, multo minus, quid ſibi velit, *ocima cantare.* Ex Plinio (H. N. XIX. ſect. 36.) vbi dicuntur ocima cum maledictis et probris ſeri, conligit Caſaubonus, *ocima cantare vernae*, idem eſſe, quod: opprobria ingerere ſeruulo; prouocat quoque ad naturam muliebris ſexus ad conuicia pronam, qualis ab Ariſtoph. Plut. 426. repraeſentatur. Verum inde, quod ocima cum maledictis et probris ſeruntur, minime ſequitur, *ocima cantare* eſſe *opprobria ingerere.* Quin etiam maledicta et opprobria ab h. l. aliena eſſe videntur, quum *pannucea Baucis* vernam ita tractare debeat, vt Alcibiades popellum, niſi mauis ſtatuere, comparationem eſſe mancam, aut verſum hunc temere adiectum. Plinius (H. N. XX. ſect. 48.), vbi agit de viribus medicis huius *ocimi*, addit: *Venerem ſtimulat. Ideo etiam equis aſinisque admiſſurae tempore ingeritur. Ocima cantare* poſitum igitur eſſe poteſt pro: ea cantare, quae venerem ſeu libidinem ſtimulant, ſeu ſimpl. pro: libidinem excitare. Huic interpretationi, ſeu, ſi mauis, hariolationi, (nam hariolandum ſane h. l. eſt) aptum quoque videtur *bene diſcincto vernae*, i. e. diſſoluto et libidinoſo ſeruo, nam vernae tunc temporis ſeruorum petulantiſſimi habebantur. Martial. I, 42, 2. De *diſcincto* cf. Ruperti ad Sil. Italic. II, 56. VII, 153. Senſum totius loci ſic conſtituo: Dum ne deterius, i. e. dummodo aeque bene ſapiat *pannucea Bau-*

*cis*, quando vernae diſſoluto, vbi eius libidinem excitarit, blanditur, ac tu, quando popello in adulationem prono et pulchritudine tui corporis moto orationis lenocinio velificaris. De *ocimo* v. quae notata ſunt ad Varr. R. R. I, 31, 4. ed. Gesn.

23—41. Hic plane nouus rerum naſcitur ordo. Si nihilo minus tamen ea, quae nunc ſequuntur, cum praeced. copulare vis, nexus erit ita conſtituendus: Haec hominum adrogantia, qua ſe ſibi aliquos putant, falſaque virium ſuarum fiducia negotia ſtulte ſuſcipiunt gerenda, quae ſuſtinere non poſſunt, proficiſcitur ab ignorantia ſui ipſius. Nemo ſecum habitat, nemo ſe ipſum explorat, quia circa aliena nimis occupatus eſt. Alienos mores ſeuere iudicamus in noſtris diſſoluti et molles. Poſterius Noſter dramatice extulit adeo, vt noſtris oculis obuerſetur iſte ardelio; videmus et audimus, vt leuiora aliorum vitia carpens ſua ipſius vel ignorat vel diſſimilat. cf. Iuvenal. II, 36 ſq.

23. *in ſe deſcendere*, ſe ipſum cognoſcere ſ. explorare.

24. *ſpectatur mantica.* Adludit Noſter ad notam illam fabulam Phaedri IV, 9. cf. Petron. 57. *Tu autem tam laborioſus es, vt poſt te non reſpicias? in alio peduclum vides, in te ricium non vides?* Horat. Sat. I, 3, 25 ſq. Senec. Agam. 270 ſqq. *praecedenti* pro: praecedentis.

25—32. Vbi forte ſermo iniicitur de aliquo locuplete nimis fortaſſe parco, ſtatim mores eius deterrimis coloribus depingis, gaudesque occaſione oblata de aliis male loquendi.

25. *Quaeſieris*, pro: Si quaerat forte aliquis. *Vectidius* locuples quidam nobis ignotus. *cuius?* Interrogat, quaſi neſciat, de quo ſermo ſit. Sic ſolent homines partim vt, dum adcuratiorem alicuius deſignationem requirant, non curaſſe illum videantur, eoque ſtudium ſuum maledicendi diſſimilent, partim vt audiant prius, *quid* alter, dum adcuratius aliquem deſignet, de illo praedicet, quo, ſi aures eius criminationibus patere ſentiant, eo tutius et liberius illum ſugillent.

26. *Diues arat*, pro: diuitis illius, qui arat. *Curibus* pro: in agro Curenſi ſeu Sabino, in quo erat *Cures* oppidum. *quantum*, pro: tantum agrorum ſpatium, quantum. *non miluus oberret.* Hac locutione prouerbiali agrorum magnitudo declaratur. Petron. 37: *Ipſe Trimalchio fundos habet, quam milui volent.* Iuvenal. IX, 54 ſq.

De huiusmodi latifundiis loquitur Seneca Epist. 83: *Quousque fines possessionum propagabitis? ager vni domino, qui populum cepit, angustius est. Quousque arationis vestras porrigetis, ne prouinciarum quidem satione contenti circumscribere praediorum modum? Inlustrium fluminum per priuatum decursus et amnes magni, magnarumque gentium termini, vsque ad ostium a fonte, vestri sunt* cet.

27. *Hunc ais?* Nunc tandem sentit, quem alter narret, pergitque ipse statim vberius describere hominem, ad se quidem, vt similare vult, nihil pertinentem, tamen sibi cognitum; atque quasi vt hoc solum ostendat, se nouisse hominem, turpissimis coloribus eum adumbrat. *Hunc Dis iratis genioque sinistro?* sc. natum. Is dicitur *Dis iratis genioque sinistro* natus, qui vitam miseram viuit, aut cui fortuna aduersa est. Horat. Sat. II, 3, 8. et 123. Phaedr. IV, 19, 15. Iuvenal. X, 129. h. l. sic vocatur sordide auarus, qui omnibus vitae deliciis abstinet, quique semper habendi cura cruciatur.

28. *Qui quandoque iugum pertusa ad compita figit. Compitum* proprie est quadriuium, et quadriuia laribus compitalibus sacra erant. Ovid. Fast. V, 140. Sueton. Aug. 31. Quorum in honorem arae ibi constructae et sacella per omnes quatuor partes patentia. Gronov. ad Gell. I, 22. Ibi quotannis sacra fiebant per aliquot dies, Dionys. IV, 14, *compitalia* adpellata, Gell. X, 24. Illis diebus omne seruitium erat sublatum Dionys. l. c. Tibull. II, 7. Macrob. Sat. I, 14. Poterat fieri, vt iuga boum ad istas aras siue compita in significationem adempti et pecori et hominibus per illos dies seruitii suspenderentur seu figerentur. Est id quidem ab nullo veterum scriptorum, quod equidem sciam, memoriae proditum, verum quam multa in omni antiquitate creduntur, quae vel vnius verbi testimonio, interdum grammatici nescio cuius, nitantur, praesertim earum rerum, quae ad vitam priuatam, ad ritus et instituta agricolarum, minus a scriptoribus celebrata, pertineant. Apud veterem commentatorem haec leguntur: *In his* (aediculis in compitis consecratis) *iuga fracta ab agricolis ponuntur, emeriti et elaborati operis indicium.* Sed h. l. non de eo, quod interdum, si fracta erant iuga, verum quod statis temporibus fieri solebat, sermo esse videtur. Non est sane, quod nos verbum *figit*, quo Noster vsus est, torqueat. Nam

non adfirmauerim, illud ſemper τοῦ ἀνατλῆναι. nusquam τοῦ ἀνακρεμάσθαι vim habere. Huc adcedit, quod omnino poëtae, inprimis Perſius, propriam verborum vim non religioſe ſequuntur. *pertuſa*, ſaepius pro: vetuſta. Iuvenal. VIII, 144. V, 131, h. l. pro: peruia. Calpurn. Eclog. IV, 126.

29. *Seriolae.* In qua ſeriola diu vinum erat adſeruatum, quo vti ſordidus ille non auſus erat. An *limus* h. l. pix ſit, dubito; poteſt enim intelligi ſeria ſeu dolium humi demerſum in cella vinaria, quod, antequam relineretur, a ſordibus erat purgandum. Columell. XII, 18, 4 ſqq. Huc ſpectat forſan Martial. VIII, 45, 3. Poteſt quoque *limus* eſſe vini faex adhuc reliqua ac diu ſeruata, quae nunc quidem de ſeria deraditur. Horat. Sat. II, 4, 56. Hoc magis placet, cum quia ad depingendum ſordide auarum aptius eſt, tum quia v. 32. *pannoſae faecis* mentio fit.

30. *Ingemit.* Hoc declaratur, quam lubenti animo his rebus viliſſimis vtatur, idemque repugnat praeclare ſequenti: *Hoc bene ſit! Hoc* eſt caſus ſextus. *Senſus:* Iſtis delectemur! laute viuamus! v. Intp. Petron. 35. *et* 65. Horat. Sat. II, 6, 4. Ovid. Faſt. IV, 299. *tunicatum*, quod multis inuolucris conſtat.

31. *et farrata pueris plaudentibus olla. Farrata olla*, pro: pulte ex farre craſſo in olla cocta. Senſus: Dumque ſeruuli magna inuicem cum gratulatione, quia tanta ſcil. lautitia raro illis contingere ſolebat, pulte in olla obpoſita fruebantur.

32. *Pannoſam faecem morientis ſorbet aceti. Pannoſam*, i. e. ſitu et vetuſtate membranis iam obductam. Obſeruanda ars eſt poëtae in verborum delectu, quo vtentem inducit iſtum obtrectatorem et in minutiſſimis ad inuidiam depingendis artificem. Sordidus ille non bibit, ſed *ſorbet*, tamquam rem lautiſſimam, vt ſapore hoc iucundiſſimo quam diutiſſime fruatur, nihilominus tamen parſimoniam in bibendo adhibeat; non vinum, ſed *acetum*, et ne hoc quidem, ſed *faecem aceti morientis*, i. e. vapidi.

33—41. Iam interpellat Noſter iſtum in vita aliena depingenda tam diſertum et adcuratum, in ſordibus, a quibus ipſe quidem intactum ſeruauerat animum, perſtringendis ingenioſum et callidum, docetque, quantopere in contrarium peccet mollitie et luxuria diffluens, et quam turpem ſibi infamiae notam ob hanc rem contraxerit.

33. *cesses*, otieris. *et figas in cute solem*, i. e. cutem, orpus nudum solis radiis obponis. Iuvenal. XI, 203 sq. . ad v. 18. Hoc fiebat a delicatulis, vt colorem cutis nfuscarent. Martial. I, 78.

34. *cubito qui tangat*, non mollem istum, sed alium uemcumque, quem adtendere vult ad istam turpitudiiem. Horat. II, 5, 42. *acre*, acriter.

35. *Despuat in mores*, mores detestetur. *Despuere* st abominantis. Theocrit. VI, 39. XX, 11. Tibull. I, 2, 96. Lucian. Icaromenip. T. II. p. 786. ed. Reiz. περιέρχονται πιπλάστῳ σχήματι κατάπτυστα ἤδη περιστέλλοντες. *arcanaque lumbi.* Libidinosi homines solebant pilos, quibus iatura pudenda aliasque corporis partes obduxit, euellere. ioc fiebat forcipe, pumice, fascia pice obducta. Aristoph. Nub. 1005, et 1079. Ecclesiaz. 129. Iuvenal. VIII, 16. IX, 14. Pertinebat hoc ad exquisitioris voluptatis studium, quo corruptissimi tunc temporis Romani flagrabant. Martial. II, 62. VI, 56. *arcana lumbi*, posteriora seu anum, quem euem reddebant et glabrum cinaedis. Iuvenal. II, 12 sqq.

36. *Runcantem. Runcare* proprie est segetes aut herbas e segetibus euellere. Columell. II, 11. H. l. positum pro: depilare. *Runcantem-pandere*, graeca constructio notissima. *pandere*, publice exponere pilis, qui tegumento erant, euulsis. *vuluas*, id, quod supra *arcana lumbi*, cum respectu ad cinaedos sic adpellatum. *marcentes*, forsan, laxatas. v. Intp. Petron. 128.

37. *Tu quum maxillis balanatum gausape pectas. Maxillis* Casaubonus explicat: pectine, quod et maxillis et pectini dentes sint; et *balanatum gausape* idem: capillos oleo balanino vnctos. *Balanus* glans vnguentaria nucis auellanae magnitudine in Arabia, Aethiopia et Aegypto nascens, e cuius cortice suauissimi odoris oleum exprimebatur. Iani ad Horat. Od. III, 29, 4. *gausape* proprie militare stragulum villosum, aut mappa villosa ad detergendas mensas. Horat. Sat. II, 8, 11. Martial. XIV, 138.

38. *gurgulio*, h. l. ea pars, qua mares sumus. Si interpretatio prioris versus, quam Casaubonus proposuit, vera est, nec quisquam, quod sciam, dedit probabiliorem, sententia, quae illo priori et hoc versu continetur, si eam adtentius perpendas, frigidissima est, et indignatione, qua Persius, quem dicunt verecundiae virginalis fuisse, h. l. abripitur, plane indigna. Meo quidem sensu

nihil ieiunius cogitari poteſt, quam illa interrogatio: Quum alas capite comam, cur depilas penem? Liceat mihi aliam interpretandi rationem inire, ſi non veriorem, tamen huic loco, vt arbitror, aptiorem. Poteſt *gauſape* de capillamento adcipi, ſeu de pilis adſcititiis, quos ſolebant adhibere ii, quibus capilli ante diem defluxerant, (Suet. Oth. 11.) vel quibus raros tantum et colore ingrato natura tribuerat. Sed ſic quoque reſtat difficultas in *maxillis;* nam frigidam eſſe translationem, ſi illud pro pectine adcipitur, nemo facile negabit, et, tropo remoto, *pectine pectere*, quis ferre tandem pleonasmum illum poteſt? Forſan etiam ii, qui barba deſtituti erant, aut tenera lanugine tantum inſtructi (Martial. X, 42.) parabant ſibi adſcititiam. Notum quidem eſt, illo tempore Romanos barbam non aluiſſe (v. Lipſ. excurſ. B. ad Tacit. Ann. XIV.) ſed tondendam curaſſe, verum aeque conſtat, iuuenes eam aliquamdiu ad vigeſimum ſecundum aetatis annum et ſaepe vltra nutriuiſſe (vid. Octav. Ferrar. Elect. II, 12.). Videmus etiam nunc in ipſa Perſii imagine (quae tamen, an noſtri poëtae ſit, vehementer dubito) barbae partem haud exiguam in genis eius relictam, atque, vt adparere videtur, vel calamiſtro comptam. Etiamſi erant, qui euellenda et exſtirpanda barba feminis ſe ſimiles reddere ſtuderent, tamen barba omnino deſtitutum eſſe vulgo turpe habebatur, Fortunaeque barbatae ſupplices fiebant iuuenes, vt facies ſua barba veſtiretur. Auguſtin. de Civ. D. IV, 1. In qua et comenda et tondenda et radenda et vellenda ſummam adhibebant elegantiam delicatuli. Ovid. A. A. I, 518 ſq. Martial. II, 36, 3 ſq. Quod ſi igitur ſtatuamus, barbae partem, quam relinquere forſan in genis (*maxillis*, Martial. VIII, 47.) moris erat, adſcititiam fuiſſe, vt noſtris temporibus ſimile aliquid vidimus, eamque, quaſi genuinam, depexam ſeu comptam ab illo bello et oleo exquiſitiſſimo delibutam, ſenſus oritur non omnino inficetus: Tu qui faciem pilis adſcititiis ornas, vbi natura pilos tibi negauit, cur depilas eas partes, quas natura pilis veſtitas eſſe voluit?

39—41. Natura te voluit virum eſſe, tu glabrum et mollem te reddere ſtudes, ſed operam perdis. 39. *Quinque palaeſtritae licet haec plantaria vellant.* De dropaciſtis, δρωπακιστικαῖς, h. l. ſermonem eſſe, vnusquisque videt. Hos *palaeſtritas* eſſe vocatos, quia robuſtiſſimi vulſores eſſent intelligendi et ſuae profeſſionis apices,

Casaubonus monet, quem secutus quoque est Burm. ad Petron. 21; vbi *palaestricae*, quas ait esse ministras, ancillas, quae oleo perfunderent certantes, in *palaestricae*, quos esse eos perhibet, qui se in palaestra exercerent, mutari vetat, quamquam in nonnullis codd. mss. *palaestritae* legitur. Salmasius ad Tertull. de Pallio p. 273. eos quoque, qui xysticos in gymnasiis depilarent ac leuigarent, *palaestritas* esse vocatos, disputat, verum nullum locum adfert, vbi vulsor aut vnctor *palaestrita* vocatur. Forsan serui apud Romanos, qui palaestris priuatis praeerant, *palaestritae* vocabantur (Martial. III, 58, 25.), iique non solum iuuenes heriles arte palaestrica erudiebant, verum etiam dominis in curanda cute et pilis euellendis operam nauabant. Hoc quidem mihi certum videtur esse, Nostrum, quum pro dropacistis *palaestritas* scriberet, non tam athleticum robur respexisse quam dexteritatem. *plantaria*, i. e. pilos.

40. Cf. Horat. Epod. VIII, 5 sq. *Nates* vocat *elixas*, quae balneo calido erant emollitae, vt pili facilius euellerentur. Sic balneator ipse apud Martialem (III, 7, 3.) vocatur *elixus* ab aqua calida, quam tractat. *labefactent*. sc. vellicando. Exprimit hoc difficultatem, cum qua pili euellerentur.

41. *filix*, de quacunque herba sterili, quae culturae agrorum obficit, proprie *Farrenkraut*, v. Voss. ad Virg. Georg. II, 264. Iuuenal. IX, 15. *mansuescit*. Virg. l. c. 239. Sensus: numquam tamen pili radicitus exstirpabantur; naturam vincere non poteris.

42 – 52. Versus 42 et sequens vsque ad *nouimus* cum anteced. cohaerent. Ita quasi more receptum est, inquit, carpimus et carpimur vicissim. Verum, quae sequuntur, ad priorem satirae partem rursus pertinere videntur. Pergit Noster hortari iuuenem illum, ne populo, externam speciem in iudicando sequenti, fidem habeat, vt potius se ipsum exploret, ac sua vitia cognoscat.

42. *Caedimus, inque vicem praebemus crura sagittis*. cf. Horat. Epist. II. 2, 97. Sumptum hoc a militibus, quorum corpus scuto tectum, crura sagittis et telis exposita erant. v. Heynium in Excurs. VIII. ad Aen. VII. p. 153. ed. altera.

43. *nouimus*, ita viuere didicimus.

44. *coecum*. quod aduersarius non animaduertit. Sumptum nempe hoc a gladiatore vulnerato et vulnus dissimilante, ne inde aduersarii animus augeatur.

45. *et decipe neruos*, i. e. decipe vires tuas, simila, vires tibi adhuc integras esse, quae vulnere debilitatae sunt.

46. *Egregium cum me* cet. Senec. Epist. 59: *Illud praecipue impedit* (quominus tantum, quantum satis sit aduersus vitia discere, discamus) *quod cito nobis placemus; si inuenimus, qui nos bonos viros dicat, qui prudentes, qui sanctos, aduoscimus. Nec sumus modica laudatione contenti; quidquid in nos adulatio sine pudore congessit, tamquam debitum prendimus; optimos nos esse, sapientissimos adfirmantibus adsentimur, cum sciamus illos saepe mentiri.* Aliorum laudationem sibi fraudi fuisse profitetur Alcibiades apud Platonem in Symp. XXXII. ed. Wolf.

47. *Viso si palles* cet. Similis orationis color est apud Iuvenal. VIII, 9 sqq. 135 sqq. cf. supra III, 109 sqq.

48. *penem amarum;* i. e. mentem libidinosam.

49. *Si puteal cautus multa vibice flagellas.* Duo *putealia* Romae fuerunt, quae nobis quidem nota sunt, a pluribus, etiam a Sigonio de ant. iur. Rom. T. II. p. 504 sq. confusa, a Salmasio primum ad Solinum *p. 802 sq.* distincta, vnum Naevii in comitio, de quo loquitur Cic. de Divin. I, 17; conf. Liv. I, 36; alterum Libonis in porticu Iulia ad arcum Fabianum. v. Festum de verb. signif. XVII. p. 487. ed. Dacier. Neque praeter haec alia Romae fuisse putealia quis adfirmauerit? Vetus Persii interpres intelligit h. l. puteal Scribonii Libonis, cuius formam, arae instar, in numis antiquis descriptam adhuc habemus. Iam vero Casaubonus existimat, *puteal* h. l. pro foro esse positum, et *flagellare forum* pro: frequenter adire forum, aut in turba forensi quotidie versari. Ad maiorem inprobitatis declarationem idem putat adiectum esse *multa vibice,* nam vbi turba sit hominum aliorum in alios incurrentium, ibi rixas esse, ibi verbera et vibices (forsan Iuvenal. III, 244 sqq. respexit). *τὸ cautus* artis verbum esse, proprium enim fori peritis et pragmaticis cauere. Vt autem hic versus ad Neronem pertinere possit, alteram proponit explicationem, nocturnasque Neronis grassationes spectari putat, quibus pererrare forum obuiosque caedere soleret. Sueton. Ner. 26. Tac. Ann. XIII, 25. Plin. H. N. XIII. Sect. 43. Et quia in his grassationibus milites semper praesto essent, qui Neroni auxilium ferrent, etiam *τὸ cautus* satis bene hac ratione potest inlustrari. Prima interpretatio Casaubono, prope dixerim, indigna est; altera sane pro-

babilior, modo haec ad Neronem trahi possent, ad quem, vt ille vir eruditissimus ipse fatetur, versus 47 saltem pertinere non potest, itaque non magis hic, qui interpretes vsque adhuc torsit et semper torquebit. Aliam viam Salmasius l. c. ingressus est, negatque *puteal* hoc loco pro foro aut dicasterio adcipi posse, sed de feneratoribus potius esse cogitandum, qui ad puteal Libonis consistere solerent. Cic. pro Sext. 7. Torrent. ad Horat. Sat. II, 3, 18. cf. Horat. Sat. II, 6, 35. Ad hunc tamen locum monuit vet. commentat. Cruq. *Puteal locus erat in foro, ad quem conueniebant mercatores et feneratores ad tradendum et recipiendum. Alii dicunt fuisse pro rostris, vbi tribunal erat praetoris.* Idem (ad Horat. Epist. I, 19.) ait, *puteal Libonis* tribunal fuisse. Cum hoc consentit Porphyr. ad eundem locum. Vides iam inter grammaticos litem esse, quae a nobis componi nequit, quum difficile sit iudicatu, cui horum plurimum tribuas, Casaubonianamque de foro et tribunali rationem non vtique esse a Salmasio refutatam, nam inde, quod adparet vel ex Ovidio (Remed. A. 561.) ad puteal negotia sua tractasse feneratores, minime sequitur, puteal pro foro et tribunali non debere adcipi, nisi nefas existimes, auctoritatem scholiastae Persii, qui de feneratoribus h. l. agi opinatur, negligere. Pergit Salmasius, de more fieri, vt qui frequenter ad locum aliquem conueniant, ibique diu desideant, per otium saepe dum aliud agant et loquantur, vel stilo parietem conscribillent, vel vnguibus deradant, vel aliquid nugarum faciant. Hinc lepide dictum esse et ἐμφατικῶς de feneratore, qui totum diem ad puteal consisteret, exspectans qui pecuniam adcipere vellet, multa vibice puteal eum flagellare. Verum enim vero non erat Satirici, ne dicam Persii, a rebus leuissimis ac fortuitis colores mutuari ad id describendum, quod indignatione sua et satirico flagello dignum existimasset, praesertim quum illae ad hoc minime pertinerent. Simplicissimam omnium interpretum, qui mihi quidem innotuerunt, rationem iam ante illos duumuiros iniit Badius Ascensius, qui *puteal* feneratores et vsurarios h. l. esse putat, et *multa vibice flagellare* pro: graui damno adficere, positum esse arbitratur. Britannicus vero *puteal* debitores esse, et *multa vibice flagellare* pro: molestum esse debitoribus in vsuris exigendis, existimat. Hoc satis sit de loco, cuius sententiam et vim fortasse nemo extricabit.

50. *bibulas*, laudis cupidas. *bibere* de aure habet quoque Horat. Od. II, 13, 32, et Prop. III, 4, 8. ibi Burm. Senſus: fruſtra, quum turpiter viuas, multitudinis laudibus delectaberis, quandoquidem ex eo, quod quis laudatur, non ſequitur, eum laudes mereri.

51. *Reſpue, quod non es.* Noli admittere laudes, quas non mereris. *cerdo*, artifex ſordidus pro hominibus, qui ex quauis re abiecta et turpi lucrum quaerunt. *munera*, laudes, quas in te conferre vult. *tollat ſua munera*, abeat cum ſuis laudibus.

52. *Tecum habita.* Te explora. Horat. Sat. I, 3, 34 ſqq. *curta ſupellex*, verae laudis penuria. Cognoſces, quam parum ſit in te, quod laudem mereatur.

# COMMENTARIVS

## IN SATIRAM V.

1—4. Poetae ſolent, incipit Noſter, in rebus tragicis epicisue enunciandis, quum rerum copia vel vera vel ſimulata premantur, centum ora et linguas ſibi optare.

1. *Vatibus hic mos eſt.* Reſpicit loca huiusmodi in poëtis ſatis obuia Homer. Il. *β*, 484 ſqq. Virg. Aen. VI, 625 ſqq. VII, 37 ſqq. Ovid. Metam. VIII, 532 ſqq. Triſt. I, 453 ſqq. Faſt. II, 119 ſqq. cf. Claud. paneg. in Prob. 55 ſq.

3. *ponatur. poni* dicitur de theſibus a pueris tractandis et a magiſtro in ſchola praeſcriptis, ſic apud Quintil. (Inſt. II, 3.) ſaepius; h. l. poſitum *ponatur* pro: elaboratur pro tragoedo, nam *ponere* etiam de artifice dicitur, v. not. ad Sat. I, 70. *hianda* cum delectu, verba grandia enim pro animi adfectu, quem indicant, maiori, vehementiori etiam vocis contentione enuncianda ſunt, ſic Propert. II, 23, 5 ſq. *hiare carmen* pro: canere. Quemadmodum autem literarum ratio illorum temporum ea erat, vt in leuibus rebus deſcribendis ſententiisque ieiunis plerumque exprimendis ſublimia verba dictionumque ampullae adhiberentur: ſic etiam tragoedi in fabulis agendis in eo peccabant, vt in repraeſentando per vocis et geſtus moderationem adfectu nec finem nec modum noſcerent. Lucian. in Nigrin. T. I. p. 50. ed. Reiz. οὐδ' ἂν ἐκείνῳ περιθεὶς τοὺς λόγους, μὴ καὶ κατ' ἄλλο τε γένωμαι τοῖς ὑπο-

ιριταῖς ἐκείνοις, οἱ πολλάκις ἢ Ἀγαμέμνονος, ἢ Κρέοντος, ἢ καὶ Ἡρακλέους αὐτοῦ πρόσωπον ἀνειληφότες, χρυσίδας ἠμφιεσμένοι, καὶ δεινὸν βλέποντες, καὶ μέγα κεχηνότες, μικρὸν φθέγγονται καὶ ἰσχνὸν καὶ γυναικῶδες, καὶ τῆς Ἑκάβης ἢ Πολυξένης πολὺ ταπεινότερον. cf. Horat. in arte 96 ſq. Iuvenal. VI, 634 ſqq. *moeſto* naturam tragicae perſonae ſpectat. cf. Lucian. de Saltat. T. II. p. 284. ed. Reiz.

4. *Vulnera ſeu Parthi.* *Vulnera* hoc loco paſſiue, Horat. Sat. II, 1, 13 ſqq. Interdum etiam actiue, vt apud Virgil. Aen. II, 436. Parthi Romanorum hoſtes adſidui, numquam ſatis debellati, quamquam ſaepius bello tentati, ex Tacito, Suetonio, Dione Caſſio cet. ſatis noti. Triumphi ficti materiam aeque ac Germani Romanis Imperatoribus ſaepenumero praebuerunt, ad quorum Imperatorum gratiam ſibi conciliandam ſeu demerendam poëtae in celebrandis de hac gente victoriis communi ſtudio et concertatione inter ſe adnitebantur. Ovid. Faſt. V, 581 ſqq. cf. loca a Burm. ad Prop. III, 7, 53. laudata *ducentis ab inguine ferrum.* His verbis proprium aliquod Parthorum innui omnes fere interpretes fatentur. Qui ea ad imaginem hoſtis vulnerati haſtaque ſeu ſagitta traiecti, quam euellere conetur, trahunt, errare videntur, quippe quia boni ſcriptores τῷ *ducere ab* in tali re vix vtantur. Sed de eo, quid tandem ſignificent haec verba, in diuerſas partes omnes abeunt. Caſaubonus de modo iaculandi tela ſumſit, laudatque locum Euſtathii ad Homerum, vbi tres modi referuntur: παρὰ μαζὸν, παρὰ τὸ δεξιὸν ὠτίον, παρ' ὤμων, quibus tribus modis quartum *ab inguine* addit, adductus loco Propertii IV, 8, 43, qui tamen, quia magna eſt in eo codicum varietas, nihil probare poteſt. Et quis tandem iaculandi modum ab inguine concoquat! Heinſius de enſe hoc intelligit ad Ovid. Metam. II, 311. hunc ſecutus eſt Burmann. ad Valer. Flacc. I, 172; verum hoc modo Parthum nemo deſignauit. Parthi ſagittis in proelio maxime valebant, eaeque tela eorum propria. Pharetrae vero, in quibus ſagittas geſtabant, ab humeris pendentes ſuperiori ſua parte cubitum adtingebant, vt commode inde ſagittae depromi poſſent. Pindar. Olymp. II, 149 ſqq. Πολλά μοι ὑπ' ἀγκῶνος ὠκέα βέλη Ἔνδον ἐντὶ φαρέτρας cet. Ibi Schol. laudat Theocrit. XVII, 30, vbi legitur ὑπωλένιον φαρέτραν. Iam vero *enſem ducere* pro: deſtringere, educere e vagina, notum eſt. Heinſ. ad Valer. Flacc. I, 122.

Quidni etiam dici possit, *sagittam ducere*, pro: depromere sagittam e pharetra? Illud *ab inguine* sic facile a situ pharetrae potest explicari.

5—18. Poëta fingit se a Cornuto, cuius nomini hanc satiram inscripsit, interpellatum: Quid hoc sibi vult? aut quantae molis carmen paras? Tragicas res tractaturis hanc verborum pompam relinque. Tu ab omni stulta ostentatione, quum te ad scribendum adcingis, liber es, versusque componis vacuos ab omni tumore inani, sed elegantes; scis mores prauos perstringere. Huic rei verba et sententias adcommoda omissis tragicis ampullis.

5. 6. Similitudo sumpta est a ferculo, quod aliquis adponit. *quantas offas robusti carminis ingeris? offa* est globulus seu portio cibi, h. l. significat partem carminis. *robusti* longe deducti. *ingeris*, adponis, obiicis, h. l. pro: meditaris. Sensus: Quam longe diductum carmen paras? *vt par sit centeno gutture niti. Nititur* aliqua res eo, quo sustinetur, et id, quod sustinet, subficere debet oneri inposito; carmen *nititur gutture*, quando vox in recitando non deficit. Sensus itaque est: vt centum linguae, homines (*centenum guttur*) ad illud grande opus recitandum desiderentur, aut carmini recitando vix subficiant. Quia, similitudine retenta, hoc ferculum pluribus erat coenandum, adposite dixit: *quantas offas robusti carminis;* sed in similitudinis delectu iudicium poëtae requiras, neque troporum durities probari potest. Ceterum Persii tempore non tam ingeniosi erant poëtae, vt rerum copia premerentur, sed quum infinita rerum vi obrutos se his flosculis, ex Homero aliisque decerptis, profiterentur, fieri potuit, vt in summa rerum inopia tunc maxime solliciti essent, quid dicerent. Hanc ingenii paupertatem magnis quoque voluminibus studebant dissimilare, materia vndique congesta et argumento ad taedium vsque dilatato. Iuvenal. I, 5 sqq.

7. *Grande locuturi*, in eiusmodi argumentis versaturi, quae v. 3. et 4. designata sunt. *nebulas*, tales dictiones et flosculos, quibus poëtae antiqui vsi sunt, qui flosculi, quum rei veritate destituantur, nihil nisi inanem speciem praebent, vt nebulae. *Helicone*, in antiquorum poëtarum scriptis.

8. 9. Procne Philomelae filium Ityn Tereo, et Atreus Thyestae filios ipsi patri coenandos adposuit. Ovid. Met. VI, 424 sqq. Senec. Thyest. 1035 sqq. Serv. ad Virgil. Aen.

I, 572. An Neronem, qui Thyeſtem tragoediam egit, (Iuvenal. VIII, 228. et VI, 642. vbi v. Ruperti) notet Noſter, dubitari ſaltem poſſe exiſtimo. *olla* ſpectat ad argumentum fabulae, vt apud Claudian. I, 171: *Thyeſteae menſae*, et apud Horat. in arte 91: *coena Thyeſtae.* V. 9 *Feruebit* adpoſite ad ollam. *ſi quibus feruebit* pro: a quibus ſtylo tractabitur. *coenanda.* manet Noſter in allegoria. De mimo notum eſt: *ſaltare fabulam* Ovid. Triſt. II, 519. et Iuvenal. VI, 63, *ſaltare cyclopa* Horat. Sat. I, 5, 63; ſic Graeci quoque ὀρχεῖσθαι τὸν Ἕκτορα, τὸν Καπανέα, Lucian. de Saltat. poſuit autem *coenanda* pro ſaltanda ſeu agenda, quia vtraque fabula circa carnes liberorum coctas patribusque adpoſitas verſatur. *inſulſo Glyconi.* Tragoedum *Glyconem* fuiſſe, qui populo mire placuerit, et propterea a Nerone manumiſſus ſit, narrat Scholiaſtes ad hunc locum. *inſulſo*, inepto.

10—13. Pergit Cornutus: Tu ab inepto aliorum poëtarum tumore abhorres. Pro hoc poſuit id, quod facere illi, dum meditarentur, et quo grande aliquid ſe elaboraturos profiteri ſolebant. Huius oſtentationis triplex genus poſuit, vnum eorum, qui in meditando animi quaſi ardore aeſtuarent; alterum eorum, qui ſe totos in meditando defixos ſimilarent ad oſtentandam materiae grauitatem et difficultatem; tertium eorum, qui ſibi, dum ſcriberent, vehementer placerent, ſuperbosque induerent vultus.

10. 12. *Tu neque anhelanti folle premis ventos.* Premit is ventos folle, qui facit, vt follis ventum ſeu auram adceptam rurſus emittat. *Anhelanti folle*, metaph. pro pulmonibus, totumque ſimpl. pro: tu non anhelas, non aeſtuanti te ſimilem facis, *dum coquitur maſſa camino*, i. e. dum argumenti tractatione occupatus es. Sumptum hoc a metallis, quae igne liquefacta in varias formas funduntur. Nonnulli *folle premere ventos* adcipiunt pro: folle retinere ventos, inflare ſe; quam tamen rationem epitheton *anhelanti* non admittit, qua etiam tota ſimilitudo turbatur. Cornutus enim negat, Perſium aeſtuanti ſimilem anhelare, dum in opere perficiendo occupatus ſit, vt follis ſoleat adcipere et reddere auram, dum metalla liquefiant. Ceterum Horatius Perſio praeiuit, Sat. I, 4, 19 ſqq. cf. Iuvenal. VII, 111 ſq. *nec clauſo murmure raucus Neſcio - - inepte.* Altera haec oſtentationis ſpecies. *clauſo*, oppreſſo. *raucus*, naturae murmuris conuenienter. *cornicaris.* Priſcian. VIII, 828. hoc interpretatur: in-

portunum garrire; κρώζειν, Ariftoph. Plut. 369. ibi Schol. cf. Heyn. ad Virg. Ge. I, 389. Cafaubonus ita adcipit: folus ambulas cornicis inftar; non fatis recte, vt videtur. Senfus: Tu non rauco murmure, cornicis inftar, tecum loqueris, nefcio quas res grandes (*graue*) animo tuo volutans. *inepte*, inepto more. cf. Horat. in arte 457 fq.

13. Sequitur tertia oftentationis fpecies. *Nec intendis.* nec id agis. *tumidas*, inflatas. *ftloppo* vox ficta ad exprimendum illum fonum, quem, buccae inflatae quum vi fubito comprimantur, ventus per labia emiffus edit. Senfus: non tu buccas nimium inflas, non ita, vt ventus ore vehementer compreffus per labia erumpat.

14. 15. 16. Sequuntur iam Perfii laudes. Cornutus ait, Perfium verba eligere in communi vfu pofita, ea apte componere, et oratione vti copiofa, non tamen tumida. In his Perfius fibi ipfe nimium tribuit.

14. *Verba togae* i. e. verba in fermonis vulgaris confuetudine verfantia. *Sequeris*, h. l. deligis. *Verba togae* obponuntur verbis fesquipedalibus, quibus tragici inepti tunc vtebantur. *iunctura callidus acri.* De iunctura feu compofitione verborum multa praeceperunt veteres rhetores, quae nos paffim adcurate intelligere non poffumus, non quia aurium noftrarum iudicium obtufius eft, vt quidam volunt, fed quia vel facilitas vel difficultas, qua veteres fingulas literas exprimerent, totaque fere pronunciatio earum nobis incognita eft, a qua tamen omnis de iunctura disputatio pendet.

15. *Ore teres modico. Os* faepe ponitur pro iis, quae dicuntur, ideoque pro dicendi genere, fermone, carmine. Gron. Obff. III, 12. Burm. ad Valer. Flacc. II, 242. *teres*, ductum a membris humanis fuci plenis, non tamen tumidis, faepe transfertur ad orationem copiofam, non tamen luxuriantem. *Ore teres modico* pro: ore modice tereti, i. e. oratione, quae modicis et verborum et fententiarum et ornamentorum copiis inftructa eft. cf. Horat. in arte 323. *pallentes mores*, vel mores, qui reddunt homines pallidos, vel mores hominum acrem cenfuram metuentium, (Horat. Sat. I, 4, 33. Iuvenal. I, 165 fqq.) eamque ob caufam pallentium. *radere*, perftringere.

16. *Doctus.* Cafaubonus exiftimat, Cornutum poëtam fatiricum fuiffe, quia Fulgentius Planciades de prifco fermone verfum aliquem ex M. Cornuti fatira proferat, Perfiumque in fatiris fcribendis ab illo fuiffe inftitutum, con-

ligit idem ex hoc Perſii loco. Huic adcedere Wernsdorf videtur in poët. lat. min. T. III. p. XVII. Verum verſus ille, qui a Fulgentio citatur, dubitari poteſt, ex quo ſatirarum genere fuerit, quum reliqui ſcriptores omnes, qui Cornuti mentionem faciunt, ne poëtam quidem eum fuiſſe diſertis ſaltem verbis narrant. Dio Caſſ. LXII. extr. memoriae quidem prodidit, eum a Nerone in conſilium adhibitum fuiſſe ſuper carmine de rebus geſtis Romanis inſtituto. Hoc potuit omnino fieri, ſiquidem doctus et nobilis grammaticus fuerit, qui etiam commentaria in Virgilium compoſuerit, (Gell. II, 6; IX, 9. Macrob. Sat. V, 19. Chariſ. grammat. inſtit. lib. I. p. 100. et 102. Putſch.) etiamſi verſus numquam feciſſet. Quin Perſius, qui tantum Cornuto tribuit, vt omnia paene animi bona adcepta ei referat, ſi etiam ſatiras ſcribendi artem ab eo didiciſſet, multo ſane diſertius id non modo indicaſſet, verum etiam magiſtri artem laude debita celebraſſet, quum reliquas eius virtutes tam copioſe exornet. *Doctus* igitur h. l. nihil mihi videtur eſſe, quam peritus, callidus. *defigere*, pro: notare. De verbo *figere* agens copioſe Heinſius ad Ovid. Heroid. VI, 91. illud *defigere* explicat: tamquam aculeo tangere ſatiricis reprehenſionibus. Sed *defigere* eſt proprie: humi figere. *Defigere aliquem* de poeta ſatirico dici poteſt, quando aliquem adeo adcurate depictum ante oculos hominum ponit, vt omnes illum viuum adſpicere putent. *Defigere* itaque eſt: proſtituere aliquem populo, et exponere eum vel riſui vel inuidiae. Horat. Sat. II, 1, 45 ſq. *culpam*, homines inprobos. *ingenuo ludo*, carmine liberali et ingenuo, non obſcoeno aut maledico.

17. 18. *Hinc*, h. e. ex morum cenſura et inprobitatis caſtigatione. cf. Horat. in arte 318. *trahe*, *quae dicas*, pete argumentum et dictionis colorem. *menſam cum capite et pedibus*. Atreus nempe Thyeſtae fratri liberos eius ad aras inmolatos partim aſſos partim elixos adpoſuerat epulandos, et ſub finem coenae capita illi pedes et manus filiorum oſtenderat, vt cognoſceret frater, quibus nefandis epulis eſſet delectatus. Hanc menſam, inquit Cornutus, aut omnino omne tragicum argumentum omitte. *plebeiaque prandia* obponuntur coenis illis nefandis, pro omni argumento ex vita communi petito.

19 – 29. Se ſibi quidem, Perſius Cornuto reſpondet, optare centum voces non ad nugas carmine celebrandas

verborumque inani tumore fucandas, ſed ad animum ſuum, quo ſit erga praeceptorem, prolixe declarandum. Honeſta ſane oratio, ex qua liberalis Perſii indoles et egregia in Cornutum pietas luculenter adparet.

19. *hoc*, huiusmodi floſculis v. 1. et 2. *bullatis nugis* iidem floſculi intelligendi ſunt, in quibus nihil ſolidi ineſt, ſed qui vt bullae praeter inanem tumorem nihil habent. Tumorem Martial. IV, 49, 7. *veſicam* vocat.

20. *Pagina* ſeu pro eo ſaepe ponitur, quod in illa ſcriptum eſt, ſeu pro toto opere. Propert. II, 17, 1. Ovid. Triſt. V, 9, 3. Martial. IX, 78. Ovidius l. c. habet *creſcit*, Perſius, adcommodate ad *bullatas nugas*, ſcripſit *turgeſcat*. *dare pondus idonea fumo*, Horat. Epiſt. I, 19, 42. i. e. quae pagina nugis (*fumo*) poſſit dare aliquam dignitatem. Senſus: Non equidem id ago, vt huiusmodi nugis dilatentur mea ſcripta ita comparata, vt illis inde nugis, quae per ſe nihili ſint, aliqua dignitas adcreſcat.

21. *Secreti loquimur.* Hoc praemittit ad omnem adulandi ſuſpicionem amouendam. *hortante Camena*, i. e. impetu pectoris mei id exigente.

22. *Excutienda. Excutere* portitorum ſolenne verbum, qui ſarcinas peregrinantium apertas explorabant, num forte ibi ineſſent merces inſcriptae, quas, quum inueniſſent, publicabant. Seneca Epiſt. 72. *Explicandus eſt animus, et, quaecumque apud illum depoſita ſunt, ſubinde excuti debent. praecordia*, *Φρένες*. Theocrit. XXIX, 3. *Κἠγὼ μὲν τὰ φρενῶν ἐρέω κέατ' ἐν μυχῷ.*

23. *quantaque noſtrae Pars tua ſit, Cornute, animae.* Suauiſſima eſt imago perfectae amicitiae duorum animorum voluntatis et morum ſimilitudine in vnum quaſi coaleſcentium, vt alter alterius pars habeatur; hac vſus eſt non ſemel Horatius Od. I, 3, 8. II, 17, 5 ſqq. Ovid. ex Ponto III, 4, 69. Stat. Silv. III, 2, 7 ſq. Egregie Lucianus in Toxar. T. II. p. 558. ed. Reiz. amicum alterum leniter reprehendentem, qui ſibi bene de ipſo merito gratias ageret, induxit: *γελοῖα τοίνυν καὶ ἡμεῖς ἂν ποιοῖμεν, εἰ πάλαι ἀναμιχθέντες, καὶ, ὡς οἷόν τε ἦν, εἰς ἕνα συνελθόντες, ἔτι μέγα νομίζοιμεν εἶναι, εἰ τὸ μέρος ἡμῶν ἔπραξέ τι χρηστὸν ὑπὲρ ὅλου τοῦ σώματος· ὑπὲρ ἑαυτοῦ γὰρ ἔπραττε, μέρος ὂν τοῦ ὅλου εὖ πάσχοντος.*

24. *pulſa*. v. ad III, 21. cf. Auſon. idyll. XVI, 12 ſqq.

25. *et pictae tectoria linguae.* Ab altera metaphora tranſit ad alteram. Vi obpoſiti ſenſus eſt in aprico; dicere

vult Nofter, Cornutum poffe dignofcere verum amicum a falfo et fimilato. *tectorium*, *κονίαμα*, incruftatio parietum ex arena et calce, inde pro fuco. Iuvenal. VI, 467. *pictae tectoria linguae* pro: tectoriis, quibus lingua obducta eft. *Pictae* non placuit I. G. Graevio, legitque *fictae*. v. Syllogen epiftol. a viris ill. fcr. cur. Burmann. T. IV. p. 298. h. l. *pictae tectoria linguae* funt verba fimilata, animi beneuolentiam mentientia.

27. *finuofo in pectore*, i. e. in pectore multos receffus habente, vbi aliquid conditum poffit latere. Similitudo de amplo veftimento fumpta.

28. *traham* fc. ex finuofo pectore. *pura*, candida. *Refignari* proprie de literis dicitur, quibus fignum detrahitur; itaque *refignent* pro: aperiant, declarent.

29. *enarrabile*. fpectat ad adfectus magnitudinem, quae verbis exprimi nequit. *arcana fibra*, quod fupra, *finuofo pectore*. Lucan. II, 285 fq. Sil. I, 140.

30—51. Ego me tibi, o Cornute, pergit Perfius, puerili aetate exacta in difciplinam dedi, tu me fouifti animumque meum ad virtutem formafti; feria nos vna tractavimus rurfusque vna animos relaxauimus; hanc ftudiorum et voluntatis communionem naturae certe et fato debemus. 30. Tempus, quo aetas iuuenilis incipit, egregie per ea declaratum eft, quae tunc adcidere folent. *Quum primum pauido cuftos mihi purpura ceffit*. Purpuram feu praetextam ideo geftamen puerorum fuiffe, vt haec aetas ab omni iniuria tuta effet, nonnulli tradiderunt. Macrob. Sat. I, 6. Quintil. Declam. 340. Puto tamen illud potius recentiorum huius moris et inftituti interpretamentum fuiffe, quam veram caufam. Hoc conftat, frequentem fuiffe amorem in praetextatos, in primis fub Imperatoribus, eamque aetatem omnis generis libidini maxime fuiffe expofitam. Cic. in Catil. II, 2 et 10. Philipp. II, 18. Iuvenal. X, 304 fqq. et Martial. faepius. Quumque nefandis amoribus vel vnice praetextati inferuirent, atque hoc vitium Perfii tempore tam late pateret: parum commode *purpura* h. l. pudicitiae cuftos videtur vocari; quamobrem fic legendum effe exiftimo: *Quum primum pauido cuftos, quum purpura ceffit*. Etenim pueros femper paedagogi in ludum literarium fequebantur, qui illorum curam agerent, pudoremque feruarent; hoc fatis notum eft ex Horat. Sat. I, 6, 81 fqq. in arte 161. Iuvenal. X, 114 fqq. Martial. XI, 40. Erat enim, quod patres pueris timerent.

Propert. II, 3, 10 ſq. Petron. 85. Valer. Max. 3. 1; 4. 1. Plin. Epiſt. III, 3. *pauido* cum reſpectu ad pudorem primae aetatis proprium. cf. Catull. LXVIII, 15 ſq. Ovid. Triſt. IV, 10, 27 ſqq. Propert. III, 13, 3 ſqq.

31. *Bullaque.* Bullae ad propellendas incantationes et faſcina ingenuis pueris et altiore loco natis aureae, pauperioribus e corio factae, e collo ſuspenſae, quum togam pueri praetextam poſuiſſent, laribus donabantur. Iuvenal. V, 164 ſq. interpp. ad Petron. 60. *ſubcinctis.* lares erant habitu peregrinantium. Vetus interpres ad h. l. *Quia gabino habitu cinctuque dii penates formabantur, obuoluti toga ſuper humerum ſiniſtrum dextro nudo.* Plura de laribus apud Burm. ad Ovid. Faſt. V, 129 ſq. et apud Broukh. et Vulp. ad Prop. IV, 1, 131.

32. *blandi comites*, adſentatores, qui latus meum tegebant, in cuſtodis ſeueri locum ſubcedentes. Subple: erant mihi, vel permiſerunt mihi. *Suburra* vicus Romae celeberrimus in ſecunda regione, a ſcortis in primis et lupanaribus frequentatus. Martial. VI, 56. Burm. in Anthol. lat. T. II. Ep. 41. p. 514.

33. *umbo.* ſic vocabatur centrum plicarum in toga lautiorum et elegantiorum. cf. Tertullian. de Pallio p. 373 ſqq. Lugd. Bat. 1654. *candidus vmbo* obponitur praetextae, et *candidus vmbo* ſeu toga pura indicat aetatem iuuenilem, qua quis ſuo more incipit viuere a nullo tutore amplius cuſtoditus. Propert. III, 13, 2 ſq. IV, 1, 131. Ovid. Faſt. III, 777. *ſparſiſſe*, circumtuliſſe.

34. *Quumque iter ambiguum eſt.* v. not. ad III, 56. Ex quo iuuenis incipit eſſe ſuae tutelae, duplex poteſt inire vitae genus, vel virtutem colere, vel inſeruire vitiis; tunc amico opus eſt fideli, ſeu admonitore ſapienti, qui eum in rectam viam deducat. *et vitae neſcius error*, i. e. ignoratio eorum, quae ad vitam ſapienter degendam neceſſaria ſunt. Ceterum ſimilitudinem itineris a peregrinantibus abſoluendi, ſeu ſpatii a concertantibus decurrendi ad vitam ſaepe transferri, nota res eſt.

35. *trepidas mentes*, dubitantes iuuenes et adhuc incertos. *ramoſa ad compita.* Innumerabiles enim ſunt viuendi rationes, ex quibus optimam eligere et ſequi hoc opus eſt, hic labor. Quam diſerte, quam ornate, quam grauiter ſimplex res expreſſa ſit, vel interprete tacente, vnusquisque ſentiet. Illis quinque verſibus continetur: Simulac exceſſi ex ephebis.

36. *Me tibi ſubpoſui.* *Subponi* proprie de vitulis lactentibus dicitur. Varro R. R. V. 2. 5. 17. Vt ſapientiae praeceptis a te nutrirer, me tibi quaſi ſubpoſui. Aut ſubpoſuit ſe Perſius diſciplinae Cornuti, vt iumenta iugo colla. Ovid. Am. III, 1., 13.

37. *Socratico ſinu,* i. e. ita vt Socrates ſolebat diſcipulos ſuscipere. Seneca Med. 184. *Vade, hos paterno, vt genitor, excipiam ſinu.* apud Petron. 129. eſt *Socratica fide.* cf. Quintil. I, 9; II, 2. praecipientem, quales eſſe debeant praeceptores. *tunc fallere ſollers regula.* Intelligitur praecipiendi ratio, quae animo ſe inſinuat, ſenſimque eum inficit et colorat, ita vt eius vis vix percipiatur. Eodem ſenſu *fefellit* vtitur Horat. Epiſt. I, 17, 10.

38. *intortos mores,* i. e. prauos, qui, vt lignum aliquod regula abpoſita, ſic praeceptis ſapientiae diriguntur et emendantur.

39. *Et premitur ratione animus.* Translatum hoc ab equis domandis. v. Heyn. ad Virgil. Aen. VIII, 81. cf. Propert. II, 1, 10. Senſus: coercetur animus (θύμος, omnes cupiditates et adfectus: Scholiaſt. ad Ariſt. Ran. 863.) ſapientiae et morum praeceptis (*ratione*) et emendatur. *vincique laborat*, reluctans, aegre vincitur.

40. *ducit vultum* ſc. animus, i. e. formam adcipit, in formam aliquam fingitur. *artificem.* Interdum *artifex* pro eo ponitur, quod in ſuo genere conſummatum ac perfectum eſt. Ovid. A. A. III, 555 ſq. Valer. Flacc. VI, 465. Caſaubonus putat, Perſium ſcripſiſſe *artificis* ſeu *artifici*, ſed emendatione nihil eſt opus. v. Burm. ad Prop. I, 2, 8. Bronkh. ad eumdem II, 23. 8. *tuo ſub pollice.* translatum hoc eſt a re plaſtica: (Martial. VIII, 6, 9 ſq.) vt ſcilicet artifex imaginem ex cera aliaue materia fingit, ſic ſapientiae magiſter animo, quam vult, formam quaſi inprimit. Iuvenal. VII, 237 ſq. Ovid. Metam. I, 402. Stat. Achill. I, 334. Silv. IV, 6. 27; Plin. Epiſt. VII, 9, 11; Senec. Epiſt. 50. *Robora in rectum, quamuis flexa, reuocabis; curuatas trabes calor explicat, et aliter natae in id finguntur, quod vſus noſter exigit; quanto facilius animus adcipit formam, flexibilis et omni humore obſequentior.*

41. Hactenus declarauit Noſter, quid Cornuti diſciplinae deberet; iam a v. 41—51. communionem ſtudiorum et voluntatis, quae ſibi cum eodem interceſſerit, exprimit. *longos ſoles* i. e. dies longos. Virgil. Aen. III, 203. Nemeſ. eclog. II, 25. Sic Graeci quoque Aelian. V. H. XIII, 1.

*longos* puto adiectum esse ad designandum totius diei spatium ab orto sole ad eius occasum.

41. *primas noctes*, i. e. primas quasque noctis partes. h. l. cum delectu *decerpere* positum, vt priori versu *consumere*.

43. *disponimus*, i. e. dispertimus in singulas diei partes, *vnum opus*, studia nostra communia. Casaubonus mauult *vna*, quod tamen h. l. non conuenit; non enim dicere vult Noster, se eodem tempore studiis vacasse, quo Cornutus, sed easdem res cum illo et eodem tempore tractasse. cf. Virgil. Georg. IV, 184.

44. *seria;* proprie dicendum fuisset: animum seriis rebus intentum. *verecunda mensa*, coena frugali, aut cibo modico.

45. His, qui vsque ad v. 51. sequuntur, versibus hoc voluit Noster indicare: Quum tanta sit studiorum et voluntatis inter nos similitudo, non potest fieri, quin ea certo alicui fato debeatur. *Equidem*, adfirmandi particula. *foedere certo*, certa et constituta lege. Virgil. Aen. I, 62. Sil. XV, 75.

46. *dies*, vitam nostram. *et ab vno sidere duci*, i. e. natales nostros in eamdem constellationem cadere. A stellarum enim compositione et inclinatione ea, qua quis lucem adspexisset, indolem eius et naturam, studia, commoda et incommoda vitae futurae pendere, antiquitatis superstitio sibi persuasit. Opinio haec rudibus ingeniis familiarissima, ideoque et vetustissima, ex eo fonte profluxit, vnde plurimi et maximi errores, quibus mortales ducuntur et exagitantur, originem traxerunt. Procliuis est enim omnis aetas vel remotissima, a literarum studio nondum philosophiae luce conlustrata, ad indagandas earum rerum, quae vel magnitudine sua in admirationem sui rapiunt, vel vtilitate aliqua ad hominum vitam insignes sunt, vel omnino ad genus mortalium aliqua ratione pertinent, rationes et caussas. Quo in studio labsi sunt homines eo grauius, quo minore rerum cognitione instructi illud adgrederentur, quum rerum simul existentium, quae nulla societate inter se coniunctae essent, in alterutra alterutrius caussam et rationem sitam esse existimarent. Id quod non solum omnibus astrologiae deliramentis locum fecit, sed et mater fuit omnium errorum, quos quidem futuri praesciendi amor fouerat, innumeraque mala in vitam hominum induxit. Quantum praua haec studia Ptolemaeo-

rum aetate viguerint, de hoc v. Heyn. Opufc. T. I. p. 109. Ceperunt autem noua femper incrementa omni memoria, qua homines debilitatis et fractis per luxum et mollitiam corporis et animi viribus rerum futurarum metu cruciarentur. Iuvenal. VII, 194 fq. Ceterum id dicitur *duci a fidere*, in quod fidus vim fuam exferit, aut cuius ratio a fidere pendet.

47—49. Sub eodem fidere nati fumus, vel fub Libra vel fub Geminis; hoc cum ornatu enunciatum eft. Prius fic: *Vel Parca tenax veri fuspendit tempora noftra libra aequali:* (*Parca tenax veri* eft fatum Stoicorum inmutabile ac certum; *fuspendit libra aequali tempora noftra* i. e. exaequauit vitam vtriusque noftrum Libra illa iufta) pofterius fic: *feu hora nata fidelibus*, i. e. feu tempus, fub quo amici fideles nafcuntur; *diuidit fata concordia duorum in Geminos*, i. e. curam fatorum noftrorum concordium dispertiuit Geminis.

50. *Saturnumque grauem* pro: vim noxiam Saturni; eft enim maleficum fidus. Iuvenal. VI, 568. *frangimus*, vincimus, mollimus. v. Barth. ad Claud. bell. Gild. 249; in Eutrop. I, 145. *Ioue noftro*, Ioue nobis propitio. cf. Propert. IV, 105 fq. Horat. Od. II, 17, 17 fqq. An *frangere* et *temperare* propria Aftrologorum verba fuerint, dubito; hoc certum videtur, ea h. l. adprime conuenire. Senfus: Eodem fato vterque noftrum vtitur, non fane ab omni parte felici, fed quo bona mixta fint malis, adeo tamen, vt mala a bonis fuperentur. Ceterum cur a genethliacis Saturni ftella malefica, Iouis falutaris habeatur, (Macrob. Sat. I, 19.) ignorabant vulgo: vna ratio adfertur ex Ptolemaeo Fabric. bibl. Graec. T. IV. c. 14. p. 449. Multi iam ex veteribus huic fuperftitioni anili bellum indixerunt. Favorin. apud Gell. XIV, 1. Cic. de Div. II; et Sext. Empir. V. Manfit tamen perfuafio vulgaris, vt, fub quo quis fignorum Zodiaci effet natus, ab illius figni natura et indole colorem animi traheret, vt a Libra aequitatem, a Geminis propenfum ad intimam familiaritatem animum, (in hoc autem videntur fibi veteres non femper conftitiffe. v. intpp. ad Petron. 39.) malignitasque vnius ftellae bonitate et falubritate alterius quodammodo coerceretur et temperaretur. v. Iani Excurf. ad Horat. l. c.

51. Verborum ordo: *Certe eft aftrum nefcio quod, quod me tibi temperat*, i. e. quod facit vt in eadem voluntate et ftudio verfer.

52—61. Pergit Nofter: Studia hominum diuerfa funt, alii quaeftu, alii defidia, alii ludo, alii amore ducuntur, et ad extremum praeteritos dies nequidquam omnes dolent.

52. *Mille hominum fpecies*, i.e. ingens eft diuerfitas in hominum figuris; *et rerum discolor vfus*, et res multiplici ratione vtiles effe poffunt.

53. *Velle fuum cuique eft, nec voto viuitur vno*, i.e. fua quisque voluntate, fuis ftudiis ducitur. Senfus huius et prioris verfus hic eft: Vt homines et res fpecie et vfu vehementer inter fe differunt; fic etiam voluntates hominum et ftudia circa eas res earumque vfum. Varietatis hominum in figuris et moribus faepe mentio eft. Ovid. A. A. I, 759 fq. cf. Horat. Od. I, 1. Sat. I, 4, 25 fq.

54. *Mercibus Italis.* Quibus rebus ex Italia exportatis merces externas permutarent Romani, non fatis conftat. v. Heyn. Opufc. T. III. p. 51. *fole recenti*, i.e. in regionibus orientem verfus. Horat. l.c. forfan Alexandria eft intelligenda, vbi emporium erat rerum Indicarum.

55. *Rugofum piper.* Plin. H. N. XII. fect. 14. *Hae* (piperis filiquae) *priusquam dehifcant, decerptae, toftaeque fole, faciunt quod vocatur piper longum; paullatim vero dehifcentes maturitate, oftendunt candidum piper; quod deinde toftum folibus, colore rugisque mutatur.*— *pallentis cumini* Plin. XIX. fect. 47. in Aegypto optimum nafcitur, amiciffimum inter omnia condimenta; in ftomachi remediis praecipuum, pallorem tamen bibentibus gignens. Plin. XX. fect. 57. Horat. Epift. I, 19, 18. Nihil erat gulae Romanorum exoptatius, quam quo faftidium pellere, aut famem excitare, ventriculoque nimio ciborum vfu adtrito nouas vires addere poffent. cf. Horat. Sat. II, 8, 6 fqq.

56. *Hic fatur* c. Pertinet ad homines, qui inter fomnum et epulas omne vitae tempus transigunt; cibis enim praeter modum oppletis fomnus folet obrepere. *inriguo*, i.e. qui inrigat. Tibull. II. 1, 44. In primis fomnus cibo et potu probe oneratis fudorem excutere folet. Ceterum de fomno quafi folenne eft *inrigat.* v. Heyn. ad Virg. Aen. I, 691. *turgefcere*, faginat enim quies; inde *fomnus obefus* apud Sulpic. Sat. 56.

57. *campo* fc. Martio (Horat. Od. I, 8, 4.) i.e. ludis et exercitationibus corporis, quibus in campo Martio Romani vtebantur. Suet. Aug. 83. *hunc alea decoquit.* Vt grauius fententiam exprimeret poëta, verbum petiuit ex

eo, quod vehemens huius rei ſtudium ſubſequi ſolet; nam aleae nimis deditus rem familiarem abſumit et ex diuite fit pauper. Iuvenal. I, 88. Voluit dicere: hunc alea delectat; pro hoc dixit: hunc alea decoquit, pauperem reddit.

58. *In Venerem eſt putris.* Idem expreſſit, quod habet Claudian. X, 65. *Viuunt in Venerem frondes*, ſed alia ratione. *Putris* poſſis hoc loco *laſciuus* exponere. v. Iani ad Horat. Od. I, 37, 17. verum praeſtat ſumere, Perſium vt in ſuperiori verſu verbum inde petiiſſe, quod nimium Veneris vſum ſequi ſoleat, quo ſanguis et humores inquinantur, viresque corporis debilitantur. Interpretor itaque *putris:* reſolutus, conruptus. cf. Virgil. Georg. IV, 198. Olim pro *eſt putris* legi *prurit*, Martial. III, 58, 111. Olim pro *eſt putris* legi *prurit.* v. Martial. III, 58, 111. — *lapidoſa* a lapidibus, qui in articulis concreſcunt. Horat. Epiſt. I, 1, 1.

59. *fregerit*, debilitauerit et distorſerit. Horat. Sat. II, 7, 16. *veteris ramalia fagi*, ſic vocat membra hominis nimio Veneris et vini vſu marceſcentis, morboque articulari torti, quia fagi vetuſtate iam aridae rami citiſſime humore putreſcunt et conrumpuntur. Pallad. Novemb. XV, 2. Plin. H. N. XVII. ſect. 79.

60. *Tunc craſſos transiſſe dies, lucemque paluſtrem. craſſos dies*, i. e. dies in aere craſſo transactos. Cic. pro Sext. c. 9.: *Quis enim clauum tanti imperii tenere et gubernacula reipublicae tractare in maximo curſu ac fluctibus poſſe arbitraretur hominem emerſum ſubito ex diuturnis tenebris luſtrorum et ſtuprorum.* Si haec ad balnea ſpectant, vt Caſaubonus putat, nihil aliud poſſunt ſignificare, niſi vitam omni voluptatum genere transactam. Verum poëta tunc in partium delectu peccaſſet; quid enim hominibus, qui balneis frequenter vtuntur, cum chiragra? Dies in ganeis et lupanaribus conſumptos intelligas. Iuvenal. VI, 130 ſq. cf. Burm. ad Anthol. lat. T. II. v. 14. Aut ſi balnea intelligenda ſunt, ea ſpectauit Noſter, quae in balneis fierent, quum viri et feminae promiſcue lauarentur. Martial. III, 51. VII, 34. XI, 48. quem morem Romanos a Graecis adcepiſſe teſtatur Plutarch. Cat. mai. c. 22. ed. Hutt.

61. *ſeri*, graece pro: ſero. *ingemuere* pro: intellexere, ſenſere cum gemitu. Corpus ſcilicet morbis debilitatum et fractum tandem eos admonet, voluptatum decurſum iam eſſe factum, finemque vitae inſtare.

61 — 71. His miſeris et perditis hominibus obponitur iam Cornuti viuendi ratio. Hunc dicit Noſter literis et iuuenum inſtitutioni vacare. Monet deinde homines, vt ab eo petant viuendi rationem, neque id differant. numquam enim eum incipere, qui ſemper rem procraſtinet.

62. *inpalleſcere* ſtudii acerrimi et adſidui vim inuoluit, quae augetur adiecto *nocturnis;* tempora vel ſomno ſubrepta ſtudiis inpendit Cornutus.

63. *Cultor iuuenum*, qui operam locas in erudiendis iuuenibus. *purgatas* translatum ab agro colendo, qui primo purgatur ab herbis ſterilibus et noxiis, deinde inſeritur. Opiniones prauae et vitia praecludunt quaſi aures ad virtutis praecepta; illis eradicandis aures quaſi purgantur et virtutum praeceptis patent.

64. *Fruge Cleanthea.* Claudian. XVII, 87 ſq. i. e. praeceptis e Stoicorum ratione petitis. *Cleanthes* Zenonis diſcipulus praeceptorque Chryſippi. v. Menag ad Diog. Laert. VII. ſect. 174. A Cicerone Acad. Quaeſt. IV, 41. vocatur *maiorum gentium Stoicus.*

65. *Finem animo certum.* Ariſtot. Eudem. II. δεῖ ἅπαντα τὸν δυνάμενον ζῆν κατὰ τὴν αὑτοῦ προαίρεσιν θέσθαι τινὰ σκοπὸν τοῦ καλῶς ζῆν, πρὸς ὃν ἀποβλέπων ποιήσεται πάσας τὰς πράξεις. ὡς τό γε μὴ συντετάχθαι τὸν βίον πρός τι τέλος ἀφροσύνης πολλῆς σημεῖον ἐστι. Senec. Epiſt. 71. *Vita ſine ſcopo vaga — ſcire debet, quid petat ille, qui ſagittam vult mittere, et tunc dirigere et moderari telum; errant conſilia noſtra, quia non habent, quo dirigantur.* Ad eumdem finem omnes actiones hominis reuocandae ſunt, eoque continetur, quod Epictetus vocat τὴν ἐπιστήμην τοῦ βίου. *animo* caſus tertius, *petite animo. viatica.* Vt in itinere viatico, ſic in vita praeceptis opus eſt. *canis* ſc. capillis i. e. ſenectuti. *miſeris.* Multa incommoda ex corporis inbecillitate ſenectutem comitantur, morsque ipſa in conſpectu ſemper eſt; contra haec omnia ſenectuti praeſidia ſunt comparanda, vt mala quaecumque fortiter ferant decrepiti, mortemque neque adcelerent neque reformident. Iſta praeſidia bene *viatica,* ἐφόδια, adpellantur, quippe quae ſuſtentent hominem in vitae peregrinatione. Bene Horatius Epiſt. I, 1, 24 ſqq. de philoſophiae vtilitate ad vitam communem loquitur.

66. In ſermone vulgari ſic pergendum fuiſſet: Sentiunt quidem homines, ſine ſapientiae ſtudio beatam vitam nullam eſſe, ideoque ei eſſe vacandum; ſed praeſentium

voluptatum inlecebris inretiti consilium suum in aliud tempus semper differunt; quumque haec temporis, quamuis breuissimi, dilatio semper et sine fine amplietur: fit, vt mors prius vitae, quam recta ratio huic in diuersum fluctuanti consilio, finem inponat. cf. Martial. I, 16, 11 sq. V, 60. Noster statim huiusmodi dilatorem inducit, dicentem: *Cras hoc fiet. hoc* sc. vt philosophiae operam dem. Noster respondet: *Idem cras fiet. Idem* sc. quod hodie fit, vt tu dicas iterum: *cras fiet.* Ignauus quasi mirabundus ad haec: *Quid*, inquit, sc. dubitas; *quasi magnum* sc. illud sit negotium diei vnius concessio: ita

67. *Nempe diem donas*, vsum vnius diei concedis. Potest autem *Nempe* h. l. significare *scilicet* hoc sensu: tu diem donas (ita dubitanter) quasi magnum scilicet. *Sed quum lux altera venit. Sed* spectat id, quod, omissum quidem, per se tamen intelligitur: Concessio vnius diei non magna quidem per se est, sed etc.

68. *Iam cras hesternum consumpsimus.* Romani ab ortu solis dies numerabant; orto igitur sole praecedens dies erat finitus.

69. *ecce aliud cras Egerit hos annos. egerit* pro: consumserit, Valer. Flacc. VIII, 453 sq. Ecce aliud cras, in quod tu semper studium philosophiae differs, consumserit *hos annos*, in quibus procrastinatorem egisti; seu breuius: procrastinando praesens tempus semper perdis. *et semper paullum erit vltra* sc. illud cras. Procrastinando numquam adtinges illud cras, quamquam paruo spatio a te semper remotum. Casaubonus illud ita interpretatus est: Paullatim semper tibi erit aetas grandior, et propius ad metam adcedes. Verum meam rationem veram esse, probat sequens similitudo, qua Noster illa verba paullulum obscuriora explicat et inlustrat.

70. 71. 72. Verborum ordo: *Nam frustra sectabere canthum, quamuis vertentem sese prope te, quamuis temone sub vno. canthum* verbum Hispanicum. Quintil. Inst. I, 3. ibi Burm. hoc loco pro: rota, vt ἄντυξ (Homer. Il. ε, 728.) proprie lamina ferrea, quae rotam ambit. *temone sub vno*, sub eodem curru; quo illud *prope te* non solum explicatur, verum etiam vis eius augetur. *Quum* (tu quasi) *rota posterior curras.* Apta est imago et sensus apertus: Vt rota posterior numquam anteriorem, quamquam sub eodem curru, minimaque distantia se vertentem, adsequetur; sic illud temporis momentum,

quod, quamuis exiguis ſpatiis, ſemper tamen differs, numquam tibi continget, quo te ad rectiora ſtudia et bonam mentem ſis conlaturus. *et in axe ſecundo*, et in curru, celeriter moto. Virgil. Aen. I, 156. ibi v. Heyn. Aliter eamdem rem expreſſit Horat. Epiſt. I, 2, 41 ſq. et temporis fugacitatem egregie deſcripſit Ovid. Met. XV, 179 ſq.

73 — 90. Iam reliquum erat, vt doceret poëta, cur haec dilatio ſapientiae ſtudii apud iſtos ignauos ſempiterna ſit et eſſe debeat; quod vt faceret, pauciſſimis verbis potuiſſet defungi, adiectis his: ſunt enim non ſui iuris, ſed voluptatum et cupiditatum mancipia, quarum imperium in dies magis magisque confirmatur. Horat. Od. II, 2, 9 ſq. Enimvero id erat illud ipſum argumentum, quod fuſius tractandum in hac ſatira ſibi propoſuerat, ad quod ſibi per ea, quae in antecedd. dicta ſunt, viam quaſi muniuit, quum prius, vt in epiſtola, cuius formam ſatirae huic induit, mos et conſuetudo fert, caritati ſuae et gratiſſimo in Cornutum praeceptorem animo paullo prolixius ſatis feciſſet, docuiſſetque breuibus, quantum ad beatam hominum vitam referrret, libertate vti, cuius vera indoles ex Stoicorum mente in ſqq. deſcribitur. Non eum eſſe liberum, Noſter diſputat, qui libertate ciuili vtatur. Primum ridet vulgarem opinionem, qua ſeruus nequam liber exiſtimetur et honeſtus, quando manumiſſus ſit; deinde negat, illud: *viuere ut velis* recte a vulgo intelligi; tandem de hac re quaſi ſcholam ſe explicaturum profitetur. Ceterum notum eſt inter Stoicorum diſciplinae effata: ὅτι πᾶς ἄφρων δοῦλος, καὶ ὅτι μόνος σοφὸς ἐλεύθερος. cf. Cic. parad. 5. Cui quaſi fundamento reliqua, quae dicuntur, ſuperſtructa ſunt.

73. *non hac, quam vt quisque* pro: non hac, qua, vt quisque eam. *Velina* vna erat e tribubus ruſticis.

74. *Publius Velina*, Publius e tribu Velina. *quisque Publius*, pro: vnusquisque ciuis Romanus factus. Plena libertate donati et ciuitatem et nomen manumiſſoris adcipiebant et in aliquam tribum referebantur. *emeruit*. Adludit fortaſſe Noſter ad nefanda illa miniſteria, quibus a dominis manumiſſionem inpetrare ſerui ſtudebant: nam ſimpl. pro: nactus eſt, illud poſitum eſſe vt credam, a me inpetrare non poſſum. Libertatem vero plenam nanciſcebantur ex lege Norbana ab a. V. c. 771. ii ſolum, qui vel per vindictam, vel per cenſum, vel per teſtamentum libertate donati erant. Hi ſoli quoque omnium commo-

dorum, quibus ciues Romani fruebantur, participes erant. Et quae erant iſta commoda? non digna ſane Romano nomine. Quotannis et ſaepe ſingulis menſibus frumentum ciuibus tenuioribus ab Imperatorum liberalitate viritim distribuebatur, vt plebis animum, cuius vota pane et circenſibus abſoluebantur, a nouarum rerum ſtudio auocarent, ſibique deuincirent. Parua quidem res erat, ſi id, quod ſinguli adciperent, ſpectas, ſi ſummam, haud contemnenda. Sueton. Caeſ. 41. *teſſerula*, per teſſerulam ſeu teſſeram, quam adcepit. *Teſſera* ſignum, quod dabatur iis, quibus frumentum erat promiſſum, et quo prolato frumenti, quantum in teſſera erat ſcriptum, copia fiebat; largitiones enim ſemper fere ad certum ciuium numerum pertinebant. Caſaub. ad Suet. Aug. 42. Dio Caſſ. LX, 10. Iuvenal. VII, 174. vbi v. Ruperti. cf. Onuphr. Panuinium de ludis circenſ. II, 3. ibi not. Argoli. in Theſaur. antiq. Rom. T. IX. p. 402. et Buleng. de venatione circi c. 24. l. c. p. 794. Nomina ciuium, vt ſciretur, quibus teſſerae eſſent datae, tabulis ceratis inſcribebantur, aut aeneis incidebantur. Senec. de Benef. IV, 28. *ſcabioſum* munuſculi vilitatem indicat; frumentum ſcil., vt in granariis publicis ſaepe adcidit, a gurgulionibus exeſum ſeu omnino ſitu corruptum.

75. *Heu ſteriles veri*, ita bene illi vocantur, quorum cogitationes a rei veritate ſemper abhorrent, et qui parum verae libertatis vim et naturam nouerunt.

76. *Vertigo*. Manumittendus a domino dextra coram praetore prehenſus circumagebatur his verbis: *Hunc hominem liberum eſſe volo.* Quo facto praetor, lictore iuſſu eius vindictam capiti ſerui inponente: *Aio te*, dicebat, *liberum more Quiritium.* Senec. Epiſt. 8. *Philoſophiae ſeruias oportet, vt tibi contingat vera libertas. Non differtur in diem, qui ſe illi ſubiecit et tradidit, ſtatimque circumagitur. Hoc enim ipſum philoſophiae ſeruire libertas eſt.* cf. Plin. Epiſt. VII, 16, 4. *Hic Dama eſt* cet. Ridet populi opinionem, quandoquidem ad illam libertatem ciuilem vel abiectiſſimo cuique via pateat. *treſſis* nullius pretii; verbum a *tribus aſſibus* contractum; ſpectat ad mores peſſimos, vt *agaſo* ad conditionem viliſſimam.

77. *lippus*. Ergo etiam corporis vitiis turpis. *in tenui farragine*, in rebus minutiſſimis eius adminiſtrationi commiſſis.

78. *Verterit hunc dominus*, pro: ſi dominus hunc iuſſerit liberum eſſe, ſeu ſi eum manumiſerit. v. ad v. 75.

*momento turbinis*, ſimulac a domino circumactus eſt. *exit* ſaepe de rebus in alias formas mutatis, vt in re figlina de vaſis, vſurpatur. Horat. art. 21.

79. *Marcus Dama.* Nomen et pronomen mutuabantur libertini a patronis; agnomen erat ſeruile prius. Senſus: Statim fit liber et ciuis Romanus. *papae!* admirantis eſt cum riſu mordaci. *Marco ſpondente recuſas* etc. Neque manumiſſi haec neque paraſiti alicuius, recenter manumiſſum adulantis, verba videntur eſſe, ſed ipſius poëtae ridentis, quibus hoc ſignificare vult, neminem ſanum ſerno nequam, ſimulac libertatem nactus ſit, in iis actionibus, quarum ius et poteſtas illi quidem cum libertate et ciuitate donata ſit facta, quaeque fide bona contineantur, protinus confidere, adeoque nomen ſerui illum quidem, ſed nequaquam naturam exuiſſe.

80. *Marco ſub iudice palles?* Ergo etiam libertinis aditus ad iudicum ordinem ea tempeſtate patebat. *palles?* quidni palleret ſeu timeret! quae enim religio quae fides eiusmodi hominis? Horat. Serm. II, 1, 49 ſqq. Iuvenal. VII, 115. Ceterum *pallere ſub iudice* nihil aliud interdum ſignificat, quam cauſam dicere. Claud. XXIV, 100.

81. *Marcus dixit* ſc. teſtimonium; *ita eſt*, quis audeat dubitare: nam quandoquidem Marcus rem teſtatur, ita ſe quoque res habet. *adſigna Marce tabellas.* Quum in rebus contrahendis vel teſtamentis condendis Marcus teſtis adhibitus eſt, quis tandem nomini et ſigillo eius inpreſſo fidem non habeat ſcilicet. Iuvenal. VIII, 142 ſqq. Martial. IX, 89, 2 ſqq. Poſſis etiam ſic verſum interpretari. Interrogat quidam alterum: *Marcus dixit?* Reſpondet ille: *Ita eſt!* Statim is, qui interrogauerat, ad Marcum ſe conuertit: *Adſigna Marce tabellas!* ſubſcribe igitur, vt res per nomem tuum maiorem auctoritatem adquirat. Poteſt enim totum pertinere ad teſtimonia per tabulas edita. Sigon. de ant. iure Rom. II, 15. de iudic.

82. *Haec mera libertas.* Horat. Epiſt. I, 18, 8. Pergit in ironia. Harum rerum ius et poteſtatem libertas facit; quis igitur Marco non confidat? *pileus* ſeu *pileum* libertatis indicium. Pileum manumiſſi in templo Feroniae capite raſo induebant. vide Taubm. ad Plauti Amph. I, 1, 306.

83. Inducit Noſter aliquem finitione pugnantem, vt errori, qui ab illa male intellecta proficiſci poſſit, obcurrat. Liber eſt is, cui licet viuere vt vult; iam vero mihi licet viuere vt volo; ergo ſum liber. Stoici dicebant: ἐλεύ-

*Θερός ἐστιν ὁ ζῶν ὡς βούλεται, ὃν οὔτ' ἀναγκάσαι ἐστὶν, οὔτε κωλύειν, οὔτε βιάσασθαι.* Iisdem igitur verbis vtebantur illi quidem, verum alia poteſtate et vi ſubiecta. Cic. Paradox. V.

85. *Liberior Bruto.* Vel M. Iunium Brutum, primum conſulem, libertatisque Romanae, vt vulgo perhibent, reſtauratorem et vindicem, vel Caeſaris interfectorem intelligas. *Mendoſe conligis* ſc. ex verbis perperam intellectis.

86. *aurem mordaci totus aceto.* De eo proprie dici poteſt, qui acute audit; h. l. translatum eſt ad iudicii ſubtilitatem. Ceterum ad auditus grauis curationem acetum in primis adhibitum eſſe docet Celſus VI, 7.

87. *Hoc reliquum adcipio* ſpectat ad finitionem libertatis, quae Noſtro probatur; *adcipio*, probo. Negat autem, ei licere viuere, vt velit.

88. Miratur ille cum indignatione dicentem; ſibi non licere viuere, vt velit, quum tamen manumiſſus ſit. *Vindicta virga eſt, qua manumittendi a praetore in capite pulſantur.* ſic vetus interpr. ad h. l. *vindicta* ſaepe pro vindicatione in libertatem ipſa ponitur. Ovid. A. A. III, 615 ſq. *meus*, mei iuris, liber. Terent. Phorm. IV, 1, 21.

90. *Maſurius* Sabinus erat nobilis iuriſconſultus ſub Tiberio, et reliquit inter alia libros tres de iure ciuili. Bach. Hiſt. Iur. p. 404. ed. 1765. Lipſ. *rubrica*, capita et tituli librorum iuris et legum rubrica notati. Interpp. ad Petron. 46. Iuvenal. XIV, 192 ſq. Quintil. Inſt. XII, 3. *Maſuri rubrica* igitur pro: leges ciuiles.

91 — 112. Iam ſcholam Noſter de libertate explicat. Negat praetoris eſſe, ſtulto viuendi rationem permittere, quum ſenſus ipſe communis doceat, ab eo eſſe abſtinendum, quod tractare neſcias; vt medicinam facere non debeat medendi, nec nauem regere gubernandi artis ignarus. Tum ad ea venit, quae in vere libero ideoque ſapienti deſiderari debent, ad rectam vitae rationem, veri cognitionem, expetendorum fugiendorumue ſcientiam, animi tranquillitatem et conſtantiam, humanitatem, rerum denique externarum contemptionem. Haec non, vt in ſcholis, certo aliquo ordine expoſita ſunt, ſed vt ſpecies et partes primariae, quae ſapientiam, ſine qua libertas nulla eſt, abſoluunt, leuiter adumbratae.

91. *ſed ira cadat naſo rugoſaque ſanna.* Inflatus naſus iram, in rugas contractus ſannam ſeu contemptum indicat. Erroribus, quos a pueris inbiberunt, ſolent fauere homines adeo, vt aegre ſibi eos eripi patiantur monito-

ribusque irascantur; iisdem etiam erroribus adeo plerumque confidunt, vt eos rideant, qui rectiora docere profitentur; bene igitur Noster hoc loco iram cum sanna coniunxit.

92. *auiae veteres*, h. l. opiniones temere a vulgo adceptae, quae, vt plerumque fit, pro dictatis habentur sensus communis. Quod scilicet ab auiis nutricibus aniculisque teneris animis inculcatum est, manere solet fixum, raroque a philosophiae ratione adultis *euelli* potest. *pulmo* interdum pro intestinis in vniuersum ponitur. Ovid. Met. IX, 201 sqq. Hoc verbo vsus est Noster, quia iste ineptus libertatis adceptae persuasione superbire et inflatus esse videbatur, omnisque adrogantia pulmones inflat, atque in pulmonibus sedem quasi habet. Sensus: dum opiniones falsas, quae in pectore altas radices egerunt, tibi euello.

93. Quum liber esse ex Stoicorum mente nemo nisi sapiens possit, sapientia vero nemini a praetore tribuatur: sequitur, neminem a praetore in libertatem vindicari posse. Haec est illa argumentatio, quam in seqq. poëta persequitur. *tenuia rerum officia*, i. e. officia tenuium rerum; rationem agendi praeceptaque vitae in rebus minutis, quae nullis legibus caueri possunt, quae tamen a bono et sapiente nullo modo negligi debent. Cic. paradox. 3. ὅτι ἴσα τὰ ἁμαρτήματα. *Id* (quod non licet) *si nec maius nec minus vmquam fieri potest, quoniam in eo est peccatum, si non licuit, quod semper vnum et idem est; quae ex eo peccata nascuntur, aequalia sint oportet.* Qui enim vel in minimis rebus peccat, rationem non sequitur, naturae igitur non conuenienter viuit, ergo nec sapiens est nec liber. *stultis*, manumissis et ad sapientiam rudibus. *vsum permittere vitae*, permittere vt viuas vti velis.

95. *Sambuca* erat instrumentum musicum. Macrob. Sat. II, 10. vbi a Gronouio laudatur Polyb. V, 37. Sensus: citius feceris, vt sambuca apta sit caloni; vt sambucam tractare sciat. Ceterum comparatio vitae cum instrumento musico bene instituta est; in vita enim actionum, in instrumento musico sonorum concentus requiritur. Horat. Epist. I, 18, 59. et II, 2, 143 sq. *caloni alto*, homini omnium rerum ignaro et stupido, cui proceritas corporis non ornamento est, sed dedecori. v. infra 190. Calones seruorum genus erant, quorum vsus erat in gestationibus. Senec. Epist. 110. *Cohors culta seruorum, lectica formosis inposita calonibus.*

96. *Stat contra ratio.* Non eſt *ratio* h. l. philoſophia Stoica, ſed ſenſus communis, cui illud prius, vt commonſtrat Noſter, repugnat. *gannit*, ſumptum a canibus, qui *ganniunt*, ringuntur, quando iis aliquid diſplicet. Catull. LXXXIII, 4. Eugraphius ad Terent. IV, 2, 17. illud per: obmurmurat, interpretatur. *ſecretam in aurem.* nam ſenſus communis cum eo tantum loquitur, cui ineſt; hoc loco igitur tamquam amicus cogitatur auribus inſuſurrans: inde *ſecretam* eſt explicandum.

97. *quod quis vitiabit agendo* ſimpl. pro: quod quis facere neſcit. Commentarii loco poteſt eſſe Plato in Lyſid. p. 225. T. V. ed. Bip. vt totus dialogus amplam hac de re meditandi materiam adtente legentibus ſubpeditabit.

98. *Publica lex hominum naturaque* nihil aliud poteſt eſſe niſi lex, quam natura omnium hominum animis inſculpſit. *continet hoc fas*, ſimpl. pro: praecipit.

99. *inſcitia debilis.* Inſcitia reddit homines quaſi debiles ſeu ineptos ad rem aliquam tractandam. *teneat vetitos actus*, abſtineat a vetitis, ab iis, quae tractare neſcit; ſic Horat. in arte *riſum teneatis.* Etiam apud proſaicos ſaepe obcurrit *tenere* pro: abſtinere et continere. His duobus verſibus idem plane, dictione tantum variata, expreſſum eſt. Vereor, ne v. 97. et 98. ſint inſititii.

100. Rem inluſtrat Noſter exemplis a medico et gubernatore petitis. cf. Horat. Epiſt. II, 1, 114 ſqq. Helleborum, vt plurima venena, certo aliquo temperamento adhibito, contra morbos quosdam valere poteſt; quo neglecto nocet; intelligentis igitur eſt medici eo recte vti. De vſu hellebori vario v. Intpp. Petron. 88. Gell. XVII, 15. Valer. Max. VIII, 6. *diluis*, miſces. *certo compeſcere puncto.* Vetus interpres: *non ad trutinam*, inquit, *ſed ad ſtateram retulit, quae punctis et vnciis ſignatur.* apud noſtrates eſt *ſtatera, Schnellwage.* Petron. 35. et 67. Sueton. in Veſpaſ. 25. Plin. H. N. XXXIII, 11. Hanc adcuratius rerum pondera indicaſſe quam trutinam, docent verba Cic. de Orat. II, 38. *quae non aurificis ſtatera, ſed quadam populari trutina examinantur;* ideoque vſus eius in rebus adcurate et ſubtiliter ponderandis frequens. Ceterum *certo puncto compeſcitur examen* ſeu lingula additione ſeu detractione eius rei, cuius iuſtum pondus datum eſt; pondere enim certo iuſto ſtaterae puncto adpenſo, lingula indicat, vtrum res iuſtum pondus habeat nec ne, vtrum rei aliquid addendum an

detrahendum fit, vt dato ponderi exaequetur. Senfus: Medicinam facis medicamentorum vfus et naturae ignarus?

101. *natura medendi. natura* h. l. neque *ars* neque *fcientia* eft, vt fere omnibus placet, fed vis et poteftas. Nofter dicere vult, illud repugnare poteftati medendi, *es widerfpreche dem Begriff des Heilens.*

102. *pofcat* cum delectu: fiduciam enim inuoluit. *peronatus*, peronibus indutus. *pero* rufticum calceamenti genus, vt dicit Seruius ad Virg. Aen. VII, 690. vbi v. Cerdam. cf. Iuvenal. XIV, 186. Balduin. de calceam. c. 17.

103. *Luciferi rudis*, inperitus earum dierum, quibus nauigatio fit inftituenda; fic locum intelligi iubet Heinf. ad Ovid. Faft. III, 772. cuius ratio probari videtur Nemef. eclog. II, 29. *Lucifer* enim faepe pro die ponitur. Propert. II, 15, 28. Verum longe fimplicior ratio eft, vt rufticum intelligas, qui vel luciferum, notiffimam ftellam, non nouit, nedum alias ftellas, a quarum ortu et occafu, vt veteres fibi perfuadebant, tempeftates pendent. Virgil. Aen. III, 512 fqq. Ovid. Trift. I, 10, 13. *Melicerta* Athamantis filius. Apollod. I, 8, 2. Fabulam eius narrat Ovidius Met. IV, 311 fqq. Vnus erat e diis marinis, cui nautas e tempeftate feruatos vota foluiffe conftat. Virgil. Georg. I, 407.

104. *periffe Frontem de rebus. Frontem* effe pudoris fedem, notum eft ex Iuvenal. XIV, 241 fq. Martial. XI, 28, 7; h. l. *frontem* pudorem ipfum feu verecundiam fignificare, iam vetus interpres monuit. Senfus: Tunc Melicerta exclamet, omnem verecundiam e rebus humanis effe fublatam. Horat. Epift. II, 1, 80 fq. Quid enim tali gubernatore inuerecundius, Melicertae vota faciente, vt fe in nauigatione feruet, qui artis ignorantia, vel Diis inuitis, pereat neceffe fit. *tibi recto viuere talo* cet. Vt intelligat ftultus ifte, fe liberum non effe, idemtidem Nofter eum de rebus interrogat, quibus vis et natura libertatis continetur. *recto talo* pofitum eft pro: rectis pedibus, (Iuvenal. VII, 16.) qui obponuntur obtortis. ὀρθῷ βῆναι ποδὶ, Eurip. Helen. 1465. Illud h. l. ad animum translatum eft, et *recto viuere talo* eft, vitam agere ratione temperatam.

105. *Ars dedit?* philofophia te docuit? *veri fpeciem* i. e. falfam imaginem veri. Iuvenal. XIV, 109 fqq.

106. *Ne qua fubaerato mendofum tinniat auro. aurum fubaeratum* eft aes auro obductum; *mendofum*, pro: mendofe. Dicere voluit Nofter: ne qua falfa fpecies te de-

cipiat. Pro: te decipiat, posuit: *mendosum tinniat*, ea nempe species, quam veram tu duxisti, *subaerato auro*, quum aes sit auro obductum. Petron. 56: *qui per argentum aes videt.* Sumptum hoc ab illo hominum genere, quorum erat probare numos, quique spectatores numorum vel docimastae vocabantur, ne homines versuram facientes aut aliquid cum altero contrahentes, rudes ad rem numariam, fraude circumuenirentur.

107. 108. Ordo verborum: *Num ea, quae sequenda forent et quae vitanda vicissim, notasti, illa prius creta, haec mox carbone?* Hominum mores turpes et vitia in foribus carbone ab inimicis notari et sic euulgari solebant; inde *carbone notare* significat: vituperare. Doering. ad Catull. XXXVII, 10. cf. Horat. Sat. II, 3, 246. Huc pertinere quoque videtur Martial. XII, 62. Ceterum sensus est perspicuus: Num tu et virtutes et vitia notasti et quidem eo consilio, vt illa vitares, has sequereris?

109. *Es modicus voti.* Num votis tuis modum ponis? *presso lare.* *Premere* saepe pro: coërcere, finibus arctioribus continere, poni, notum est; inde *pressus lar* obponitur dissoluto, luxurioso, et *presso lare esse* significat, frugaliter viuere.

110. *Iam nunc adstringas, iam nunc granaria laxes. nunc* pertinet ad iustum tempus. Sensus: Num tu, vt tempora postulant, modo magis modo minus aperis granaria; seu, etiam in liberalitate, quae nimia aut intempestiua te et alios, quibus fueris gratificatus, perdet, modum possis seruare? Cicer. de Offic. I, 14.

111, *Inque luto fixum* cet. sensus: neque auaritiae sordibus inquinatus sis. Sordide auarum describit Petron. 43: *Ab asse creuit, et paratus fuit, quadrantem de stercore mordicus tollere.* Obpositos illis mores Horatius depingit Od. II, 2, 23 sq. *transscendere*, numum scilicet negligens. Horat. Epist. I, 16, 63 sq.

112. *Nec glutto sorbere saliuam Mercurialem.* *Saliua* proprie mouetur cibis exquisitioribus ante oculos eius positis, qui iis frui gestit; inde *saliuam mouere alicui* significat: aliquem cupidum reddere, et *saliua* pro cupiditate ponitur. *Mercurialis* igitur *saliua*, quum Mercurius sit lucri Deus, est lucri cupiditas. *sorbere saliuam Mercurialem* exprimit itaque, lucri cupiditate flagrare. *glutto* est ficta vox, quae editur, quum saliua, cupiditate cibi lautioris mota, per stomachum transmittitur, quaeque copiam saliuae atque cupiditatis vehementiam declarat.

113—131. Pergit Noſter ita: Si illa, quorum modo mentionem feci, in te ſunt, liber es; ſin animus non eſt mutatus, ſeruus. Etenim vel minimae actiones ſapientiae praeceptis ſunt regendae, quorum ſtulti ſunt ignari: quo fit, vt vel in minimis ſemper peccent. Tune liber, qui cupiditatibus, internis dominis, ſeruias? non hercle magis liber, quam ille, qui ſeruitutem ſeruit grauiſſimam. cf. Horat. Sat. II, 7. 78 ſqq.

113. *Haec mea ſunt, teneo.* Has virtutes, quas modo enumeraſti, mihi poſſum vindicare.

114. *praetoribus ac Ioue dextro*, propitio, (Propert. III, 1, 47.) qui te in libertatem naturalem vindicauit. Nullis hominum imperiis ſapiens coërcetur, neque vsquam quidquam eſt in rerum natura, quod ſapienti et vere libero iugum poſſit inponere. Senec. Epiſt. 51. *Quae ſit libertas, quaeris? nulli rei ſeruire, nulli neceſſitati, nullis caſibus; fortunam in aequum deducere.* et Epiſt. 75. *non homines timere non deos; nec turpia velle nec nimia; in ſe ipſum habere maximam poteſtatem.* Hoc eſt, quod Noſter exprimere voluit; tunc omnes praetores et Iupiter ipſe in libertatem te vindicauerunt. Operae pretium eſt contuliſſe Claud. VIII, 257 ſqq.

115. *noſtrae farinae*, a panibus ſumptum hoc ad notandam ſimilitudinem et in prouerbium abiit. Suet. Aug. 4. *noſtrae.* Tantum enim nec Perſius nec alius quisquam e Stoicorum ſchola ſibi ſumere auſus eſt, quantum iſte homo vanus, vt gloriaretur, ſe viuere, vt vellet, id eſt, ſe liberum et ſapientem eſſe; huius enim dignitatis faſtigium in tam edito arduoque loco a Stoicis erat poſitum, vt fragilis et caduca mortalitas an ad id eniti poſſet, merito vel ab ipſis huius ſcholae alumnis dubitaretur.

116. *Pelliculam veterem retines.* Vel ductum hoc a ſerpentibus, qui, poſitis exuuiis, noua quaſi iuuentute fruuntur, (Ovid. Met. IX, 266. VII, 237. Virgil. Georg. III, 425 ſq. Aen. II, 471 ſq.) ideoque in melius mutantur; vel ſpectare poteſt ad fabulam de vulpe leonina pelle induta: (Horat. Serm. II, 1, 62 ſq. 3, 186. Epiſt. I, 16, 44 ſq.) vt ſenſus ſit, vel nihil in melius mutatus es, vel adhuc ſimilatorem agis. poſterius cum ſequentibus melius videtur conſentire. *fronte politus* exteriore corporis parte comptus, i. e. probum ſimilas externo corporis habitu. ſic *domus polita* Phaed. IV, 4, 26.

117. *Aſtutam vapido ſeruas ſub pectore vulpem.* Vulpis eſſe is dicitur, qui ſimilandi artem calict (Claud. XVIII.

145.) indeque inperitos fallit. Hinc ratio petenda eſſe videtur, cur fallaces a Rhadamantho vulpibus addantur. Claud. V, 484. cf. Pind. Olymp. XI, 20 ſqq. Theocrit. α. 48. ε. 112 ſq. Sic ἀλωπηκίζειν Ariſtoph. Veſp. 1233. Pac. 1090. *Aſtutam vulpem ſub pectore ſeruare* eſt igitur calliditatem et malitiam retinere. *vapidus* epith. vini, cuius vis euanuit; apud Noſtrum idem ſignificat, quod corruptus, malus.

118. *Quae dederam ſupra, repeto, funemque reduco.* Adluditur fortaſſe h. l. ad quoddam luſionis genus per adtractionem funiculorum et intentionem, ἀνάτασιν σπαρτίων. Pollux. IX, 8. cf. Antichità di Ercolano T. I. tab. 171. vbi tres pueri alati hoc luſionis genere vti videntur, cuius ratio tamen nobis plane ignota eſt. In fragmentis Petronianis legitur: *Non duco contentionis funem.* p. 673. ed. Burm. Heinſius ad Ovid. Faſt. III, 462. legit: *reduco*: quam lectionem a Pithoeo ex optimis membranis reſtitutam eſſe, ait, modumque hunc loquendi ab Ariadnes filo natum eſſe disputat, quum *reducere* idem ſit, quod *relegere.* Aliter locum exponit Erasmus in adagiis. Male huc nonnulli traxerunt Horat. Sat. II, 7, 20. et Epiſt. I, 10, 48. Senſus: Te liberum modo dixi eſſe, nunc nego.

119. *Nil tibi conceſſit ratio.* Nihil permiſit ratio arbitrio tuo, ſed vel minimae humanarum actionum ad ſapientiae praecepta reuocandae ſunt, quibus quum ſis deſtitutus, etiam in minimis ſemper pecces neceſſe eſt. *digitum exſere, peccas.* Totidem fere verbis Epictetus: ἡ φιλοσοφία φησὶν, ὅτι οὐδὲ τὸν δάκτυλον ἐκτείνειν εἰκῆ προσήκει. Cic. Parad. 3. *Auri nauem euertat gubernator an paleae, in re aliquantulum, in gubernatoris inſcitia nihil intereſt. Labſa eſt libido in muliere ignota, dolor ad pauciores pertinet, quam ſi petulans fuiſſet in aliqua generoſa ac nobili virgine; peccauit vero nihilominus, ſiquidem eſt peccare tamquam transſilire lineas; quam longe progrediare, quum ſemel transſilieris, ad augendam culpam nihil adtinet.* cf. Senec. Epiſt. 66. Rationem peripateticam contra hanc verborum magnificentiam defendit Cicero de Fin. III, 27. idem eamdem ridet in or. p. L. Murena. cap. 30. cf. Horat. Sat. I, 3, 96 ſqq.; et Epiſt. I, 16, 55 ſq.

120. *Et quid* ſpectat ad: *digitum exſerere. Sed nullo thure litabis*, i. e. nullis ſacrificiis a diis inpetrabis, nulla ratione efficies, fieri omnino non poteſt, vt *haereat*, ſit, *ſemuncia breuis recti*, exigua pars recti. Ex Stoicorum placito hoc, quo nullum diſcrimen inter ſtultos admitti-

tur, et quo omnia *recte facta*, κατορθώματα, in sapientem solum cadunt.

122. *Haec*, stultitiam scilicet cum recte factis. *fossor* omnino pro homine rudi et stupido positus est, in primis pro eo, qui membrorum agilitate et actionis decore destitutus est.

123. *Tres tantum ad numeros. numerus* id quod apud nostrates *Tact*. Virgil. Eclog. VI, 27. Propert. II, 18, 16. cf. Martial. XI, 85, 3 sq. Sic Ovid. Amor. II, 4, 29. *numerosa brachia* vocat, quae numerose mouebantur. H. l. de saltatione pantomimica sermo est, de qua procul dubio Plutarch. in Symp. IX, 15. loquitur, quum saltationem cum poësi comparans ait, tres esse saltationis partes, τὴν φορὰν, τὸ σχῆμα, τὴν δεῖξιν, *latione* motus animi et adfectus exprimi, *schemate* formas et species imitatione declarari, *ostentatione* res, terram, coelum, cet. ostendi. Hi exquisiti corporis motus cum ad aliquam rem pingendam, tum ad oculorum oblectationem comparati, quorum apta compositione saltationis species continebatur, *numeri* h. l. vocari videntur, quia εὐρύθμως fiebant. *Bathylli*, nobilis pantomimi sub Augusto. Suet. Aug. 45. Macrob. Sat. II, 7. is cum Pylade pantomimicae saltationis inuentor habetur. Hoc saltandi genus descripsit Cassiodorus IV. *His sunt additae orchestrarum loquacissimae manus, linguosi digiti, silentium clamosum, expositio tacita.* Quantum possent pantomimi in rebus motu membrorum apto exprimendis, notum est ex Lucian. de saltat. cap. 63. 64. cf. Antholog. latin. Burm. T. I. p. 622. *satyri.* Minime hoc mutandum in *satyrum;* Bathyllus vocatur satyrus, propter exquisitam saltandi artem, qua inclaruit: (Virgil. Eclog. V, 73.) aut quia argumenta, quae plerumque saltabat, lasciui erant generis. Iuvenal. VI, 63 sq. *moueare. Mouere* sc. membra, pro: saltare, Horat. Sat. I, 9, 24. in arte 232. Ovid. A. A. III, 350. sic *motus Ionicos* pro: saltationem Ionicam Horat. Od. III, 6, 21. et *satyrum* seu *Cyclopa mouere* pro: saltare satyrum seu Cyclopa. Horat. Epist. II, 2, 125. *Nec tres tantum ad numeros moueare Bathylli* est itaque: nec poteris te mouere ad tres tantum numeros, nec poteris imitatione exprimere tres tantum numeros Bathylli, ne in tribus quidem corporis motibus Bathyllus eris.

124. *Liber ego.* Non ineptus iste loquitur, sed Noster cum indignatione repetit verba istius inepti. *Vnde datum hoc sumis?* quis tibi hoc dedit, concessit? Horat. Sat. II,

7, 75 fqq. *Vnde datum fentis* habet Horat. Sat. II, 2, 31. vbi vide Bentl. *tot fubdite rebus*, quum tot res imperium in te exerceant.

125. *nifi quem vindicta relaxat* pro: a quo te manumiffio relaxat, liberat.

126. Nullus quidem dominus externus imperium in te exercet; hoc expreffum per aliquam mandati feruo ab hero dati fpeciem. *Strigilis* inftrumentum balneare et vnctorium. v. Intpp. Petron. 91. inpr. commentar. Gonfalii de Salas. cf. quae Ruperti laudat ad Iuvenal. III, 263. Ceterum ftrigiles, faponem, lintea fecum in balnea adtuliffe loturos, difcimus ex Lucian. Lexiph. T. II. p. 320. ed. Reiz. *Crifpini.* Fortaffe ille famofus erat Crifpinus e feruo magifter equitum factus fub Nerone. Iuvenal. I, 26 fq. et IV. princ.

127. *ceffas nugator?* familiaris locutio eorum, qui feruos properare volebant. Terent. Eunuch. IV, 6, 16.

128. *feruitium acre Te nihil inpellit.* Senfus: Tale quidem imperium nemo in te exercet. *nec quidquam extrinfecus intrat*, neceffitas aliqua extrinfecus oblata nulla te inpellit; nulla vox domini inftantis virgamque tenentis Iuvenal. XIV, 63.

129. *Quod neruos agitet.* Bene Cafaubonus obferuauit, feruum h. l. eleganter comparari cum figillaribus fiue neurofpaftis, quae per fe ἀκίνητα verticillis quibusdam ac neruis moueantur. Horat. Sat. II, 7, 81 fq. Verbo νευροσπαστηθῆναι Antoninus faepe vtitur vt II. §. 3. et VII. §. 3. obcurrunt σιγιλλάρια νευροσπαστούμενα, ad quae loca Gatakerus multa de illis figillaribus disputat. Apulei. de mundo: *Qui in ligneolis hominum figuris geftus mouet, quando filum membri, quod agitari folet, traxerit, torquebitur ceruix, nutabit caput, oculi vibrabunt, manus ad minifterium praefto erunt, nec inuenufte totus videbitur viuere. in iecore aegro*, vt fede omnium cupiditatum, quia ibi eft quafi fanguinis officina ex veterum opinione. Iani ad Horat. Od. I, 13, 4. cf. Platon. in Timaeo T. IX. p. 389. ed. Bipont.

130. *inpunitior* h. l. minus poenae obnoxius i. e. minus feruus. Horat. Sat. II, 7, 105.

132 — 153. Vberius Nofter fententiam explicat, eum non minorem feruitutem feruire, qui cupiditatibus deditus fit, quam qui domini alicuius nutum obferuare debeat, eoque miferiorem, quandoquidem, quum innumerae fint et inter fe contrariae, cui obtemperet, nefciat, variisque

itaque et inter ſe diuerſis imperiis agitetur. Inducitur auaritia aliquem incitans, vt quauis ratione rem familiarem augeat 132 — 142. Contra pugnat luxuria, eumdemque laborum et incommodorum, quae ſuſtenturus ſit, mentionem faciendo a propoſito deterret, et, vt vitae bonis fruatur in otio, ſuadet. 142 — 153. Expoſitio haec dramatica, qua vſus eſt Noſter, commotionum et cupiditatum inter ſe discordantium animumque in diuerſa agentium tumultus egregie pingit.

132 — 133. Auaritia primum deſidiam expugnare tentat, et contra luctantem aegre vincit.

134. *Saperda* Pontici piſcis genus, quod in Maeotide optime capiebatur.

135. *lubrica Coa*, vina Graeca. *lubrica* Caſaubonus ad vaſa refert in Horatii imitatione Perſiana. Sed poteſt explicari, *mollia*, quae aluum purgandi vim habent. Plin. H. N. XXVII. ſect. 27. cf. Aelian. V. H. XII, 31. Horat. Sat. II, 4, 27 ſqq.

136. *Tolle recens piper.* Piper ceteraque aromata Alexandriam camelis aduehebantur, et inde nauibus *Romam.* Auaritia igitur excitat hominem, vt Alexandriam properet et praeſto ſit ad camelorum aduentum, vt primus de mercibus cum mercatoribus ibi contrahere poſſit. *ſitiente* ſpectat ad iter per vaſtos arenarum campos emetiendum, antequam Alexandriam perueniretur. *ſitiens camelus*, qui ſitim diu tolerauit, longum iter per deſerta arenoſa fecit.

137. *Verte aliquid.* commuta merces; adiecta doli mali notione intelligendum hoc videtur, ſequitur enim: *iura*, atque id eſſe pro: *peiera* poſitum, intelligitur ex ſequente: *Sed Iupiter audiet.* iam religionis metus auaritiae bellum indicit non ſane frequens illis temporibus. Iuvenal. XIII, 75 ſqq.

138. *Baro.* ſtultum et inertem hoc verbum deſignat. *reguſtatum digito terebrare ſalinum*, ſaepius digito delibare portiunculam ſalis, vt digiti veſtigia ſali inpreſſa maneant. *reguſtatum* ſeruit notioni *τοῦ ſaepe.*

139. *Contentus perages*, eris ſemper contentus minima ſalis portione i.e. vltima paupertate, cui ſal pulmentarii loco eſt. *cum Ioue*, ita, vt propitius tibi Iupiter eſſe poſſit. *tendis*, tibi proponis.

140. *pellem*, manticam, aut eiusmodi aliquid, quo res ad iter faciendum neceſſariae erant inuolutae. Caſaubonus *ſegeſtre* intelligit, de quo ipſe ad Suet. Aug. 83. *ſub-*

*cinctus*, ipſe expeditus ad iter faciendum. *oenophorum* vas, in quo vinum ferebatur. *aptas*, tradis.

141. *Ocius ad nauem* ſc. increpas ſeruis tuis. *trabe vaſta*, ampla naui oneraria.

142. *Aegaeum rapias*. Locutio durior. Saepius apud poëtas obcurrit, *rapere viam*, *fugam* etc. pro: celeriter procedere, fugere. v. Burm. ad Ovid. Faſt. III, 567. Ruperti ad Sil. Ital. I, 569 ſq. Inde illud natum eſt, *rapere Aegaeum* pro: rapere iter per Aegaeum, aut celeriter Aegaeum mare naui transmittere. cf. Heyn. ad Virg. Aen. VI, 8. Heinſ. ad Ovid. Heroid. XIX, 74. Etiam Graeci habent ἁρπάζειν τὴν ὁδὸν. v. Dorvil. ad Charit. p. 263. ed. Lipſ. Catull. XXXV, 7. *viam vorare*. *Luxuria* eſt *ſollers*, blanda et ingenioſa contra auaritiae perſuaſiones; poteſt quoque *ſollers* dici, quia homines ſollertes et ingenioſos reddit. Lucian. Amor. T. II. p. 421. οὕτως ἡ μιαρὰ καὶ παντὸς κακοῦ διδάσκαλος τρυφὴ ἄλλην ἀπ' ἄλλης ἡδονῆς ἀναισχύντως ἐπινοοῦσα. Claud. XXII, 131 ſqq.

143. *Seductum*. Tamquam amico timens, ſeducto prius ſalubre conſilium in aurem inſuſurrat, monetque, vt periculum inſtans caueat. Iuvenal. XII, 57 ſq. *deinde*. v. Heyn. in V. L. ad Virgil. Aen. V, 741. Gronov. et Drak. ad Liv. IV, 49.

144. 145. *maſcula bilis*, quae te fortem reddit ad obeunda quaeuis pericula. Poteſt autem *bilis* intumeſcens de quacumque cupiditate, vehementes animi motus excitante, intelligi, qui rurſus in bilem agunt, eamque in ventriculum effundunt, vt h. l. de lucri cupiditate cum timore, ne mora damnum ferat, coniuncta. *calido* ſc. prae cupiditate. *vrna cicutae*. ad ſanandam inſaniam *cicutam* eſſe adhibitam, v. ad Sat. I, 51. cf. Plin. H. N. XXV. ſect. 94. *Cicutam* a latinis vocari quamlibet cannam, intus cauam et inanem, et hoc loco non κώνειον eſſe intelligendum, ſed Lathyridem, bilem et pituitam purgantem, docet Salmaſ. ad Solin. p. 742. Schol. ad h. l. *Cicuta calorem in nobis frigoris ſui vi exſtinguit. Vnde ſacerdotes Cereris Eleuſiniae liquore eius vngebantur, vt a concubitu abstinerent.*

146. *tibi torta cannabe fulto*. Ex cannabe funes nautici fiebant. eius tractationem commemorat Plin. H. N. XIX. ſect. 8. *fulto* i. e. tibi ſedenti in torta cannabe.

147. *Veientanumque rubellum*. Vinum vilioris pretii ſaporisque ingrati circa Veras in Hetruria naſcens. Horat. Sat. II, 3, 143. Martial. I, 104, 9.

148. *obba* vas vinarium aut poculi genus. *fissilis* pro: fissa, rimosa; *exhalet veientanum laesum* i. e. corruptum, ingrati saporis, *pice vapida*, quae reddit vinum vapidum. Si sumis, epitheta hoc loco esse permutata, vt intelligendum sit: *fissilis obba exhalet veientanum vapidum laesa pice;* interpretandi ratio longe facilior est. *Fissilis obba* tum non poculi genus, sed vas vinarium et quidem ligneum; hoc exhalat vinum, quod vapidum erat factum, quia pix, qua obturatum erat vas, laesa fuerat.

149. *quincunce modesto:* modica vsura; quum *hic* i. e. Romae pro centenis quinos asses singulis annis adcipias.

150. *nutrieras*, cum delectu, nam quod nutritur, incrementum capit, ergo pro: auxeras. *pergant sudare*, simpliciter pro: sudent i. e. efficiant tibi multo labore. *auidos* quod nauigatori proprie conueniret, translatum est ad quaestum. *deunces* i. e. singulis annis vndenos asses pro centenis.

151. A v. 146 ad 150 incommoda itineris recensendo luxuria hominem a proposito deterruit; iam incipit eum hortari, vt potius genio suo indulgeat. *Indulge genio.* Die natali genio sacris factis lautioribus epulis se quisque excipiebat, vinumque meracius bibebat; inde locutiones: *genio indulgere*, *genium defraudare* pro: laute viuere, parce viuere. v. Intp. Terent. Phorm. I, 1, 10. *carpamus*. proprie de floribus, deinde de ceteris vitae deliciis, quibus fruimur.

152. *nostrum est Quod viuis*, i. e. ea demum vita vocari iure potest, quam mihi inpendis; haustum hoc ex Cyrenaicorum atque Epicureorum disciplinis, quae summum bonum in voluptate, summum malum in dolore ponebant. cf. Sil. Ital. XV, 64 sqq. *fabula* de eo, qui interiit, atque in sermone tantum viuit; proprie, quod vulgus sermone frequentat. Propert. III, 13, 45.

153. *hoc, quod loquor, inde est*. Horat. Od. I, 11, 7 sq. Temporis punctum, quo loquor, vitae pars est, et vna cum oratione mea iam elabsum est. Sensus: quodcumque temporis spatium effluxerit, vitae tuae detractum est et reuocari nequit. Eamdem sententiam saepe expressam legimus. Anacr. carm. IV, Euripid. Alcest. 785 sqq. Bion. Idyll. V, 9 sqq. Horat. Od. IV, 7, 14 sqq. Petron. 72. Senec. Herc. fur. 177 sqq. Iuvenal. IX. 126 sqq.

154 – 156. Interrogat Noster illum, qui se liberum praedicauerat, vtri cupiditati pariturus sit? et tamen necesse esse, dicit, vel alterutri parere, vel omnino incertum esse, quid faciendum sit.

154. *duplici in diuersum ſcinderis hamo.* Eadem metaph. vtitur Propert. IV, 1, 141 ſq. pro: diuerſis distraheris cupiditatibus.

155. *alternus*, per vices.

156. *ancipiti obſequio*, quod contrariis inter ſe cupiditatibus praeſtandum eſt. *oberres*, plane dubitabis, incertusque haerebis, cui cupiditati indulgendum ſit; nam *oberrare* de iis dicitur, qui viae ignari ſunt, aut loci, quem petant, nullam rationem habent.

157—160. Monet Noſter, ne opinetur, palmam iam ſe eſſe nactum de cupiditate, cui ſemel tantum reſtiterit. Poterat enim iſte obiicere: Equidem, o bone, vitiis et cupiditatibus non ſeruio; poſſum enim in praeſentia libidinem meam compeſcere.

158. *Rupi iam vincula*, iam me in libertatem vindicaui.

160. *a collo trahitur pars longa catenae*, ſc. quae curſum moratur, vel qua retrahi et rurſus adligari poteſt. Remota ſimilitudine ſenſus eſt: non plane liber eris, eſt ſemper, quod te retrahat, et in cupiditatum ditionem redigat. Horat. Sat. II, 7, 19 ſq. Ovid. Rem. Am. 213 ſq. Iuvenal. VII, 15 ſqq.

161—175. Hanc ſententiam vberius explicat exemplo ab amatore ſumpto, qui quum obfenſus, vt exiſtimabat ille quidem, a puella ſtatuiſſet, nunquam ad eam reuerti, tamen mutato ſtatim conſilio, quaſi miſericordia motus, ad eam reuertitur. Hunc locum ex Menandri Eunucho Noſtrum traxiſſe, in quo Dauum ſeruum Chaereſtratus adoleſcens adloquatur, tamquam amore Chryſidis meretricis derelictus, idemque tamen, ab ea reuocatus, ad illam redeat, ſcholiaſtes ad h. l. obſeruauit. Terentius in Eun. pr. perſonis mutatis Menandrum eſt ſecutus. cf. Horat. Sat. II, 3, 259 ſqq.

161. *iubeo*, fortius quam: velim; Noſtrates quoque in vulgari ſermone: *das ſollſt du glauben. dolores* incommoda multa, quae, dum puellam ſectaretur, pertulerat.

162. 163. *crudum vnguem Abrodens.* ſtomachantis et indignantis hoc eſt minimeque ſibi placentis. Propert. II, 3, 1. et III, 23, 24. *crudum*, vsque ad viuum, intelligo. *dedecus obſtem* fortius quam: dedecori ſim. *ſiccis*, ſobriis, parcis, frugalibus: obponuntur enim *madidis.*

164. *rem patriam*, rem familiarem. *rumore ſiniſtro*, Horat. Sat. I, 2, 61 ſqq.; per infamiam, turpiter, cum exiſtimationis meae dispendio.

165. *Limen ad obscoenum frangam. frangam* fortiter et apte; limen meretricium quasi scopulus est, ad quem patrimoniorum naufragia faciunt adolescentes. *obscoenam* ab indignatione adolescentis profectum ad puellam proprie pertinet vulgatae pudicitiae.

166. *dum Chrysidis vdas Ebrius ante fores exstincta cum face cano.* Nota sunt amatorum instituta et mores. Noctu veniebant ebrii ad puellarum fores comessatum cum facibus, canebant elegidia, cupiebant admitti, et exclusi vices suas misere querentes dolorem suum omni ratione profitebantur. Hac de re multa congesserunt Intpp. Propert. I, 16, 5 sqq. III, 2, 47 sqq. et Horat. Od. I, 25. III, 7, 30 sq. III, 10. Sat. II, 7, 89 sqq. *vdas* alii de amantium lacrumis interpretantur, id quod alienum, ab h. l. quidem, videtur; alii dicunt *vdas* esse *fores*, quod ab ebriis et libidinosis frequententur, quod vero propius adcedit; equidem existimo, *vdas* significare h. l. *vnctas*, Lucret. IV, 1171 sqq. et sic quoque locum correctum vult Heinsius ad Ovid. Fast. V, 339 sq., verum emendatione non est opus. *exstincta face.* faces enim exstinguebantur et abiiciebantur ante fores. Propert. l. c.

167. *Euge, puer, sapias.* Verba Davi sunt, heri consilium laudantis et confirmantis. *puer:* nihil est, quod nos obfendat, quum frequenter vsurpetur haec adpellatio ab admonentibus. Horat. Od. I, 9, 16. Sil. Ital. XV, 33. *sapias*, si sapias; de hoc v. Heins. et Burm. ad Ovid. Amor. I, 4, 29. *dis depellentibus*, auerruncis, ἀλεξικάκοις καὶ ἀποτροπαίοις, qui prodigia et portenta auerruncabant. Sensus: Diis auerruncis sacra facere debes, si sapias, a tanto malo liberatus.

168. *Percute*, verbum solenne de Popa, qui feriebat hostiam, (Ovid. Fast. I, 347. Trist. IV, 2, 5. Met. XV, 126.) pro: sacrifica. *Sed censen plorabit, Daue, relicta.* Omissa iam indignatione et ira vetus amor in puellam pristinas recuperat vires, iuuenisque, ne animi inconstantiam levitatemque ostendat, misericordia motum se similat.

169. *Nugaris.* Daui verba. Ineptis, quum dicis aut putas, puellam a te relictam esse ploraturam; immo, sponte quum redieris, redibis enim, indignis modis ab illa vt transfuga adcipieris. *solea rubra obiurgabere*, i. e. vapulabis solea rubra; poena illa erat solennis, qua amantes a puellis iratis adficiebantur. Iuvenal. VI, 612; Burm. Anthol. lat. T. I. p. 618.

170. *Trepidare* saepe pro: laborare ponitur, adiuncta studii et festinationis notione. Sic Virgil. Aen. IX, 114. XI, 453. cf. Burm. ad Propert. II, 2, 13 sqq. vbi *trepidare* dicuntur iuuenes, qui iugo amoris ferendo inadsueti et inexperti sunt. *atque arctos rodere casses* sumptum a fera retibus irretita et capta, quae perrumpere conatur. Sensus: Nihil est, quod te ferum et violentum geras, iugumque amoris excutere gestias; nam sponte illud rursum subibis.

171. *si vocet*, reuocet, vltro adcersat. *haud mora*, statim veniam. Sensus: Leuissimam quamque occasionem adripies, vt cum illa in gratiam redeas, a qua fortiter et sponte verbo, re vera autem aegre et simulanter auelleris.

172. *ne nunc, quum adcersor, et vltro.* c. Sic iussit iam Bentl. ad Horat. Sat. II, 3, 262. legi.

173. *Supplicat*, cum delectu; supplex enim misericordiam monet, quanto magis puella supplex? *totus et integer*, liber et tui iuris; nam qui vere cupiditatum imperio se subtraxerit, iugumque vitiorum fregerit, nunquam ex Stoicorum sententia in eorum seruitutem retrahi potest.

174. *Hic, hic, quem quaerimus, hic est.* Verba sunt poëtae, naturam vere liberi hoc exemplo se expressisse existimantis. *Hic, hic* sc. qui ad semel relictas voluptates, quum rursus illum pelliciunt inlecebris suis, non revertitur, vere liber est, quem quaerimus.

175. *Festuca* pro: vindicta. v. Taubmann. ad Plaut. Mil. glor. IV, 1, 15. Manumissione nemo fieri potest liber. v. not. ad v. 75. *ineptus*, cuius igitur non est aliquem liberum et sapientem reddere.

176—188. Qui potest esse is liber, qui ambitione laborat, sic Noster pergit; et etiamsi miser sibi non videatur, certe miserrimus est, quando superstitione torquetur. cf. Horat. Epist II, 2, 206 sqq.

176. *Ius habet ille sui palpo. palpo*, adulator, qui populo velificatur; numquid liber est ambitiosus? *hiantem*, vehementer cupientem et adpetentem.

177. *Cretata ambitio.* magistratus ambientes toga lota et a fullonibus dealbata fuisse conspicuos, nota res est. *vigila* cet. Secum ipse loquens inducitur ambitiosus. Plerique interpretum illud *vigila* ad salutationes trahunt, quae primo mane fiebant ad potentium limina, Martial. IV, 78; Senec. de brev. vitae. 24. Verum etiamsi salutantium studia magis etiam feruebant sub Imperatoribus quam libera re publica, atque in illorum turba vel praetores versari non erubescebant; tamen de salutationibus non cogitandum

esse h. l. videtur. *vigila* est: adtende animum ad omnia, quibus effici possit, vt in ore hominum sis; hoc enim solum, vt ex seqq. adparet, in votis erat. Interim non possum non fateri, mihi hoc verbum tam nude positum displicere; forsan non absurdum est, ita legere: *quem ducit hiantem Cretata ambitio et vigilans? cicer ingere large* cet. *cicer*, missilia intelligas omnis generis, quorum apud Sueton. frequens mentio, quorumque vilissimum Noster posuit; nam cicer frictum plebeius erat cibus. Horat. in Arte 249. Sat. I, 6, 115. Huiusmodi missilia, et quidem lautiora etiam, spargebantur quoque a priuatis. Martial. VIII, 79, 7 sqq. Splendida erant missilia, quae describit Stat. Silv. I, 6, 9 sqq. vbi v. Barth. cf. Buleng. de Circo Rom. c. 54. in Thes. antiq. Rom. T. IX. p. 719.

178. *Rixanti populo*, vt fit in muneribus, quae in publicum sparsa sunt, diripiendis et conligendis. *Floralia* sacra erant in honorem Florae cum summa lasciuia celebrata. Scholiastes vetus ad Horat. Sat. II, 3, 182. commemorat, antiquos aediles cicer, fabas aliasque huiusmodi res populo Floralibus sparsisse; eamdem rem narrat Scholiastes Persii, sed omittit, a quibus missilia spargerentur. Id factum esse, addit, *vt tellus velut muneribus suis placaretur*. Eamdem consuetudinem sub Imperatoribus retentam esse, probabile est. De Floralibus lege Ovid. Fast. V, 279 sqq. et quae Ruperti laudat ad Iuvenal. VI, 249. *nostra*, quorum celebratio nostrae curae demandata est.

179. *Aprici meminisse senes*. Sensus: vt diu Floralium nostrorum memoria propter donorum amplitudinem scilicet (cicer etenim erat sparsum) seruetur. *aprici* spectat ad aprication em senilis aetatis. Cic. de Senect. 16. *quid pulchrius?* sc. quam populo placuisse et in admiratione gratiaque esse?

180. *At quum Herodis venere dies* cet. Nihilominus tamen miser es, atque deterrima seruitute premeris, superstitione. Bella diuturna, prouinciarum vastationes et direptiones, vrbium amplissimarum euersiones et excidia ingentes diuitias Romam congesserant; inde luxus et mollities orta, qua corporis et animi vires frangebantur, et inter reliqua mala, quibus ciuitas Romana labefactata tandem conruit, etiam omnis generis superstitioni, in tam incerto vitae et rerum omnium statu, in tot tantisque periculis, quae vel aderant, vel minitabantur, via munita est, cuius h. l. vulgatissima genera, quae e Palaestina et Aegypto Romam migrarunt, duo commemorantur,

Herodis et Isidis sacra. *Herodis dies.* Scholiastae verba adponam: *Herodes apud Iudaeos regnauit temporibus Augusti, in partibus Syriae. Herodiani ergo diem natalem Herodis obseruant, vt etiam sabbata; quo die lucernas adcensas et violis coronatas in fenestris ponunt.* Aliunde parum nota est res. *vnctaque fenestra*, vapore, intelligo, quem exhalabant lucernae.

182. *Portantes violas.* Lucernae erant corollis florum cinctae. Ceterum luminibus adcensis floribusque, quibus arae, statuae Deorum, templa, domus cet. coronabantur, epulis et vino festorum dierum celebrationes esse factas, notum est. *rubrum catinum*, i. e. fictile catinum.

183. *Cauda natat thynni.* Plin. H. N. IX: sect. 17 et 20. *Praecipua magnitudine thynni inuenimus talenta quindecim pependisse. Eiusdem caudae latitudinem quinque cubita et palmum. amplexa* ad magnitudinem piscis spectat, cuius cauda totum catinum amplexa adponebatur. *tumet*, plena est. Virgil. Georg. III, 124.

184. *Labra moues tacitus*, Horat. Epist. I, 16, 60. vota concipis tacite. Vota, quae nuncupabantur, aut preces semper adcurate pronuncianda fuisse videntur, sic, vt etiam ea, quae intelligi a nemine vellent precantes, seu pressa voce seu motis tantum labris essent exprimenda. *recutitaque*, circumcisa, *sabbata*, i. e. quae a circumcisis celebrabantur. Martial. VII, 29, 5. *palles*, studiose colis. Sabbatorum religio apud Romanos erat frequentissima. Ovid. Remed. Amor. 219. Iuvenal. XIV, 96 sqq. Perizon. ad Ael. V. H. XII. 35. Iam sub Augusto Iudaei in propagandis suis caeremoniis et ritibus ambitiosi erant. Horat. Sat. I, 4, 142 sq.

185. *Tunc.* Illo die festo, quem superstitio celebrandum tibi iniungit, aliae quoque res, ab eadem superstitione oblatae, animum tuum exagitant, nec consistere sinunt, vt lemures, mala omina, cet. *nigri lemures.* Vmbrae defunctorum, quae viuentibus adparere et molestae esse putabantur, quibus abigendis *lemuria* erant constituta apud Romanos. Ovid. Fast. V, 419 sqq. *ouoque pericula rupto.* Scholiastes ad h. l. narrat: *Sacerdotes, qui explorandis periculis sacra faciebant, obseruare solebant ouum igni inpositum, vtrum in capite an in latere desudaret. Si autem ruptum effluxerat, periculum ei portendebat, pro quo factum fuerat, vel rei familiari eius.* Ouorum vsus in lustrationibus et incantationibus satis notus est. Ovid. A. A. II, 329 sq.; Horat. Epod. V, 19 sq. Verum de portentis ex ouo rupto praeter scholiasten nihil me legere memini. Plurima sunt eiusdem

generis, quae aetatem non tulerunt, quorum tamen iacturam aequo animo ferimus. Ceterum tum ad *lemures*, tum ad *pericula* pertinet ſequens verbum *incuſſere*.

186. *Grandes Galli* ſacerdotes Cybeles ob praeſtigias ſuas ineptaque ſacra ex Apuleio ſatis noti. Vnde nomen habeant, ne veteribus quidem ſcriptoribus erat notum; ſed cf. Ovid. Faſt. IV, 361 ſq. *grandes* ſpectat ad corporis ſtaturam, qualis eſſe ſolet exſectorum ſeu ſpadonum. *et cum ſiſtro luſca ſacerdos*. Iſidis ſacra Romae celeberrima. Lucan. VIII, 831 ſq. *luſca*, non abſurde Scholiaſtes addit: *ideo, quod nubiles deformes, quum maritos non inuenerint, ad miniſteria deorum ſe conferant. Siſtri* formam deſcribit Apuleius Met. II. *Nam dextra quidem ferebat* (Iſis) *aureum crepitaculum, cuius per anguſtam laminam in modum balthei recuruatam traiectae mediae paucae virgulae criſpante brachio tergeminos iactus reddebant argutum ſonum*. cf. Plutarch. de Iſide et Oſiride cap. 63. T. IX. p. 189. ed. Hutt. Siſtri imaginem expreſſam vide apud Gruter. Inſcript. pag. 82. n. 3 et 4. Eodem ſiſtro Aegyptii ſacerdotes in ſacris Iſidis vtebantur; *putabant* quoque, illud habere vim tempeſtatis ſedandae. Interpp. ad Petron. 114; Virg. Aen. VIII, 696; Propert. III, 9, 43.

187. *Incuſſere deos* pro: incuſſere metum deorum. *inflantes corpora*; pertinet hoc ad vlcera et tumores, quibus Syri homines obnoxii erant, quorumque cauſam deae Syriae adſignabant; Plutarch. de Superſtit. cap. 9. T. VIII. p. 76. ed. Hutt. *τὴν δὲ Συρίαν θεὸν οἱ δεισιδαίμονες νομίζουσιν. ἂν μαινίδας τις ἢ ἀφύας φάγῃ, τὰ ἀντικνήμια διεσθίειν. ἕλκεσι τὸ σῶμα πιμπλάναι, συντήκειν τὸ ἧπαρ.* Iuvenal. XIII, 93. Martial. IV, 43, 2.

188. Pertinet hoc ad ſuperſtitioſas opiniones parum notas.

189. *Dixeris haec*. Noſter dicere vult: Se quidem non ignorare, philoſophiam philoſophiaeque cultores ab inperitis literasque exoſis, pro quibus centuriones poſuit, contemni ac derideri. *Varicoſus* proprie is, qui varices, i. e. venas intumeſcentes, in cruribus habet, (v. Ruperti ad Iuvenal. VI, 397. Salmaſ. ad Solin. p. 363.) h. l. ad ſpeciem corporis militarem ſpectat; praecipue enim in omni cultu neglecto et in quadam ruſticitate virtutem poſitam tunc temporis milites exiſtimabant.

190. *Craſſum ridet* pro: craſſe ridet, in riſum effunditur ruſticus ille et ſtupidus. *ingens*. Corporis proceritate et amplitudine ingenii exiguitatem Noſter exprimit.

Theocrit. XV, 17. ἀνὴρ τρισκαιδεκάπηχυς pro: homo ſtolidus. cf. Catull. LXVII, 47. LXXXVI, 4.

191. *centuſſe*, decem aſſibus. *Graecos*, philoſophos, praeſertim Stoicos. Summum contemptum indicat hoc, quandoquidem viliſſimae tantum res aceruatim emuntur. Ceterum quantopere omnia a Graecis profecta plerisque Romanis contemptui fuerint, praeclare docuit Burm. ad Petron. 46.

# COMMENTARIVS
## IN SATIRAM VI.

1–11. Quaerit Noſter ex Baſſo, num ſe iam in agrum Sabinum, vt Muſis ibi viueret, receperit; ſimulque eum certiorem facit, ſe in Liguriae finibus verſari. Caeſius *Baſſus* in lyrico poëſeos genere praecipue clarus, cui ſecundas in hac laude tribuit Quintil. Inſt. X, 1., vixit ſub Nerone et Veſpaſiano. Eum in praediis ſuis, ardente Veſuvio monte, cum villa ſua vſtum eſſe, commemorat ſcholiaſtes ad h. l. cf. Wernsdorf. poët. lat. min. T. III. p. XXXIII ſqq. Plures fuiſſe Baſſos Muſis deditos notat Broukh. ad Prop. I, 4, 1. cf. Voſs. de hiſt. lat. I, 22. *admouit*, compulit te, vt ſecederes. Multi Romanorum, praeſertim ii, qui bonarum literarum ſtudioſi erant, ſaepenumero in praediis ſuis, non tantum otii et valetudinis cauſa, ſed vt ſtudiis ſuis ab vrbano ſtrepitu remoti viuerent, commorabantur. Horat. Epiſt. II, 2, 65 ſqq. 77 ſq. Plin. Epiſt. I, 9. Pro praedio poſuit apte *foco*, quia *brumae*, hiemis, mentio facta eſt.

2. *lyra et chordae*, pro: chordae lyrae. De lyra vide Iani ad Horat. Od. I, 10, 6. III, 2, 3. Eius imaginem expreſſam vides in *Niebuhr's Reiſebeſchr.* T. I. tab. 26. d. p. *viuunt*, ſonos edunt; animantur enim quaſi *pectine* ſeu plectro. *Tetrico*, ſeuero. Ovid. A. A. I, 721. Senec. Herc. fur. 579 ſq. ſpectat et ad carminis argumentum et ad modos graues; agitur enim de carminibus lyricis.

3. 4. *Mire opifex*, pro: mirus, admirabilis artifex; *intendiſſe*, graeca conſtr. nota. *intendiſſe numeris*, pro: *numeris condere*, vt eſt apud Ovid. Faſt. VI, 24. aut *numeris coërcere* ex Ponto IV, 8, 73. Ratio loquendi paullo inſolentior. *numeris* accipio pro caſu tertio. Deinde nerui proprie intenduntur, cum iis quoque ſoni, pro quibus *numeri* docte poni poſſunt. Virg. Aen. IX, 776. Dicendum

igitur proprie fuiſſet: intendiſſe numeros (neruos numeroſe canentes) *primordiis veterum rerum*, ſeu ad primordia veterum rerum ca::enda; ſed inuerſione Noſter vſus eſt. cf. Horat. Epiſt. I, 3, 12 ſq. Sic quoque vſ. ſeq. proprie dicendum fuiſſet: *intendiſſe fidem latinam ad marem ſtrepitum* ſc. edendum, ſeu vt marem ſtrepitum ederet; nam ea ratio, qua *intendiſſe marem ſtrepitum* adcipiunt pro *auxiſſe marem ſtrepitum*, ſeuerioribus numeris res grandiores eſſe complexum, mihi hoc ſaltem loco non probatur. Exiſtimo quoque his duobus verſibus Noſtrum nihil aliud exprimere voluiſſe, quam Baſſum poëtam eſſe lyricum altioris ſpiritus; nam *primordia veterum rerum*, vt quoque Wernsdorf. l. c. indicat, ad laudes Deorum et heroum poteſt pertinere, in quibus *primordia veterum rerum* praecipue celebrantur. *marem* pro maſculum.

5. *iuuenes*, iuueniles. Ovid. Triſt. V, 1, 7. *iocos*, carmina erotica et remiſſioris ſpiritus, vt apud Ovid. Triſt. II, 494. et III, 2. 4 ſq., vbi carmen de arte amandi intelligitur: et *agitare iocos* pro: iocari. (Ovid. Met. III, 319.) quod eodem ſenſu, quo *ludere*, ſaepe obcurrit apud poëtas. Wernsdorf l. c. ſatiras intelligit. *pollice honeſto* eadem ratione poſitum eſt, qua *tetrico pectine* ſupra. Lyrae cantus temperabatur modo digito ſeu pollice, modo pectine ſeu plectro. Virgil. Aen. VI, 647.

6. *Egregius luſiſſe ſenes*. Caſaubonus legit: *egregios*, et quum *luſiſſe* eo ſenſu adcipiat, quo ſaepe obuium eſt (Virgil. Eclog. I, 10; Horat. Od. IV, 9, 9.), verba illa de laudibus vitae ſenilis otio et quieti redditae interpretatur. Verum poſſis aliam rationem inire, quae melius huic loco, mea quidem de opinione, conuenire videtur. *Ludere ſenes* eſt: agere ſenes ſeu ſimilare ſenes, (ſic Cic. ad Diuerſ. VIII, 9. *bonum ciuem ludere*) atque *agere* ſeu *ſimilare ſenes* eſt ſenum partes ſuſtinere, quae ſunt in hortando et monendo poſitae. Intelligenda itaque ſunt carmina paullo ſeuerioris generis, in quibus ſenum perſonam induit Baſſus, ad iuuentutem virtutum praeceptis inbuendam; quod carminum genus egregie indicatur per *pollice honeſto*, atque obponitur illis *iuuenilibus iocis*. — *Ligus ora* pro: ora Liguſtica.

7. *Intepet*, tepidior redditur aut eſt. Paſſerat. ad Prop. IV, 1, 124. pro: ego fruor tepore orae Liguſticae. *hibernatque mare*, Horat. Sat. II, 2, 17. *hiemat mare*, vt *vernat* ap. Senec. Epiſt. 114. Hoc priori *intepet* non repugnare, diſci poteſt ex Cic. de Nat. Deor. II, c. 10. Plut. Quaeſt. natur. ζ. T. XIII. ed. Hutt. Loca maritima hieme iis cali-

diora esse, quae a mari longius absunt, in vulgus notum est.

8. *qua latus ingens Dant scopuli. dant* pro: efficiunt. Lunae portus describitur; ingentes scopuli portum circumdantes pro lateribus eius sunt. Sed ingenio nostri poëtae adcommodatius videtur illud *dant latus* interpretari: exponunt latus mari, vt eo fluctuum vis et impetus frangatur. Virg. Aen. I, 105. cf. Valer. Flac. I, 619. Strabon. V. *περικλείεται δ' ὁ λιμὴν ὄρεσιν ὑψηλοῖς, ἀφ' ὧν τὰ πελάγη κατοπτεύεται* cf. Ruperti ad Sil. Italic. VIII, 480. Huiusmodi portus Virgilii oculis obuersabatur Aen. III, 533 sqq. *et multa valle se receptat litus*, hoc amplitudinem portus indicat et litus interius planum; aut *vallis* est h. l. aquae superficies sinu reducto litoris cincta. Claud. XLIX, 37.

9. Est versus Ennii. v. Merulam ad Ennii fragmenta p. 3. *operae est* sc. pretium. Huius versus auctoritate loci amoenitatem probare studet.

10. *Cor.* Saepe vsus est hoc verbo priscus sermo latinus pro animo, *ψυχῇ*, prudentia: vnde adiectiua *cordatus*, *excors* cet. apud recentiores manserunt. Cic. Tusc. Q. I, 9. de Fin. II, 28. *Hoc est non modo cor non habere, sed ne palatum quidem. Cor Enni* pro: Ennius; sic *virtus Scipiadae* pro: Scipio. Horat. Sat. II, 1, 72. Significare videtur hoc loco Noster ex iis, quae adiiciuntur, sanam Ennii conditionem, quum desisset desipere. *postquam destertuit esse*, i. e. postquam desiuit esse, postquam intellexit se non esse; sed prius fortius, indicat enim insanam ebrii hominis conditionem somno leuatam; Nostrates: *verschnarchen*. Lucian. in Pseudom. T. II. p. 232. ed. Reiz. *ὥσπερ καὶ ἐκ μέθης βαθείας ἀναφέροντες.*

11. *Maeonides* Homerus ex patre Maeone, vt aiunt. *Quintus* praenomen est Ennii. Ennius tantum tribuit Homero, vt non solum vigilans de eo saepissime cogitaret et loqueretur, vt Cicero in Somnio Scip. 1. narrat, sed et somniarit, speciem Homeri ex Acheronte venientem sibi narrasse, vt anima sua se insinuasset prius pauoni, ac deinde ex pauone transiisset in Ennii corpus, vt legitur apud Lucret. I, 125. Sic Lud. Küsterus narrat in Homeri hist. crit. cf. Merulam ad Ennii fragm. p. 7. *pauone ex Pythagoreo*, spectat hoc ad Pythagoreorum somnia, qui narrabant, Pythagorae animam in migratione sua per varia corpora prius in pauonem migrasse, deinde in Homerum transiisse; sed varius est apud varios auctores hic migrationis ordo. Ovid. Metam. XV, 160 sqq. Lactant. III, 18, 15 sq. cf. si tanti est,

loca laudata a van Staveren ad Hygini fab. 112. Sic adfectabat fortasse gloriam Homeri Ennius, vt sequenti tempore Propertius Callimachi, (v. Propert. IV, 1, 64.) cuius nomine Propertium ab Horatio (Epist. II. 2, 92.) designari Vulpius in sua διατριβῇ de vita Propertii existimat.

12—17. Ibi ego curis omnibus solutus viuo, neque inuidia neque auaritiae sordibus tangor.

12. *securus vulgi*, oblitus vulgi, nihil curans vulgus. Virgil. Aen. I, 350. et X, 325. cf. Horat. Od. II, 16. in fine. *et quid praeparet Auster.* Auster in personam mutatus est. *praeparet*, moliatur, moueat; Virgil. Georg. I, 462: *quid cogitet humidus Auster.* Propert. III, 3, 52; *quid flamine captet Auster.*

13. *Infelix pecori.* Auster in Italiae regionibus non solum pecori verum etiam hominibus noxius, (Horat. Od. II, 14, 15 sq. Sat. II, 6, 18 sq.) praesertim auctumno, quum per mare mediterraneum delatus et grauidus humidis particulis morbos et febres excitet. Plin. H. N. II. sect. 48. *securus* h. l. pro: nulla inuidia tactus. cf. Horat. Sat. I, 1, 110 sq. *angulus*, terrae portiuncula, quam vicinus possidet.

15. *peiores* sunt, qui in tenuiore et humiliore loco nati sunt, χείρονες; ad animi vitium hoc loco non potest trahi. *ditescant*, intelligi potest: sordidis et malis artibus, cuius rei exempla apud Iuvenalem plurima exstant. *vsque recusem*, semper ego nolim.

16. *Curuus ob id minui senio.* Curae enim et sollicitudines animi ex inuidia ortae frangunt et debilitant hominis corpus atque macerant, ita vt sensim paullatimque velut tabe confectum euanescat. Hoc egregie obseruarunt poëtae, quum inuidiam sub hominis imagine et forma inducerent. Ovid. Met. II, 760 sq. *curuus senio* pro: vexatus curis et angoribus; nam *curuus* pingit habitum corporis, quod curae degrauant, et *senium* pro eo saepe ponitur, quod *senium* adfert. Horat. Epist. I, 18, 47. Senec. Hipp. 1127 sqq. Hesiod. op. et d. 93. αἶψα γὰρ ἐν κακότητι βροτοὶ καταγηράσκουσι. Idem versus exstat apud Hom. Odyss. τ, 360. *aut coenare sine vncto. sine vncto* i. e. sine ferculo lautiore. v. supra IV, 17.

17. *Et signum in vapida naso tetigisse lagena.* cf. Horat. Epist. II, 2, 134. *naso tangere aliquid* pro: adcurate aliquid inspicere, quum oculis rem propius admoueas. *signum*, quo scil. obsignauerat lagenam, non vino sed vappa plenam, oculis admonet, vt videat, an inlaesum sit. Sordidam parsimoniam hic probe depinxit; ostendit

enim primum nimiam diligentiam in rebus viliſſimis ſervandis, deinde magnam hominis anxietatem, ne quid inde ſibi detractum ſit. De hoc obſignandi res varias more v. loca laudata a Ruperti ad Iuvenal. XIV, 126 ſqq.

18—24. Viuat alius alio more; nam mores hominum disſimiles ſunt; alii genium defraudant, alii omnia dilapidant. Ego meis rebus vtar, ita tamen, vt luxuriam vitem. Hac propoſitione generali commodiſſime ſibi ſtravit viam ad auaritiae et ſordium reprehenſionem, remotis et deriſis iis cauſis et rationibus, quas homines, hoc vitio laborantes, in ſuam rem proferre ſoleant.

18. *Discrepet* ſc. a me, a meo viuendi more. *Horoſcopus*, hora natalis, vnde fata hominum pendere ſomniabant aſtrologi, perſonae vicem ſustinet; ad quam quum ſe vertat poëta, ſententia per ſe vulgaris nouam vim adcepiſſe videtur. De hoc ornatus genere plura Quintil. Inſtit. VIII, 5.

19. *Producis*, in lucem edis. Sil. Ital. I, 112. *Geminos varo ingenio.* Ergo homines ſub vna eademque conſtellatione nati ingenii et morum ſimilitudine minime gaudent. Poëtae ornatum quisque facile ſentiet, conlata cum eius verbis nuda ſententia: hominum ſtudia diuerſa ſunt. Multa, quae ad aſtrologiae nugas pertinent, inuenies in notis Vulp. et Burm. ad Prop. IV, 1, 89.

19. *natalibus.* Dies natalis praecipue epulis celebrabatur. v. ad V, 151.

20. *olus*, i. e. cibum viliſſimum, quo tamen veteres Romani vtebantur, (Horat. Sat. II, 1, 74.) quorum ſobrietatem cum ſui temporis luxuria comparat Iuvenal. X, 78 ſq. *ſiccum*, non vnctum. *vafer*, ſollers, ingenioſus, vt ſunt ſordidi in cuſtodienda re. *Muria* erat vel aqua ſalſa, in qua aliquid fuerat maceratum aut ſeruatum, vel genus liquaminis ex thunnorum ſanie, vt *garum* e ſcombrorum. Horat. Sat. II, 8, 46. et 53; cf. Salmaſ. ad Solin. p. 244 ſq. Ad conſummandam ſordidae parſimoniae imaginem, adiecit: *empta in calice* i. e. exiguo vaſculo empta, vt tantummodo ad hunc diem ſubſiceret, aliis enim diebus minus laute epulabatur. Huc pertinet etiam *tingat.* cf. Horat. Sat. II, 2, 60 ſqq.

21. *Ipſe.* Nam ſeruo tanta res ſcil. non committebatur. *inrorans*, parciſſime inſtillans. *ſacrum piper*, i. e. piper tamquam rem ſacram et minime tangendam. Horat. Sat. II, 3, 110. et I, 1, 72. Oleris genus, vt beta, vino et pipere condiebatur. Martial. XIII, 13.

22. *magnanimus* per ironiam; quasi ostendat magnum animum in contemnendis diuitiis, quarum nullam rationem habet in sumptibus faciendis. *puer*, adolescentulus; puerilis enim aut iuuenilis aetas in primis inclinatum ad magnas profusiones habet animum. Horat. Sat. I, 2, 16 sq. *dente peragit*, gula absumit. Iuvenal. XI, 38 sq. *bona grandia*, ingentem rem familiarem. Huiusmodi dilapidatoris exemplum proposuit. Horat. Sat. II, 3, 206 sqq. cf. Epist. I, 15, 57 sqq. *vtar ego, vtar*, sc. facultatibus meis, verum non abutar. Posterius dupliciter expressit: neque ego aliis ad ostentationem lautissimas dapes adponam: neque rarissimis et exquisitissimis ipse fruar. cf. Horat. Epist. II, 2, 190 sq.

23. *lautus*, magnificus, propter magnas inpensas, quae in adparatu coenae huiusmodi faciendae erant. Simili ratione praetor lautus dicitur apud Iuvenal. XIV, 257. *lautus ponere* graeca constr. *rhombos*. in deliciis mensae *rhombus* piscis habebatur. Horat. Sat. II, 2, 48 sq. Epod. II, 49 sq. cf. Iuvenal. IV, 39 sq. et XI, 120 sq. *libertis*. Eos Romani inter clientes et sectatores mensarum honore dignabantur, Iuven. V, 28 sq. Ex quo loco etiam disces, magnum discrimen saepe fuisse inter dapes, quae domino et quae conuiuis humilioris loci adponerentur. Liberti infimum locum in conuiuiis obtinebant. Petron. 38. ibi v. Heins. ad verba: *qui libertini loco iacet.*

24. *sollers nosse*, sollerter dignoscens. Horat. Sat. II, 4, 35 sqq. *Saliuam*, saporem. *tenuem*, qui non nisi a peritissimis poterat dignosci. Ceterum *turdi* mensarum deliciae apud Romanos. Horat. Sat. II, 5, 10; Martial. XIII, 51. Scholiastes animaduertit, Persium *turdarum* abusiue dixisse, quum debuisset *turdorum* dicere, vt Horat. Sat. I, 5, 72. Addit praeterea: *Solent enim quidam gulae dediti tantae subtilitatis habere palatum, vt dignoscant turdos, an cellarius an terrarius sit, an masculus an femina.*

25. 26. Dixit Noster in anteced. *vtar ego, vtar;* subiunxit statim: non tamen vt prodigi; desideratur igitur, quem tandem modum adhibendum esse censeat in re fruenda. Hunc modum exprimit iam sub forma regulae, quam aliis det et praescribat. *Messe tenus propria viue.* Ab agricolis ductum, qui sumptus annuis agrorum proventibus metiuntur. Sensus est: Omnes tuos reditus possis quotannis sine cura absumere, atque hac ratione et liberalis et frugi hominis laudem retinere. Caue autem adcipias: omnes reditus absumere debes, nisi sordidus et auarus et esse et haberi velis. *Granaria emole*, frumen-

tum annuum sepositum consume, hoc enim fit molendo. *quid metuas* sc. hoc faciens. Adiungit rationem, cur omnis metus et dubitatio in hoc locum habere non debeat. *occa*, species posita pro genere; *occare* pro omnibus iis, quibus ager ad adcipiendum semen praeparatur. Ovid. Fast. IV, 645. *et seges altera in herba est*, ecce, altera messis iam tibi in agris resurgit, qua granaria tua iterum possis replere. Alio sensu eadem vsus est dictione Ovid. Heroid. XVII, 263. ibi v. Heins.

27—33. Venit iam ad caussas, quibus sordes plerumque excusari solebant, quarum prima est. eaque specie quidem satis honesta: Parcendum est opibus et semper aliquid reseruandum et seponendum, si quid nec opinati adciderit, ne aliquando cogaris liberalitatis officia inopia deserere, vt semper habeas, quo inopiae amici cuiusdam possis subuenire. Verum, inquit Noster, si hoc adciderit, fundi aliqua portiuncula calamitati est subueniendum.

27. *Ast vocat officium.* Id quod praecepisti sequi non possum, nam amicus naufragium fecit, hic est mihi subleuandus. *Bruttia saxa.* Fretum illud inter Italiam et Siciliam nauigantibus periculosum intelligit.

28. 29. *Prendit amicus inops*, exquisitius, quam: eiectus est ad litus. Videmus illum naufragum fluctibus luctantem vix tandem se ad scopulum seruare, ceteris rebus omnibus amissis. Homer. Odyss. ε, 426 sqq. Virgil. Aen. VI, 358 sqq. *Condidit Ionio*, naufragio in Ionio mari amisit, *remque omnem*, et cum re etiam ea, quae sperauerat per illam rem consequi, quaeque sibi vouerat seu optauerat; sed vota *surda* (a Diis non exaudita) fuerunt. Potuit igitur Noster dicere, etiam vota illum mari condidisse seu naufragio amisisse, quandoquidem vota ad illam rem pertinuerant, et, re amissa, ipsa quoque sublata erant. Sensus: Omnia amisit, nihil seruauit, in liberalitate et misericordia amicorum perfugium quaerere debet.

30. *Ingentes de puppe dei. Dei* sunt simulacra Deorum puppi inposita, quorum sub tutela nauem voluerant esse nautae. Inde illas statuas nuncupat Petron. 105. *tutelam nauis*, quae cum Graeco παρασήμῳ non est confundenda, quamquam interdum signum in prora, παράσημον, vnde nomen naui saepe haesit, cum tutela in puppi vnum idemque fuit. v. de hac re Heins. ad Ovid. Trist. I, 10, 1. et Virgil. Aen. VIII, 93; V, 60. Huic Deo vel Deae vota pro reditu fiebant. Ovid. l. c. 43 sq. Illos Deos, qui nunc eiecti in litore iacent, nec nauem nec

se ipsos a tempestatis iniuria defendere poterant. vocat Noster *ingentes* i. e. summa potentia praeditos, (Ovid. Fast. V, 553.) eoque in risum eos vertit. Quod quum pietati, quam Noster vbique ostendit, repugnare videatur, possis etiam *ingentes* ad simulacrorum staturam trahere. Fortasse scripsit Noster *squalentes*, limo scilicet et spuma maris. *obuia mergis*, exposita mergis. Horat. Epod. X, 21 sq.

31. *Costa*, latus nauis laceratum. *nunc et de cespite viuo. cespes*, proprie herba vna cum terra euulsa, obponitur hoc loco reditibus. *viuo*, virenti. Ovid. Met. IV, 300 sq.

32. *Frange aliquid.* adcommodate ad cespitem. Sensus: Consumptis annuis reditibus portiuncula fundi tui subleua inopem, vt sedem ibi conlocet suam, neque cogatur mendicare. Posterius sic expressum est: *ne pictus oberret*. v. ad I, 89. Naufragi amissis rebus omnibus tabulam, in qua maris tempestas, quae eos perdiderat, coloribus expressa erat, humero portantes vbique misericordiam hominum inplorabant. v. Intpp. Iuvenal. XIV, 301. et Horat. in arte 20 sq.

33. *Caerulea*, ex natura eiusmodi picturae epitheton hoc adiectum.

33—37. Sequitur alia sordium causa. Multi Romanorum eo processerant stultitiae et amentiae, vt, quo quam splendidissime ab herede mortui efferrentur, genium viui defraudarent (Horat. Epist. I, 5, 13 sq.); quum contra alii, id quod minus mireris, futuri heredis cogitatione ad lautiorem vitam incitarentur. Horat. Od. II, 14, 25 sqq.

33. *Coena funeris* seu funebris erat duplicis generis, vna diis manibus in rogo parabatur, proprieque vocabatur *silicernium;* altera proximis et amicis, eamque vocabant *epulum funebre.* v. Kirchm. de fun. Rom. VI, 5 sq. Lips. ad Tac. Ann. VI, 5. Doering. ad Catull. LIX, 3. Lucian. Contempl. c. 22. T. I. p. 519. ed. Reiz. ibi Hemsterh.

34. *quod rem curtaueris*, rem familiarem minueris. Spectat hoc ad superiora: *de cespite viuo frange aliquid*, non ad consumptionem annui reditus; nam, cuius sumptus annuos reditus non superant, is rem familiarem minuere dici non potest.

35. 36. *vrnae Ossa inodora dabit.* Corpore cremato et peracto ossilegio reliquiae vino et lacte consperfae adiectis odoribus vrna condebantur. Tibull. III, 2, 17. et I, 3, 7 sqq. vbi v. Heyn. Propert. II, 10, 20 sqq. *inodora*, sine odoribus. Intp. Calpurn. eclog. IV, 19. cf. Ovid. Trist. III, 3, 89. *nescire paratus*, fortius quam: negligens, dissimilans. *seu spirent cinnama surdum. Cinnama* Plin.

H. N. XII. ſect. 42. *Cinnamum* erat frutex corticis odoratiſſimi duorum cubitorum altitudine ampliſſimus. Inde fiebat vnguentum cinnamominum pretio prodigioſo. Plin. l. c. XIII. ſect 2. Martial. IV, 13: *cinnama rara. ſurdum* pro: ſurde. *Surdus* a Plinio maiore ſaepe de iis rebus vſurpatur, quae nec oculos nec nares mouent, h. l. de re, quae hebeti odore eſt. Odores itaque intelliguntur ſitu conrupti ideoque viles. *Seu cerаſo peccent caſiae.* *Caſia* fortaſſe *der wilde oder Mutterzimt.* Voſs ad Virg. Georg. II, 466. Plin. H. N. XII. ſect. 43. cf. Salmaſ. ad Solin. p. 919 ſqq. fuſius de *cinnamo* et *caſia* disputantem. *peccet* i. e. vel nullum odorem emittat, vel alienum a natura ſua. *cerаſo* interpretes paſſim adceperunt pro gummi e ceraſo, verum quam auctoritatem in hoc ſecuti ſint, equidem adhuc reperire non potui, neque video ſane, quomodo caſia, ſiquidem noſtro *Zimt* haud plane abſimilis et cortex ſit, aliquo gummi genere poſſit adulterari. Siue enim caſiam hoc loco Noſter pro vnguento ex caſia facto poſuerit, ſiue ipſum librum caſiae fruticis intellexerit; vnguentum reſinae aut gummi additione non conrumpitur, niſi ſaporem aliquem aut odorem ei adferat, et vtroque gummi e ceraſo caret, nec in cortice vlla gummi admixtio locum habere poteſt. Adulterari caſiam, narrat Plinius H. N. l. c. *ſtyrace*, et, propter ſimilitudinem corticum, *lauri tenuiſſimis ſurculis.* Cur itaque *caſia* non poteſt permiſceri libro ceraſi, qui eamdem fere ſpeciem habet, et ſic adulterari et conrumpi? Quin puto Noſtrum de induſtria genus fraudis poſuiſſe, quod facillime detegi poſſet, niſi heres nimis *paratus* eſſet *neſcire.* cf. Io. Bodaeum a Stapel ad Theophraſt. H. Pl. IX. cap. 5. p. 986. Ceterum in cremandis mortuis vſum caſiae praecipuum fuiſſe, ſcimus ex Martial. X, 97. Corpus in rogo iam conlocatum vnguentis ſuaueolentibus perfundebatur. Stat. Silv. II, 1, 160 ſq. An hanc ad rem vnguento quoque ex caſia vſi ſint veteres, mihi quidem non liquet; ſed caſiam ipſam ſeu caſiae librum ſuper rogum fuiſſe ſparſum ac concrematum ad foetorem vſti corporis odoris ſuauitate mitigandum, adparet ex Martial. XI, 55, vbi caſiae et cinnami ſeparatim ab vnguentis ſit mentio. Ipſos quoque caſiae ſurculos aduſtos ſuauiſſimi odoris fuiſſe, patet ex *Phoenicis* nido, ex omnibus rebus bene olentibus, quum cremarentur, conſtructo; v. elegiam de Phoenice ad calcem Claudiani adiectam v. 79 ſqq. ibique Burm. Ovid. Met. XV, 397 ſqq. Quibus rebus ſit, vt mihi non plane abſurdum videatur

ſtatuere, caſiam cerafi libro potuiſſe adulterari, etiamſi huius fraudis apud veteres nulla mentio reperiatur.

37. *Tune bona incolumis minuas?* Verba ſunt heredis, quem loquentem inducit Noſter conſilio ſuo adcommodate, vt mores nempe huiusmodi hominum, alterius rei familiaris, quam vt ſuam ſpe iam deuorant, iacturam vehementer indignantium, quaſi ſub oculos lectoris vocet. *incolumis*, h. l. inpune. Ceterum genus loquendi iratorum eſt, vlciſcendi ſe occaſionem aut nactorum aut adhuc exſpectantium. *Beſtius* homo frugi et auarus atque nebulonum caſtigator vehemens, ex Horat. Epiſt. I, 15, 36 ſq. notus. *vrget*, adcuſat, culpam luxuriae transfert in

38. *Doctores Graios.* Senſus: Atque idem heres, vt alter Beſtius, frugalitatis et parſimoniae cauſam agens, reos agit doctores Graios, i. e. adfirmat, morum mollitiam et peruerſam vitae diſciplinam e Graecia cum literis Romae inlatam eſſe. Communis querela erat omnium Romanorum, apud quos antiqua ſimplicitas adhuc in pretio erat, iam ab iis temporibus, quae Ciceronis aetatem praeceſſerant, diſciplinam Romanam Graecarum doctrinarum ſubtilitate morumque prauitate eſſe conruptam. Iuvenal. VI, 16. et 291 ſqq. Ex hoc quaſi fonte manauit etiam odium in iſtam gentem, quae deuicta iam victoris ſuperbiae deſpectui erat. Quo odio nonnulli ita inflammati erant, vt literas quoque et ſapientiae ſtudium, quippe a Graecis ortum, reſpuerent et contemnerent, Iuvenal. III, 60 ſqq. XV, 110 ſqq.; ex quibus locis quoque adparebit, quantopere omnia Romae ad Graecorum inſtituta compoſita fuerint. *Ita fit*, vt noſtrates: *ſo geht es. poſtquam ſapere vrbi*

39. *Cum pipere et palmis venit veſtrum hoc maris expers. veſtrum hoc ſapere, maris expers.* Omnes editiones, quas ego quidem inſpexi, habent *noſtrum hoc maris expers*, et inde nata eſt difficultas, ad quam tollendam plerique interpretes nequidquam ſudarunt. Haud ſcio, an Reizius hanc lectionem ingenio ſuo debeat; at vnusquisque intelliget, hac lectione recepta, faciliorem eſſe interpretationem. *veſtrum hoc ſapere* i. e. veſtra ſapientia. Bene Noſter vſus eſt hoc *ſapere*, quum anceps eius vis et poteſtas h. l. vehementer apta ſit. *maris expers*, (ſupra v. 4. eſt *marem ſtrepitum*) expers omnis roboris maſculi. Senſus: poſtquam veſtra ſapientia effeminata Romam venit. *cum pipere et palmis*, cum mercibus externis, commercio nempe cum populis orientis.

40. *Foeniſecae*, proprie homines infimae conditionis; h. l. veteres Romani deſignantur agriculturae ſtudioſi et omnis eruditionis expertes. *vitiarunt* verbum indignantis pro: tinxerunt. *craſſo vnguine*, vnguento exquiſito. Horat. in arte 375. Senſus: homines infimae ſortis laute viuere didicerunt. Hanc interpretationem, quam Caſaubonus dedit, facillimam ſaltem omnium eſſe, quae mihi quidem innotuerunt, non poſſum negare. Illud *maris expers* alio forſan ſenſu obcurrit apud Horat. Sat. II, 8, 15, atque haec res nonnullos interpretes, qui in ſingulis Perſii verbis, quibus Horatius quoque vſus eſt, imitationem ſeruilem iniquiſſima ratione odorantur, in fraudem induxit, fecitque, vt ipſe Caſaubonus alteram interpretandi rationem proponeret, quam vereor vt cuiquam ſit probaturus.

41. *Haec cinere vlterior metuas?* Verba ſunt poëtae. *cinere vlterior* i. e. poſt combuſtionem tuam, poſt mortem. *haec*, minas illas heredis et conuicia. *At tu, quisquis eris meus heres* cet. Haec cum anteced. ita cohaerent: Tu ſine vlla ratione reformidas ſepulturae minus ſplendidae ignominiam, et heredis auaritiae indulges? Iam tibi oſtendam, quemadmodum ego cum meo herede acturus ſim, quando tempus ita tulerit, aut omnino mihi in mentem venerit, vt minus parce, immo lautius, viuendum eſſe exiſtimem. Quibus autem ambagibus Noſter non vtitur; fingit heredem ſuum praeſentem, ſtatimque eum adgreditur. cf. Horat. Epiſt. II, 2, 190 ſqq.

42. *a turba ſeductior.* v. ad II, 4. Seducit heredem, vt conſilium cum eo communicet, quod ad eum pertineat.

43. *a Caeſare.* Sed a quonam? a Caio Caligula, quoniam Caeſoniae mentio fit. De vera victoria non eſt cogitandum. Tacit. Germ. 37. *Druſus ac Nero et Germanicus in ſuis eos* (Germanos) *ſedibus perculerunt. Poſt ingentes C. Caeſaris minae in ludibrium verſae. Inde otium, donec occaſione diſcordiae noſtrae et ciuilium armorum, expugnatis legionum hibernis, etiam Gallias adfectauere, ac rurſus pulſi inde, proximis temporibus triumphati magis quam victi ſunt. miſſa eſt laurus.* Pro feſto die quocumque poſuit Noſter eum diem, quo victoria a Caeſare ſenatui per literas lauro implicatas, vt tum mos ferebat, erat nunciata. v. Schwarz ad Plin. paneg. 8; Plin. H. N. XXXV. cap. vlt. Hac ratione obliquo quaſi ictu tangit ſtultam Imperatorum vanitatem, qui ſaepius victorias de Germanis, vt ferociſſima et Romanorum nomini infeſtisſima gente, nusquam vero reportatas, ſenatui nunciarent,

et quaſi re bene geſta, vt grates Diis inmortalibus agerentur, feſta indicarent publice celebranda. cf. Sueton. Calig. 47.

45. *Frigidus cinis.* Verſatur Noſter in deſcribendo diei adparatu, qui, quo amplior et ſpecioſior eſt, eo magis ridenda res videri debet, quum reputas, de victoria agi ſimilata. *frigidus.* Remouetur cinis veterum ſacrificiorum, ob longam ſacrorum intermiſſionem frigidus.

45—47. Caeſonia, Caii Caligulae Imperatoris vxor, parat omnia, quae ad agendum triumphum neceſſaria erant. Locum hunc aliter explicare conatus ſum, ac vulgo interpretes. *Locare* adceperunt fere omnes pro: disponere, et hoc, meo quidem ſenſu, fraudem fecit reliquae interpretationi, locoque ipſi omnem paene vim et ſalem abstulit. *Locare* translatum eſt a cenſoribus aedilibusque curulibus, qui opera publica vel exſtruenda vel reſarcienda redemptorum minimum poſcenti publice addicebant. Cognoui poſtea ex epiſtola I. Fr. Gron. ad N. Heinſ. miſſa, N. Heinſium iam illam interpretationem dediſſe. v. Syllog. epiſtol. a viris ill. ſcr. cur. Burm. T. III. p. 52. Omnia deerant nempe Caeſoniae, quibus triumphum de Germano *populo* poſſet ornare, quandoquidem illa gens re vera *deuicta* non erat. Arma deerant, veſtes, captiui, nam Germani non erant ſpoliati, exuti, capti; haec omnia igitur paranda erant, et quaſi redemptoribus locanda, vt et prompta eſſent in ſimilationem veri triumphi rerumque hoſtibus detractarum, et minimo ſumptu, vt Imperator ipſe inſſerat, conſtarent. *arma poſtibus* ſc. figenda. *poſtibus*, arcubus triumphalibus et templorum poſtibus. Claudian. XXIV, 67 ſqq. Broukh. ad Propert. III, 7, 26. Non ſolum publica templorum limina et poſtes, ſed etiam priuatarum aedium ſpoliis hoſtibus detractis eſſe exornatos, copioſe et docte adſerit Burm. Anthol. lat. T. I. p. 206 ſq. ad fragm. epigr. de Publ. Scip. verſ. 46. *chlamydes regum*, veſtes militares regum ſc. parandas locavit. Germanorum reges in triumphum ducti amplam ſemper materiam adulandi dabant. Omnino, quando de triumphis apud poetas ſermo eſt, ſemper regum captiuorum fit mentio. Horat. Od. II, 12, 11 ſqq. Propert. II, 1, 33 ſqq. *Lutea Gauſapa.* Non veſtes intelligendae ſunt, quamquam Caſaubonus, quum id adfirmat, Varronis auctoritate nititur; vbi enim vmquam relatum legimus, luteas veſtes Germanorum inſigne fuiſſe? ſed *gauſapa* eadem ratione, qua Sat. IV, 37, pro capillamento poſita. In editione Perſii Venet. 1516. vetus interpres, qui ſub Cornuti nomine venditur, haec habet: *Gauſape genus pilei, quorum*

(lege: *quo*) *captiuorum capita induebantur.* Vt fcilicet mercede conducti aut aliunde capti et in triumphum producendi Germanorum fpeciem prae fe ferrent, debebant effe procera ftatura, et capillis luteis feu flauis aut rutilis: (Iuvenal. XIII, 164 fqq.) opus igitur erat tegumentis capitis e luteis pilis confectis, quae quoque conficienda debebant locari. Iuvenal. VI, 120. Martial. XIV, 24. Huiusmodi capitis tegumenta Romae in vfu fuiffe in vulgus notum eft. Inuenerant quoque artem rutilandi capillos lixiuio feu fapone Gallico. Plin. H. N. XXVIII. cap. 12; Martial. VIII, 33. 20. — V. 47. *Effedaque,* vehicula, quibus Galli et Belgae in primis vtebantur. v. Heyn. ad Virgil. Ge. III, 204. Burm. ad Prop. II, 1. 85. *ingentesque Rhenos.* Cafaubonus exiftimat, *Rhenos* Noftrum pro: *Rhenanos homines* pofuiffe; fed hoc effet vtique nouum et fine exemplo. Si Rheni adcolae intelligendi funt, legendum mihi videtur *Rhemas*, feu *Remos.* v. Oudendorp. ad Lucan. I, 424. Verum, fi quid mutandum eft, equidem malim: *ingentemque Rhenum* i. e. ingentem imaginem Rheni fluminis. Simulacra enim vrbium et fluminum, vt neminem praeterit, in triumphum producebantur. Propert. II, 1. 31 fqq. Ovid. ex Ponto III, 4. 107 fqq. Lucan. III, 75 fqq. Claudian. XXIV, 22 fqq. Anthol. lat. T. I. p. 230. ibi Burm. Ceterum victoriam de Germanis faepius poëtae ita exprefferunt, tamquam Rheni numen armis Romanis fe fubmiferit. Ovid. Faft. I, 286. Martial. II, 2. 3. IX, 2. 3. Stat. Silv. I, 4. 89. Forfan *ingentesque Rhenos* ad plures Rheni imagines fpectat, quibus diuerfa eius oftia erant expreffa. Caefonia igitur ad mariti de Germanis victoriam triumpho celebrandam locat imagines Rheni ingentes faciendas. Etenim flumen ipfum feu eius imaginem, non Germanos aut Gallos eius adcolas, h. l. innui, indicare videtur verbum: *locat*, quod, quamcumque vim ei tribuas, ad captiuos ductum vix commodum fenfum praebet. Ad horum verfuum explicationem faciunt ea, quae Sueton. Calig. 46. 47. Dio Caff. LIX. p. 659. E. narrant. Similem ftultitiam Tacitus in vita Agric. 39. de Domitiano commemorat: *Inerat confcientia, derifui fuiffe nuper falfum e Germania triumphum, emptis per commercia, quorum habitus et crines in captiuorum fpeciem formarentur.*

48. Hanc victoriam et ego pro virili celebraturus fum. *Genioque ducis.* intelligo deum tutelarem ducis ideoque etiam omnis imperii, cui facra publice fiebant. Ovid.

Faſt. V, 145 ſqq. Per genium ducis Romani iurabant, Caligulaeque ſuperbia et vecordia tanta erat, vt eum, qui numquam per genium ſuum deieraſſet, morte plecteret. Sueton. Calig. 27. cf. Schwarz ad Plin. paneg. LII. *centum paria* ſc. gladiatorum. Horat. Sat. II, 3. 85 ſqq. Suet. Claud. 34. Priuati quoque ſub Imperatoribus ſpectacula edebant populo et munera. Iuvenal. III, 34 ſqq. Martial. III, 16. Sub Tiberio iis tantum id licuit, quibus ſaltem quadringentorum millium res eſſet. Tacit. Ann. IV, 63. Interdum hoc ius honoris cauſa alicui dabatur. Sueton. Claud. 28. *ob res* cet. ironia acerbiſſima.

49. *quis vetat?* ſc. tantum me inſumere in celebrationem huiusmodi diei, quantum mihi lubet. Praeuertit hac interrogatione heredem vultu ſignificantem, ſibi illam liberalitatem minime placere. *aude.* oſtendit hoc, quam audacter cum herede ſuo acturus eſſet.

50. *Vae, niſi conniues!* Minas iam adiicit, ſe maiore largitione vſurum, niſi id heres aequo animo tuliſſet. *oleum.* Saepe oleum distributum eſſe ab Imperatoribus populo, quin equiti et ſenatui in gymnaſii vſum *gratis* praebitum, notum eſt ex Sueton. Caeſ. 38. Ner. 12. Tacit. Ann. XIV, 47. Eadem liberalitate licebat priuatis vti ſub Imperatoribus in ipſorum honorem. *artocreas*, ferculi genus ex pane et carne confectum, omnino pro: epulas. Sic Laruntius Stella, poëta Patauinus, Domitiani triumphum ludis exquiſitiſſimis donisque et muneribus populo datis celebrauit. Martial. VIII, 79.

51. *an prohibes?* rurſus inſtat heredi. *dic clare.* conſtans et firmus teſtatoris animus heredem perculerat; neſcit ille, quid reſpondeat, et muſſare tantum audet. *Non adeo* ſc. hereditatem tuam. Hoc ſubplere ſuadent ſequentia.

52. *Exoſſatus ager iuxta eſt. Exoſſatus* eſt h. l. a lapidibus purgatus; lapides enim quaſi oſſa terrae ſunt. Ovid. Met. I, 390. Intelligendus igitur eſt ager diligenter cultus et ſuburbanus, quod poſterius indicatur per *iuxta.* Senſus: Sub hac conditione, vt omnes tuas profuſiones aequo animo feram, hereditatem tuam adire nolo; adeſt enim ager probe cultus ad vitae neceſſitates mihi ſubficiens. Moriaris ſine herede, qui iudicio tuo generis dignitate reſpondeat.

52—56. Si nemo conſanguinitate et adfinitate mecum coniunctus iam ſupereſt, ſubiungit Noſter, qui heres meus fieri poſſit, tamen de herede non eſt quod laborem; ſtatim

aliquem inuenero, qui bonis a me relictis, quantulacumque ſint, contentus ſit futurus. Notum eſt, deficientibus *heredibus ſuis* et conſanguineis hereditatem ab inteſtato ex Romanorum more et inſtituto peruenilſe ad proximos *agnatos* i. e. ad virilis ſexus perſonas cognatione coniunctos, et, ſi hi nulli eſſent, ad gentiles. Sed forſan gentilitiae ſubceſſiones Perſii aetate iam in deſuetúdinem abierunt, cognatique i. e. per feminas cognatione coniuncti, deficientibus agnatis, in ſubceſſionem vocabantur. Dicere igitur vult Noſter: ſi nulli agnati mihi ſuperſunt; pro hoc poſuit remotiores agnationis gradus. primum ait: *Si nulla ex amitis* (patris ſororibus) *reliqua* i. e. nemo ex tertio gradu agnatorum in linea transuerſa; porro, *patruelis* (filius ſeu filia ſororis patris) *nulla* i. e. nemo ex quarto gradu agnatorum in linea transverſa; tandem, *proneptis patrui* (filia neptis patrui) *nulla* i. e. nemo ex ſexto gradu agnatorum in linea transverſa. Pergit iam: Si nemo cognatorum mihi ſupereſt; pro hoc poſuit remotiores cognationis gradus: *nulla proles materterae, nulla proles auiae.* cf. Heinecc. antiq. Rom. lib. III. tit. 2, 5, 6.

55. *Bovillae ſunt vicus ad vndecimum lapidem Appiae viae; quia aliquando in Albano monte ab ara fugiens taurus, iam conſecratus, ibi comprehenſus eſt. Inde Bovillae dictae.* vet. Schol. cf. Broukh. ad Prop. IV, 1, 33. Cluver. Ital. antiq. p. 917.

56. *Cliuumque ad Virbi. Quatuor millibus ab Vrbe eſt Virbii cliuus, qua iter eſt ad Ariciam et ad nemus Dianae, vbi Virbius colitur, i. e. Hippolytus, quod bis in vitam prolatus ſit. Nota autem apud Virgilium* (Aen. VII, 765-777.) *fabula eſt.* vet. Schol. v. Heyn. Exc. VIII. ad Virg. A. VII, 761. Hic locus a mendicis praecipue frequentabatur. Martial. II, 19. XII, 32. 11. Iuvenal. VII, 117 ſq. vbi v. Ruperti. *Manium dicit deformem et ignotum hominum, eo quod Maniae dicuntur indecori vultu perſonae, quibus pueri terrentur.* vet. Schol. His verbis conſentire videtur prouerbium: *Multi Manii Ariciae.* v. Eraſm. in adag. Senſus: Heres hercle, etiamſi legitimum non inuenero, mihi non deerit; in mendicorum coetu ſemper probus aliquis mihi praeſto erit hereditatem meam adire non recuſaturus.

57. *Progenies terrae!* Verba legitimi heredis ſunt, hominis obſcuritatem contemnentis. Heres tibi praeſto

erit quidem, ſed qualis? obſcurus nempe. Terrae filii dicti ſunt populi, de quorum origine non liqueret, quosque in vna eademque regione ſemper habitaſſe conſtaret. Sic Athenienſes *αὐτόχθονες*. indigenae, vocabantur. Inde translatum hoc ad hominem obſcuro et ignobili loco natum. Apud Petron. 43. eſt: *terrae filio*. *Quaere ex me.* orationem Noſter excipit, vt doceat illum ſtultum, omnes homines quodammodo eſſe cognatos.

58. *quartus pater*, abauus nempe. *haud prompte.* refricanda enim quaſi prius eſt antiquae rei memoria.

59. *terrae eſt iam filius.* i. e. huius maiores qui ſint, nullus tibi dicere poſſum; eſt igitur iam obſcurum nomen.

60. *maior auunculus.* Propria vi huius verbi non vſus eſſe videtur Noſter. Sic conligit Perſius: Manius progenies terrae eſt; atqui atauus meus ab eadem terra editus: ergo Manius, frater ataui, quandoquidem vterque terram matrem ſalutat, eſt maior auunculus meus. Hac ratione optime rideri poteſt eorum ſtultitia, qui alto maiorum ſtemmate tument, nihilque ipſi faciunt tanta nobilitate dignum. Iuvenal. VIII, 272 ſqq.

61. Omiſſo Manio conuertit ſe Noſter ad priorem. *prior*, Tu qui legitimus mihi heres es et illi Manio praeferendus. *cur me in decurſu lampada poſcis?* prouerbialis locutio nata ex Graeco aliquo ludo, Varro R. R. III, 16, 9. *Nunc curſu lampada tibi trado.* Plato de legg. *γεννῶντας καὶ ἐκτρέφοντας παῖδας καθάπερ λαμπάδα τὸν βίον παραδιδόντας ἄλλοις ἐξ ἄλλων*. Lucret. II, 78. *Apud Athenas quum iuuenes ludos curſu celebrabant, qui victor eſſet, primus facem tollebat, deinde ſequenti ſe tradebat, et ſecundus tertio: ſimiliter omnes, donec currentium numerus inpleretur;* vet. Schol. Hi *ἀγῶνες λαμπαδοῦχοι* non ſolum in Hephaeſteis ſed etiam in Panatheneis, Prometheis aliisque Athenis celebrabantur, prouerbiumque inde natum ſpectat proprie rerum viciſſitudines mutationesque, quibus aliud ab alio excipitur. Hoc loco ſub *lampade* opes, quibus heres legitimus viuo adhuc poſſeſſore inhiat, intelligi debent. *in decurſu.* me adhuc currente; me viuo.

62. *Sum tibi Mercurius.* Mercurius omnis lucri inopinati auctor; inde Graecum *ἕρμαιον*. Horat. Sat. II, 3. 68. Senſus: Bona, quae ex hereditate tibi veniunt, non exſpectare debes vt rem debitam, ſed vt lucrum, quod tibi

nec opinanti contingit, et quod, quantulumcunque tandem ſit, aequi bonique conſulere debes. *ille*, Mercurius.

63. *Pingitur*. pingebatur Mercurius κερδῷος crumenam dextra tenens. *renuis?* recuſas adcipere oblatum? *vin tu gaudere relictis?* verba ſunt interminantis. *gaudere*, contentum eſſe.

64. *Deeſt aliquid ſummae.* Verba heredis ſummae deminutionem aegre ferentis, nec tamen plane audentis oblatum recuſare. *Minui mihi.* Me viuente illud, quod habeo, meum eſt; ſi quid inde detractum fuerit poſt mortem meam, quum coeperit eſſe res tua, tunc erit, quod doleas. *tibi totum.* Tuum enim eſt, quod hereditate tibi relictum eſt; quod antea inde deceſſerit, non erat tuum; tibi igitur ſumptibus meis nihil detrahitur.

65. *vbi ſit* cet. Dicere vult Noſter: rationem mearum rerum noli a me exigere. *fuge*, noli.

66. *Legarat Tadius.* Illud legatum Tadii poſitum eſt pro quibuscumque adceſſionibus, quibus res familiaris Perſii aucta fingitur. *nec dicta repone paterna.* nec repete mihi veterem illam cantilenam, qua filiis a patribus parſimonia commendatur.

67. *Feneris adcedat merces.* Hoc ſcilicet eſt, quod ſuadebant patres filiis. *Feneris merces* eſt lucrum ex pecunia fenere occupata. Horat. Sat. I, 2. 14. 3. 88. ' *Hoc, quod vobis lucri de fenere adceſſit, ad vſum vitae vobis proficiat* vet. Schol. *hinc*, ex fenere, non ex ſorte, quae ſemper integra ſeruanda eſt. *ſumptus* ſcil. qui faciendi ſunt ad vitae neceſſitates comparandas.

68. *Quid reliquum eſt? Reliquum?* Heres interrogat, et poëta grauiter commotus heredis inpudentia et inprobitate iterat interrogationem, pergitque cum incremento indignationis: Tune recuſas contentus eſſe relictis? recuſas? Iam curabo, vt tibi quam minimum poſt mortem relinquatur, vt tuo cum diſpendio diſcas, bona eſſe viventis non heredis viuo adhuc teſtatore. *nunc nunc inpenſius vnge.* Horat. Sat. II, 3. 125. et 2. 61. Senſus: Lautius iam mihi parate cibos.

69. *feſta luce.* vt ſupra: ſolis natalibus.

70. *Vrtica* pro: cibus viliſſimus, cuius tamen vſus feſto tantum die ab herede conceditur. *et fiſſa fumoſum ſinciput aure. Sinciput* ſc. porcinum. Caminis, quibus nos vtimur, carebant veteres, ſed fumus per fores et fe-

nestras exibat, solebantque igitur res fumo condiendas tigillis suspendere, aut in summa aedium parte locare, vt de vino notum est. Burm. ad Petron. 135. Inter cibos vulgares et rusticos erant etiam capita porcina, sale et fumo durata, vt in longum tempus possent reseruari. cf. Horat. Sat. II, 2. 117 sq. Iuvenal. XI, 82 sq. *fissa aure*, vel paxillo, quo erat caput suspensum, perforata, vel canibus venaticis lacerata.

71. *nepos*, filius forsan, nepotino more viuens. *anseris extis*, iecinore anseris. Iecinora anserum deliciae erant helluonum veterum, itaque anseres alebantur, vt iecinora in magnam amplitudinem crescerent. Plin. H. N. VIII. sect. 77. X. sect. 27. Horat. Sat. II, 8. 88. Martial. XIII, 58. cf. Heins. et Gonsal. ad Petron. 137. Iuvenal. V, 114. *satur anseris extis* pro: repletus cibis delicatissimis.

72. *morosa vena.* Venae libidine inflantur. Horat. Sat. I, 2. 33. hinc *vena* pro libidine ponitur et pro sede libidinis, vt h. l. pro ea parte, qua viri sumus. cf. Priapeia *Naiades antiqui Dryadesque habuere Priapi, Et quo tenta Dei vena subiret erat.* Martial. VI, 49. 2. *morosa*, fastidiosa. *singultiet*, fortius quam fastidiet; ex fastidio aut ventre cibis nimis obpleto singultus oritur. *inguine* saepe pro parte naturali vtriusque sexus. Iuvenal. I, 41. h. l. pars intelligitur, qua feminae sunt. *vago.* hoc epitheton adiicitur puellis, quae pudicitiam in propatulo habent. Propert. I, 5. 7.

73. *Patriciae immeiat vuluae.* rem veneream cum nobili matrona exerceat. Horat. Sat. II, 7. 52. Sensus: vt mulieres vulgares pudicitiae vulgatae fastidiat, et libido eius, magnis et amplis opibus adiuta, in feminas nobiles cadat. *trama* proprie filum, quod intra stamen currit: sic Serv. ad Virgil. Aen. III, 483, vbi Noster laudatur. Senec. Epist. 90. *deinde quemadmodum tela suspensis ponderibus rectum stamen extendat, quemadmodum subtemen insertum est, quod duritiam vtrimque comprimentis tramae remolliat, spata coire cogantur et iungi* cet. H. l. saltem *trama* ab subtemine diuersa est. *Trama* erat filo magis torto ac duro, subtemen molli magis ac soluto, quo panni mollescebant; villis et subtemine absumpto restabat *trama.* Sensus: Egone ita me macerem, vt ossa tantum et nerui ex toto meo corpore supersint?

74. *Ast illi* cet. At ille corpus bene curatum et saginatum habeat. Ventrem vocat *popam*, victimarium,